

Var. 680 $\pm$

Fehlt CBM 240, 791 und Palau

Auctr

<36614179380014

<36614179380014

Bayer. Staatsbibliothek

ORATIONES LATINAE.

Auctore Joachimo à S. Dominico.

Schol. Piar. Sac. Prof.

Superiorum permissu.

ORATIONES LATINAE

Auctore Joachimo a S. Dominico

Schol. Patr. Sac. Prof.

Superiorum permissu

JOACHIMI TRAGGIA
A S. DOMINICO, SCHOL. PIAR.
DOCTORIS THEOLOGI,
ELOQUENTIAE, AC MATHESEOS
PROFESSORIS
ORATIONES LATINAE.

CAESAR-AUGUSTAE,
Apud BLASIIUM MIEDES, Societ. Typographum.

Anno MDCCLXXXIII.

W 6107 / 294

JOACHIMI TRAGCIA
A. S. DOMINICO, SCHOL. PIAR.
DOCTORIS THEOLOG.
ELOQUENTIAE, AC MATHESES
PROFESSORIS
ORATIONES LATINAE.

CAESAR-AUGUSTAE
Apud Blasium Meises, Societ. Typographum.

Anno MDCCCLXXIII.

IL^{mo} AC R^{mo} D.D. BASILIO SAN-
CHO à Ss. Justa & Rufina, in
Philippinensibus Insulis Archie-
piscopo Manilano dignissimo.

Joachimus Traggia à S. Dominico, Sc. Pia.

P. F.

Quod in more apud Scriptores po-
 situm erat, Ilme. Praesul, ut
 nullos ingenii foetus in lucem ede-
 rent, nisi in magnorum virorum
 clientelam receptos, id ego nostra aetate
 vel inprimis supervacaneum existimo. Fuit
 quondam in Republica litteraria humanissi-
 ma, & liberalissima in Mecoenates reve-
 rentia, qua tuti qui eorum patrocini-
 um am-

VI

bierant , velut sacrosancti à severioribus criticis habebantur. Sed facta est maxima in moribus mutatio , agendumque est jam miseris scriptoribus cum illiberali , illacrimabilique turba philosophorum. Quos si consulas , nihil scribas necesse est. Contemnunt , aspernanturque omnia, sive ad humanitatem , sive ad poeticen , rhetoricenque vel ad latinae linguae puritatem pertineant, nihilque probant , nisi quod suo ingenio, suisque studiis convenientissimum sit. Quae quum in diversa maxime abeant , placere omnibus quisquis studeat , tempus & operam , mea quidem sententia frustra luserit. Cujus rei causam perscrutanti paulo diligentius , in mentem venit , fieri posse ut homines nostri Gallorum , Anglorumque scribendi rationem admirantes magis , quam intelligentes , eam sibi sapientiae imaginem animis efinxerint , quam minime in novis scriptoribus reperientes , ad eos praetereundos,

VII

dos, rejiciendosque austere nimis, & stoice adducantur. Atque utinam severi nostri censes altissimae suae sapientiae specimen aliquod darent, quo aequius nos doctiorum objurgationes ferremus, & suus honos censurae constaret. Sed non est sperandum hos ut animos induant scioli gloriosi. Itaque ingratus essem, Ilme. Praesul, tuis amplissimis erga me beneficiis, si Te tot Ecclesiasticis negotiis intentum, tradito ex veteri consuetudine operis patrocinio, invictorum ictibus opponerem. Me petant: tuum enim nomen ad opus nihil pertinet. Quod autem in ipso aditu legendum duxerim, multae, gravissimaeque rationes efecerunt. Nam quum in omnium manus has orationes venire tandem sinamus, iniquum duximus Te inter, & reliquam multitudinem nullum ponere discrimen. Tibi enim mea qualiscunque doctrinae species, totam se obligatam fatetur. Sentiant alii, per me licet, uti

¶ 4

ve-

VIII

velint ; ego vero Asianam navigationem
 Academicis studiis nostris praeferendam
 censeo. In his enim quidquid poteram hau-
 rere , in Manilana D. Thomae Universitate
 liberius hausi , Tuaque liberalitate insignia,
 & ornamenta Sacrae doctrinae sum ade-
 ptus. At non angusto hoc studiorum nostro-
 rum spatio vera sapientia continetur. Ad
 petitiones , & ad disputandum valent plu-
 rimum Academicae disciplinae , ad notitiam
 vero morum , hominumque , ad orbis terra-
 rum cognitionem , ad innumera praejudi-
 cia evellenda parum adjumenti afferre pos-
 se , nemo est qui non videat. Ego certe bar-
 barica Philosophia informatus navem con-
 scendi , quum me admodum juvenem tuae
 peregrinationis comitem , pro Tua humani-
 tate adscivisti , atque ex exterorum sa-
 pientum consuetudine didici experimento,
 illos sine Arabum nugis sapere ; mihi ex
 illa cavillandi arte nihil sapientiae accesisse.
 Quod

IX

*Quod si summo Dei beneficio, aliis discipli-
 nis ex furtivo studio, tantillum non in-
 struxissem animum ab inutili philosophia
 abhorrentem, iniquius certe de nostris rebus
 judicassent exteri, nec me sua familiari-
 tate dignum censuissent. Ex qua tantum
 profeci, quantum ex patriis studiis for-
 tasse numquam profecissem. Nam ut omit-
 tam maris, caeli, regionumque situm &
 naturam, morumque varietatem, quae me-
 lius oculis, & consuetudine, quam lectione
 cognoscuntur, ad ipsas Theologicas disci-
 plinas non levia mihi ex illa navigatione
 accesserunt adjumenta. Te enim praecipuo
 hortatore ad hebraicas litteras animum adjeci,
 optimo usus praeceptore Johanne Gustavo
 Kimbergio, ex cujus navali bibliotheca, &
 familiaribus colloquiis satis intellexi omnem
 heterodoxorum, Judaeorumque disputandi
 rationem, sine qua minus feliciter in eorum
 errores tela nostra conjiciuntur. Huic stu-
 dio*

dio addita est etiam per Te Manilanae, seu
 Tagalae linguae notitia, ex qua ob radi-
 cum similitudinem multa hebraici textus lo-
 ca illustrari possunt, id quod, Deo au-
 spice, & vita comite praestare spondeo.
 Satis magna & multa haec sunt, Ilme.
 Praesul, ut in publicam lucem emissurus
 has orationes, Tibi praecipuo nomine con-
 secrandas existimaverim. Sed illud multo
 est majus, quod me, pro Tua singulari hu-
 manitate gravissimis negotiis praefeceris,
 Secretariiue honore in Concilio Provinciali
 tuo dignum existimaveris, honorificentissi-
 misque litteris redeuntem ad Europam
 commendatum apud Ordinis rectores volue-
 ris. Quibus beneficiis erga me tuis quum
 nulla par oratio esse possit, non ideo te-
 standi grati animi occasionem istam prae-
 termittendam judicavi. Quare ad Te in pri-
 mis id, quidquid est laboris, lubenter &
 ex animo mitto, non ut rependam gratiam,
 quod

XI

quod fieri à me nulla ratione poset, sed ut omnes intelligant Tua in me beneficia non in rimoso, & immemori animo collocata. Opus autem est hujusmodi, ut ad Te Clarissimum Oratorem Regium ex jure spectare debeat. In quo tametsi pauca invenias, quae probari Tibi possint, facile animadvertes meum consilium fuisse juvenum nostrorum animos hisce orationibus ad humanitatis studia pro meo munere excitare. Nam & Valentiae, & Caesaraugustae, & Matriti, quibus in gymnasiis publice eloquentiam professus sum, sollemne mihi fuit auditores saepius hujusmodi hortamentis ad veram doctrinae laudem inflammare. Jamque injustam molem excreverant orationes, emissaeque in lucem una item & altera, hortabantur amici, ut omnes publici juris facerem. Sed in his rebus inimicorum judicia praeferenda existimaui. At quum hi praeter stimulum nihil egregie carpere solerent, quod simpli-

plici, minusque abundanti dicendi genere
 delectarer, Romanas aures, severissimos
 latinae linguae iudices consului, ne meo, aut
 amicorum iudicio in propria causa senten-
 tiam ferrem. Quorum suffragiis bono ani-
 mo esse jussus, edendas orationes has
 meas in juventutis Hispaniae commodum
 quam primum decrevi. Nec tamen perfecta
 omnia, & elaborata in his orationibus esse
 mihi persuadeo. Multa enim & uberius, &
 elegantius à me ipso explicari potuisse in-
 genue fateor, si honestum putassem de ver-
 bis, quam de rebus esse magis sollicitum.
 In rebus etiam ipsis, historicis praecipue,
 quum ex opinione magis audientium, quam
 ex mea sententia saepius dixerim, non est
 quod mireris si nonnulla, in nostra prae-
 sertim historia, non probes, quae auctori
 ipsi non probarentur, si historicum egisset.
 Nec enim ignoras quantum discriminis in-
 ter utrumque scribendi genus intercedat.
 Sed

XIII

*Sed haec hactenus. Reliquum est ut Tu pro
 tua sapientia videas an mediocritatem po-
 etis negatam, oratoribus concessam meo la-
 bore assecutus sim. Interea, Ilme. Praesul,
 hoc mei erga Te amoris pignus aequi bo-
 nique consule, auctoremque per nota maria
 cogitatione accedentem, Tibique incolumita-
 tem, & fausta omnia apprecantem benigne
 excipe, ut Tuo patrocinio excitatus, quae
 latent in membranis majoris momenti opera,
 in manus omnium tandem aliquando abire
 sinat. Vale, Ilme. Praesul, diuque vive ad
 meum praesidium, & ad Ecclesiae decus,
 & ornamentum. Dabam Caesaraugustae.
 VIII. Calend. Nov. anni MDCLXXII.*

ORA-

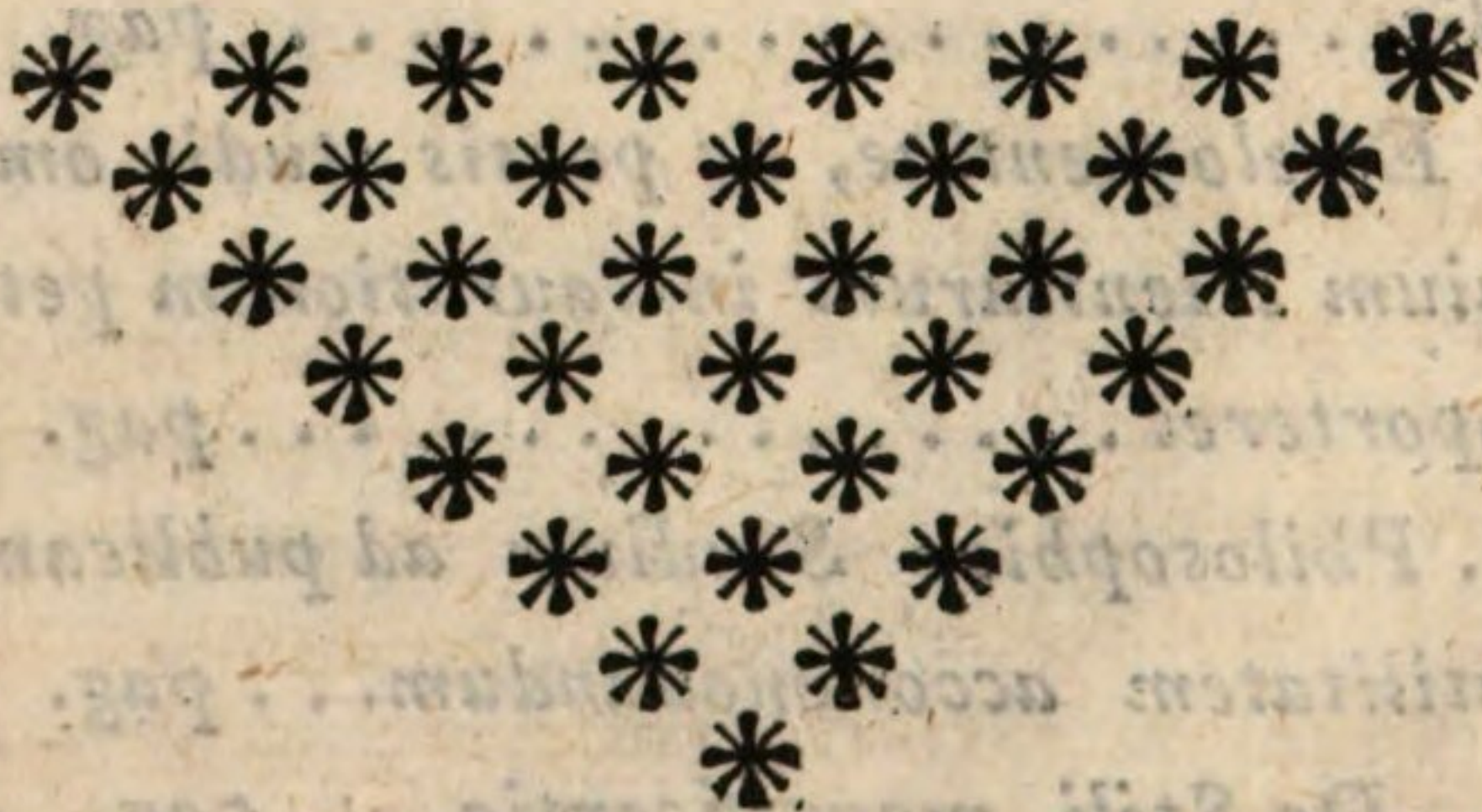
Sed hanc faciem. Reliquum est ut Tu quoque
 tua sapientia videas an modestitatem po-
 tius negatum, oratoribus concessam nec in-
 hoc asseruitur. Iam. Iam. Iam. Iam. Iam.
 hoc mei erga Te amoris pignus. Sed
 tique consule, auctoritatem per nota. Iam
 cogitatione accedentem. Tibique incoluntia
 tem, & Iamta omnia apprecantem. Iam
 excipe, ut Tuo patrocinio excitatus, quae
 latent in membranis majoris momenti opera
 in manus omnium sanctorum assignando
 sint. Volo, Iam. Iam. Iam. Iam. Iam.
 inueni praesidium, & Iam. Iam. Iam. Iam.
 & ornamentum. Dabam. Iam. Iam. Iam.
 XIII. Calid. Nov. anni MDCCCLXXXI

ORATIONUM INDEX.

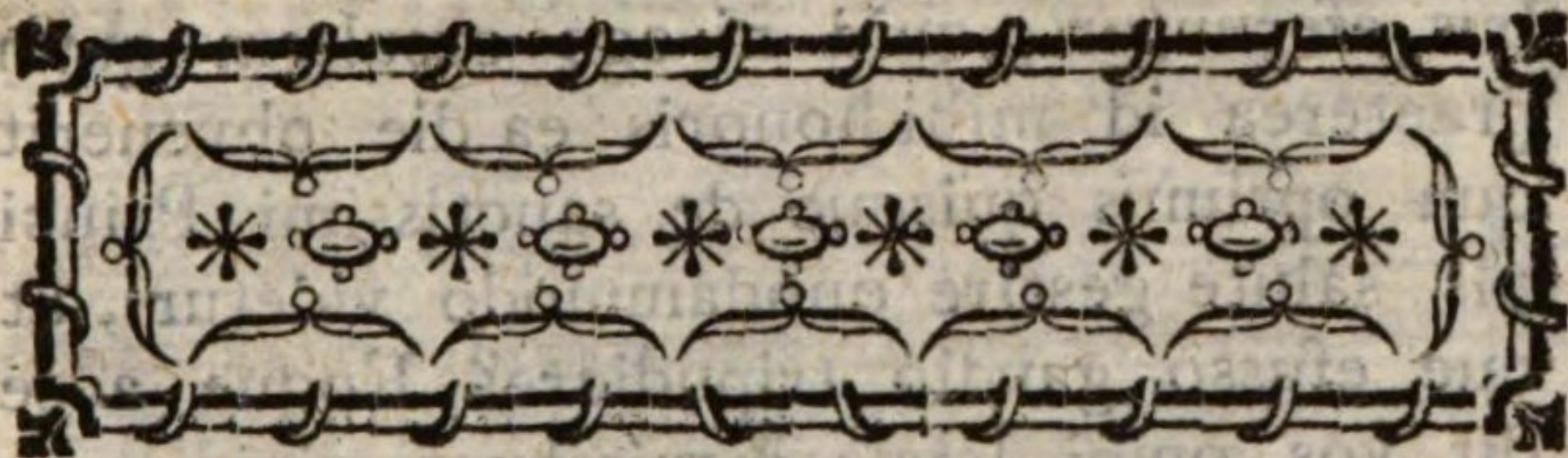
- I. **A**^D litterarum splendorem augendum plurimum confert Optimi Principis patrocinium pag. 1.
- II. . Poesis studium magnis viris appropriate dignum pag. 17.
- III. . De historiae laudibus , atque ejus discendae facili ratione pag. 33.
- IV. . De caussis corruptae apud Hispanos eloquentiae , ac ejus instaurandae expedita ratione pag. 50.
- V. . De Humanitatis studiis ordinandis pag. 72.
- VI. . Ex eloquentiae, ac poesis studio omnium scientiarum instauracionem peti oportere pag. 86.
- VII. . Philosophiae Studium ad publicam utilitatem accommodandum pag. 99.
- VIII. . De Stili magnificentia pag. 116.
- IX. De

XVI

- IX.. *De Linguarum studio. . . . pag. 129.*
- X.. *De Mathematicis studiis cum nobilitate conjungendis. pag. 146.*
- XI. *De antiqua Hispaniae gloria.. pag. 162.*
- XII. *De Valentinae Academiae laudibus. pag. 181.*
- XIII. *Panegyricus D. Thomae Aquinati Theologorum principi dictus.. pag. 200.*
- XIV. *Carolo III. Hispaniarum Regi, ac Patriae Patri Panegiricus. pag. 245.*
- XV. *De Indorum ingenio. pag. 289.*
- XVI. *De ratione exquisiti in litteris gustus juventuti instillandi . . pag. 304.*

AD

AD LITTERARUM SPLENDOREM
augendum plurimum confert optimi Prin-
cipis patrocinium.

Oratio I.

NON immerito laetandum mihi
esse video, Auditores Ornatis-
simi, quod singulari Dei Opti-
mi Maximi erga me beneficio,
hac potissimum die, in qua Ca-
rolus Rex Hispaniarum, & Patriae Pater
de indito sibi nomine vehementer gaudet,
ex hoc amplissimo loco dicere contigerit,
& vobis coram, quasi ex latebris emerge-
re, & in vestro ornatissimo conspectu, hoc
est, in tanta litteratorum hominum luce
nunc primum versari. Etenim, si hi qui è
privato, atque obscuro labore in publicum

primo prodeunt jure laetitiae significationibus eferuntur, quid ni ego exsultem quum praeterea id mihi honoris ea die obvenerit, qua optimus quisque de sanctissimi Principis salute gestire quodammodo videtur, atque efusso gaudio tripudiare? Eoque accedit vos omni laude dignissimos viros, veluti ingenii mei primitiarum testes habere, ac laudatores. Nullus ergo posthac me lacesat, nullus molestus sit, hunc si faustissimum diem, industriae, ac vigiliarum mearum irritamentum, candidissimo lapillo notandum putem. Ego enim sic existimo pulcherrimum iis esse, qui aliquam ex literis laudem consequi volunt, primos plausus ex sapientum judicio consecutos memoria retinere, ut maximo studio adhibito, & diligentia, iis laudibus excitati, multo majoribus in dies digni fieri nitantur. Solent quippe viri docti, quum novitios oratores laudant, non tam partae facundiae laudem impertiri, quam ad veram assequendam iis laudibus, veluti quibusdam igniculis excitare.

Quam significationem intellexit profecto summus ille Romanorum Imperator ex nostra gente Trajanus, qui à C. Plinio admirabili ac prope divina oratione celebratus

tus dixisse fertur à Consule se non qualis esset, sed qualis esse deberet acute, & ornate monitum fuisse. Hujus ego A. O. quoniam viros principes sectari summopere honestum censeo, dabo operam ut vestigiis insistam, & conceptam à vobis de me expectationem tandem aliquando enitar superare. Nunc autem quum animadvertam tanta vos humanitate tanto studio ad audiendum novum oratorem confluxisse, id argumenti pertractandum suscipiam, quod neque ab hujus diei celebritate abhorreat, neque vestris auribus indignum videatur. Dicendum enim mihi est, A. O. de summa felicitate, quam litterarum studiis affert regum, ac clarissimorum virorum patrocinium. Facili jam conjectura perspicitis amplissimum ex hoc argumento campum offerri, & peropportunam oblatam esse occasionem Caroli III laudes persequendi, juvenesque nostros hortandi, ut omni studio ad litterarum amorem sub hoc patrono excitentur. Nam in ceteris artibus, quarum usus hominum indigere videtur, tametsi plurimum valeat clarorum virorum judiciuni, tamen in opificum acuenda industria principem locum paupertatis taedium occupare nemo inficiabitur. Non enim aut excoluntur agri

gloriae aucupandae gratia , aut exercetur mercatura ad nominis immortalitatem consequendam , aut ceteri scenici artifices operam suam , tam laudis , quam studio quaestus collocant.

Repunt humi eae artes , quae adhibitis corporis viribus exercentur , & praesenti vita cujus utilitati inserviunt quasi propriis terminis circumscriptae , contentae sunt , & satis superque si vitam aluerint , si corpus texerint , si ad ineuntem usque adolescentiam filios paverint , suo instituto fecisse videntur. At vero litterarum studia non eo consilio à Deo Optimo Maximo hominibus concessa , ut venalium servorum instar corpori tantum dent operam , humana contemnunt , & perniciosissimo volatu ad nominis aeternitatem feruntur. Nam , ut dicam quod sentio , sunt litterae praeclarissima immortalis animae ornamenta , nec latere volunt , obscuritati inimicae , sed in publico versari , hoc est probari summis viris , atque ex eorum judicio , nominis quamdam veluti immortalitatem percipere. Enim vero quo pacto fieri posse existimatis , A. O. ut doctrinae cultores ejusmodi gloriae nanciscendae spe non cadant sub illis principibus , qui quum litteras oderint , litteratorum vel inanes

nes umbras persequabantur? Non loquor, (ne erretis id vos monendos censeo) non loquor inquam de perfectis sapientibus, quos minae perinde, ac blanditiae à jucundissima litterarum voluptate nequeunt avertere: eos mea oratio indicat, qui novi adhuc, & primis sapientiae difficultatibus obluctantes egent aliquo illecebrae genere, quo laeti tandem, ad doctrinae fastigium evadant. Putatisne litteratos homines, quibus ad sua studia secessu summo, & liberali otio est opus, posse inter convicia, inter lictores emissitiis oculis sese ubivis conquirentes, inter sacrilega edicta, & bonorum proscriptiones, totos se humanissimis litteris tradere? Sed quid ego luctuosissima litterarum tempora in memoriam vobis revoco? Quid ego aut Nabonassarem Babylonium nominem, qui veterum regum annales omnes combusserit, aut immanissimum Caligulam qui Virgilium uti nullius ingenii, Livium ut verbosum, & negligentem scriptorem, paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit? Indicto, satius hos & hujus generis alios relinqueamus, quam vestros animos infandis, ut ita dicam ejusmodi spectris offendemus. Praesertim quum necessarium non sit ad minuendos studiorum conatus tanta in eos im-

manitate invehere. Satis est litteras à viris principibus negligi, ut illarum claritudo obs- curetur, quin incitetur usque ad sanguinem nobilium odium. Ut enim suavissimi fructus non nisi pingui solo, multaque cura excul- ti, & magnis impensis foti proveniunt, sic ingenia praemiis excitata, aut gloriae stu- dio maturescunt, aut alia ratione non pos- sunt. Quid autem aliud est gloria, quam facta de aliis à viris magnis amplissima ju- dicia? Hinc factum est, ut quum barbarae gentes, quarum incursione florentissimae im- perii provinciae Barbaria factae sunt, iniquius de litteris judicarent, nominisque claritatem non ingenii viribus, sed robore corporis, quaerendam ducerent, egregiae omnes disci- plinae misere consenescerent. Contra vero sub sapientissimis principibus emergunt in- genia e suis latebris, lucemque velut prae- sentissimi sideris aspectare contendunt. Quod si causam inquirere velimus, inveniemus pro- fecto, A. O. eam esse mortalium condi- tionem, ut principum mores & studia ve- hementius aemulentur. Partim assentandi li- bidine, & aliquid ab eis obtinendi gratia, quum intelligant studiorum conformationem amoris esse causam nihil magis curant quam simillimi principibus videri. Partim quum cla-
ros

ros & nobiles viros aemulari pulcherrimum arbitrentur, in id maxime incumbunt, ut regum studia egregie sectari videantur. Plures tamen ipsa natura duce, ac magistra, quae optimis civibus amorem caritatemque in suos principes instillat, quum eos in primis diligant, illorum mores in omni vita diligenter exprimere elaborant. Ut enim filii parentum ingenia, ipsaque corporis lineamenta plerumque referunt, ita profecto regentium moribus sensim cives plebeii iuxta, ac optimates assuescunt. Facile id esset exemplis confirmare, nusquam enim vixerunt reges cujusquam doctrinae cupidi, quin summa ingenia ad eam excolendam magno cum fructu excitaverint. Creditis ne futurum umquam fuisse Archimedem, nisi Hieronis in regia educatus foret? Ego sic existimo neque hydrostaticae elementa inventurum umquam fuisse clarissimum virum, nisi esset ab Hierone excitatus, neque Sesam aut Schachia, aut lepidam illam granorum tritici progressionem, quam sui laboris praemium statuerat excogitatum ire nisi ab Indiae rege essent ad ejusmodi inventa civium ingenia inflammata. Longum esset aut Massiliensium constituta Astronomis praemia, aut Lagidarum regum fructus uber-

rimos, Cononem, Aristidem, Tymocarim, Eratosthenem, Hyparchum, aliosque innumeros commemorare, qui astrorum contemplationi dediti tutius mare nautis, ditiores mercaturam, ampliorem humano generi societatem reddiderunt. Evolvite quaeso, diligenter veteres annales, cultarumque gentium historias, tunc facile statuetis floruisse semper in omnibus populis eas disciplinas, quae in pretio & honore essent apud rerum publicarum rectores. Quod etsi perseratis vos ipsi perspicitis, ex contentione tamen duorum populorum cognosci melius poterit, atque intelligi. Graecos dico, & Romanos, gentem belli, domique abunde illustrem, quae clarorum virorum numero, legum aequitate, bellorum gloria, scriptorum nobilitate, vincit juxta, ac vincitur. Enim vero Graeci laudis tantum, & nominis cupidi, quum id omni ratione comparandum statuissent, neque omnibus sago, aut toga, clari fieri liceret, ad litteras sese omni studio dediderunt. Quumque ad famam aucupandam nulla esset ita neglecta disciplina, quae parum valere videretur, omnes doctrinae partes, & ut ipsi vocabant Encyclopediam persecuti sunt diligentissime. Alebantur Graecorum ingenia praemiorum spe,

coronis, statuis, sepulcris, quae claris viris ex senatus consulto publice decernebantur. Hauserit invidia Socratem: at mortuo dati honores, decretae statuae, consecrata memoria tanti viri sortem, non formidandam, sed invidendam posteris efficiebant. Quis enim, qui aut Platonis imaginem in annulis gestari videret, aut in foro, in viis, in ipsa supellectili marmoreas statuas, & vultus eleganter expressos summorum virorum conspiceret, non ad ejusmodi rationem vitae ineundam excitaretur? Placebat Atheniensi populo, quidquid aut juvandis artibus, quibus Respublica constat, utile, aut ad acuendam ingeniorum industriam, & ad ipsam animi oblectationem liberalem esset accommodatum. Hinc factum est ut omnes artes non modo quae ad animum, sed quae ad corpus etiam spectant, prodiisse omnes à Graecia, & inde ad ceteras gentes pervagatae viderentur. Romani vero, quum primis Reipublicae temporibus proferendi imperii fines appetentes ferrum solum tractarent, & ad subigendos vicinos populos militarem disciplinam, & prudentiam civilem satis fore arbitrarentur, iis artibus praestantes viros nacti sunt. Sed quamdiu

diu inimica illa bonis artibus opinio valuit perituram rempublicam , ubi Graeci suas litteras intulissent , nec Poetarum cantus immanes mores mollivit , nec Oratorum vox plebem ad humanitatem flexit , nec Philosophorum praeceptis expulsa est ex animis barbaria. Sed quanta subito mutatio ubi Laelius , Scipio aliique Civitatis principes fovendos Poetas , excitandosque sapientes censuerunt? Quanta lux ex litteris Imperio affulsit? Ut latentia ingenia è latebris emergerunt , Graecorumque superbiam , qui solos se sapere putabant , retuderunt! Demosthenes , & Homerus , quod numquam in Graecia veriti sunt , è barbaria habuerunt rivales Tullium , & Virgilium quibus aut loco cederent , aut veluti divinitatem Pollux Castori , dividerent principatum. Quod si Physicis experimentis , mathematicisque disciplinis , quibus constantia , & labore summo est opus , animum adungere voluissent , atque ad haec studia suorum animos excitassent , viri principes non dubito , quin Italorum ingenia Pythagorae , Platonis , Thaletis aliorumque praetantium Graeciae virorum famam facile superassent. Etenim si post captam Constantinopolim à Mahumeto secundo , quum
mul-

multum veteris splendoris Graecae artes amisissent, paucorum exulum opera, & Mediceae familiae patrocinio Hieronimum Fracastorem, Cardanum, Picos, Pomponacium, Niphum, Giraldum, Galilaeos, & Casinos innumerosque alios, cum quibus comparandi non sunt veteres Philosophi, Italia edidit, quidnam futurum fuisset si florentissimis Graeciae temporibus eae artes in Latio ejusmodi irritamenta nactae forent? Sed quid ego extera, ac longinqua commemoro, quasi deessent domi hujus rei clarissima testimonia? Sunt, Diis gratia, domi exempla, quae proponenda vobis sentio, ut intelligatis & vera esse quae dico regum videlicet patrocinium plurimum adjuventi litteris adferre, & per vos ipsi judicetis an plus decimo sexto seculò Ferdinando Catholico, Carolo V ac ejus filio Philippo respublica litteraria debuerit, quam munificentissimo nostro Principi Carolo III decimum nonum seculum debiturum sit. Extinctas illi, atque Imperii Romani ruinis obrutas bonas artes in lucem revocarunt, hic autem corruptas emendat, & quae nunquam antea in Hispania egregie floruerant, primus invehit. Utrunque si perse consideres arduum certe opus, sed si mutuo comparetur levius multo

to videtur barbarum populum litterarum splendore ad sapientiam allicere, quam falsis doctrinae nominibus superbum, gloriosumque ad rectum iter revocare. Illud priorum Principum proprium fuit, id vero Caroli III. patrocínio dubio procul servabatur. Atque manifestum fecit nobis fortuna tales fore Hispanos, quales ipsi Reges haberentur. Quod ut clarius perspicere possitis, attendite quaeso diligenter quae dicam. Optarunt veteres illi reges labantem jam religionem fulcire, & Imperii fines longe lateque proferre. Quod quum obtineri nisi Sacrarum, litterarum studio, & civili prudentia nulla ratione posse satis intelligerent excitandos ad haec studia civium suorum animos censuerunt. Ita brevi effectum est, ut clarissimi Theologi, & peritissimi legum inter pretes in publicum prodirent, quos veluti comites, & necessario adjuncti administri dissertissimi oratores, & elegantes poetae, consecuti sunt. Voluit Ferdinandus, auctore Francisco Cisnerio, Hebraicae Graecaeque linguae usum ad divinorum librorum intelligentiam in Academias revocare. Quid? An existimatis diu nostrae gentis ingenia defatigata de ediscendis ejusmodi linguis praecepta quaedam tradidisse?

Opus

Opus sunt ausa, quod nec Parisiensem, nec Bononiensem Academias tam antiquas, tam celebres, tot annis, ac in tanta sapientum hominum segete optare subierat. Et certe ni Complutensis Biblia, cui edendae per decem anos à sapientissimis viris Aelio, Zuniga, Castro, Demetrio, Vergara aliisque praestantissimis hominibus insudatum est, praecesisset, numquam hodie aut Parisienses, aut Anglicanas Biblias, quas Polyglottas vocant, haberemus. Nimis esset arduum natos sub Carolò, & Philippò magni nominis Theologos, Juris utriusque scientes, Poetas & Oratores commemorare. Praeterquam quod non adeo sunt obscura Cani, Banessii, Victoriae, Vegae, Ayalae utriusque Soti, Sepulvedae, Covarrubiae, Antonii Augustini aliorumque sexcentorum nomina, ut latere possint. Sed haec felicissima litterarum tempora mox incondita eruditionis opinio consecuta est. Nam quum nostri reges deducendis novis in Americam, & Asiam coloniis, & bello Belgico ancipiti, diuturnoque intenti, non ita essent vacui, ut inter veros, falsosque sapientes judicare possent, factum est ut crescente in dies scriptorum numero, (praemiis enim inci-

ta-

tabantur) quum nullo discrimine probarentur omnes, excussis omnino regulis, miserè doctrina universa deturparetur. Et quidem nulla aetas plures, aut Poetas, aut oratores habuit quam extrema Austriacae domus tempora, nulla plures Philosophiae interpretes, sed numquam Hispania à verae sapientiae gustu plus abfuit. Non dicam corruptam Ecclesiasticam eloquentiam, latinae linguae puritatem, ipsamque ut ita dicam religionem, si fieri posset falsis undique heroibus incestatam, nota enim sunt vobis omnia, eaque non sine divini numinis consilio evenisse intelligitis, ut Carolus III his malis emendator contingeret. Quamquam enim ejus Pater Philippus, Fraterque Ferdinandus, aeterna memoria digni in votis id habuerint, tamen alter ob turbulentissima tempora, hic in brevi Imperio vixdum etiam à superiore calamitate relevato serio animum ad instauranda studia adjicere non potuit. Nec eo id dixerim quod nihil egregium hac in re praestiterint, sed quod adulta illa litterarum pestis non nisi longo labore, & gravissimis remediis extinguì posse videbatur. Et certe fuerant jam superiore aetate, qui suis scriptis veterem gloriam conservarent, nascentemque
bar-

barbariem fortiter impeterent. At frustra nec enim ii erant quos ad hanc amplissimam, & honestissimam victoriam Deus legerat. Fatale id erat Caroli III auspiciis contingere. Itaque eandem illam navim, quae ex Italia nobis tantum Principem advexit, attulisse etiam omnes bonas artes recte dicemus. Tunc enim quae olim viguerant in nostris urbibus humaniores litterae excoli, iterum vehementiusque coeperunt. Non Grammatici meras nugas blatterant, non Oratores, & Poetae tumidam verbis rebusque inanem dicendi rationem sectantur. Theologiae suus decor restitutus, legibusque auctoritas est. Sed parum esset veterem splendorem litteris reddere, nisi etiam earum gloria augeretur. Testis Physica quae numquam antea serio à nostris culta, publiceque tradita, hodie singulari Caroli beneficio, è servitute erepta, experimentis homines ad naturae noticiam perducit. Testes mathematicae disciplinae, quae tot ubique domicilia constituta habent ad nobilium militum animos informandos. Testis naturae historia in unam veluti sedem à Carolo Rege inclusa. Quid ego trium bonarum artium academias, aut instauratas, aut nunc primum erectas commemorem? Quid bonorum

rum

rum civium societates in omnibus provinciis constitutas dicam priscis nostrae historiae temporibus, prorsus ignotas, ad civium industriam acuendam, & ad domesticam disciplinam, id est Reipublicae felicitatem amplificandam? Multa sciens praetereo A. O. sed ea vos ipsi videtis, & ego alio loco, alio tempore, ut spero de nostro rege fusius verba faciam. Haec autem eo à me consilio adducta sunt, ut cognoscatis in quanta vos felicitate versemini qui amica litteris, tempora, amicissimumque litteratis principem nacti estis. Multos ego nominare poteram, atque adeo in hac urbe, qui regali beneficentia ob litterarum laudem praemiis sunt affecti, ni foret otiosum. Quo enim amore sapientiam complecti eum Regem existimatis, qui in aulam suam eam invexerit, fructusque in Sallustii interpretatione laudatissima ex sua familia ceperit uberri-
mos? Agite ergo, optimi juvenes, per Deum immortalem, ut totis viribus in humaniores litteras incumbatis. Video enim & quasi praesaga futurorum mente sentio, quen admodum regnante Ferdinando patefactae sunt novae regiones ad excipiendam ingeniorum ejus aetatis famam, quam Romanus Orbis capere non poterat, ita
non

nunc utrumque mundum , ingeniorum , quae Carolus alit gloriae nimis angustum , soluta polorum glacie , ut vestra nomina latius vagentur , id quod erat reliquum , aditum jam nunc Europaeis navibus aperire. Itaque videte , ne si aetatis florem otio , & oscitatione perditè abjiciatis , tamque opportunam ad humaniora studia praetermittatis occasionem , Deus O. M. , qui Carolum III. ad juvandas litteras vobis singulari beneficio concessit , indignos vos judicet , qui tanto bono diutissime fruamini.

POESIS STUDIUM MAGNIS VIRIS
apprime dignum.

Oratio II.

Dolendum est graviter , vehementerque A. A. O. O. malorum Poetarum numerum adeo excrevisse , ut facilius jam multis vedeatur Poesim , quasi perniciosam aliquam pestem urbibus , atque hominum societate interdicere , quam quidquam ei laudis impertiri. Nam quoad praeteritae vitae spatium recordari possum , animadverto praestantes multos viros fuisse qui dicerent , Poesim , & ad corrumpendos mores,

& ad effraenandos juvenum animos plurimum contulisse. Quod si boni civis est hanc morum corruptelam, quam procul à sua Republica abesse cupere, à quo originem trahit id malum, quod multis fuit exitio, id profecto longius abesse potiori jure expectandum est. Quorum consensus, qui maxime facit auctoritatem, trahit me in eandem sententiam. Atque utinam A. A. O. O. tantam integerrimorum Judicum copiam haberemus, ut malis his poetis neque consistendi in nostris regnis, neque vulgandi perniciosa scripta facultas ulla concederetur. Sed quoniam minus vota nostra, quam malum fatum valitura sunt, ego sic existimo viros summos omnes suas vires, in vindicanda nobilissima arte ab improborum, ut ita dicam tyrannide, conferre oportere. Non quod latius serpere, atque ambire hanc contagionem exoptem, sed quod nullum praesentius remedium inveniri posse existimem, quam si malis poetis, poetas bonos opponamus. Quod si quis Poesim omnino pellen-
dam nostris finibus censuerit, tamquam malorum omnium semen, hic profecto utilissimam artem ex improborum magis usu, quam ex instituto suo judicare videtur. Sed mihi credite non est Poesis culpa, si juvenes

nes ad flagitia impellat, si maritorum somno insidietur, si bona profundat. Dedecus horum facinorum penes eos est qui Musarum cantu ad nefarias artes abutuntur. At quemadmodum insipientis esset armorum officinas claudere, quod ea ad caedes, & parricidia scelerati cives traducant, sic profecto sani non est Poesim ob impuros Poetas ab hominum societate arcere. Praecipue quum id, qua sunt, ac fuerunt semper homines natura, integrum non sit. Facilius enim ab his oculos, ipsamque animam extorquebis, quam insitum nescio quo pacto mentibus, cantus amorem. Carent tecto multi mortales, clausi sunt ex omni aditu bonis omnibus artibus, plurimi in Asia & America montes. Sunt multis in locis horridae ac hirsutae nationes ferarum ritu antra, & saltus obsidentes quae scripturae genus omne prorsus ignorant; sed nulla ita barbara, & immanis reperta est, quae à Musis omnino abhorreat. Tanta est animorum cum cantus ac Poesis dulcedine conformatio, ut aut mutanda sit illorum structura, aut relinquenda illis carminum oblectatio. Eficere fortasse homines poterunt, ut ii qui naturam vincere doctrina didicerunt, spernant humanissima haec studia, sed frustra insu-

dent si ea penitus deleri, atque è natura
extingui posse arbitrentur. Atque in hoc ipso,
in quo exultant Musarum osores, vehemen-
ter imprudentes homines reprehendendos ju-
dico, quod, quum praedam, ut ita dicam,
imperitis, atque scelestis amplissimam facul-
tatem fecerint, èque clarorum virorum sinu
ejecerint, querantur nunc corrumpi bonos
mores poetarum contubernio. Non enim
est ferendum, cujus rei caput fueris culpam
in innoxios, innocentesque impudenter tra-
jicere. Quid ego mirer Poetarum lectione
juvenum animos, velut subjectis facibus ad
libidinem accendi? Quid truculentos homines
Cyclicorum scriptorum heroibus ad caedes,
rapinas, & incendia excitari? Theatrorum
licentiam audeamne defendere? Non ita sum
vecors A. A. O. O. non ita amens, ut id
vel tacitus optem. Sed dicam plane quod
sentio, vobis fortasse grave, ac molestum,
sed non est praetermittendum. De vobis,
de vobis inquam, quotquot adestis Sapientes
viri, Respublica queritur: Vobis, qui pro-
hibere poteratis, veluti auctoribus gravia
sua vulnera ostendit. Ab improbis se peti
non doleret, nisi ob vestros oculos, &
quidem impune everteretur: Quid? Siquis
esset Reipublicae sensus graviusne ab ho-
sti-

otibus premi, quam deseri à suis, ferendum illi arbitramini? At dicet vestrum quispiam, vobis non esse tantum auctoritatis, qui malorum Poetarum nefarios conatus possitis continere. At ego contendo pestem hanc Reipublicae, nullis legibus, nulla sanctione, nullo poenarum metu comprimi in perpetuum posse, nihilque ad eam extinguendam opportunius fore, quam si sapientes, iidemque honesti viri, serio in id, studium omne suum conferrent. Quum enim carere homines musarum dulcedine non possint, tunc demum mali poetae, aut exhaeriantur omnino è Republica, aut in tenebris delitescunt, quum magni viri, & tenere multitudinis aures versuum suavitate, & informare animos optimis exemplis aggrediantur. Viderat hoc poetarum ille osor Plato, qui quum hos, ex sua Republica expulerit, Lyricos tamen poetas retinendos censuit, ut eorum opera, & Deorum immortalium laudes, & fortium civium egregia facinora celebrarentur. Sciebat enim Poetarum cantus, ad trahendum rapiendumque, quo velis hominum mentes plurimum valere. Itaque optabat nutrices ea suis alumni carmina occinere, quae à Magistratibus probata, aut Deorum cultum, aut Patriae le-

ges, aut clarorum virorum imagines proponerent, ut his exemplis, ab ubere & sinu imbuti pueri, utiles patriae tandem aliquando evaderent. Quod si quis est qui forte existimet malos Poetas deleri hac ratione non posse, quod ruat invetitum, ut ajebat ille, hominum natio multoque huic carior fore petulantiam, quam pudorem, errat hic quidem meo judicio, vehementissime. Nam etsi negari non possit, pronam esse in malum naturam hominum, tamen id est multitudinis ingenium, ut ex carminibus non tam vitiorum irritamenta petat, quam laboris remissionem. Quam cum in bonis poetis habituri sint, non est verendum ne ignotorum poetarum levia & inania carmina, jucundis, iisdemque utilibus versibus clarorum virorum nomine commendatis anteponant. Praesertim quum tollere, atque delere malos poetas magistratibus facile sit, ubi bonorum copia habeatur, & multitudo. Quamquam quid ego hic magistratus opem implorem, quum ea sit vis carminum ad dulcedinem utilitatemque factorum, ut probentur omnibus, eaque avide non modo senes morosi audiant, sed etiam procaces adolescentes. Non ne ipsi naviculatores Veneti, quo navigationis taedium minuant divini Tassi rapsodias transmittentibus occi-
nunt?

nunt? Quo Romanenses illae, quas vocant, fabellae abjerunt? Quis maritimos homines incultos & squalidos praeferre corruptis cantibus divinum Gotofridum compulit? Amavit ea natio praestantes Poetas, gravissimisque Senatus amplissimis praemiis paucos Sannazarii versus afficiendos duxit, itaque plebs, uti solet clarorum virorum exemplis insistens amandos tantum, audiendosque sibi divinos vates judicavit. Apud nos vero inimica bonis artibus, & quod multo est gravius perniciose bonis moribus opinio obtinuit, virum gravem videlicet neque facere versus, neque audire libenter oportere. Quo fit ut sublata laudis spē neque ad scribendum magna ingenia excitentur, neque lacesiti mali poetae impune inter proletarios grassentur. Et erunt adhuc homines tanta amentia, qui utilissimam facultatem, aut ad decoctores delegant, aut ad eos qui vel angustia rei familiaris laborant, vel scurrae haberi volant ridiculosissimi? Quousque vero haec efutient homines insanissimi? Hisne temporibus in quibus praeter hos ignorat nemo, magnae olim sibi gloriae clarissimos viros duxisse, & musas colere diligenter, earumque alumnos amplissimis honoribus honestare? An erit quisquam qui inter infimos, scurras, insanosque Stoicum

Senecam, Lucanum, Tullium ipsum, & Caesarem referat, qui opum abundantia, & morum gravitate, & honorum amplitudine celeberrimi, magnam tamen temporis partem huic studio transmittendam putaverunt? Neque enim sanus his videri poterit, Alexander Magnus, quod Homeri Iliadem pretiosissima arca quae ex Darii praeda illi obtigerat, custodiendam censuerit, tantumque sibi ad Achillis tumulum laudatorem optarit. Nisi vero liceat per hos amare poetas, poetam esse non liceat. Proh Deum immortalem! Ut sit in quoquam, tantum vecordiae, & impudentiae, qui cum excellentes poetas praemiis, & amore omnium dignos iudicet, Poesim tamen dignam magnis viris occupationem minime fateatur! Sed ut videatis, quam deessipiant hi musarum osores, quae sit hujus artis origo, quaeve gloria, considerate. Majores nostri Poesim non ab hominibus inventam, sed ob ejus divinam suavitatem, delapsam, è coelo arbitrabantur. Itaque, & Musas Jovis filias, earumque Magistrum Apollinem è magnis diis falso quidem, subtiliter tamen crediderunt. Videbant enim & ligato orationis numero oracula reddi à suis numinibus, & poetas nullum fere versum sine Deorum commemoratione praeter-

terminare. Jure ergo Sanctos Ennius, Ovidius vero Deos quotquot aderant, poetas vocavit. Et vere: quod enim umquam genus scriptorum inveniri poterit, quod de religione Deorum plura scripserit elegantius? Quod si vitio his vertatur longe à veri Dei cultu aberrasse, danda est haec venia illis temporibus, ut quidquid recte senserunt in Deum pietati, quidquid impie dixerunt communi calamitati tribuendum esse videatur. Fuit enim proprium Poesis, & quasi cum illa continens de divinitate loqui; attributum vero, & ex communi ignorantia derivatum impias fabulas ab Aegyptiis acceptas, invectasque in Graeciam à mercatoribus suo more deformare. Cujus rei incorrupti testes esse possunt poetae Christiani, cum Graeci, tum etiam Latini bene multi. Quorum carmina satis indicant Poesis, ut ita dicam, animam esse non falsos Deos, sed divinitatem, stareque sine illis Poesim posse, sine hac non posse. Itaque primus poeta Latinus è Christianis Juvencus Hispanus nullum sibi aptius argumenti genus offerri posse ratus est, quam si ad illustrandam Poesim Evangelicam historiam seligeret. Quin duo ipsi poetarum Principes Homerus & Virgilius, quamvis falsorum numi-

minum cultores , perturbate licet , & aliud agentes , ita tamen scripserunt Christi Historiam ut Eudoxiae Augustae , & Aniciae Falconiae Probae difficile non fuerit centones suos contexere. Sed quorsum haec longe petita argumenta commemoro quum Spiritum Sanctum divinorum vatum ore versibus locutum esse sciamus? Est enim ligatum hoc orationis genus facile aptissimum ad res magnas exprimendas. Quare duo illi reges qui Judaeorum imperium , David bello , Salomon pace auxerunt ita excoluerunt Poesim , ut ille quae canerentur in sollemnibus Sacris carmina conderet , hic vivendi praecepta suis civibus eodem orationis genere tradenda judicaverit. Merito id. Quis enim ignorat illatas humano generi à Poesi utilitates ? Haec una pecudum ritu palantes homines ad societatem impulit , urbes condidit , leges scivit , & barbaros denique mores proscripsit. Hinc Amphionem , & Orpheum legimus cantu saxa , & rabidas bestias delinisse quod ferum , adhuc & horridum hominum genus à caede ad humanitatem , à silvis ad urbes , ab impunitate ad obedientiam inflexerint. O Poesis Deorum interpres , hominum domitrix , scientiarum parens , vitiorum expultrix , & totius leporis , ac venustatis origo ! Tibi agrorum cul-

cultura obligatam se fatetur. Ad te historia originem suum refert. Per te innotuisse mortalibus cursus suos Coelestes, orbis profitentur. Sine te musica mancam se fore praedicat. Tibi quod in hominum memoria vivant clarissimi cives gratias habent. Te quod vitia sua salse & lepide reprehendas plebeii amant. Te quoniam fortunae volubilitatem, & vitae casus ob oculos ponas viri Principes magni faciunt. Te denique (neque enim accepta omnia à te beneficia complecti oratione possunt) te inquam, quod pravos mores mordaciter, & nasute dstringas in suas civitates magistratus olim adsciverunt. Hinc miramini unam disciplinam valuisse tantum, quantum ceteras omnes ne optasse quidem unquam audivimus? Unde incredibilem plane, ac divinam hanc Poesis vim natam arbitramini? Cognoscite A. A. O. O. Ceterae quidem artes, ac disciplinae utilia tradunt, sed hominum voluntas ad libidinem proclivior, & otium, nisi voluptatis aliqua illecebra irretita fuerit adduci non potest ad virtutem. Haec laus propria est Poesis. Illae enim austerae, & ut ita dicam contacta fronte dictatorie, & regie quid agendum sit pronunciant. Haec autem per ambages, & circuitiones, Deorum etiam minis-

nisterio, & cantus dulcedine mentibus hominum sic se insinuat, ut captos se prius, quam obsessos intelligant. Nisi corrupta esset mortalium natura valeret quidem nuda veritas; at ea semel vitiata, dolo potius, quam vi redigenda est ad officium. Quo magis digna summorum virorum personis Poesis existimanda est. Neque enim honestius quidquam esse potest, quam in coercendis vitiis longe lateque serpentibus versari, nec idonei ulli sunt magis, qui in id incumbant, quam magni viri, ingenii, virtutis, honorumque ornamentis praediti. Quanta, me Deus, utilitatis lux theatri nostris affulgeret, si hi qui, auctoritate continere, studiis regere, ac suavitate delinire possunt multitudinem, fabulas scriberent? Esset tunc profecto scena vitae magistra, haberetque populus, utilem oblectationem ex qua melior domum redire posset. Carerent fabulae non modo immundis immemorabilibusque verbis, sed illis etiam moribus, qui aut muliebriter animos frangunt, aut ad ferocitatem informant. Quae vitia necdum satis caverunt nostrae memoriae Tragicorum Principes Cornellius, & Racinius. Aliis vero Poematum generibus quot, & quanta tradi poterant miseris civibus, aut virtutis, aut suarum artium ad-
ju-

jumenta ? Itaque summi in Republica viri, & Q. Fabius Labeo, & M. Popillius consulares, & Poetae Terentium in fabulis componendis adjuverunt. Quod si Memmio ac Nepoti fidem habemus, sub Terentii nomine quas domi luserant fabulas P. Africanus & C. Laelius in scenam detulerunt. Julius ille Dictator inter bella, & gravissima Reipublicae munera Oedipum scripsit auctore Suetonio. Asinium etiam Pollionem Tragediis scribendis non sine laude operam dedisse summi Poetae Virgilius, et Horatius commemorant. Appius coecus primis Reipublicae temporibus nonne ad communem utilitatem Pythagoricam philosophiam carmine complexus est ? Mercurius ille Rex, Pontifex, et Philosophus hoc otio tantum Aegypto profuit, quantum nemo unquam severissimis disciplinis ausus est optare. Cujus libri de Theologia, de Medicina, de Astronomia ceterisque disciplinis tanto sunt in honore habiti ut auctori suo Trismegistri nomen promeruerint. Nostra memoria quis ignorat quantam laudem adepti sint & Cardinalis Polignacus, & inter Gallos Racinius heroico carmine, & Cameracensis Archiepiscopus Fenelonius, qui si pro Telemacho, aut Constantinum, aut ex sua gente Ludovicum no-

num

num delegisset, nihil ultra nostrae Theologiae desiderandum videretur. Praetermitto Damasos, Ambrosios, Venantios, Paulinos, Gregorios aliosque innumeros, qui dignum suis moribus, nec à sacris infulis abhorrens, traducere ad communem utilitatem Poetarum numeros, putaverunt. Quod si tantus hic fructus ex musis non caperetur esset tamen multo dignissima excellentium hominum ejusmodi oblectatio. Nisi vero quisquam ita amens sit, ut subsicivis horis, aut pietas chartas, aut schachia, aut taxillos, aut latrunculòs, summis viris concedat, condendorum vero, aut legendorum carminum occupationem interdicat? Fuit honestum Thomae Moro Angliae Cancellario in alendis avibus quantum vacabat temporis à negotiorum strepitu insummere, nos vero poetas à clarorum hominum familiaritate, ac consuetudine arcebinus? Potuit Justus Lipsius canum latratu, discursu, adulatione, intermissis paululum studiis oblectari, nos vero Poesis remissionem honestam esse non dicemus? Atque aliis oblectationibus animus quidem promptior redit ad cogitandum, ex poetico autem otio praeter animi relaxationem, & acuitur ingenium, & plura ad seria studia praesidia comparantur. Sed fuerit ignominiosum praete-

feritis temporibus Poetarum nomen, esset tamen hodierna die susceptus hic pro patria labor longe honestissimus. Etenim nihil est tam turpe, nihil tam probrosum, nihil denique tam indecorum in hac vitae ratione, ac varietate quod Reipublicae causa honestum non faciat. Quid enim à regia dignitate magis alienum, quam rusticanus habitus? At quaesita per hunc Codro caedes aeternam famam comparavit. Quid à Philosophiae severitate magis abhorrens quam muliebris mundus? Haec tamen ornamenta propter sciendi cupiditatem Euclidi suscepta in magnis virtutibus ponuntur. Sed revertamur ad poetas. Julianus ille, cui, quod à vera religione desciverit, Apostatae cognomen est datum, legem tulit ne Christiani veteres poetas legerent. Clamarent opinor stulti hi poetarum inimici, scriberentque suo Principi: Orbis salus, Christianae reipublicae praesidium Julianus Poetarum hostis. At longe aliter Gregorius Naziancenus Ecclesiae Sanctissimus Praesul iudicium fecit. Qui magnam ab Ecclesia hac lege acceptam ratus calamitatem suas esse partes duxit plura carmina conscribere, ne utilissima poetarum lectione carerent Christiani. Hic nec infula, nec cucullo suo indignum existimavit ob publicam utilitatem ver-

sus

sus facere , nos teneris versibus , puram gravemque Poesim opponere alienum à summis viris arbitrabimur ? Ille ne ad impuros iret Poesis huic studio se totum tradidit , nos ut impune grassentur mali poetae bonos , & sanos viros Helicone excludemus ? Quae quum ita sint A. A. O. O. videte ne ut summo huic Theologo , ac Sanctissimo viro gloriosum fuit tantum huic otio suavissimo pro republica vacare , sic nobis periculosum sit , & in posteritatem turpe , propter vanam hominum opinionem Patriae nostrae parum consuluisse. Quam mihi jam audire videor, ac dejecto vultu inter efussas lacrimas ita dicere : Nullum fere multis jam annis facinus est auditum nisi per malos Poetas : Nullum sine his flagitium perpetratum. Virginibus erepta pudicitia per carmina : per haec conjugibus substitutae pellices : reges ac magistratus injuria lacessiti : turbata carminibus urbium tranquillitas , armati cives ad parricidia. Crescit in dies haec pestis , & quousque vos , fortissimi cives , hanc impune gliscere patiemini ? Opponite vestrum robur , & delicatae perniciosaeque Poesi , puram honestamque objicite. Date hoc piae parenti : hae lacrimae , hic squallor , haec macies acceptae calamitatis indicium , vos moveant. Pellite ex mea

nibus suis armis flagitiosos Poetas, & si nihil vos Musarum decus, origo, suavitasque incitat, at mea saltem de causa, quae vos genui, & omnibus ornamentis ingenii, fortunaeque auxi hunc laborem suscipite, ne in vos collatis à me beneficiis ingrati esse videamini. His sanctissimis Patriae vocibus si quis ad castae Poesis studium non excitatur, frustra hunc mea Oratio hortetur. Itaque vos compello quotquot adestis, Clarissimi cives, quoniam Musarum praestantiam, & necessitatem agnoscitis, efficite per Deum immortalem vestris studiis, vigiliis, & laboribus, ut tandem aliquando omnes intelligant malos Poetas vere, Poesim falso hactenus accusatam.

DE HISTORIAE LAUDIBUS, ATQUE
ejus discendae facili ratione.

Oratio III.

ET si fore plerosque non dubitem A. A. O. O. qui gloriam, celebritatemque nominis contemnendam putent, paucissimi tamen invenientur, qui vere, & ex animo id facere videantur. Nam mecum tacitus percurrens omnes vitae condiciones obscuras par-

C

tim,

tim , partim satis splendidas , nonnullas etiam turpes , ac flagitiosas , nullam tamen invenio , quam gloriae studium , facile , & ultro non in sui trahat admirationem. Haeret profecto mortalium animis , quidam divinitus adjunctus laudis amor , qui viros principes ad illustria facinora , robustos milites ad virtutem , scenicos denique artifices ad aemulationem accendit. Itaque vix unus è tota , quam late patet , hominum natione reperiri poterit , qui de se adeo demisse sentiat , nemo tam parvi animi , qui contentus brevi hoc , exiguoque vitae curriculo nomen suum , si optio detur posteritati transmittendum non judicet. Non capit brevissimum hoc vitae spatium non dicam regum , ac imperatorum animos , sed ne tonsoris quidem cujusquam aut fabri. Enim vero in his vitae angustiis , & summo gloriae studio , nihil majus , nihil optatius , nihil opportunius excogitari potuit ad hanc laudis aviditatem explendam quam historia , quae non modo mortuorum corporum simulacra , sed etiam animorum imagines expressas conservat ac politas. De cujus laudibus ac ejus ratione discendae , quum hodierna die dicere decreverim , videte num mihi dubitandum sit in bonam partem accepturos vos orationem eam , in qua id agitur ,
quod

quod unicuique vestrum est carissimum. Atque utinam, quemadmodum spero proposito argumento vestram mihi gratiam conciliare, possem etiam limato, ac vere attico stilo laudem consequi ex vestro iudicio amplissimam. Quis vero tot historiae praeconia rerumque gestarum uberrimam segetem, ejusque studii, cum oblectationem, tum etiam utilitatem, aut mente assequi queat, aut digna oratione complecti? Nam si originem historiae paulo attentius vestigare velimus, aberrat animus praeteritorum saeculorum memoriam repetens, nec quo consistat habet locum, donec ad primum hominem perveniat. Nondum pingendi litteras ars inventa erat: nondum tabularia instituta: nondum fastorum usurpatus mos, historia tamen per hominum ora volitabat. Avide hanc non modo auribus, sed etiam oculis, & vultu intento à parentibus filii, ex avis nepotes, ex senibus juvenes hauriebant. Haec, beatis illis temporibus, necdum litibus, & forensi strepitu perturbatis, reversis domum post labores rusticos hominibus, aut ad ignem hiberno tempore considentibus, aut aestate aperto coelo auram captantibus, vel conciliabat somnum, vel vigiliarum taedium antiquarum rerum narratione demulcebat. Sed

hactenus historia verbo tenuis continebatur, & hominum memoria, quae ut fluxa est, & labilis, quo magis rerum copia crescebat, eo admixtis fabulis deturpabatur. Subvenit huic malo scriptura, qua quidem inventa, quem putatis primum historiam scripsisse? Jactent Graeci Theologi Orpheos, Hesiodos ac Homeros suos: Philosophi plenis buccis crepent Trismegistos, Moschos, Zoroastros: Medici Chirones, Aesculapios, & Podalirios commemorent, glorientur ceterae artes inventoribus suis, at historia auctorem suum ipsum Deum agnoscit. Quid? Ignoratis ne in monte Sina Deum Optimum Maximum sanctissimo vati, ac delecti populi duci Moïsi ea dictasse de mundi origine, de lapsu primorum Parentum, de universa terrarum inundatione, aliisque rebus memoria dignissimis, quae ipse calamo excipiens quinque primos divinae Scripturae libros conficeret? Quae usquam historia ante id tempus scripta traditur? Ego quidem nullam antea extitisse arbitror, extare vero nunc antiquiorem nullam certo scio. Praesertim quum consentaneum, meo quidem judicio historiae dignitati fuerit, quae veritate constat, ut ab eo primum traderet, qui nec falli posset, nec fallere. Quae quum ita sint, videte, A. A. O. O. quam jucun-

cunda beatissimo Numini sit Historia, qui quum ceteras artes ac disciplinas humano generi per homines concesserit, hanc unam per sese in societatem inferendam censuerit. Quod si, ut par est in humanis rebus commendatio divina plurimum valet, quantae dignitatis esse historiam arbitramini, quae non ut ceterae doctrinae, tacite hausta sit è Coelo, sed inter fulgura, & tonitrus & splendentes longe lateque coelestes ignes, magno est ad homines apparatu delata? Et merito, nihil quippe est in tanta rerum varietate, quo homines proprius ad divinam sapientiam accedant. Praesentia, preterita, & futura intuetur Deus, in eoque ejus posita est scientia, ut nihil sit quod suam mentem possit fugere. Quid igitur historia? Non ne magnam praeteritorum temporum partem oculis subjicit, atque eadem efficit, ut de futuris callidissime conjiciamus? Imperiorum vicissitudines, priscorum ducum res plaeclare gestas, instituta nationum, Rerumpublicarum leges, castrorum disciplinam omnium denique populorum studia, & origines memoria tenere, nonne id praestantissimum donum est, multoque divinissimum? Peragrarere mente magis, quam passibus regiones omnes, Atheniensium scholas ingredi: Roma-

norum comitiis interesse : funera Aegyptiorum prosequi , peregrinari in Asia , in Europa , in Africa , in America , nobilissimas urbes visere , necdum praesentium , sed absentium etiam , ac mortuorum uti consuetudine , implere omnia , atque nullo loco exulare animo , quantae cum utilitatis , tum etiam dignitatis esse arbitramini ? Nullo periculo maris sinus penetrare , insolentes piscium formas , genera , mores inspicere , contemplari gurgites , auri venas , lapillorum fodinas , fontium occultorumque fluminum cursus , herbarum virtutes , pecudum aviumque naturam , aeris coelique mirabilem , variamque temperiem cognoscere quantum habeat voluptatis , mente assequi vix possumus. Quid dulcius , quid mirabilius , quam , animum , oculos etiam , atque aures clarorum virorum , qui aliqua laude floruerunt , imaginibus , sermonibus exemplis pascere , recreare , delinire ? Quod Romanorum spectaculum , qui Graecorum ludii plus habent jucunditatis , quam si animo nobis fingamus discurrentem hic equo Alexandrum Macedonem , qua manu , qua voce , qua nutibus hortantem phalanges suas : illinc Darium vertentem terga : hinc Artaxeris classem , illinc orantem Tullium : hinc de evertenda Cartagine consulentem Senatum hic Cannen-

nense praelium : hic : : : Sed quid plura commemorem ? Quod enim aut est , aut fuit unquam in toto terrarum orbe tam magnificentum , aut jucundum spectaculum cui adesse semper singulari , ac prope divino historiae beneficio non liceat ? O admirandam historiae dignitatem , quae nos ad Deum , qui omnia videt , omnia implet quodammodo evehit ! Non enim tu , ut reliquae optimae disciplinae vere nos homines facis , id quod est certe maximum , & ab profano vulgo secernis , sed si qua humanis , cum divinis comparatio esse potest , historiae studio plene imbutum , non hunc hominem , sed quemdam Deum esse existimo , aut ut parcius loquar sapientissimo Numini quam simillimum. Ignoscite , quaeso, A. A. O. O. si quid audacius à me dictum est. Obversabatur modo ante oculos meos historia omnibus suis ornamentis conspicua , ejusque majestate tanta sum admiratione correptus , ut quum nihil in humanis , quo cum eam conferrem , invenirem, eam cum divinitate arroganter fortasse , innocenter tamen comparaverim. Quod si culpa est , grati animi error fuit , qui ne minus , quam debebat laudare historiam ob accepta inde beneficia videretur , majoribus justo , praeconiis illam ornavit. Et certe quae res de humano genere

melius est merita? Quod si nulla alia ratione proprius homines ad divinam naturam accedunt, quam si benefici dicantur, quis mihi jure succenseat, si id studium divinis prope laudibus dignum censuerim à quo sunt tot, tamque singularia beneficia in societatem collata? Haec enim pro brevi & multis periculis obnoxia vita post mortem alteram perpetuam hominibus ingenti cum gloria conjunctam tribuit. Mortuorum quippe vita, ut egregie Tullius, in memoria posita est vivorum. Qui vero nobilissimi reges nostri Imperii auctores, vindices propagatoresque Amalarici, Recaredi, Pelagii, Garciae, Jacobi, Alphonsi, Ferdinandi, & Caroli post tot secula viverent, adessent domi, belli excitarent, in foro in templis, in publicis & privatis locis conspicerentur, nisi propter historiam eorum fama sparsa, ac disseminata in orbem terrarum multo illis illustriorem vitam reddidisset, & diuturniorem quam antea gessissent? Atque ut facilius cognoscatis historiae dignitatem, conjicite, quaeso vestros oculos in primi Asyriorum Imperii tempora. Videbitis priscos illos reges, ac gentium victores in tenebris jacere, tegique eorum gloriam eisdem tumulis, quibus eorum corpora obruuntur. Frustra se in tot angustias conjecerunt; frustra sollicitos dies, ac
no-

noctes duxerunt : frustra nulla futurae spe gloriae iuuanes curas praesenti otio , ac quieti praetulerunt. Videte quantum auctoritatis situm sit in historia , à qua non fortunae modo & vita privatorum , sed etiam ducum , ac regum pendet sempiterna. Nec enim aut Achillis , aut Pyrrhi , aut Belissarii nomina , & triumphos haberemus , nisi haec omnia historia conservanda iudicasset. Atque hi , dum vita manebat , plurimis erant noti. Illud vero maioris est admirationis quod privatos homines ne vicinis quidem agnitos , nulla generis nobilitate , nulla majorum commendatione praestantes non modo ab obscuritate revocaverit , sed ob morum innocentiam , ob diligentem liberorum institutionem , ad parem cum regibus gloriam , extulerit. Quis nostrum Matritensem illum Agricola Isidorum nosceret , nisi eum hominum memoriae historia reddidisset ? Quis plebei illius , nostri Martini Meleri caritatem in Patriam admiraretur , qui quum , nescio quis eodem agnomine proditor extitisset , ad iudices venerit , seque mutare agnomen velle dixerit ne ullam cum nefario Patriae hoste , societatem habuisse videretur , nisi litteris egregium facinus commendatum posteritati innotuisset ? Potest ne virtuti praestantius ullum praemium decerni?

ni? Quod si ab hominum oculis remotum esset, quid in hac vitae brevitae, in his angustiis esse poterat, quod eos ad subeunda pro Republica pericula accenderet? Quae enim religio illustribus factis proponit praemia, tametsi multo maiora, & diuturniora sint, tamen sensus hominum hebetes parum permovet. Quid? Nisi Miltiadis trophaea non modo vividis coloribus expressa, sed omnium etiam ore celebrata fuissent, an putatis Athenas habituras summum illum ducem Themistoclem, qui Graeciam ingenti Persarum exercitu, terra marique cinctam celeritate consilii explicavit? Umquam ne Romani Imperii majestas constituta esset, nisi Alexandri Magni statua Gadibus C. Caesari regni cupiditatem, & animos tantae rei pares inspirasset? Jam vero moribus componendis, quot exempla suppeditat historia? Quis vitae casus expers esse potest ejus utilitatis? Ex hac urbium leges, castrorum disciplina, regnorum formae, rei familiaris administratio, matrimonia, funera, ipsa denique religio derivatur. Jure ergo hanc Cicero testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriae, lumen vetustatis appellavit. Quae quidem ita sunt magna, ut sint & alia maiora. Est enim historia vitae Magistra, bonorum hortatrix, crux scelera-

to-

torum , virtutis praemium , vitiorum ignominia , vita denique mortuorum. Quamobrem videte A. A. O. O. num dubitandum vobis sit in eam omni studio diligentissime incumbere. Sed quoniam latissime patet rerum gestarum copia , foretque longe difficillimum universae historiae partes evolvere , ac fortasse etiam perniciosum , si ob legendi oblectationem, à gerendis rebus avocaretur animus, dabo operam ut intelligatis , qua ratione utiliter hoc in studio versemini. Ac primum illud mementote , me hoc loco non historiae scriptorem , sed lectorem fingere. Quod si cui leve ac parvi laboris esse videatur , hic profecto non animadvertit quanto cum labore , & temporis jactura homines sine duce hoc iter ingredientiés post longas vigilias sero agnoscant ignorare multa , quae discenda in primis fuissent. Habent suos scopulos, si fas est dicere , bonae artes , neque somniculose vitandus ille , quod in tanta librorum copia , qui legendi , quive rejiciendi ignorant profecto navi adolescentes. Quae res si multum obest in reliquis disciplinis , nescio an ulla sit ex qua plura , quam ex historia sine delectu usurpata in industrios juvenes pericula deriventur. Etenim tot olim extitere nugatores , qui historias componerent , ut
di-

difficile sit veritatem, amore, odio multisque aliis modis infractam in eorum libris agnoscere. Longum esset Herodoti, Theopompi, Ctesiae, Cadmi, Hecataei aliorumque Graecorum fabulas commemorare, quae tantae sunt, ut Plinius Naturalis historiae auctor dicere non dubitaverit: Apud Graecos nugari desiisse Diodorum. Quae pestis ex Graecis ad caeteras gentes una cum litteris transmissa dubiam fermè universae historiae fidem relinquit. Nam his temporibus in quibus longe lateque barbaries dominabatur, incuria, & incredibilium amor, aut res omnino falsas in historiam invexit, aut veras corripuit. Florentibus vero litteris, & passim accusatos veteres scriptores legimus, quod vel assentandi libidine, vel recentibus odiis corruptam veritatem posteritati transmississent, & nostra aetate quanta est inter ipsos recentium rerum scriptores pugna? Quot ad labefactandam veritatem incisi lapides? Quot data opera signati numi? Quot terrae, ac ruderibus inclusae tabulae? Non foris quaerenda sunt nobis exempla, suppetunt domi, malo nescio quo nostrae historiae fato, quae Higueram, Zapatam, Torralbam, Pinam, Moram, aliosque innumeros nacta est hostes acerrimos. Enim vero dicet aliquis cur
er.

ergo ad hoc nos studium adhortaris, in quo ita est veritas fabulis deturpata, ut nulla jam sit spes ejus inveniendae? Fateor offusas historiae tenebras, multisque in locis agnoscere veritatem non posse. Sed ego idem contendendo neque hac de causa minus in lectores utilitatis redundare; cum homines non magis veris exemplis, quam fictis ad vitae imaginem moveantur, neque eadem negligentia fuisse ab omnibus conscriptas historias. Quis enim nesciat quantam curam, & fidem in rebus scribendis adhibuerit Polybius, qui nec parentis Lycortae culpas tacendas duxerit? Quis ignorat ob Augusti oculos, periculosissimis scilicet temporibus Brutum, & Cassium acerrimos tyrannidis hostes à T. Livio summis laudibus celebratos? Quanta in Granatensi bello à Didaco de Mendoza scripto fides, qui Polybii exemplo, nec suorum memoriae quidquam dandum existimavit! Quanti labores, quot itinera & ab Ambrosio Morales, & recenti memoria ab Henrico Florezio veritatis inquirendae causa suscepta! Ergo non sunt ob nonnullorum levitatem clarissimi viri negligendi. Itaque optandum esset nequis ad id studium accederet sine oculatissimo duce, cujus consiliis in rerum, exemplorumque lectione regeretur. Sed
quo.

quoniam non est ita facile id omnibus ex sententia obtingere ; danda est opera historiarum lectori , ut primo Auctoris vitam , & mores quam manifestos habeat. Summa vero fides illi adhibenda erit , qui caste res gestas sine odio , & amore posteritati transmittat. Multos enim aut Patriae caritas , aut partium studium , aut metus , spes , incredibilemque amor ad vitiandam veritatem impellit , quod ex auctorum vitis , aliorumque sapientum iudicio intelligi nostra aetate facile potest. Jam vero his praesidiis ad veritatem dignoscendam comparatis , requiretur fortasse qui libri legendi in primis videantur. His ego respondebo certam legem praescribi omnibus non posse. Alii enim ad historiam animum adjungunt , ut & ipsi in illis conscribendis versari possint. Partim voluptatis studio , & ut ad vitam praeclara ex antiquitate exempla comparent. Ex quibus iis , qui scripturi sunt elaborandum est , ut omnia legant ejusdem argumenti volumina : ex his ea probent , quae à diligentioribus , locupletioribusque scriptoribus tradantur. Ceteris vero , qui historiae exemplis proficere cupiunt , primo loco Religionis annales evolvendi sunt , deinde patriae. Quid enim turpius , quid à ratione magis alienum , quam sua in patria peregrinum,
in

in Sinensium , ac exterarum gentium moribus , & rebus gestis esse versatum ? An est ferendum Hispanos adolescentes in remotissimis populis cives adscribi , eorum leges , instituta , & sacra callere , domi vero esse suarum urbium inquilinos ? Non reprehendo exterarum gentium historias legere , si tamen domesticarum rerum notitia sit ante animus imbutus. Melius patriae , melius moribus , meo quidem iudicio consuleretur , si nostris potius exemplis , quam exteris domi bellicque uteremur. Placeant nobis nostri mores , neque tam leviter mutationes in victu , in re vestiaria , in sermone , in incessu etiam , & membrorum conformatione fierent , si clarorum Imperatorum , & fortissimorum virorum , quos nostra Hispania tulit , imagines animo obversarentur. Tunc denique cum fructu aliarum nationum res gestas disceremus , cum ex ipsa rerum contentione , aut victores nos extitisse gauderemus , aut victis inflammaretur animus ad patriae gloriam latius propagandam. Itaque ne si nostra tantum legimus , superbi simus , aut si aliena persequamur in nostra patria peregrinemur , optandum esset , ut post religionis , ac patriae historiam , collocarent juvenes non nihil operae

rae in exteris rebus memoria dignis evolvendis. Ac principio breve quidem, sed auro cedroque dignum Meldensis Episcopi opus de universa historia commendandum censeo, quo saepius lecto multis praesidiis animus instructus, ad Rollini veterem historiam, aut ad Anglicanae societatis universam posset accedere. Quod si quis uberius mentem pulcherrimarum rerum agnitione ornare in votis habeat, patet longe, lateque naturalis historia, patent disciplinarum omnium annales, eruditorumque acta diligentissime conscripta. Sed ego ab historia vitae, morumque exempla peti oportere existimo, hacque de causa Livios, Tacitos, Polybios veteresque sane multos diu noctuque lectitari vellem, quod in his non solum res gestae memorantur, sed quod est multo utilius, causae, moresque hominum, qui recurrunt saepius eleganter, ac vivide describuntur. Atque haec est maxima historiae utilitas, ex illa, ut agebat Livius, tibi tuaeque Reipublicae, quod imitere capere, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod vites. Utinam omnium oculis, hujus utilissimae disciplinae selecta exempla obversarentur, tunc mihi nullus civis posse exsistere videretur, qui utilis, & idem honestus vir non esset. At vos Cl. Juve-

venes non aratro, non crepidae, aut serrae destinati, sed Patriae gloriae augendae, ac latius disseminandae, minime his terminis contenti esse debetis. Sed pro historiae dignitate, ac vestra gloria contendite, ut Graecorum, Romanorum, ceterarumque gentium res domi, bellicae praeclare gestas per legentes rusticorum industriam, artificum comoda, litterarum splendorem, patriaeque utilitatem in dies magis, magisque augeatis. Haec omnia, quae à vobis patria expectat, historia offert. Sed cavete ne ob domesticarum laudum turpissimam ignorantiam in peregrinos ritus, degenerare cives vestros cogatis. Utile enim quo careas, ab exteris recusare amentis est, sed patriam gravitatem levitate peregrina corrumpere impii est, ac proditoris. Quamobrem si bonorum civium nomen, si grati vestrae genti, si patriae utiles esse vultis, in hoc est praecipue studio ita elaborandum, ut & domesticorum, & peregrinorum notitia factorum plene imbuti, nec leviter majorum instituta violetis, nec pertinaciter prava exempla verae utilitati praeferatis.

DE CAUSIS CORRUPTAE APUD

Hispanos eloquentiae, ac ejus instaurandae expedita ratione.

Oratio IV.

SI quis vestrum est, A. A. O. O, qui me forte putet multa hodierna die verba facturum, vel de magistrorum delectu, vel de legendis auctoribus, ejusdemque generis aliis rebus, in quibus, ii, qui docendi rationem tradere solent, immorantur, vehementer errat. Longe nobis aliud est consilium, A. A., & nostra jam aetate non tam consulto, quam mature facto opus est. Non enim patribus nostris loquimur, qui ea nacti sunt tempora, eamque rempublicam litterariam, è qua verae eruditio- nis gustus omnis exsularet. Quam fuit illis misera, ac luctuosa litterarum facies, tam venusta nobis, atque honesta obtigit. Abiit jam, & à mortalium oculis amolita est praeceptorum illa farrago, quae teneras mentes obscuraret potius, quam illustraret. Pudet jam in publicum prodire siccos illos, atque (ut ita dixerim) ligneos magistros, qui meris nugis juvenum animos in-

infarciebant. Redditi sunt, juventuti & Cicero, & Livius, & Nepos, quorum usu, & crebra lectione assuescerent navi adolescentes, & graviter dicere, & facere fortiter. Accessit his tot tantisque bonis Caroli III. liberalitas eximia, quae clarissimis praeceptoribus constitutis, litteris omnibus plurimum addidit ornamenti. Nihil ultra desiderandum videbatur, nisi me tot laborum fructus requirentem spes, contra ac ratus eram, fefellisset. Quid autem tunc ego in ea subita animi perturbatione non incusavi? Quid investigandum reliqui? Angebar enim animo, A. A. O. O, ac graviter ferebam, ceu aliquo turbine ex oculis sublatam omnem, quam paulo ante memoravi, felicitatem. Non dicam, quo vultu, quo squallore, qua illuvie sese mihi respublica litteraria objecerit, nec fas esse duco ingrato argumento vestris auribus obstrepere. Praesertim quum optandum sit, ut opinor, patere minus id mali, quam pateat. Quod tantum est, A. A., ut nullius oculos fugiat, nisi quis forte verbosam, inanem, atque indigestam eruditionem magni habendam existimaverit. Cujus mihi rei causas diligentius perscrutanti, quum praeceptores docti satis viderentur, eorumque docendi ratio tuta, ac expedita, suspi-

cari subiit mali originem alio ex fonte peti oportere. Parvi enim momenti sola praeceptorum doctrina visa est, ut magnos ex ea fructus speraremus, nisi esset illis etiam auctoritas, & summum jus ad cogendos otiosos, ac segnes adolescentes à legibus adjunctum. Haec una ratio spem omnem futurae, sapientiae adimit, eamque ego vobis, A. A. O. O, si operam datis diligentem, ostendam causam esse gravissimam corruptorum apud Hispanos humanitatis studiorum. Quod si, ut spero, vobis persuasero, viam brevem demonstrabo, & facilem, qua studia haec instaurari, ac pristinae suae dignitati reddi posse videantur. Et quoniam vestra de causa, id quidquid est laboris totum suscepisse me fateor, vos, vos inquam maxime decet, A. A. O. O, vestris studiis, vestraque opera pro vestra utilitate, vestrisque commodis dicentem fulcire. Non enim ego hodierna die otiosum litterarum laudatorem ago, neque ejus generis multa in medium proferam, quae vos probare plausu, re vero ipsa praestare, non possitis. Pauca sunt, & facilia, quae dicam non Principi modo, sed unicuique vestrum. Et quidem ridiculum esset, si in hac mea oratione, quae vos spectat, ac intuetur eos alloquerer, qui praesentes non sunt. Ex-
pro-

probrandi hoc genus esset potius , quam suadendi , & à meis moribus alienissimum. Dicturus apud vos , ita vobis orationem accommodavi , ut docti juxta , ac indocti , publici item , & privati homines , quae dicentur , exsequi , atque in fulcienda hac humaniorum litterarum ruina , industriam possint , adhibere. Quod quum ita sit dubitabitis , A.A. O.O , venientem ultro gloriam excipere , posterisque hanc vestri nominis commendationem relinquere , fuisse vos hoc seculo in Hispania verae sapientiae instauratores ? O gloriam minime contemnendam ! O laudem optimo cuique civi in primis exoptandam ! Atque ut videatis quanta vobis materia gloriae reserve- tur , quae sit hodie apud nos litterarum fortuna , considerate. Enim vero illud mihi testandum censeo , me , ut veterem docendi rationem non probo , reprehendere item discendi novam consuetudinem. Quod praefandum eo consilio duxi , nequis me partium studio ad laudem , vel objurgationem impelli arbitretur. Patrum enim nostrorum memoria corrupta studia fuisse accepimus. Oratores tumidam verbis loquentiam excolebant : Philosophi naturae studio , mathematicisque regulis neglectis , magnas nugas majori verborum integumento agebant : Theologi religionis ca-

pitibus omissis, inanibus quaestiunculis toti occupabantur: Juris utriusque scientes non tam legum vim intuebantur, quam liberam interpretandi, eludendique rationem. Poetae ignoratis turpissime artis regulis omnibus, delirabant. Atque hae tantum artes ea tempestate colebantur. Sed proh Deum immortalem! Quanta cura, quanta diligentia! Illi ut vanam sapientiae imaginem assequerentur, dies noctesque evigilandas existimabant; nos vero, quibus pro horrida eloquentia gravis, dilucida, & ornata affulsit: pro barbara ac jejuna Philosophia, tot adjumentis, ac lenociniis natura occurrit: pro squallida ac doformata Theologia, religio sacris libris, conciliis, orientalibus linguis, rebusque omnibus instructa obtigit, caeteraeque omnes disciplinae, quarum ne nomen quidem apud majores nostros percrebuerat, tanto splendore, ac gloria invas-
serunt: nos, inquam, tot commodis aucti, pigri, segnesque, in his ornatissimis rebus comparandis versabimur? Sublati sunt mali poetae; at boni desiderantur; silent barbari Philosophi; at boni aut tacent, aut si loqui gestiunt, balbutiunt. Longum esset cetera omnia studia persequi: unum dicam, egisse nobiscum ita videri fortunam, ut in
hac

hac litterarum mutatione nullos potius, quam bonos scriptores haberemus. Quod enim doctrinae genus apud nostram gentem ita viget hodie, ut aliquos saltem magni nominis viros, ac editis scriptis illustres habere existimetur? Cujus Theologi, cuius Philosophi, aut Oratoris scripta objicere mihi quisquam potest, quae multiplici eruditione, gravitate, & vi cum mediocribus exterarum gentium scriptoribus certare posse videantur? Unde nam tam turpem, tam inhonestam, tam indecoram inscitiam profectam esse existimatis? Imo vero quanam ratione tantam labem delendam speramus, nisi magistri summam habeant in docendo auctoritatem? Quae in eo posita est, ni fallor, si eorum nempe iudicio plurimum tribuant adolescentum Parentes, eisque, & quae velint, & quamdiu velint, suos liberos docere, & retinere patiantur. Supervacanea profecto est magistrorum doctrina, si aut nulli, aut indociles auditores sint. Crederetne mercator, bene sibi quaestum cessurum, si arbitrio Theologi quantumvis doctissimi rem suam geri pateretur? Ecquis tonsor, quoties in tonstrina dubium incidarit, sutores in consilium adhibebit? Apelles sutoris audaciam de coloribus extra crepidam

dam judicantem ferre non potuit, nos vero non patiemur modo, sed cogemus etiam lectissimos praeceptores in erudienda difficilissimis litteris juventute imperitisimorum quorumque sententiam audire, in eamque ire tacitos, veluti pedarios senatores? Et mirabimur neglecta jacere humanitatis studia? Imo vero immortales Deo Opt. Max. gratias habendas judico, quod corrupta potius, quam extincta, aliqua, quam nulla haec studia habeamus. Si enim artes ille, quae usu magis, & oculis, quam mente, & praeceptis discuntur, constare nullo modo possunt sine hac magistrorum auctoritate, quid de liberalissimis litteris censendum existimatis? An quo difficiliora haec studia, & à communi usu quemadmodum secreta, eo jus suffragii omnibus tribuendum arbitramur? Cogat hic publicum praeceptorem liberam discipulis interpretandi rationem tradere, servilem alius: hic veteres illas latinae Orationis technas adhiberi, ille eliminandas prorsus contendat, tamquam pestem totius sermonis teterrimam. Hac tanta, ac tam multiplici opinionum varietate circumventum magistrum, quid magnum, aut amplum praestare posse judicatis? Nullam aggredi viam tuto potest: quacumque incedat, iratam habeat

beat maximam turbam necesse est. Ac si quis forte putet, ea nos nactos esse tempora, in quibus longe alia sit litteris fortuna, hic profecto nimis est hebes, & in conijciendi arte parum solers. Nulla fortasse umquam aetas tot habuit educandae juventutis praeceptores. Complent scrinia librariorum hac de re edita volumina, at pessimo omnium fato tot erudiendae adolescentiae doctoribus adhibitis, numquam publica institutio iniquiorem sortem experta est. Habent hoc incommodum adjunctum plurimae leges, ut pugnent saepe inter se, hominumque animos in varias sententias scindant. Quam obrem sapientissimi viri corruptarum rerum publicarum causam legum multitudini tribuere minime dubitarunt. Quod exemplum facile ad haec studia traduci potest. Atque utinam his temporibus scioli quidam homines aliqua de pueris instituendis praeceptione, aut Plutarchi, aut Quinctiliani, aut Lorkii, aut Rollini, aut Fleurii, aut Pluchii, aliorumque festinanter lecta, non adeo tumerent, ut quum aliquem puerum cuicumque praeceptori tradere contigerit, ab eo exigerent, ut certam instituendi rationem, quae ipsis maxime placuit, adhiberent. Plerique etiam, qui ejusmodi libros non attige-

gerunt , ex his , quae audiere , & quotidiana sermonibus didicere , satis se putant idoneos , qui hac in causa sententiam ferant. Quo fit , ut sua inani scientia tumidi , magistrorum consilia , si aliam viam inierunt , reprehendant , accusent , condemnentque. Quod si quis , summo Numinis beneficio , haec doctorum intestina bella ignorat , effugere tamen nequaquam poterit , quin pessimum aliquem ex adversariorum turba consultorem inveniat. Sunt , A.A. O. O , sunt inquam , bene multi otiosi homines , & sacri , & profani , qui opificum tabernas obsident , ac circumstant , privatorumque domos invadunt. Quos ego , si vetus Comoedia vigeret , meis carminibus usque adeo exagitatos darem , efficeremque , ut doctrinae integumento detracto , risum lippis , ac tonsoribus moverent. Ii enim sunt , A. A. O. O , qui publicis praeceptoribus invidiam apud imperitos patres familias conflant impudentissime. Hi quos ipsi magistri , aegre suos discipulos dici paterentur , corruptas disciplinas conclamant , atque in publicos profesores culpam omnem trajiciunt. Qui quum videant juvenes non iisdem regulis , ac praeceptis imbui , quibus ipsi à pueritia traducti sunt , Breviarioque Romano , Livium , Sallustium ,
Ne-

Nepotem , aliaque inaudita sibi nomina successisse , criminantur apud ignarissimos parentes sapientissimos praeceptores , illisque auctores sunt , ut ad aliquem morosum ludimagistrum , si quis est in secreto aliquo angulo , qui veteri methodo delectetur , suos liberos deferant. Non arbitror fore quemquam tam stupidum , ut fingi haec à me suspicetur. Multa praetereo consulto , sed ea vos experientia assecuti estis. Quis enim vestrum tam fortunatus est , aut tam amico sidere in lucem editus , ut sin minus ab impudentibus his litterarum ossoribus victus, bello tamen tentatus non sit , ac lacessitus? Quorum mores , ut tamquam periculosum scopulum eorum aspectum , occursumque fugiatis , libet hoc loco vividis coloribus depingere. Latent enim saepe sub amicitiae specie , qui assidue in vestras domos ventitando , salutando , colloquendo penitissime vestris animis se insinuant. Video sacros huiusmodi homines complures volitare per forum , mercatorum mensis assidere, matronarum domos ingruente nocte adire. Sed mihi credite , sunt isti plerumque imi subsellii grammatici , sine sapore , sine ullo eruditionis gustu tardi , & inter stultos tantum garruli. Quod si quis est eorum , qui
Theo-

Theologiae laurea immeritum caput cinxerit , perniciosaque illa disputandi rabie nomen aliquod est adeptus , optimis artibus vacuus , quid est , quod extra marcidam illam , & ut ita dicam pituitosam facultatem suam , alioqui pulcherrimam , audeat erumpere ? Qui si vere sapientes forent , tantum temporis vestris colloquiis non darent , scirentque indignum esse viro docto absentes , inauditosque praeceptores condemnare. Sed proprium semper imperitorum fuit nihil haesitare , idque magnum inter sapientiam , & ignorantiam est discrimen , ut illa modesta , ac verecunda , contra haec , & audax , & impudens habeatur. Hac igitur libertate , qua licere sibi omnia stulti arbitrantur , accedente etiam parentum cohortatione interrogare de suis studiis timidos adolescentes incipiunt. Quo in iudicio , videte , quaeso , A. A. O. O , quam illi rationem teneant. Non enim ad auctorum interpretationem accedunt. Et jure : quid , enim sibi cum Tullio , quid cum Livio , Sallustio , aut Plinio ? Qui quidem laetari etiam mortui mihi videntur , quod in eorum manus non incidant. Brevior illis , & tutior via est reperta , qua tecto , ut ajunt , latere de puerorum profectu iudicium faciant.

Pe-

Periculum enim foret, si interpretandi rationem aggredierentur, ne aut à pueris superari, aut cum illis in angustias aliquas adductos, haerere misere contingeret. Quare nullus est opinor, qui jure illos reprehendere possit, si aliam viam ingressi, meditatis quaestiunculis, ac vanissimis gerris puerorum animos, earum adhuc rerum insolentes, irritant, ac torqueant. Jam vero si pueri contentur, quod saepe accidit, non in rude ipsorum ingenium, non in parentum negligentiam, sed in praeceptorem culpam omnem transferunt. Itaque non parentes hortantur, ut magistrum conveniant, ab eoque liberiorum suorum mores, ingenium, & industriam ediscant, ejusque consilio regi se, ac segnes adolescentulos patiantur. Imo descendendum statim illum praeceptorem conclamant, aliquem committendam juvenum institutionem. Cuinam vero? Cuinam dico? Creditisne stultis sapientiores placere posse, aut à pessimis optimum eligi? Non est consentaneum ignorantiae antesignanos litterarum splendori consulere, eaque à pueris edisci gaudere, quae ipsi albicante jam capite ignorant; qui ut aliquid eis concedamus, poetas se, si versus pangere: oratores, si nuda figurarum nomina recitare possint, existimant perfect-

fectissimos. Praetermitto perniciosius aliud hominum genus, qui certorum praeceptorum odio Parentes, incautosque adolescentes hortationibus ad defectionem, nonnumquam etiam praemiis impellunt, non enim ii essent Oratoris voce; sed vinculis; carcere, exilioque coercendi. Quae quum ita sint, habebimus semper, A. A. O. O; praecceptores timidos, nisi ingenti huic malo praesens aliquod remedium afferatur. Quam illi tuto docendi rationem persequentur? Veterem? At erunt viri omnes boni, qui id factum reprehendant. Novam? Stultos numero infinitos, & auctoritate apud patresfamilias doctissimis pares, habebunt iratos. Mixtam? At vereor ne docti juxta; ac indocti infesti fiant. Nusquam illi pedem figant, numquam certam, ac firmam methodum habeant necesse est; nisi velint se ab auditoribus deserere, suoque nomini turpissimam maculam inurere. O tempora bonis artibus inimicissima! O miseriam incredibilem! Bellum grave, ac periculosum sapientiae, ac ignorantiae indictum est. Sapere non licet, ignorare turpe ducitur! Prope est ut exclamem feliciores, fuisse X. seculi viros, fortunatiores superiore aetate patres nostros, quum, & ignorare tutum

tum erat, & ea doctrinae specie, quae tunc florebat, delectari gloriosum. Accedit huic malo parentum festinatio, qui liberorum ingenia, aut ex re familiari, aut ex coeco amore metientes inconsulto magistro eos ex grammatices, & eloquentiae vestibulo abreptos ad philosophos transferunt. Quod malum ceu tabes aliqua latius in nostra Hispania serpit, quam aut gentis nostrae morum gravitas, aut puerorum inquietus animus postulare videatur. Quo fit, ut quum nec magistri quae velint omnia tradere adolescentibus possint, neque eos diu retinere, manca semper parentum vitio futura sit institutio. Quod si quis hoc loco fortasse me roget, quot annis informari his studiis oporteat adolescentem, dico difficile esse idem de omnibus affirmare. Non enim paria sunt ingenia, par industria. Sed si quid certum in hac causa constitui potest, vix unum, aut alterum, ac fortasse nimis dixi, sex annis, quae à diligentioribus pueris solet maiori cura adhibita, cum mediocri doctrinae spe oratores, ac poetas posse relinquere. Nam si summos viros, celerrimique ingenii per omnem vitam adlaborasse acceperimus, ut latinae linguae puritatem assequerentur, idque non modo post Romanae linguae

guae fata praestitisse Manutios , Bembo-
Scioppios aliosque innumeros omnium gen-
tium clarissimos duces , sed vigente ad-
huc latino sermone ad eum excolendum sum-
ma constantia incubuisse Varronem , Cae-
sarem , ipsumque Tullium , quin tamen cen-
sores effugerint , quis mirabitur nos à ru-
dibus pueris , ludoque deditis sex annos , ad
mediocrem aliquam latinae linguae rheto-
rices , poeticesque notitiam exigere ? Pu-
det, A.A. O. O , tam breve spatium eru-
diendae juventuti assignasse , sed id feci
ne delirus festinantibus nostris ingeniis, his-
que , ut ita dicam , litterarum voratori-
bus , viderer. Ego vero diutius nostros immo-
rari in his studiis vellem adolescentes non
unius tantum linguae causa , sed humanio-
rum etiam litterarum , quae latius patent,
quam vulgo existimatur , tollique gravio-
ribus disciplinis perniciosum morem admit-
tendi ad Philosophiam imberbes pueros , id
est , ineptos , & ad intelligenda naturae ar-
cana , etiamsi latine doctissimi sint , mini-
me idoneos.

Quibus malis tametsi insanabilia videan-
tur facillimum adesse remedium , si volun-
tas vestra ferat , contendo. Non enim ex
Gallis , non ex Italis accersendos praece-
pto-

piores suadebo, qui corruptas artes instaurarent. Non turbandos ex suis sedibus constitutos magistros: non denique, si ita vultis, mutandam docendi rationem. Unum est quod præstare vos potestis, quodque eloquentiam, & humaniores litteras, è tenebris in veterem splendorem revocet. Date operam, ut nulli magis de liberis vestris credatis, quam præceptori, quicumque ille sit, & facite ut is intelligat licere sibi per vos, (id sine quo institutio constare non potest) vestros liberos, & quæ velit docere, & quamdiu velit retinere. Scio enim quæ sint præceptorum vota, quænam quærelæ. Parentis itaque officium est optimum liberis doctorem quaerere, crebro eum adire, ab ejusque monitis ne transversum quidem digitum discedere, prohibere domo otiosos illos homines, qui in vituperandis aliorum factis occupantur. Et quidem quem cariorem sibi prudens paterfamilias habeat, quam eum, quem in paternæ sollicitudinis societatem assumsit? Nonne rusticanum, ac pene impium est, aut sine delectu, quemcumque sors obtulerit carissimis pignoribus custodem acciscere, aut electum è multis non modo non adire, sed ne de facie quidem agnoscere? Curandum equum nullus est, qui

ali tradat, quin de ejus statu, ac spe crebro sciscitetur, liberos autem ita instituentos multi committunt, ut eo id consilio fecisse videantur, ne sibi molestiam domi exhibeant. Qui si amore ducti filios suos erudiri bonis artibus, & moribus vellent, familiarissimos sibi haberent praeceptores, neque eos, vel ex liberorum arbitrio, neque cujusquam consilio tam facile desererent. Ego vero quamvis non unam teneant rationem, parum abest quin omnes praeceptores probem, idemque ego contendo satius esse adolescenti ad litterarum progressum, cui assuevit initio, tametsi minus docto operam dare, quam ad audiendum doctissimum omnium transire. Dediscenda enim sunt quae didicit, à tritaque sibi via ad novam deflectendum, quae res quanti laboris sit, ii tantum sciunt, qui ad laboriosissimas has metas desudant. At sunt angusta re familiari homines, qui tot annos in studiis retinere liberos suos non possunt. Quid? Praestare ne illis existimatis rudes grammaticos, rhetoresque habere, quam industrios, ac praestantes scenicos opifices? Melius sibi, melius liberis, melius patriae consulerent pauperes patresfamilias, si deficientibus ad sapientiam adjumentis omnibus, miseros adol-

les-

lescentulos ad agrorum culturam , & mechanicas artes hortarentur. Quod si nonnulli praestanti sunt ingenio , quoniam juvare magistri opibus non possunt , optandum esset , ut viri principes exciperent , ipsumque aerarium tantam patriae spem aleret, foveretque. Ceterum quid infinita auditorum turba litterariae Reip. adjumenti afferre potest ? Quum plerique , vel ob affluentes divitias , aut tarda ingenia , aut inertem egestatem aetatis florem in scholastico pulvere perditissime abjiciant ? Quid tam miserum , ac luctuosum bonis artibus evenire potest , quid eloquentiae perniciosius , quid illustribus familiis turpius , quam ea quae late invasit nostrae gentis animos opinio, nobiles scilicet homines satis per se conspicuos fore , etiamsi nulla eruditionis commendatio accedat ? Quasi vero mortales , ut stolidas pecudes ex viribus , & ornamentis corporis metiremur , nec contra ii clarissimi , qui ingenio plus valerent , ii praestantissimi , qui doctrina ac animi cultura longius á belluis distarent , haberentur. Ego vero sic arbitror nobiles adolescentes vel in primis in bonas litteras incumbere oportere , ac quemadmodum sese ceteris hominibus divitiis , titulis , ac hono-

ribus praestare student, dare item operam, ut eos animi bonis, quae praestantiora sunt, antecellant. Ceteri autem, qui Diis hominibusque iratis, aut ob ingenii tarditatem, aut ob rei familiaris angustiam, litteras, qua par est, diligentia excolere non possunt, desinant tandem aliquando adverso amne contendere, & ad alias artes adjungant animum, quae sibi, & parentibus utiliores futurae sunt. Et quoniam objici mihi quidem possunt tenuium hominum exempla, qui iidem magnos progréssus in litterarum studio fecerunt, non nego ex sacco, & proletaria plebe sapientissimos poetas, & oratores, & philosophos evassisse. Testis Graecia, quae Cleanthis, Homeri, Pythagorae aliorumque constantiam in discendo singularem admirata est. Testis Italia, quae Poetarum, Oratorumque principes non ex Patriciis accepit. Neque desunt in nostra Hispania ejusdem generis exempla; sed ea sunt satis nota. Itaque non dicam Ludovicum Granatensem, Michaellem Cervantes, Palmirernum aliosque innumeros satis misere educatos magnam suis vigiliis gloriam litteris addidisse. At ii omnes vel principum virorum patrociniis nacti, ex inopiae angustiis erepti sunt, vel tanto in sapientiam amore aestua-

aestuabant, ut eam vitae commodis, ac necessitudinibus anteferrent. Quod si qui sunt nostra aetate, qui eadem constantia, adversante egestate, litteris sese dare possint, nihil moror, eosque tantum excludo, qui inopia prohibiti, nec assidui scholis interesse queunt, & testudineo gradu, quod nullis discendi igniculis excitantur, procedunt. Pauciores quidem, sed meliores nobis essent litterarum cultores, garrulisque sciolis careremus, iique abundarent qui scenicas tabernas, agros, naves, castra implerent. Non enim numero, sed gravitate in his liberalissimis studiis cum exteris nationibus certandum est. Quod nisi apud vos verba facerem, A. A. O. O, alio uterer orationis genere, hortarerque multis verbis magistratus nostros, si hic adessent, ut haec quae à me dicta sunt, auctoritate sua confirmarent, Spartanorumque exemplo (quoniam sunt negligentissimi patresfamilias) sibi persuaderent civium liberos non tam parentibus, quam Patriae natos, ad eorumque institutionem consentaneum fore, ut penes publicos praeceptores summa esset auctoritas. Unum addam, quod praestare ipsi non potestis, optare autem, & iteratis votis expetere debetis. Docentium enim dissidia ac

tradendi disciplinas diversa ratio multum studiosae juventuti obest. Sed quid ego plura commemoro extra causam? Non vobis ferendarum legum auctoritas, non coercendi praeceptores vis est attributa. Neque hanc prius in vobis opto, quam experimento probaveritis recte ea apud alios usuros, ad eam vestros liberos dirigentes. Ac ne tunc quidem: supervacaneum enim foret, ad id homines cogere, quod ultro libenterque faciunt. Illas etenim pugnas, quas paulo ante commemoravi vitabitis, si constanter uni praeceptori vestri liberi assuescant, eique vos vestram auctoritatem, vestrumque jus deferatis. Et dubitabitis adhuc hanc magistratibus gloriam eripere? Non ne multo vobis honestius est futurum, hanc nepotibus opinionem relinquere, ad instauranda studia eloquentiae, & humanitatis non legibus vos, ac suppliciorum metu coactos, sed sponte, alacres, laetos, maxima diligentia contendisse? Adeo ne in vobis omnis verae laudis gustus extinctus est, ut hanc tantam gloriam quae in manibus, quae in oculis vestris sita est contemnatis? Feretis ne aequo animo, eam apud exterarum gentes famam aliquando pervagari, fuisse necessarium, quod carissima pignora negligeretis,

tis, magistratibus nostris ex publica utilitate decernere, ut magistri in posterum viderent ne quid detrimenti ex vestra negligentia, ipsi vestri liberi caperent? Jure patrio, A. A. O. O, occupate quod magistratus facturi sunt, ne minus apud vos naturae caritas, quam apud illos patriae amor valuisse videatur. Facilis est vobis demonstrata via: patimini valere apud vos, & vestros filios praeceptorum sententiam, horumque auctoritatem, & gravissimam, & sanctissimam judicate. Abigite procul à vobis morosos illos hortatores, qui sin minus malitia, & ignorantia, at certe coeco amore incitati multa vobis specie utilia, re tamen ipsa perniciosa suadent. Intelligant praeceptores libere se vestros liberos, & quae velint, & quamdiu velint docere posse, tunc experimento videbitis non frustra vos meae auctoritati paruisse. Atque in hac causa, ita per ego vos, liberos, fortunasque vestras oro, obtestorque, quid agendum sit vobiscum animo reputate, ut intelligatis, aut vos perditum ire carissima pignora, aut eorum utilitati, prout hoc, vel illud elegeritis inservituros, ex vestroque judicio, vel electione vobis, liberisque vestris, & patriae, vel felicitatem, vel misserrimam

omnium infelicitatem imminere.

DE HUMANITATIS STUDIIS
ordinandis.

Oratio V.

Video vos cunctantes , ingenui adoles-
centes , & vereor ne iniquius de ve-
stris viribus , vestraque aetate judicetis, quam
aut mea apud vos auctoritas , aut vestra uti-
litas videtur postulare. Scitis me hodierna
die de ordinandis humanioribus studiis dice-
re aggressum magna , & ampla de vobis co-
gitare , vestraque modestia , ingenio , indu-
striaque fretum vobis viam arduam quidem,
sed honorificentissimam ad sapientiam de-
monstraturum. Sed quid est quod vos de-
terreat ? Labor ? At is quid est aliud , quam
perpetua vestrae gloriae materia ? Non adeo
sunt molles Hispanorum animi , hos ut aut
in bello fames , aut in litterarum studio ul-
lus sudor frangat , deprimatque. Nec vos
decet , si illorum sanguine gloriamini , ab
illorum vestigiis ulla umquam ratione disce-
dere. Praesertim quum eum ducem habeatis,
qui tametsi sapientia aliis multum concedat,
amo-

amore tamen in vos, inque suos discipulos superari à nemine patietur. Expergiscimini itaque, ingenui adolescentes, & laeti, alacresque, quae dicam benignis auribus excipite. Non ego ex vobis, uti feroces quidam domini, iniqua pensa exigam, quasi ex vestro labore ad meum aliquem fructum quidquam redundaret. Agitur hic vestra utilitas, & gloria; me vero multus labor, sudor, vigiliae paratae manent, quicumque laboris mei exitus futurus sit. Verum enim vero nihili ego haec facio, dummodo ex vestra utilitate, & gloria tandem aliquando laetitia fruar honestissima. Cui in vos amoris satisfactum cumulatissime existimabo, si in animum induxeritis, rectius me, quam vos de vestris viribus iudicium latitum. Neque ego primus multa pueris tradere agredior, eoque id ausus sum facinus incipere cum ob spectatam mihi vestrorum ingeniorum celeritatem, tum etiam ob gravissimi rhetoris, civisque nostri testimonium, qui quum ipse viginti annis in erudiendis juvenibus, summa cum laude versatus esset, plura simul docendos adolescentes multis argumentis confirmat. Sed id ego in postremam orationis partem reservandum censeo, tunc enim Quinctiliani, nam id est

magni illius viri nomen , armis vos induam, ut otiosorum quorundam sermunculis respondeatis. Nunc autem advertite animos diligenter , ingenui adolescentes : vos enim mea spectat oratio , vos intuetur , vestraque tantum utilitas animo obversatur , quae mihi , quoniam ejus fructus in Patriam redundat , vita ipsa carior est. Propositum mihi est hoc anno Rhetoricem , Poeticenque una cum lingua latina vobis tradere. Scitis , atque haec vestra sunt vota , quae ut rata sint exequenda ea sunt vobis , quae breviter praescribam. Non erunt fortasse ita magna , & ardua , ut prima specie videbuntur , sed adeo necessaria , ut sine his adjumentis nec in hac vestra aetate mediocritas , nec futuris annis perfectio doctrinae speranda sit. Quis enim se , aut oratorem , aut poetam mediocrem fingere poterit , unius linguae cognitione , nudisque utriusque facultatis praeceptis delibatis ? An non habent doctrinae omnes arctissimum inter se vinculum , initoque veluti foedere amicissime conjurant , ut nulla eos libenter excipiat , qui caeterarum artium insolentes sint ? Quis umquam aliqua cum laude floruit orator sine historiae , sine Philosophiae , legumque non vulgari commendatione ? Undenam hic vir-
tu-

tutum exempla peteret? Qua ille ratione veritatem adversariorum opera horridis tenebris involutam ad lucem revocaret? Quinam eorum locorum usus, quos, vel extradicens rationem accipit orator, vel quos ex ipsa causa trahit, & quodammodo gignit? Jam vero poetae, quid admiratione, spectantiumque plausu dignum praestare possunt, si regulis intenti nulla sibi praeterea ex historia, Philosophiaque adjumenta quaerant? Dicat nunc quispiam, è sciorum turba: Quid poetis cum Philosophis, quid cum historicis, quum ii in veritatis investigatione serio occupentur, illi vero honestis mendaciis audientium animos deliniant? Ita stolidi homines prodendae saepe doctrinae suae studio, inviti produnt supinam ignorantiam. Crepuissent profecto medii, nisi illud de poetices illa veri imagine, in qua veluti in materia sua versantur Poetae, arcanum evoluissent. Date mihi hanc veniam, uti nempe, in insectandis his studiorum pestibus, hac dicendi ratione, quoniam frustra hactenus sapientissimi viri mollibus verbis cum illis contenderunt. Scimus quid poetis liceat, multaque his concedi, quae oratoribus, Philosophisque non tribuuntur. Adeo ne tamen poetarum figmenta cum turpi mendacio confund-

funduntur, ut quemadmodum mentiri improbis, ac proletariis facile est, ita sit in proutu ea comminisci, quae ob dulcedinem, utilitatemque grata sint duabus illis aetatibus, quae pugnant semper inter se, juvenum scilicet, senumque? An non proxima veris esse illa debent, quae finguntur? Unde vero haec similitudo peti oportet, nisi ex veris omnium gentium historiis, quum praesertim multa in heroico, & tragico carmine, ne dicam omnia, si formam excipiam constare debeant veritate? Quid enim personae utilitatis afferre possent, si fictae omnino nusquam extitissent? Cur in veteribus Homeri regionibus investigandis desudarent viri sapientissimi, si nihil ad veram geographiam pertinerent? Ergo ne frustra Eustathius Homeri poemata, noster autem Lacerda divinam Aeneidem tot commentariis illustrarunt? An volunt hi humanissimi Poetae maximo onere interpretes suos in posterum liberare? Fient profecto voti compotes, & ita fient, ut ne unus quidem futurus sit, qui aut eorum versus legere, aut albi ne, an atri, ut est in veteri proverbio, scire curet, nisi quem forte incestum huiusmodi laboris aequissimum Numen damnaverit. Videtis itaque, Ingenui adolescen-

scientes, multa ad oratorem, & Poetam non dico perfectum, sed vel mediocrem efingendum opus esse, quae nisi ex historia, aliisque facultatibus hauriri non possunt. Quid ergo me vestrum praeceptorem par est praestare, si vestrae utilitati, vestrisque commodis inservire velim? Nudis ne praeceptis Poetas vos, & oratores futuros credam? At quam id ratione mihi persuadebo? An ut desidia puerili indulgeam, aetatis vestrae florem in otio vos perditissime abjicere patiar? Egregiam scilicet laudem. & gratiarum actionem à vobis adulta jam aetate sperandam censerem, si in hanc meam indulgentiam ignorantiae vestrae culpam transferretis. Malo vos nunc falso de mea acerbitate conqueri, quam grandiori aevo meae vos lenitatis poenitere. Atque ut providere est animus, ne ullo umquam tempore indulgentiam meam accusare possitis, ita etiam dabo operam, ut laeti, alacresque de Historia, de Geographia, de Chronologia nonnullas praeceptiones audiatis, quibus sin minus statim perfecti, & oratores, & Poetae habeamini, maneant tamen in vobis utilissima semina, quae venturis annis fructus ferant uberrimos. Quid autem vestrae aetati, vel aptius, vel jucundius esse potest, quam uno

ut ita dicam oculorum conjectu diversissimarum regionum situs, mores, naturam, clarosque viros intueri? Quum aniles fabellae ita vos capiant, ac demulceant, ut noctes saepe longissimas insomnes ducatis libenti animo, quidnam futurum existimatis si Asyriorum, Poenorum, Graecorum, Romanorumque fortia facta, egregiaque belli domique facinora non à morosa, & stolidi aliqua anu, sed ab eloquentissimis viris commemorata audiretis? Non vos arbitror in hac etiam aetate adeo iniquos rerum esse iudices, ut vel Herodoto, vel Thucididi, vel Nepoti, Sallustio, Tacito, Livio, aliisque ingentibus nominibus indoctas anus, ancillasque praeferatis. Esset hoc iudicium non eorum puerorum, qui Rhetoricae student, sed eorum, qui sine lare, sine parentibus, sine ulla denique spe in extremae urbis curiis totos dies in pulvere, & caeno, aleis, emungendisque incautorum marsupiis insumunt. Qui ut fugiendi vobis sunt, ita contra magnorum virorum exempla proponenda animo, ac saepius evolvenda, ut eorum praeclaris factis ad virtutem, eorumque gloriam assequendam accendimini. Et quoniam brevi unius anni spatio universam omnium temporum, gentiumque historiam tradere nimis esset

esset laboriosum, dabo operam, ut quam paucissimis possim exordia, progressus ruinarumque maximarum rerum publicarum ostendam. Qua dicendi brevitate utar, non modo in veteri historia exponenda, sed etiam in recentiorum temporum rebus gestis explicandis. Majora, & uberiora scripta, majori etiam, & maturiori aetati reservanda censemus, quae ut inquirere avide, ac studiose evolvere possitis, eorum notitiam vobis dabimus, qui in hac parte claruerunt. Quem morem sequar etiam in situ orbis, nominibusque antiquis, & recentibus temporumque ratione tradenda, his contentus quae vestris teneris animis nunc facilia sint, & ventura aetate veluti quaedam ad majora incitamenta. Nec eo vos existimare velim nullam mihi latinae linguae rationem haberi. Non oberunt haec studia latinitati, proderunt etiam quam plurimum. Erunt enim fortasse, qui tametsi vituperare Historiam, ejusque comites, & administras Geographiam, Chronologiamque non audeant, reprehendant tamen propositum meum, quasi vestris studiis perniciosum. Quibus ut respondeatis videte quaeso, Ingenui adolescentes, quid ego de vobis hac in re cogitem, tunc starent hi importuni magistrorum censores, an
illi

illi qui nihil horum docent, majorem in latinae linguae intelligentia, & puritate comparanda, industriam collocent, quam nos qui tot, ut illi volunt, impedimenta, ut nos censemus, adjumenta adjicimus. Principio maximam temporis partem interpretandis auctoribus, ut hactenus factum est, tribuemus. Fieri enim nequaquam potest, ut paucarum pagellarum interpretatione, latinam linguam quisquam intelligat. In paucis foliis pauca occurrunt verba, iisque saepius repetitis multo fiunt pauciora. Multa sane ac varia lectione opus est ad cujusque linguae vim, elegantiam, ac veluti indolem cognoscendam. Sed in ea lectione tria observanda sunt, quorum duo prima ad linguae naturam perspicuendam pertinent, interpretatio scilicet singulorum verborum, & brevis eorum enarratio, quae auctor fussiori calamo persecutus est. Utrumque per se alterius indiget. Quid enim verborum nudae notiones proderunt, nisi quis etiam auctoris mentem, sensusque habeat manifestos? Cum praesertim verba longe aliud in oratione, ac extra orationem significant, fiatque saepe, ut qui verbum verbo curant reddere, veluti fidi interpretes, nec latini scriptoris sententiam retineant, ne hispane quidquam, praeter nugas, &

Vacua rerum vocabula sonent. A quo periculo, ut vos prohibeam scitis, ingenui adolescentes, quanto studio adnitar. Sequar igitur hac via, qua feliciter res successit, assuefaciamque vos, non modo singula verba, & incisim auctores interpretari, sed integras etiam periodos, & capita hispane legere, atque ita legere, ut rationem singularum vocum reddere possitis. Scitis me hoc verbo solere intelligere tropos, figuras, elegantiores latinae linguae formulas, historiam, & cetera quae observatione digna in veteribus scriptoribus occurrunt. Haec ego ad veram, utilemque interpretationem pertinere arbitror. Ceterum assuescetis, enarrare brevius, sed iisdem vocibus, eademque puritate sermonis, quae fassius aut Livius, aut Sallustius, aut Tullius complexi fuerint, ut eorum stylum, eorumque vim, ac dicendi suavitatem in succum, sanguinemque convertatis. Quid horum illi praestant, aut praestari optant, qui extra Breviarium, & Missae, ut ajunt, Canonem latinam linguam suos terminos protulisse, aut ignorant, aut dolent? Et tamen hi sub sapientiae pallio stolidi homines praecceptores accusant. Sed hos mittamus: supersunt enim pauca de iudicio auctorum dicenda, quod in tertium locum reservavi, cum tria su-

pra monstrarem in scriptoribus legendis observanda. Non enim in clarissimis viris illustra omnia : multa optima , plurima mediocria , nonnulla etiam levia , ac fortasse mala inveniuntur. Dormitavit quandoque prudentissimus Ulysses , seu potius Homerus, qui sagacissimum induxerit heroem sociis , adversis ventis oppletum utrem , quo liberius somno indulgeret permittentem. Nec multo fortasse acrius vigilabat Maro , dum dormienti Ascanio , ne dolus pateret , Cupidinem substituit , quem qui tunc parvulum , ac elinguem , tametsi novennem videret , miraretur profecto proximo anno aut Troia agmina in Sicilia ducere , aut in Italia non imbelle telum jaculari. Quae delicta , tametsi ab his homines cavere omnino nequeant , demonstranda sunt vobis , ne in eisdem scopulos impingatis , statuatisque exemplo clarissimorum virorum , non ea omnia quae typis vulgantur perfecta esse ingenio, industriaque elaborata. Revocanda itaque in examen Livii , ceterorumque scripta. Nec pudeat vos tantorum virorum esse iudices : non de eorum capite aut gloria agendum est , sed de vestra utilitate. Saepissime illos laudabimus quod tam multa , & praeclara imitanda nobis reliquerunt. Si quid minus arriserit modeste tamen , ac timide de illis iudici-

dicabimus , eoque iudicio id in nos fructus
redundabit , ut diligentiores nos simus in no-
stris scriptis corrigendis. Sed antea quam di-
cendi finem faciam illud vos memoria retinere
in primis opto , fore scilicet plerosque , qui
vos de industria deterreant , quasi gravius id
onus sit , quam vestri humeri possint ferre.
Enim vero faciat vobis animos Quinctilianus
noster , ejusque auctoritate veluti fortissimo
clypeo imperitorum arma retundite. Hic enim
sollertissimus puerilis aetatis indagator plura
simul docendos juvenes statuit , tum ob exi-
miam naturae humanae celeritatem , quae ita
illi velox videtur , ut ne possit quidem ali-
quid agere tantum unum , tum etiam quod ea-
rum rerum varietate pueri facilius studiorum
laborem tolerant. Ut enim quieti esse pueri
vix possunt , quin totius diei discursu , ardo-
ris , frigorisque vi fatigentur , sic eorum ani-
mi , quia minore conatu moventur , nec suo
nisu studiis insistunt , sed formandos se tan-
tummodo praestant , majori labori pares sunt.
Abest enim illis laboris iudicium. Ac siquid
illis onerosum est , illud est profecto uni
negotio intentos esse. Quamobrem haec ipsa
rerum varietas , quae officere studio quibus-
dam videbitur , multum juvat , ut animus al-
tero labore relaxatus , ad alterum alacrior re-
deat.

deat. Sed quid argumentis opus est quum videamus intra biennium plura verba puerum in nutricis, ut ita dicam sinu, ediscere, quam futura aetate adjecturus sit? Quo umquam tempore homines aut longiores horas praeceptoribus audiendis insumunt, aut graviora ingratioraque pensa absolvunt, quam his annis, qui minime ad doctrinam idonei praedicantur? Ego vero, tantum abest, ut fatigari hac rerum varietate ingenuos juvenes putem, ut tametsi utilitatem voluptati anteponendam non crederem, tamen pueriles lacrimae, abjectusque sub molestissimo onere vultus me moverent, ut amoenioribus ex studiis aliqua relaxamenta aridae linguae unius cognitioni quaererem. Et erunt tamen qui me non indulgentem praeceptorem, sed acerbissimum, & crudelem magistrum existimare velint, illos vero, qui unius linguae improbo studio incumbere cogunt adolescentes, lenes, & benignos appellent! Sed hi non vident, (& qui videant caeci homines) quid animus ferre possit, aut quid non valeat sustinere. Mens humana inquires, non potest non semper cogitare, eamque aliquid perpetuo agere, dum vigilat, omnium gentium, aetatumque experientia comprobatur. Fortasse etiam ne dormiens quidem cessare potest. Quod quum ei sit à natura in-

inditum, non cogitando magis gravatur animus, quam spirando corpus. Sed aliud est semper cogitare, aliud iisdem semper cogitationibus intentum esse. Primum ita est naturae consentaneum, ut repertus nullus adhuc sit, qui vigilans, & jam de industria nihil cogitet. Alterum vero adeo ingenii nostri volubilitati arduum, ut facilius sit coelum manu tangere, quam unum invenire, qui non dicam totos annos, sed ne paucas quidem horas uni meditationi ita vacare possit, ut nihil ejus animus distrahatur. Quod cum magnis viris eveniant, quid velocissimis puerorum ingeniis futurum arbitramur? Cur vero desciscenti à grammaticis animo non ei Historiam, aut Geographiam objiciamus, quarum dulcedine delinitus, sin minus utilissima, utilia tamen, ac multum per omnem aetatem, ac studiorum cursum profutura, cogitet. His ego vos custodiis, ingenui juvenes, circumcludam, ut à latinae linguae studio transfugae in historicos, geographos, chronologosque incidatis, qui vos non sentientes ad latinos scriptores, aut legendos, aut imitandos, aut recitandos memoriter reducant. Unum superest, ut quando haec humanitatis studia tam jucunda vobis reddidi, asperrimamque litterarum viam planam demonstravi, vestro studio,

dio, vestraque diligentia efficiatis, ut illi sapientiae ossores, quos supra memoravi, admiratione doctrinae vestrae turpiter conticescant.

EX ELOQUENTIAE, AC POESIS
studio omnium scientiarum instaurationem peti oportere.

Oratio VI.

Vellem, A. A. O. O, ne perinde à vobis mea hodierna die exciperetur oratio, ut solent hujus generis pleraque ab otiosis hominibus accipi. Qui partim obtrectandi libidine, partim turpi quodam novi oratoris audiendi studio, nonnulli etiam, ut bonis artibus imbuti videantur his coetibus frequentes adsunt. Non eo haec dixerim: A. A. O. O, quod illorum maledicta erre aequo animo non possum. Sunt nobis exempla clarissimorum virorum, quibus ad invidorum voces contemnendas diu, noctuque excitamur. Nec deest nobis levis saltem Philosophiae tinctura, quae vel nolentes admonet, non maledictis invidiam, sed patientia, & humanitate vinci oportere. At doleo graviter, vixque lacrymas continere queo, atque etiam vereor, quum videam
 ni-

nihil adhuc , à tot magni nominis oratoribus effectum , qui eandem, quam ego provinciam, dicendo sunt aggressi , ne mihi etiam frustra agere , apud vos , vestroque maximo damno, contingat. Ignoscite mihi timido oratori, humanissimi viri , non enim sine causa time-re videor. Nostis enim amantium metus, quam-que indignum mea sit persona , quam nullus hactenus nostra aetate orator expertus est fortunam mihi liberaliter polliceri. Quare si hunc mihi timorem eripere vultis, vestra de causa , vestrisque de commodis dicturo , date quaeso operam diligenter. Faciam ut spero ne vestri quemquam poeniteat huic orationi patientes aures accommodasse. Non de disciplinarum laudibus multa sum dicturus , nec enim egent litterae nostro praeconio, hac praesertim tempestate in qua si quemadmodum vituperare studia doctrinae turpe ducitur, ita & ignorare putaretur , nihil esset felicius. Sed quum hodierna ingenia in tribuendis laudibus nimis sint liberalia , segnia vero , & tarda in laude dignis rebus comparandis , eam vobis viam veluti digito demonstrabo , qua si barbariae notam , hispano nomini ab exteris gentibus inustam , delere vultis , si majorum vestrorum gloriam in re litteraria amplissimam aemulari insistendum esse, vel vos ipsi vide-

bitis. Quid ? Coecutire tu putas ceteros , dicet aliquis fortasse , teque unum in tantis tenebris videre ? Non adeo sum arrogans , A. A. O. O , nec quidquam mihi supra ceteros tribuo. Video tamen , id quod vos ipsi videtis scientiarum omnium instaurationem ex Eloquentiae , ac Poesis studio peti oportere : hanc unam esse viam , quam ingressi seculo XVI. majores nostri , & sibi , & patriae immortalē gloriam compararunt. Hancque ob causam jure nobis dolendum censeo , quod in tanta hac litterarum luce , in tanta praeceptorum copia , id nobis accidat , quod Medae illi olim contigisse ajunt. Quam ferunt vidisse semper meliora , eaque probasse , libidine tamen mala abreptam , secutam deteriora. Sic nos videmus , quanto majores nostri usui Eloquentiam , Poesimque ad ceteras disciplinas , non modo ornandas , sed colendas etiam putaverint : in eorum imus sententiam , & tamen ab oratorum , musarumque castris abhorremus. Nisi quis mihi eos oratores nomet , aut poetas , qui numerosa oratione , & canoris versibus meras nugas , & vacua rerum vocabula circumscribunt ; qui quum in pueritia eloquentiae , condendique carmina prima rudimenta levissime attigerint , morae impatientes non tam ratione , aut sapientiae
stu-

studio inflammati , quam libertatis amore ducti ad Philosophiam transeunt. Atque utinam grandiori jam aetate evolverent saltem eos libros , quos pueri cursim , & raptim legerant. Sperandum esset profecto , ut in eos aliquid propter studium utilitatis redundaret, atque in eos etiam , qui illorum consiliis uterentur, propter ejus rei pretii cognitionem. Et certe majores nostri doctrinae , sapientiaeque cupidissimi sanctius , incorruptiusque , quam nos de dicendi facultate , deque poetarum studiis judicarunt. Non ducendi temporis , non juventutis à vitiis , illecebrisque avertendae causa in haec studia incumbendum esse censuerunt. In ea erant sententia , ut putarent sine his humanitatis studiis , aut omnino nihil in gravioribus disciplinis posse homines proficere , aut siquid forte ex illis compararetur omne id rudem, indigestamque , rursus sine sapore , sine lumine molem farraginemque futuram. An arbitramini tantum temporis superfuisse Benedicto Ariae Montano ex sacrorum librorum versione, & commentariis, ut ad Poesim , & ad Rhetoricam etiam animum appelleret , si male feriati hominis otia , studia ista existimasset? Longe aliter vir sapientissimus judicabat , quum Davidis psalmos latino carmine ex hebraico sermone red-

de-

debat. Alia certe mens, quum monumenta salutis lyrico versu complectebatur. Alius profecto animus, quum Rhetoricae praecepta eleganter heroico carmine explicabat. Et tamen immortalis hic vir, & nostra laude major, non eo consilio Poeticen, aut Rhetoricen attigit, ut vel cantus dulcedine auditores in sui admirationem raperet, vel reis opem apud iudices ferret. Ad majora natus erat. Divinorum voluminum interpretes, ut Hieronymus olim veteribus, sic noster hic recentioribus haereticis à Deo Optimo Maximo oppositus est. Tanto muneri, tantaeque rei praefectus impar fuisset profecto animus tot libris conscribendis, nisi ex his studiis, & vires, & praesidia adscivisset. Quid ego hic clarissimum, & Theologum, & Poetam, & oratorem nominem Ludovicum Leonem in quo quid admirari prius debeas incertum est, summam ne divinarum rerum intelligentiam, an utriusque orationis solutae, ligataeque nitorem, vim, concinnitatem? Quae virtutes adeo in ejus operibus elucent, ut si Cicero, & Horatius hispane essent locuturi, non aliter loqui posse viderentur. Jam vero Petri Fontidonii in Tridentino Concilio Theologi praestantissimi facundiae quae possit par oratio inveniri? Qui jussus saepe in gravissimo

simo illo totius Orbis Christiani consessu verba facere, sui expectationem satis magnificam superavit. Mittam Petrum, Joannem Nunesium Medicum, & Rhetorem nobilissimum: nihil de Jacobo Falconio Equite Montesiano dicam, qui ad Mathematica studia prope factus, Musas etiam avidissime excoluit. Fuit, fuit felicissimae illius aetatis proprium, nullum magni nominis aut Philosophum, aut Theologum, aut juris scientem ferre, qui non aequè in his humanissimis artibus, vel versaretur, vel si tempus postularet, non posset. Percurrite ejus seculi literariam historiam; numquam ego mendacii, aut ex illius temporis librorum lectione, aut ex scriptorum testimonio revincar. Evolvite etiam si placet, exterarum gentium annales, & ultima tempora repetite memoria, numquam floruisse aliquam gentem sapientiae laude reperietis, quin una Poesis, Eloquentiaeque studia diligentissime colerentur. Longum esset omnia percurrere florentissima regna. Satis erit id quod observat Cicero proferre. Platonem scilicet, & Aristotelem, si de his, quae in foro versantur dicere voluissent, copiose, & ornate facere potuisse, utrumque enim constat Poesis, dicendique artem percalluisse. Quo significari videtur summos illos Graeciae viros dedisse hu-

humanissimis his studiis operam, aliis tamen curis distractos, ea ex parte illustra sui ingenii monumenta non reliquisse. Jam vero à renatis litteris quam praeclara sunt apud exteras gentes Bembi, Politiani, Vidae, Sadoleti, Sanazarrii, Mureti, Budei, & sexcentorum aliorum nomina, qui summam ex Poetice, Rhetoriceque gloriam sunt adepti. Imo vero quis verae laudis avidus hos non legat, relegatque, eorumque, ut ita dicam blando susurro cubitum iturus somnum non ineat? Videtis igitur, A.A. O.O, hanc viam summa consensione omnium gentium, omniumque temporum sapientes tenuisse, à qua, qui malo aliquo fato deflexerunt, post multos labores, diuturnasque vigilias ingeniorum suorum non tam memoriam, quam ignominiam reliquerunt. Atque ut clarius perspiciatis de meo nihil me addere, neque haec à me fingi, quo vos falsis rationibus ad Poesis, Eloquentiaeque amorem inflammem, adsunt innumeri viri qui parentum nostrorum memoria vixerunt in nostra Hispania, quos, quum vivi magnam sui admirationem excitassent, pudet nunc in publicum prodire, atque in barbatulorum manus incidere. Possem hoc in loco multos recensere Philosophos, Theologos, Jurisperitos, Medicos, & quo magis mirere, insanos Poetas,

tas, & oratores : qui sua inscitia sanctissimo
nostrae gentis nomini foedissimam maculam
asperserunt. Sed parco sciens, neque enim
fas puto illorum manibus insultare, nec ad
causam nostram confirmandam necessarium.
Satis agnoscunt sapientes qui hi sint, & ad
vestras aures, clarissimi juvenes, ex quoti-
dianis sermonibus pervenient. Utinam nemo
eos vobis imitandos proponat, quod si ac-
ciderit avertite oculos actutum, obturate au-
res, ac veluti calcato colubro indignantes
aufugite. Scripserunt sane illi permulta solu-
ta oratione, & carmine, sed ita scripserunt,
ut Eloquentiam, Poeticenque omnino corrum-
perent una cum hispanae linguae puritate.
Naturae enim legibus turpiter neglectis, &
nubes, ut ait ille, & inania captantes magno
apparatu, ampullaceisque verbis aut nihil
omnino, aut canoras tantum nuga^s intexe-
runt. Et quisquam adhuc erit tam audax,
tam amens, tamque à sensu communi alienus,
qui quum videat eandem omnes caeteras dis-
ciplinas fortunam habuisse, quam Eloquentia,
& Poesis experta sit, contendat perfracte inu-
tilia esse haec humanitatis studia ad rem lit-
terariam augendam, ornandam, illustrandam-
que? Scio quidem è plebe multos non deesse,
qui invidia, & larvis etiam ad multorum per-
ni-

niciem stimulati, perniciosas Musas publicae tranquillitati, & vanam eloquentiam nullique usui humano generi affirmant. At iis miseris, invitis numinibus natis, quibus humanum praeter speciem, & nomen nihil inest, ignoscendum puto; quid enim vituperent minime sentiunt. Illud vero multo est gravius minimeque ferendum claros viros Philosophiae, doctrinaeque singulari copia ornatos, aut minus utilia haec studia, aut perniciosa, quasi ex tripode pronunciasse. Qui quidem humanissimas has litteras verbo vulnerantes, vel alienae felicitati inviderunt, vel non satis percalluerunt, quid nos Eloquentiae Poesisque vocabulo significari velimus. Fatemur autem complures sine dicendi disciplina nobiles in dicendo divino quodam naturae beneficio extitisse. Id etiam concedo prius Eloquentiam, & multo ante Poesim in pretio fuisse, quam harum artium praecepta traderentur. Sic Homerus epicum carmen longe omnium difficillimum nullis regulis, exemplisque instructus primus condidit. Sic ante Aristotelem, qui, si de se ipso affirmanti credimus eloquentiae primas institutiones tradidit nobilissimi oratores in Graecia floruerunt Pericles, & Thucidides. Est enim natura dicendi, canendique optima magistra, qua qui usi sunt duce, nullis Rhetorum egent

egent praeceptionibus. Sed paucos admodum esse, qui unius, ut ita loquar, naturae linguam percipiant, facile videtis; enitendumque esse totis viribus in excellentium scriptorum libris diurna nocturnaue manu evolvendis. Ita ego clarissimorum virorum Feijooi, & Fleurii sententiam explicandam censeo, ne tantis nominibus neglectae humanitatis macula turpissima insideat. Utinam Lokii in Poesim maledicta simili ratione interpretari possem. Quid enim ait Lokius? pueros à musis omnino avertendos diligenter: si natura ad pangenda carmina careant, ne frustra insudent: sin vero divite vena sint praediti, ne umquam Poetae salutentur. Itane vero? Quid tantum de te, severissime Censor, meriti sunt Poetae? Credo ego libenter, quum illa scriberet, obversatos animo Lokio impuros poetas, sed parum attendit in subito illo animi aestu, Philosopho minime dignum esse, hominum culpam in honestissimas artes trajicere. Quare malos Poetas, perniciosos oratores, qualem Hegesiam Cyrenaicum fuisse tradunt, qui homines ad inferendas sibi manus hortabatur, pellamus ex nostris maenibus, ac ne aliis noceant ultricibus flammis donemus, Poesim vero, Eloquentiamque caeterarum disciplinarum veluti facem, ac firmis-

missimum praesidium diligenter conservemus. Quod si quis forte à nobis requirat, A. A. O. O, cur ad instaurandas omnes artes necessaria haec humanitatis studia judicemus, ut veritatis viribus compulsus, concedat licet omnium temporum experientia, exploratum id manere, avidius tamen ejus rei causam cognoscere cupiat, paucis respondebimus. Nam cum gloriae igniculis excitari soleant clarissimi quique, & Philosophi, & Theologi, jacerent proculdubio humi gravissimae disciplinae nisi oratorum poetarumque vocibus, praeconiorumque spe ad illas magna ingenia accenderentur. Eo accedit tantam esse inter litteras consensionem, tantamque necessitudinem, ut in nulla perfecti esse homines possint neglecta aliqua, & praetermissa. Quae tametsi vera sint, gravior alia in proutu est ratio. Solent enim homines matura jam aetate eam vitae rationem constanter sequi, quam ab ineunte adolescentia instituerunt, raroque accidit, ut qui molliter instituti sunt severiori disciplinae assuescant. Inde fit ut juvenes si extrema pueritia Eloquentiae, Poesisque regulis imbuti, decorum, honestumque in litteris admirari ediscant, eamdem viam in reliquis disciplinis pressuri videantur. Nihil vero humanioribus iis studiis
ad

ad verae sapientiae gustum ingerendum teneris animis accommodatius excogitari potuit. Ut enim prius pene pueri verba reddere, quam terram figere ediscunt, sic profecto in animorum institutione verba prius, quam consilia regi oportet. Quae institutio quum à poetis, & Rhetoribus petenda sit, mirandum non est, ex his studiis ceterarum artium instaurationem, proficisci. Nam quemadmodum qui loqui proptus nesciat, nihil magnum in vita praestare potest, praecipuo societatis vinculo, & praesidio captus, ita profecto ab eo qui linguae, ac orationis ordinandae regulas ignoret nihil est amplum, aut excellens in reliquis gravioribus disciplinis sperandum. Quod si qui forte sapientes extiterunt sine dicendi ratione, ac disciplina, quid, quaeso, ex orba luminibus oratione, Delphicisque oraculis persimili stilo in homines utilitatis redundare potest, nisi Delio aliquo natatore, aut Oedipo utaris, qui ambages illas sermonis, indigestasque sententias explanet? Quare si majorum vestrorum gloriam vultis assequi clarissimi juvenes, si avidi laudis, & nominis inveniendi estis cupidi in hoc est vobis elaborandum, ut assiduitate, constantia, & labore his vos studiis totos tradatis, ex quibus omnium disciplinarum splendor

G

pc-

petendus est. An patiemini ultra in sanctissimo Hispanorum nomine barbariae notam, & foedisimam maculam inveterare? Non ita profecto majores vestri se gesserunt, qui quum armis maximam Europae partem, & penitus Indorum gentes repostas subegissent, satis carissimae patriae factum non putaverunt, nisi quem in re militari, ac bellica laude tenebant, in litteris etiam tenerent principatum. Illi ad exterarum gentes clarissimos omnium artium, disciplinarumque doctores misserunt, vos tot domesticis exemplis excitati ab illis, & quod deterius est ab ipsis nationibus, quae nostris, ut ita dicam, spoliis ornantur, vinci, ac superari aequo animo feretis? Agite, quaeso per Deum immortalem, clarissimi juvenes, ut vestra aetate reflorescant studia humanitatis, quae superioris belli civilis injuria neglecta videtis, & emortua. Adest discendicopia: patent optimorum doctorum gymnasia. Excitat vos ad haec studia optimus princeps, ac patriae pater Carolus III. litterarum, litteratorumque omnium Mecaenas liberalissimus. Cui si jucundi, si cari esse cupitis, cupere autem maxime debetis, excitanda sunt vobis haec studia humanitatis, ut vestro exemplo, qui regiam urbem incolitis, reliquae civitates tandem aliquando per Poesim, & Eloquen-

quentiam , ut retroactis seculis accidisse supra memoravi , ad bonas omnes artes augendas , illustrandasque maxima cum nominis vestri gloria excitentur.

PHILOSOPHIAE STUDIUM AD PUBLICAM utilitatem accommo-
dandum.

Oratio VII.

DIvinus ille Plato , quum Dionis , multorumque litteris Athenis Syracusas evocaretur , ut Dionysium tyrannum ad humanitatem sua doctrina informaret , ejusque adolescentiam paulo ferociorem suis praeceptis compesceret , diu cunctatus an periculosum iter arriperet , hac tandem adductus est cogitatione , ut amicorum precibus pareret ; fore scilicet plerosque , qui dicerent , si Athenis maneret , Platonis Philosophiam sub magno verborum apparatu otiosam , nihil magnum , aut laude dignum extricare. Id ego vellem , A. A. O. O , haereret alte , atque in animis nostrorum philosophorum immotum maneret. Sed nescio quonam malo nostrae gentis fato , quum plurimi sint , qui , si diis placet philosophi habeantur , paucos admodum reperire

liceat ex quorum Philosophia quidquam commodi Respublica ceperit. Superiore quidem aetate, quum in Philosophia praeter tricas, cavillos, ac pueriles ineptias nihil esset ultra, nullo negotio, mali origo, ac corruptae sapientiae causa inveniebatur. Nunc vero excusso jam Arabicae Philosophiae jugo, in- vecta in Academias, magna ex parte nova, id est vera naturae explicatione, qui fiat ut nihil, aut fere nihil utilitatis ex eo studio in Rempublicam redundaverit difficillimum est meo quidem iudicio investigare. Cogitanti tamen mihi, ac plurima meditati in mentem venit fieri posse, ut nostri philosophi suas esse partes minime ducerent, praeter vanam ac inanem naturae contemplationem, patriae commodis inservire. Quibus ego hodierna die, A. A. O. O, ex re fore intelligo patefacere, nisi reipublicae sit utilis, philosophi nomine dignum esse neminem. Quod si ut spero vobis persuadere potuero, ponam ob oculos juventutis nostrae splendidam, atque honestissimam veri philosophi imaginem, ut ejus gloria accensi clarissimi cives capessant Rempublicam suis vigiliis adjuvandam. Et certe undenam potius Respublica praesidia sibi, aut ad emendandos corruptos mores, aut ad felicitatem inferendam, aut ad scenicorum opificum in-
du-

dustriam acuendam, quaerenda putet quam ex Philosophia, qua detracta, nonne esset hominum vita perniciosa vitiorum omnium sentina, & egestas quaedam calamitosa? Quod si quis falso haec à nobis prodi, & in Philosophiae honorem dici arbitretur, fingat sibi animo abripi ceu aliquo turbine à Republica, non dico integram, sed partem illam Philosophiae, quae in fingendis hominum moribus versatur. Quid? An non extemplo corrupta morum disciplina ferrum, & arma in judiciis valebunt? Efringentur carcerum fores, magistratum signa, & fasces proterentur, expulsaque obedientia, & pudore, solutisque societatis vinculis susque deque omnia veluti dira aliqua tempestate acta ferentur. Ingredimini Babyloniorum urbem, qualem in Alexandri Macedonis potestatem venisse legimus. An hic meretricios quaestus, matronarum profanatum pudorem, corporum ferarum ritu vilitatem, infanda convivia, ut mittam cetera, audiremus nisi exularet his maenibus praeclara illa morum magistra Philosophia? Et certe Dionysii junioris regia haud multum aberat à corrupta hac Babyloniorum disciplina. Nec mirum: longe enim erant à tyrannorum consortio sapientes viri, honestos dico, atque hoc nomine dignissimos phi-

losophos. Delatus est ad Siciliae oras divino consilio summus ille Academiae parens , & institutor Plato. Quanta subito ; bone Deus, in efeminatis moribus mutatio ? Ipsum illud palatium paulo ante adulatoribus , parasitis, scurris , ac perditissimis feminis omni ex parte apertum , totum à luxu ad modestiam, ab ebrietate ad temperantiam , à vitiis ad virtutem traductum est ac revocatum. Tantum potuit unius philosophi gravitas , ut suo exemplo Siracusana ingenia à Philosophiae studio alienissima ita sapientiae amore inflammaret , ut privatorum aedes , ipsaque tyranni domus honesto pulvere, ac sabulo conspersa cernerentur , describentesque hic radio omnium ordinum juvenes Geometricas figuras. Jam vero ejecta è Republica illa Philosophiae parte , quae naturam contemplatur , & amplissimis suis terminis Mathesin , & Medicinam complectitur , quid esset quod hominum calamitates , & vitae angustias levaret ? Quid nos ab ingruentibus hostibus defenderet ? Quid fractas vires ad firmitatem reduceret ? Quid denique jucundum esset in hac vita, sublatiis iis studiis , ex quibus veluti , ex pereni quodam fonte , ceterae artes , quae hominum usui peropportunae sunt , emanarunt ? Sed quorsum ista , dicet quispiam. Quorsum ?

Ut

Ut cognoscatis , tanta quum sit Philosophiae utilitas , philosophum nec haberi , nec dici jure posse , qui sua studia ad publicum commodum non accomodaverit. An est quisquam tam plumbeus , ac hebeti ingenio , ut philosophos eos putet , qui instar earum arborum , quae in publicis xystis ad ornatum , & elegantiam in quincuncem directae sunt , censorio supercilio , erecta cervice , caperata fronte , toti denique ad gravitatem compositi ructant magno apparatu meras ineptias altissimae Philosophiae ? Quid notitia siderum , quid naturae cognitio , quid cetera , & plurima , quae in Philosophia sunt utilissima hominibus praestare poterunt , nisi iidem illi professores , qui in hoc curriculo versantur , illa ad varios vitae casus , & hominum usus inflectant , & componant ? Longe aliter , A. A. O. O , veteres illi philosophi se gesserunt. Atque ut mittam Aegyptios , Chaldaeos , Magos , Gymnosophistas , Druidas etiam , ac Turdetanos nostros , a quibus astronomia , geometria , agricultura , medicina , morum disciplina , ac ipsa denique Theologia , qualiscumque ea fuerit , natae sunt , & ad Graecos , qui impensius illa coluerunt veniamus , nemo vestrum ignorat quantum Spartanorum Respublica Ly-

curgo debeat, quantum Soloni civitas Atheniensium. Ille corruptissimos patriae mores, luxum, delicias, libidinem, atque in conviviiis, in suppellectili, in omni denique vita superbiam coercuit, & ita ad severiorem disciplinam inflexit, ut nisi adessent tot gravissimi scriptores qui id confirmarent, falso memoriae proditum crederemus. Solon vero minime dubitavit amentis imaginem ferre, ut patriam contra Salaminios à quibus foede erat fugata, incenderet, idemque labentem Rempublicam legibus firmavit, solique sterilitatem navali disciplina levandam instituit. Ille ipse Pythagoras, qui Philosophiae finem in contemplatione ponit, praeter inventa astronomica, musica, & geometrica gravissimos mores, ut tunc erant tempora, in urbes quas suo domicilio illustravit, invexit. Ac ne longus sim recensendo singulos, à quibus navigandi disciplinam perfectam arbitramini? Thales Milesius minoris Ursae usum (uti quae minorem circulum describeret) Graecis, ut ceterae nationes, majori Ursa utentibus, primus ad instituendum navium cursum commendavit. Quem auctorem castrorum disciplina, civitatum jura, belli pacisque artes omnes egregiae, quae, vel ad animi culturam spectant, vel ad com-
mo-

moditatem publicam referuntur, agnoscunt, praeter hanc unam divinam Philosophiam, quam jure Plato praestabilissimum munus Deorum appellabit? Recte ergo Aristippus eos, qui ad alias artes sese conferebant per- similes nonnullis Penelopsis precis dictitabat, qui quum ad se herani allicere posse desperarent, Melancthus ac Polydorae ejus ancillarum mentes sibi copulare studebant. Quare prisci illi imperatores, & reges optimo consilio in id studium incubuerunt, peropportunum rati philosophicis sese praeceptis ad omnia urbis militiaeque negotia rite obeunda instruere. Me id vestris auribus non dare testes sunt Alcibiades, Epaminondas, Xenophon, Scipio, Pompejus, Brutus, & multi praeterea omnium gentium clarissimi duces. Mittam etiam Antoninos, Justinianos, Leones, nostrosque etiam Alphonsos, qui sapientiae titulis, ac Philosophiae nomine adeo gloriabantur, ut ea doctrinae insignia triumphis, ac victoriis anteponerent. Quod ni esset civilibus, bellicisque rebus rite administrandis utilissimum praesidium, numquam profecto in impeditissima illa vivendi ratione viri principes huic sese studio penitus dedidissent. Illi vero qui ob tarditatem ingenii doctrina vacui, summum imperium obtinuerunt, nonne

sapientum consilio sunt usi ad rem bene atque ex publica utilitate gerendam? Quid autem indoctos principes ad philosophorum familiaritatem impulsisse existimatis? Creditisne veritatis amore abreptos, illorum colloquiis delectatos? At non est ita magnorum virorum ingenium comparatum, ut ab assentatione abhorreat, nec stultorum unquam fuit sapientum acutas disputationes libenter audire. Quin etiam ea est hominum natura, ut, nisi proposita utilitate, nihil magnum arbitrentur. Itaque Abderitani Democritum suae urbis inquilinum, quem paulo ante ob Diacosmum editum statua publice honorandum censuerant, postquam fugere ac ridere homines cepit, Hypocrati hac de causa accito, tamquam insanum committendum judicarunt. Nec immerito fortasse. Quid enim amentius excogitari potest quam ita se rerum contemplationi tradere, ut nihil ex suis laboribus utilitatis ad alios derivetur? Societas enim in actione est posita, ac quemadmodum rustici, ac tenues homines aratro, serra, ceterisque instrumentis sapientum commoditati inserviunt, ita mutuo imperitae plebi philosophos aliqua ratione utiles esse in primis decet, ob eamque utilitatem, & Zenonem, Antigonus, Epicurum Athenienses, & Archi-

chimedem Hiero , ceterosque philosophos alii reges summo in pretio habuisse praedicantur. Nostra vero aetate jacet Philosophiae studium neglectum , ac pueris per summum dedecus concreditum. O amentiam incredibilem! O calamitatem maxime omnium miserandam! Quid pueritiae cum philosophicis meditationibus? Quid bullis , & crepundiis cum gravissimo naturae studio? Quid enim sperandum est à pueris illis , qui vel metu ferulae, vel morae taedio non dico , non imbuti , sed ne tincti quidem latinae linguae rudimentis, qui litteras fingere vix didicerunt , qui nondum puberes sive vigilent , sive dormiant, nihil praeter trochum , & pilam cogitare possunt , quum deposita penula sumunt pallium philosophicum? Age porro quid faciant hi adolescentuli , dum ratio suorum studiorum eos tenet in gymnasiis , videamus. Sollemne est his trepide hac illac concursare , armari acuto aliquo telo : sacciperium lectis calculis implere , ut si quae incidat quaestio , iustar gordiani nodi vi solida solvatur: oppugnare aliquam virginem , crepare dominantia verba : ludis frequentes adesse. Haec qui patrare non audent , illiberales habentur. Inde fit ut ex innumera auditorum multitudine , qui primo anno ad publicos professores confluunt

fluunt , complures ad milites , & scenicos artifices transeant , aut laboris impatientes in Reipublicae exitium alieno vivere , & fraudibus , furtis , & rapinis vitam ducere assuescant. Jam vero ab his , à quibus patria nisi scelerum poenas exigere nihil potest amplius , ad eos redeamus à quibus expetere posse videtur studiorum suorum fructus amplissimos. Hi vero , vel ideo animum ad philosophos applicant , ut ad theologicas quaestiones viam sibi muniant expeditiorem, vel quod turpe putant in ea se doctrina peregrinos haberi. Quidam autem eo consilio philosophos evolvunt , ut hanc doctrinam tradere possint publice , sibi que aut victum, aut ad petitiones nova praesidia comparare. Quotus vero quisque est qui hanc disciplinam excolat , ut patriae commoda , & rationes tueri possit , atque amplificare ? Quid dico amplificare ? Eo ventum est A. A. O. O, ut qui patriae utiles esse volunt philosophi nomen deponant. At dicet aliquis : quid ? Olim ita erant mores comparati , ut & medici , & astronomi , & geometrae , & Juris scientes philosophi dicerentur , nunc vero his rebus detractis quid reliqui habemus praeter otiosam rerum contemplationem ? Nobis acuenda sunt ingenia juvenum disputandi
sub-

subtilitate ad alias scientias aggrediendas: regere vero Rempublicam consiliis: industriae opificum inservire: adesse publicae valetudini, ii viderint ad quos spectare Academicarum institutores voluerunt. Quibus ego vocibus satisfactum iri confido si dignam philosophi imaginem qualem animo concipio, & nostra aetas postulare videtur vobis ob oculos proponam. Age vero singulas philosophiae partes, quae in nostris Academiis versatur diligenter percurramus, quidque in unaquaque praestare deceat optimum philosophum consideremus. Ego quidem sic existimo in Logica, in Ethica, in Physica, in Metaphysica, etiam plurima esse ex quibus, si voluntas sit, haud parum utilitatis caperet Respublica. Quid enim Logicus? An existimatis ejus esse partes de formis multa, de Synthesi quam vocant, & Analysis, de percipiendi ratione ejusdemque generis argumentis aeterno disputare? Non reprehendò, A. A. O. O, ejusmodi quaestiones, sed nostrorum philosophorum disputandi rabiem efraenatam, qui quum his contentionibus distineantur per omne fere vitae sapitum, neque in re privata, neque in publica studia sua regere plane intelligunt. Et certe Logicae doctrina non eo consilio data est hominibus, ut verborum

rum pugnis assuescant, quae societatem dubio procul scinderent, sed ut recte de rebus quae in vita versantur judicarent. Itaque ille mihi videtur logici nomine esse dignissimus, qui ad vitam rite instituendam, suam doctrinam traduxerit, nec alios fallere paratus, & satis eruditus, ne ab improbis falli possit. Quo ex studio multo major in Rempub. utilitas proficiscetur, quam si quis subtiliter multa de idearum nominibus, & natura, de sensibus, de criterio denique veritatis perpetua oratione ad taedium usque auditorum pertractaverit. Idonea sunt haec quidem ad veritatem investigandam, sed ita idonea, ut nisi executioni demandentur vaniora mihi sicutis gerris videantur. Sine illis enim, & Brutus reges Roma expellere, & Marius Cimbros, & Theutones superare potuit, & cum illis neque administrare provinciam Tacitus, neque tueri Italiae regnum Theodatus ausus est. Sed aliud est Logicum esse, aliud logicae tricas memoriter didicisse. Ut enim in scenicis officinis ridiculum esset nomina, & usus, partes etiam, & opificium instrumentorum recitare, illis vero uti nescire plane, sic in logica, quae ad formandum iudicium in omni vita est inducta ferendum non est, inani-
bus

bus nominibus , multiplici partitione , ac si-
Diis placet dissectione humani intellectus ju-
venes ingenuos delectari , illarum vero re-
rum dulcedine abreptos inclamare ceteris quid
agere debeant , ipsos autem nihil agere. Di-
cant uunc otiosi hi logici quid ad nos publica
rerum administratio , quid bellica prudentia
quid mercatura ? Quibus contra nos dicemus,
sine iudicio quis legum usus potest esse, quae
castrorum disciplina , quae navigationis utili-
tas , quid denique in omni vita honestum ac
decorum ? Ergo quidquid peccant homines,
in tanta rerum eventuumque varietate ad eos
est referendum , qui in formanda ipsorum
mente insudant. Ac quemadmodum humanae
mentis errorum culpa omnis in Logicos re-
jicienda est , sic morum corruptio est in
Ethicos traducenda. Nam utilissima omnium
disciplina , aut ommittitur plane in Academiis,
aut tota in vitiorum natura , & nominibus
quaerendis occupatur.

Quid autem prodest his quaestionibus ani-
mum pascere , nisi accedat pulcherrimarum
virtutum usus ? Moneant ceteros. At quis est
tam hebes qui non videat , verba viris pa-
rum animi addere , nisi exemplis etiam exci-
tentur ? Raro enim homines ignorantia bo-
ni à virtute deflectunt , saepe vero libidine
abre-

abrepti. Itaque nisi hi qui temperantiam laudant, temperantes sint, ceterasque virtutes, qui eas plenis buccis crepant, in se exhibeant, frustra speres imperitam multitudinem magni eas facturam. Tu qui alios ad beneficentiam hortaris, quum te á pecuniae studio avertere non possis, credis majus in ceteros imperium habiturum? Nihil nostra aetate sanctius si ex sermone conjiciendum foret. Ructant enim omnium ordinum homines temperantiam, justitiam, amorem, publicam felicitatem. Enim vero quo unquam tempore latius luxus patuit, ceteraque vitia his virtutibus inimica? Itaque non immerito in nostros mores vetus illud Justinii de Scytis dictum usurpare possumus, plus scilicet in majoribus nostris profecisse vitiorum ignoracionem, quam in nobis cognitionem virtutis. Quod si ad id tantum morum disciplina excolenda est, ut impudenter de virtutibus loquamur, sectemur autem vitia, optandum esset ut ab inferis Caligula, ceterique Philosophorum ossores excitarentur, ne si mali sumus, boni etiam videri cuperemus. Quid vero de Physicis dicam? Qui quidem etsi bonis moribus non obsint, inutiles tamen sunt societati. Non ab illis, quae medici sibi vendicant, & mathematici exigamus, contentique

que eorum terminis , investigemus quid ab his patria expectare possit. Atque in primis illud est certum , & exploratum commodi nihil aut ex Cartesianis vorticibus , aut ex Gassendi atomis , aut ex Aristotelis notissimis principiis in usus hominum redundasse. Eadem illa percelebris Attractio , quam dicunt Neutonianam , quae veteri gravitati successit quonam nos beneficio auxisset , nisi esset actioni accommodata ? Rerum usus , mihi credite , A. A. O. O , nobis est concessus , natura vero , & vis manet , manebitque etiam spissis tenebris involuta. Cur ergo à contemplatione , ad actionem non animos traducimus ? Quanto & jucundius nobis , & civibus utilius foret patrii soli naturam ediscere , quam multa in genere de tellure verba facere ? Ad quem potius rustici , si quis morbus arbores invadat , si sterile solum fructus non reddat , si aquae penuria rigari arva non possint , accedant , nisi ad eum qui naturae arcana adisse , aut orbes etiam animo condidisse profitetur ? Quis metallorum venas , & cetera quae ad mercaturam augendam pertinent scrutetur nisi hi physici qui ad has metas desudant ? At frustra hos sapientes expresseris , pumex enim non aequè est arida. Si vacuus es , longa te oratione de-

lectabunt, verba enim, Diis gratia, abunde suppetunt; obtundere enim vel mortuos possunt, ultra vero nihil exquiras. Quare bene, ac sapienter à nostro Rege Carolo instituti sunt in provinciis bonorum civium coetus, qui id viderent; nostri enim Philosophi ne videndum quidem sibi existimarunt. Ad majora enim nati sunt: praefecti quippe orbium motibus, intimaeque rerum texturae vacui non sunt, ut levibus negotiis distineantur. Itaque eos relinquamus: sed Metaphysici nos expectant genus hominum multo asperius. Nec mirum: terrena namque despicientes cum animo tantum sermocinantur, sed ejus naturam quum assequi nequeant, nec ejus cum corpore conjunctionem, irati sunt. Itaque vobiscum loquar, A. A. O. O, periculum enim est ne si eos interpellemus diris nos devoteant. Enim vero illud mementote in omnibus artibus utilia quae sunt, patere facile; inutilia vero nulla ratione cognosci certo posse. Sed in Metaphysica inconcessa hominibus perfracte inquirere perniciosum esse experientia docemur. Ex ea enim Athei omnes prodierunt. Quare ex hoc studio modeste ad divinorum intelligentiam praesidia sunt petenda. Habet enim Metaphysica arctissimam cum Theologia cognationem, & ex illa non
tam

tam consilium de Religione suscipienda, quam rationes ad impiorum vana, nec constantia sibi argumenta revincenda quaeri oportet. Nec enim levis utilitas ex hoc labore redundabit, si in tanta improborum licentia, his rebus instructi, aut vos in officio erga Deum contineatis, aut alii vestra opera redierint. Quae quum ita sint, A. A. O. O, amate quaeso Philosophiam, non otiosam, inertem, ac contentiosam, sed honestam, sedulam, ac utilem. Si ad nostra commoda augenda, si ad levandas calamitates è coelo delapsa est, si clarissimi philosophi Rempublicam suis vigiliis amplificarunt, incumbite per Deum immortalem in id studium, eoque veri philosophi imaginem vestris moribus exprimate. Acuat vos ad ejusmodi gloriam jactatum in Eudemum, & Demophanem à Plutarcho in Philopemene elogium. Fuere hi duo philosophi Arcesilae in studio comites, & qui Philosophiam ab scholastico pulvere ad negotia transtulerunt. Hi patriam suam Megalopolim ab Aristodemi tyrannide liberarunt: hi Aratum ad pellendum Sycione Nicoclem adjuverunt: hi denique Cyrenensium precibus adducti eorum Reip. civili dissidio ad interitum vergentem, consilio, prudentia, optimisque legibus ad concordiam,

veteremque splendorem revocarunt. Quod si hi philosophi tantum sua doctrina efficere potuerunt, quid est quod vos ad similem gloriam in tanta rerum segete, & sub optimi principis imperio, retardet? Audiant ergo exterae gentes exulare nostris finibus garulos philosophos, nobilissimaeque facultatis studiosos ad terras, unde erant nescio quo furenti turbine abrepti, revocatos nihil jam nisi patriae felicitatem serio atque, ex animo cogitare.

DE STILI MAGNIFICENTIA.

Oratio VIII.

REm vobis hodierna die, A. A. O. O, proponendam suscipio in qua floruisse complures nobiles in Graecia, & Latio viros scriptum legimus, antequam luculentissima praecepta Longinus ederet, his vero Respub. aucta miratur, quae de causa nostra aetate tam pauci dicendi aliqua gloria illustres habeantur. De magnifico stilo verba sum factururus, jamque omnes intelligitis, non immerito queri me, ac lamentari abiisse nescio quo praecipitem vim illam dicendi, quae majores nostros eo dictionis genere ornavit, quod omni-

omnibus gentibus, aetatibus, & quod magis mireris doctis perinde, ac indoctis placeret. Ego quidem Homerum, ac Herodotum antiquissimos Graeciae scriptores, quum primum in meas manus inciderunt, ita avide praeter spem, & voluntatem arripui, ut licet aliis rebus, ac negotiis oppressus, praetermissis tamen omnibus totos, ne ullo quidem versu relicto, percurrerem. Contra vero recentiorum scripta evolvens, vix unum, aut alterum sine taedio legebam. At ii utiliora mihi narrabant, & nostris moribus convenientiora. Tamen vehementius me Homericæ fabulae, & ab his haud multum abhorrentes Herodoti historiae trahebant, quam ut ab illarum lectione divelli possem. Quod ubi primum adverti, diligentius utriusque generis scriptorum orationis structuram perspicere coepi. Sed verba verbis quid praestant? Utrique enim de medio sumtis vocabulis utuntur, neque enim eos nunc intelligi volo, qui quo magis à profano vulgo differant, aut peregrinis, aut obsoletis, aut sesquipedalibus delectantur. Enim vero quantum in Gonsalvi Odysseae interpretatione, aut Velaschi Aeneide divina, verba ab iis discrepant, quae Vega in capta Jerosolyma, & in Araucana Ercilia usurpat, quum eadem

prope sint? Ergo non in verbis quaerenda est, haec quae omnium animos rapit stili majestas. Quid? Petendamne existimatis ab his orationis lenociniis, quae Graeci Schemata, nostri vero figuras dixerunt? Apage puerilem exercitationem: carere enim his oratio non potest, nisi quis credat in rhetorum scholis editas esse una cum nominibus figuras. Multo ante Gorgiae tempora, qui primus illarum crebiori usu Athenienses deliniisse dicitur, illis, & pueri inter nuces, & calculos utebantur, & feminae in convitiis vehementius. Nec quisquam mihi celebratissimos stili magniloqui fontes, quos Longinus reclusit, objiciat. Novi hominem, novi opus, nec rhetoris modo nobilissimi, sed philosophi etiam, digni profecto qui cum Socrate, & Catone Uticensi comparetur. Itaque ejus libellum vere aureum, quem *peri hypsous* inscripsit, non legendi vobis auctor sim, sed relegendi, ac diu etiam noctuque evolvendi. Sed date mihi hanc veniam, Longino non injuriam, vobis vero fortasse utilisimam. Neque enim Longui culpa est, si ex ejus regulis ac praeceptis grandem stilum comparare non possumus. Ut enim aedificandi ars parum prodest, si ob egestatem nullum egregium opus construi pos-

possit , ita profecto inutilia erunt rhetorum omnium excellentissima praecepta , si aut vacuus animus rerum , aut incondita , & indigesta eruditione plenus uti illis ad dicendum voluerit. Quare gravissimus auctor praeter naturam ad magnificam orationem necessariam , illud etiam suadet , animum grandibus rebus assuefacere oportere. Itaque conjicere mihi videor , nec levibus rationibus assequi, qua de causa raro apud nostros scriptores , & insolenter magnificus stilus deprehendatur. Deest nobis, A. A. O. O, constantia in labore , deest etiam in dicendo prudentia. Aut enim levi negotio, puerilibusque praeceptis summam nos eloquentiam adipisci posse confidimus , aut libris impallescentes , quoniam levior legendi , quam cogitandi est labor , voramus , si fas est dicere , integras scriptorum paginas , sed nihil aut parum in proprium succum , & sanguinem convertimus. Neque vero sublimem dicendi rationem consequemur, dum aliorum vestigiis insistamus serviliter. Audendum est , proculque metus repellendus , nostroque modo , propriisque armis muniendus animus ad hanc stili magnificentiam comparandam. Ne si alieno ritu , & minime nostris moribus convenienti instruamur nobis

idem eveniat, quod Patroclo Achillis armis induto accidisse dicitur. Qui cum amici virtutem in praelium non attulisset, nihil fortissimi Graecorum arma obstiterunt quominus ab Hectore confoderetur. Aliud ali, & suum cuique decorum est, nec natura improbo labore mutanda, sed ex ingenio, & decoro perficienda. Atque ut videatis quid in hac causa statuendum sit, quid nos magnifici stili nomine intelligi velimus, consideremus. Illam ego grandem orationem appello quae saepius repetita dulciter auditores tenet, multaue iis, & utilia cogitanda relinquit. Itaque rerum primam curam habendam suadeo; re enim satis provisa, ut ait Horatius, verba facile sequentur. Neque hac de causa verborum rusticitatem probo. Sed quum videam multos in his connectendis tempus foede, ac summam operam ludere, deducendos arbitror ex ea spe, quae est eidem magnificentiae comparandae longe omnium inimicissima. Nix, me Deus, Gallica non est aequae frigida, ac illorum praecepta, qui dictitant prolixiora verba sublimi stilo aptiora esse, quo ex Senatus consulto *allevamentum* potius quam *sclatium*, *efeminatus*, quam *muliebris*, *contumacissimus*, quam *contumax* uti nos oportet, atque ad

ad ornandam orationem adhibere. O stultitiam singularem! Non enim ita sunt valida Romanis latera hoc ut pondere gravem orationem possint ferre. Miseros etiam Sineses, quibus per monosyllabas voculas, quæis sermo patrius totus constat, magnificentum stilum assequi non licet. Felices vero, & beatos Hungaros, Polonos, ceterasque polo subiacentes nationes, quæ gladiatoria pectoris firmitate scabram nobis, atque scopulosam, si licet dicere, orationem ructare possunt, ac strepere. Grandior mihi, quidem, multoque sublimior brevis illa Alexandri Macedonis oratio Parmenioni apud Curtium respondentis: gravior, & ad magnificentiam magis facta Publicolæ sese ad populum de aedificata in Velia domo expurgantis, sine fuco, & ampullis oratio: grandiores denique plurimæ, quæ in Livio, Tacito, Sallustio, Thucidide, Herodiano, Xenophonte multisque aliis passim extant, orationes videntur, earumque verba de medio sumpta magnopere prae Buchneri exquisitis diligentius vocabulis facienda puto. Neque enim mihi probaturii A. A. O. O., Demetr., Phaleræi sententia, si ea quis ad hanc verborum confirmandam electionem, abutatur. Nam quum vir sapientissimus dicat, propriam,

priam, & ex consuetudine locutionem abjectam semper futuram, suspicantur nonnulli turgidi scriptores, ex auctoritate illius viri orationem ex consuetudine minus futuram grandem, ac proinde sublimiorem evasuram, si longissimas eas voces, quae à plebis sermone abhorrent, diligentius, frequentiusque aucupentur. Sed ii non vident orationem non tam ex verborum sonitu, quam ex sensu majestatem accipere, eamque esse maxime curam adhibendam scriptori, ne qua scribendi labor appareat. Verborum usus doctos inter & indoctos communis est, sed hoc est inter utrosque magnum discrimen, ut imperiti multis verbis parum, aut fere nihil dicant, sapientes vero paucis, dilucide ac ornate animi sensus, & utilissima consilia audientibus aperiant. Quod si quis falso à nobis dici arbitretur, Didonis, quaeso, ad sororem Annam divinam orationem apud Virgilium legat. In memoriam revocet irati Neptuni ad ventos minas, aut Aeneae Turnum jam jam confossuri orationem. Quae in hac sublimi dicendi ratione, verba extra consuetudinem usurpata? Quae prolixarum vocum affectatio? Nec quisquam mihi Aetnae descriptionem objiciat, non quod eam ex Longini sententia, qui ejusmodi tumorem,

nes-

nescio quo in Poeta reprehendit, accusandam in Virgilio censeam, sed quoniam in simili ratione nec aliis verbis uti potuit clarissimus poeta, nec magis ex consuetudine. Natura enim duce indocti etiam homines, quae admirantur magnificis verborum ambagibus exprimunt. Sed aliud est in mirabilibus rebus explicandis paulo altius assurgere, aliud in quolibet argumento coturnatum incedere. Non ita profecto Tullius, non Demosthenes facundissimi omnium temporum oratores, sublimem orationem assequendam putarunt, quorum in dissimili ratione par gloria satis indicat, nec ex verborum copia, nec ex parcite grandem stilum fluere. Hic enim pressior, copiosior ille in eo sibi elaborandum censuerunt, ut communibus verbis, non vulgarem doctrinam, ac vim iudicii ostenderent. Hinc miramur hos viros, & multos praeterea tantum nobis ex antiquitate placere, quum non omnes eandem dicendi rationem, aut digerendi in ordinem verba tenuerint, sed suam quisque, suaeque naturae aptiorem; nunc vero quum minus diferant latini recentiores Muretus, Manutius, Bembus, Paulinus, Facciolatus alique innumeri, multo minorem capere nos ex illorum scriptis oblectationem. Non patiar cau-

causam hic quemquam ad sermonis puritatem referre. Nam si vim latinae linguae callemus, latine loqui sine dubio possumus; at si vera ejus indoles cum imperio extincta est, atque ex animis deleta judicium de illa institui rite non licet. Ergo pendet ex rebus majestas dicendi, curandumque est magis quid, quam quomodo dicatur. Id ut assequamur multa requiruntur animi praesidia, quae jam nunc vobis patefaciam. Primum natura ad magna quaeque divinitus adjuncta, qua pauci homines carent, vellent modo illam sequi. Sed nescio qua fatali alios imitandi rabie ingenia corrumpimus, ac servili subsequendi duces consuetudine animos dejicimus. Legantur sane optimi scriptores, mandentur memoriae, ita tamen ut liberos nos meminerimus. Perficiemus vero naturam optimae logicae disciplina, & assidua rerum contemplatione. Haec una acuit ingenia; haec rerum contentione secernit pignantia, & similia connectit: haec animi imaginibus, & lucem affert, & certam sedem ostendit. Et certe quid tenax legendi labor praestare potest, nisi accedat velut lectionis administra sedula rerum meditatio? Id nostri seculi est vitium, cruditate non modo ob nimium cibum, sed etiam ob indigestam erudi-

di-

ditionem laborare. Post quam vero animus contemplandi exercitatione firmatus sit, ad morum sese disciplinam convertat. Hinc aetatum indolem variam : hinc hominum officia, affectuum vires, vitiorum, virtutumque, & causas, & incrementa ubi nota satis habuerit, qua in causa verba nostro oratori nec canora tantum, sed rebus gravida deesse poterunt? Aut qua ratione grandibus rebus assuescet magis, quam si noscendo homini sanctissimo, nobilissimoque omnium animali diligentem operam navaverit? Multum vero ad ejusmodi notitiam comparandam historia proderit, quae ad omnes vitae casus exempla abunde suppeditabit. Poetae autem, praecipue Homerus veluti in una tabula totius hominis picturam, exhibebunt. Atque haec sunt ad magnificum stilum, mea quidem sententia necessaria adjumenta. Ad verba vero quod attinet pauca sunt quidem praecipienda. Is enim mihi eloquentissimus videbitur cujus orationi nec detrahi quidquam recte possit, nec addi. Neque tamen hac de causa exsanguem, & marcidam dicendi rationem probari mihi arbitremini. Plenam orationem gravibus verbis ornatam, quibus vis plurima insit, magnifico stilo convenientissimam praedico. Sed quis ferat, in viro
prae

praesertim luxuriantem canoris vocibus, & minime necessariis translationibus frigidum sermonem? Verbis (atque in hoc posita est tota eloquendi ratio) verbis, inquam, ad insitas animo imagines exprimendas utimur. Quo quisque in his cognoscendis, atque inter se comparandis est diligentior, eo copiosius eloquetur. Quam multa illi, qui argumentum diu multumque versaverit, & gravia, & acuta apposita in mentem venient? Quam nervosa ad vim verborum augendam adverbia? Quam propriae similitudines? Non potest non omnibus placere, verbis fideliter expressa imago, quae menti clara, perfecta, omnibus numeris absoluta obversetur. Contra vero praepropere, ac festinanter re pensata quid fortuito cumulata verba, quid modulata incisa, quid denique oratio suis ornamentis oppressa magis, quam decora afferre potest audientibus voluptatis? Ac ne quis vestrum dubitet rem orationi vim hanc divinam abripiendi auditorum animos adde-
re, Alquimedontis apud Vegam pugnantis casum, cum Hectoris sub Troiae maenibus Achillis dextra procumbentis Homerica descriptione contendat. Quid in hac fortissimi Troianorum caede omissum? Quis illam legens non obversari sibi animo funestissimam ima-

imaginem arbitretur? Quis Graecorum inconditos, ac dissonos clamores non exaudit, graviorumque infipientium corpori jacenti gladios convicia non horrescat? An potuit aut Priami dolor, aut rabies Achillis vehementius exprimi, quam communibus verbis ab Homero depicta est? At Veganus Alchimedon praeter corporis proceritatem, quid magnum lectoribus offert? Quam frigide tantus vir in pugna cecidit? Atqui verba lecta sunt diligenter, versusque dulces, ut Veganos dixeris. Sed tanti Poetae pace dixerim, praestat aut Caupolicani supplicium apud Erciliam, aut Arauconorum consilium, perentiumque paludamentum disceptatio toti de captis Jerosolymis Vegano poemati. Hic enim picturae omnes, aut parum illustratae sunt, aut ridiculis coloribus expressae. Illic vero magnifica omnia, & grandia, quod inter utrumque discrimen non ex alio fonte nascitur, nisi ex utriusque diversa cogitandi contemplandique animi imagines ratione. Neque enim verborum alius est usus quam colorum. Publici utraque juris. Sed quemadmodum coloribus Raphael, Ticianus, Rubenius, Jordanes alique bene multi ita sunt uti, ut idem assequi frustra alii insudaverint eisdem artis adjumentis, sic profecto ver-

verba non ob insolentiam , aut sonitum placent , sed ex recto , ac maturo adhibentis iudicio.

Quae quum ita sint A. A. O. O , si magnificum stilum , sublimemque dicendi rationem comparare vultis , animus est vobis prius accuratissimae logicae praeceptis informandus. Reclusi vobis veros magniloquentiae fontes. Video quidem obscurius quam vellem in hac me causa nonnihil dixisse. Sed cogitandi ars non tam regulis constat, quam assidua rerum contemplatione. Sapientiores in dies finis , quin tamen sentiamus plane tacita ejusmodi doctrinae incrementa. Quodsi nobis latet , quod nostrum est , multo certe difficilius erit id aliis manifestum facere. Praeterea avertere incautos adolescentes à nimio praeceptorum studio , fuit animus , non quod illa inutilia penitus existimarem , sed quod animadvertens ultra iis quam par erat , tribui , concedique necessarium duxi , procul ab inita temere via errantes revocare. Habeatur ratio verborum , sed rerum praecipue. Ornetur figuris oratio , sed dignae sint res tanto calamistro , ac labore. Supervacua recidantur ornamenta , & robore magis , quam fucis instruatur oratio conspicua. Quae omnia , rei tractandae
diu-

diuturna , nocturnaque meditatione comparabuntur. Longum quidem , ac laboriosum est id ad magnificentiam iter , sed tutum , certum , & quod caput est , unicum. Mihi credite , ut Castrioti gladius à Castrioto vibratus medium hominem dissecabat , ab aliis conjectus nihil praeter ceteros egregie praestabat , sic ex verbis , non quae , sed à quo adhibentur , petendi sunt admirabiles illi motus in audientium animis excitati. Quare videte num dubitandum vobis sit A. A. O. O , in rebus praecipuam diligentiam collocari oportere , ne si vanis regulis instructi , & sublectis ex aliis scriptoribus acuminibus ad dicendum acceditis , quibus tonabat olim Pericles , intentamque curiam tenebat Tullius , misere vos ex cancellis , spissaque corona risum , & cachinos , ut leonis pelle indutus asinus , maximo cum vestri nominis dedecore moveatis.

DE LINGUARUM STUDIO.

Oratio IX.

Quoties animo considero A. A. O. O , singularem ac prope mirabilem linguarum varietatem , qua homines inter sese
I collo-

colloquio , ac societate interdicuntur , invidere subit veteris aetatis felicitati. Tunc enim diuturnior vita , neque hoc varii sermonis labore implicita carebat multis , gravissimisque ad sapientiam impedimentis. Nos vero quibus exigui temporis spatium datum est ad vivendum , hoc , praeter ceteras calamitates , mali patimur , ut aliorum doctrina profecturi geminato labore distineamur. Nam neque ex Graecis quidquam sapientiae haurire possumus , nisi prius dolenda temporis jactura eorum linguam ediscamus ; neque aut Galli , aut Angli , ceterarumque gentium philosophi quidquam utilitatis afferre queunt , nisi eorum lingua eruditis. Jam vero ad omnes animum serio velle adjungere quanti laboris esse existimatis ? Poteram ego exterarum gentium , quae hispane loqui voluerunt , exempla longe plurima proferre quae satis indicant calluisse parum laboriosissimos viros nostrae linguae non dico naturam , ac insitam pulchritudinem , sed ne prima quidem ejus rudimenta. Sed non est opus his vos immorari , cum ex peregrinorum familiaritate , qui in hac urbe sunt , satis intelligere possitis , quam sit difficile omnium intelligentiam habere , quum in una comparanda , & quotidiana exercitatione adjuti , frustra
in-

insudent homines navi , & industrii. Itaque cogitanti mihi , ac diu meditati A. A. O. O, qua ratione vobis hunc laborem minuerem, perniciosum fore sum ratus , multa in linguarum commendationem , quibus vos ad earum studium accenderem , proferre. Fieri enim poterat ut imprudentes juvenes earum amore correpti ad illas sese transferrent , neglectis aliis utilioribus disciplinis. Linguarum enim cognitio , nisi aliis studiis fulciatur garrulum fortasse ubique , sapientem vero nusquam potest efficere. Quare melius vobis consultum iri speravi , si de linguarum studio dicturus , aliam viam inirem , & brevi vitae spatio , & vestris rationibus utiliore. Dicam itaque primum de iis , qui ad linguarum studium accedere debent , deinde de his linguis quae discendae sunt ; tum de diligentia in his comparandis adhibenda. Ac primum non omnes ad linguarum disciplinam convolare oportet. Ingenium , vitae ratio suscipienda diligenter sunt prius consideranda. Patent quidem omnibus scientiarum fores, nullusque in porta janitor est , qui indignos arceat : sed ad doctrinae adita evadere, hoc ut ajebat ille est opus , hic labor. Hinc videmus multos , qui temere , & arroganter ex litteris laudem consequi sperarunt , mise-

re in ipso incepto conatuque concidisse. Quibus si saperent exemplo esse poterat Phaetontis cassus. Qui quum juvenili ardore solis currum regendum unum diem suscepisset, excussus à concitatis equis, foede conflagravit. Quare recte ac sapienter monebat Horatius sumendam aequam viribus materiam, versandumque diu quid possent humeri ferre, quid contra non valerent. Atque in hoc linguarum, quo de nunc loquimur studio, tenacem ego memoriam, ac promptam requiri inprimis arbitror. Qua qui plurimum possit, hic erit ad id laboris longe aptissimus. Itaque, & Cirum, & Themistoclem, & Senecam, & Adrianum, & Picum Mirandulanum aliosque paucos sane, qui divina quadam facilitate, integros libros, & multa vocum millia, ignota etiam ac semel audita memoriter reddebant, quis dubitet, multas etiam potuisse linguas, sine magno labore ac temporis dispendio ediscere? Sed quum haec divina celeritas memoriae paucis admodum concedatur, careamusque Corsici illius adolescentis praeceptis, ac institutionibus, quibus Mureto oculato teste, multi juvenes mirum in modum hanc animi facultatem auxerunt, aut revocandus ad lucem hic tantus vir una cum Simonide, aut non temere

eo sunt hominum ingenia impellenda, unde exitum invenire sine ignominia sit periculosum. Praeterquam quod parum refert hac memoriae facilitate plurimum posse, si ea vitae ratio sit suscipienda, ad quam nihil utilitatis ex linguarum cognitione redundaturum sit. Ut enim futuro principi turpe foret, aetatis florem in iis discendis, quae nulli usui in administranda Republica futura essent, perditae abjicere, sic profecto in omni vita diligenter cavendum est, ne nobis patriaeque inutilia consecitemur. Nam quod de sermone olim praeclare dixit Quintilianus noster, non esse puero, illi assuescendum qui postea dediscendus foret, potest recte ad nostram causam transferri. Quid enim amenius, reiue publicae perniciosius, quam eos, qui litterarum castra deserturi sunt in ephebis, pueritiae tempus in Grammaticae latinae, aut aliarum etiam cognitione linguarum misere consumere? Quid, quaeso, commodi afferre potest aut sutoribus, aut ceteris artificibus manca latii sermonis intelligentia? Quid multis nobilibus adolescentulis qui abrepti è medio cursu litterarum, aut ad arma transeunt, aut ad rem domesticam gerendam? Quanto his utilius, ac proinde patriae foret iis imbui praeceptis, quibus industria plebis con-

tinetur, aut ad Patriae gloriam amplificandam domesticis exemplis informari? Eos itaque linguarum sese studio dedere optarem, qui & memoria valerent, & ex eo labore aliquid essent ad communem fructum collaturi. Jam vero si quis forte à nobis quaeratur quae sint discendae linguae; dico non omnes omnibus comparandas, sed quae cum sibi, tum etiam Reip. utiliores sint futurae. Mercatoribus, ac militibus Gallicam praefendam omnibus linguis suaderem, hac enim una peragrarè possunt totam fere Europam. Theologo Graecam, & Hebraicam, ceterasque orientales utilissimas judico. Historico vero ejus gentis sermonem cujus res gestas scripturus sit, imprimis ediscendum censeo. Ceteras autem illi excolant, qui aut necessitate compulsi aliqua cum ejus linguae populis acturi sunt, aut illorum scripta suis civibus velint interpretari. Mirabitur fortasse non nemo cursim me raptimque discendas linguas demonstrasse, nihilque egregium aut de Latino, aut Graeco sermone dixisse, quo juvenum nostrorum animos ad id laboris inflammarem. At non sine causa id à me praetermissum est A. A. O. O. Nam quod latinam linguam ne nominandam quidem censui, eo consilio factum est, quod tanta
ejus

ejus sit necessitas litterarum cursum ingredientibus, ut nihil sit opus pluribus verbis commonere. De diligentia autem in ejus studio collocanda dicam alio loco. Graeci vero sermonis alia est ratio, de quo, quidquid dixerō, in bonam, quaeso, partem accipite. Ita enim eum commendabo vobis, ut ex hac commendatione, sine partium studio, veram ejus utilitatem agnoscatis. Sed prius quid utilitatis nomine significari velim explicandum censeo ne dubitationi locus fiat. Potest enim utile intelligi quidquid honestum in se sit, & aliquod commodum habeat adjunctum. Enim vero hanc ego utilitatem perniciosam etiam reip. multis in locis non dubitem dicere. Honestum est Astronomiae operam dare; habet item id studium suam utilitatem. At saepe quae sunt natura utilia, & honesta, fiunt temporibus inutilia, & turpia. Quare facete in Alphonsum sapientem, & vere item, dictum est coeli contemplationi intentum terram amississe. Neque enim Imperio, quod petebat, spoliatus foret, neque regno à filio Sancio expulsus turpiter, si relictis sideribus, intentius animum ad Remp. adjecisset. Quamobrem vera utilitas in eo est posita, ut ex ea praeter honestatem, plurimum commodi proficis-

catur nullo adjuncto incommodo. Hinc fit, ut quae utilia aliis sunt, sint plurimis pernicioſa. Videte nunc quaeso A. A. O. O, quid de Graeca lingua ſtatuendum videatur. Do illi quidem mirabilem copiam: tribuo numerum, & incredibilem ſuavitatem: ea uſos praellantiffimos viros non inficior: concedo item, ſi placet, linguarum omnium principatum; ſed ego item contendo periniquum eſſe unius linguae cauſa rem familiarem negligere, reiſque publicae nulli uſui eſſe. Video A. A. O. O, ſciolos nonnullos qui Graecas litteras noſcere didicerunt, corrugare frontem, meque tamquam delirum exiſtimare, quod haec dixerim. Quid? iratos illos mihi videor inclamare: ergo perierunt, Budaei, Erasmii, Georgii Trapezitae, Ficini, aliorumque innumerabilium labores ac vigiliae? Nihil ne hos juvaſſe Remp. audebis dicere? Haec ſunt ſciolorum argumenta, haec tela quibus nos petunt; fruſtra tamen. Quid enim ſtolidi homines concedi ſibi poſtulant? Neceſſariam ne eſſe linguae Graecae notitiam ad Graecorum ſcriptorum interpretationem? Fuiſſe fateor, at ne eſſet etiam perpetuo, curarunt illi ipſi viri, quos paulo ante nominavi, multique praeterea, qui & latinos, & hispanos, & gallicos, Graeciae ſcripto-

ptores omnes fecerunt. An ii cogent omnium ordinum viros ad Demosthenem, Theocritum, Hesiodum, & Aristophanem legendum Graecas prius litteras discere? Sed si haec optant videant ne frustra, aut Boileavii, aut Dacieris labores utiles fuisse praedicent? Si enim ignaros linguae Graecae à Graecis scriptoribus tamquam profanos arcendos judicant, quae tanta est interpretandi utilitas? At volent ii fortasse de interpretum fide per sese judicare. Magni profecto viri, qui Graecos se, si prima Grammaticae rudimenta attigerint arbitrantur. Graeculos enim ini subsellii, qui exotica ac peregrina crepent nosco sane multos, qui vero, perfectam habeant ejus linguae intelligentiam, parum aberravero, si dixerim neminem. Noscunt quippe docti homines quam laboriosum sit in hac lingua mediocriter proficere, & ob verborum infinitam copiam, cum ob inflexionum multitudinem, tum etiam ob dialectorum varietatem. Desistant ergo hi semigraeci, qui levi quadam praeceptione ceteros despiciunt, adeo sese jactare, idque studium, quae à molli suae vitae ratione longe abest, aliis uti necessarium indicere. Abjiciant, si me audire volunt, Graecos libellos; deponant summam temere personam, non enim placent, quum

quum nequeant usque ad fabulae extremum Graeci actoris partes sustinere. Quid vero turpius, ac sapienti viro indignius quam ad ultimum usque vitae spiritum, balbutire? Quid ab honestate alienum magis, quam se ejus rei, quam ignorat, turpiter peritum praedicare? Quanto autem utilius sibi patriaeque futurum fuisse existimatis, si hi gloriosi Graeci bonas horas, quas huic frustra studio dederunt emendandis moribus, aut cuiquam, è multis bonis artibus tribuissent? Ego quidem A. A. O. O, ut de me fatear, doleo graviter, molesteque fero non nihil temporis inutili hoc labore absunxisse, quum sine duce ac otii copia Graecas litteras aggredi aussus sum juveniliter. In quibus quantum multi, qui se Graecos putant, profecerint, vel ex eo potestis intelligere, quod mei versus illis probabantur. Ac si eo fuisset ingenio praeditus, ut ex aliorum opinione eruditionem meam metirer, poteram ego inter nostros Graeculos graecissare. Sed ego in sanctissimis meae vitae praeceptis habendum semper duxi, veritatem vulgi plausibus praeferri oportere. At enim ut jam hos relinquamus tumidos Graeculos, vir clarissimus deque litteris graecis optime meritus Eustathii interpretes necessariam hujus linguae

cognitionem affirmat, & sine ea perfecte sapientem dici posse neminem. Idque Baronii nescio quo errore, qui aliorum interpretationi plus aequo tribuens in Ecclesiae fastos Xynoridis nomen tamquam martyris cujuspiam intulerat, evinci putat gravissime. Sed ego multo ante id telum occupavi, quum & Theologo necessariam hanc linguam pronuntiavi, & rursus historico eam ediscere futurum utilissimum cujus res gestas scripturus sit. Quod tamen nec ita intelligi velim, ut sine Graecis litteris nullum umquam fuisse praestantem Theologum contendam. Sunt multi quidem nostra aetate, ac fuere item superioribus seculis clarissimi Patres hujus linguae expertes, quos si quis hac de causa perfectos Theologos appellare dubitet, is certe amens sit oportet. Quae enim nostros Theologos ediscendae linguae Graecae, itemque Hebraicae necessitas circumstat non ex illarum praestantia oritur, sed ex pervicacia Haereticorum, qui ad illas provocant. De cetero quidquid ait clarissimus vir ad linguae Graecae necessitatem comprobendam, non tam firmum est quam speciosum. Laudes enim aggressus ejus linguae, quam deperibat, idque Pisis urbe nobili, humanissimisque studiis affluentem, non est mi-

mirandum si ingenio magis, quam certae rationi indulgendum censuit. Praecipue quum ex illis laudibus magnus esset ad audientium utilitatem fructus redundaturus. Utinam ita sese res nostra litteraria haberet, ut sine ullo periculo spatiari possem in Graecarum litterarum laudibus. Sed veritus sum, A. A. O. O, ne mea laudatione, quo sciorum numerus magis augeretur, eo vere sapientum minus haberemus. Nam quum videam hodierna die ingenuos juvenes, noscamque ego quam plurimos qui per se ad Graecam linguam incumbant, sine praeeptore, sine librorum copia, neque praemiis excitati, post multum vero temporis, quum parum profecerint, laboris pertaesi libros abjiciant, timui sane, A. A. O. O, ne meis laudibus abjiciendi misere temporis nostrae juventuti auctor existerem. Praesertim cum sine hoc studio, quod ob docentium inopiam minus est facile nostris civibus, eruditi esse possimus. Majansio enim nostro, ac Academiae Valentinae ornamento paucos vixisse nostro seculo pares in juris scientia, omnigenaeque eruditionis studio, exterarum etiam gentes testatae sunt. At hunc ignorare se Graecam linguam ingenue testantem saepe audiui. Nec multo magis in hac doctrina profecisse Justum Lipsium

psium eruditissimum ac laboriosissimum virum scriptum legimus. Poteram clarissimos Poetas, oratores, Philosophos etiam, & Medicos, qui sine his litteris magnum sunt nomen assecuti, sed tot sunt tamque illustria exempla, ut monstratore non egeant. Quæ quum ita sint, necessarium hunc laborem nonnullis non gravate concedo, ad veram autem eruditionem sapientiamque comparandam posse sine illo homines pervenire contendo. Nisi quis eum solum vere eruditum dicendum statuat, qui quæ sciri possunt, omnia sciverit, eaque omnia necessaria sine quibus aliquando errandum sit. Quod qui velit facessat à nobis, perfectumque hunc sapientem, quem quaerit in Lunæ Orbe requirat: terra enim numquam ejusmodi sapientem tulit. Nobis li sunt eruditi qui multo labore multisque vigiliis, aut vetera monumenta scrutati sunt, aut ceteros doctrina sua queunt regere. Hi placent; quæ enim negata sunt ab immortali Deo, ea ne optanda quidem judicamus. Credo motos vos A. A. O. O, oratione nostra, sed fortasse suspicabitur nonnemo abhorreere me ab his humanissimis studiis. Quam suspicionem sinite quaeso à me deprecari hoc loco. Tantum abest ut hæc unquam odio habuerim, ut quum multis in-

ge-

genio, multis eruditione concedam, nemini facile adducar, ut amore in omnes bonas litteras quidquam supra me tribuam. Nulum est liberalium artium genus cuius amore non flagrem. Delectant me Poetae: libenter audio oratores: Philosophi jucundi mihi sunt: colui, ac colo vehementer Theologos: Amo juris scientes: historici saepe mihi somnum conciliant. Matheseos omnes partes extra me abripiunt: in Medicina, in re numaria, & diplommatica in pictura, servilibusque etiam artibus summa afficior oblectatione. Ipsa etiam quae non intelligo avide intueor, ac contemplor. Fateor hoc sapientem nomine dici me non posse. Nam aliud est amare litteras, aliud litteratum esse. Sed si me omnigenae doctrinae amatorem esse conceditis, tum statuetis utrum ex odio, an bono animo quae dixi de linguae Graecae studio, protulerim. Praesertim quum ego, quo sum in litteras animo, non Graecam modo, & Hebraicam, & Indicam, & Italam, & Gallicam linguas, sed Copticam etiam, Aethiopicam ceterasque Orientales tentandas etiam, frustra tamen ob inopiam librorum, & temporis, judicaverim. Quarum, quae potui, integrumque fuit ad lectionem praesidia comparavi. Quare doleo,

leo, atque indignissime fero non coli apud nos linguarum studium, raroque Graecae, Hebraicaeque doctores mediocres inveniri, insolentioresque item esse, qui aut Arabicam, aut Persicam, aut Armenam, nosse se sine mendacio profiteri possint. Nec mirum, carent praemiis ejusmodi studia, sine quibus omnes bonae artes squalide contabescunt. Quod si in nostris Academiis optimi praecipitores constituerentur, cogerenturque ad hunc laborem juvenes dignitatum spe, quibus harum rerum cognitio adjuncta foret, tunc ego adolescentes nostros ad linguarum intelligentiam inflammarem, quum rebus omnibus ad illam instructi possent ex eo sudore tandem aliquando, non amissi temporis poenitentiam, sed ad publicam utilitatem amplissimos fructus adquirere. Jam hinc perspicitis A. A. O. O, quid mihi in extrema orationis parte dicendum sit. Videtis enim displicere mihi, ac stomachum movere gloriosos homines, ac leviter eruditos, qui sine labore quasi de repente vere se sapientes profitentur. Fateor mihi cum hoc hominum genere bellum esse aeternum: sed tamen non ideo in linguarum omnium studio summam diligentiam adhibendam contendo. Quo enim quisque animo ad eas ac-

ce-

cedit eo sunt vel diligentius, vel temperantius excolendae. Graecas tamen, & Hebraicas orientalesque linguas exceptas volo, quae quum ad fidem interpretum judicandam adhibentur, aut penitus sunt discendae, aut ne attingendae quidem. Vulgares autem linguas Gallicam, Italicam, caeterasque ejusmodi quum homines variis, diversisque rationibus adducti attingant difficile est, certam de iis regulam praescribere. Sed illud tamen affirmari potest, nisi intelligamus earum scriptores nulli usui futuram nobis linguarum tincturam. Memini, A. A. O. O., de latinis litteris dicturum me hoc loco paulo ante pollicitum. In quibus ediscendis omni cura ennitendum est ne qualicumque profectu contenti simus. Quamquam enim eos non probem, qui praeter aurei seculi verba usurpare vetant, tamen ab illorum sententia longe abhorret animus, quos barbara ac peregrina non offendunt. Etenim religio, quae latinum sermonem in sacris retinendum censuit, nos acriter ad ejus nitorem conservandum hortatur. Quod si opima ex fructibus auctori omnium tribuenda sunt, non ne esset religiosum ad res divinas celebrandas barbaras inconditasque voces adhibere? Eo accedit esse sapientum quasi conciliatricem
la-

latinam linguam , à quorum personis est alienissimum sermonis proprietatem , ac elegantiam contemnere. Itaque quemadmodum latini olim quum graecas litteras discerent , eo usque laborabant , donec his uti possent facile ac concinne , sic in latinis tantum nobis industriae collocandum est , quantum sat erit non modo ad auctores latinos interpretandos , sed ad proprie etiam , & ornate scribendum.

Quare vos qui in id studium incumbitis , clarissimi juvenes , totis viribus contendite ad hanc elegantiam , puritatemque sermonis assequendam. Auspiciū hinc capite , an vos ad aliarum linguarum cognitionem conferre debeatis , necne. Ponite vobis ob oculos hujus studii , si rite instituat utilitatem , venturamque Theologiae , ceterisque bonis artibus gloriam , & splendorem tantaeque famae spe accensi , date operam , per Deum immortalem , strenuam , ut olim falso me de linguarum studiosis conquestum praedicebatur , si vos vestris vigiliis novam lucem ex eo studio humanis , divinisque litteris offundatis.

DE MATHEMATICIS STUDIIS CUM
nobilitate conjungendis.

Oratio X.

LEgisse me olim apud Spartianum in Se-
vero memini, A. A. O. O, neminem
prope magnorum virorum optimum, & uti-
lem filium reliquisse. Quae sententia si
quemadmodum vera extitit superiori aetate,
ita nunc falso prodita, & ex libidine dici
posset; tam mihi esset facile indicem nunc
magnorum virorum ex claris parentibus te-
xere, quam fuit illi ingentem numerum eo-
rum, qui à majorum exemplis discesserant,
proferre. Et certe antiquis temporibus, quum
esset nobilitas certae numerum summae im-
plicita, possentque cives ex uno ad alium
ordinem transire, moverique item loco, ex-
citabantur aliqua ratione nobiles ad majo-
rum vestigia premenda. Nunc vero quum ni-
hil sit, quod eos ad veterem splendorem
conservandum, inflammet, dolendum est vanis
avorum imaginibus tumidos juvenes nostros,
quidquid ultra sit contemnere, satis se uti-
les Reip. ratos unica nobilitate. In quorum
profecto animos altius quam par erat des-
cen-

ecendit Metelli illius Numidici sententia, qui virtutem ne in iis ipsis quidem magnificendam existimabat, qui claros illustresque atavos ciere non possent. Nam si considerare attente velimus nostrorum nobilium vivendi rationem, animadvertemus profecto nulli hos bonae arti deditos, vitam in aere alieno ex conviviis, apparatuque contracto, turpissimam degere. Ornari enim peregrino more, vias inaurata rheda terere, in vino, & pictis chartis patrimonia decoquere, theatris interesse, vibrare gladiolos, equitare, saltare, quam necesse est viris, hae sunt nobilium artes, haec studia, hi mores. Quod si hac ratione majorum suorum dignitatem retinere se posse confidunt ignavissimi homines, illud pro comperto habeant nobilitatem iisdem artibus, quibus initio parta est, conservari oportere. Quae quum ex virtute provenerit bellicis, civilibusque laudibus enutrita sperandum non est posse eam inter tot, & tanta vitia diu, multumque florere. Poterunt fortasse ob divitiarum copiam illustres dici, haberi vero à sapientibus, & quod multo est gravius, vere esse nobiles non poterunt. Haec mihi diligentius cogitanti, A. A. O. O, in mentem venit operae pretium me facturum, si hodierna

die nobilium juvenum animos ad aliquam bonam artem accendere conarer. Sed principio utilissimarum disciplinarum varietate, varie huc illuc animus trahebatur. Quid enim iis utilius esse poterat, qui sunt Remp. administraturi, quam legum scientia? Sed utrum arbitramini minus inde utilitatis redundaturum, si iidem isti ad Oeconomicam disciplinam mentem adjungerent? Ad omnia vero hortari, tametsi honestum videri poterat, non esset ita fortasse utile, ne si laboris iusuetis tantum pensi injungeremus, onus omnino recusarent. Itaque quum saepe mecum tacitus agitare, quae esset nostrae nobilitati utilior disciplina, ejusque ingenio accommodatior, omnibus reliquis hac mihi in parte visa sunt Mathematica studia antecellere. Nam quum in nostra Rep. civiles dignitates fere omnes nullo cunctis discrimine pateant: Oeconomia vero nescio quid vile, ac sordidum nobilibus sonet, facilius fore credidi ad Mathematicas disciplinas, quae cum re militari, cujus gloriam vel in primis appetit gens nostra, arctissimo vinculo connectuntur, illustres animas impellere. Quare si patienter mihi datis operam, ostendam vobis hac mea oratione, A.A. O. O, nulla alia ratione melius nobilitatem
ge-

generis retineri, atque amplificari, quam Mathematicarum disciplinarum studio jucundissimo. Etenim si nobilitatis originem quam altissime potest, repetamus, omnium gentium, qui eam in pretio habuerunt, testimoniis evincemus equestrem ordinem ex claris bello civibus coaluisse. Nam ut Bachum mittam, qui primus omnium equitum classem instituisse fertur, utque Tessalos non commemorem, quorum equites fecere locum Centaurorum fabulis, ne ex vano hausta oratio videatur, Graecorum Romanorumque certis auctoribus exploratum est, ex militari disciplina nobilitatem, atque ipsum equitum nomen promanasse. Quid enim Romuli celeres, si Graecam originem consulamus, aliud quam equites, significant, quos ad custodiam sui corporis trecentos ex fortissimis civium legisse accepimus? Quid de Atheniensibus dicam, apud quos ii equites dicebantur, qui equum ad usum belli suis sumtibus possent alere? Atque ii erant totius antiquitatis politissimi populi, quorum ex judicio proprium fuisse videmus, ac veluti cum nobilitate continens remp. armis defendere. Itaque jam non miror Aegyptios veteres scientiarum omnium parentes, militares familias sapientum ordini praetulisse,

cujus rei auctores locupletissimi sunt Herodotus, & Diodorus. Nam quod barbarae nationes, quae florentissimas quasque imperii provincias ad vastitatem vocarunt, Mezentii illius more, religione, ac litteris contentis in sanguine, ac caedibus summum decus putarent, parum per sese nostram causam juvarêt, ni armorum, virtutisque bellicae splendorem humanissimi etiam populi summo-pere commendatum voluissent. Turpe quippe atque humanis ingeniis indignum foret honestatem non ex jure, sapientumque hominum judicio, sed vi ac fortium virorum rebus gestis judicare. Quod eo consilio dixi, A. A. O. O, ut intelligatis me eorum opinioni minime suffragari, qui nullo loco habendam censent nobilitatem. Ego quidem nullum fastidio genus, quin etiam virtutem ubicumque eniteat omnibus titulis, ac majorum imaginibus anteponendam judico. Sed praeter quam quod Cicero, cui multa mala intulerat equester ordo affirmat omnes semper bonos nobilitati favisse, majus aliquid in hac ordinum divisione cunctis nationibus probata, latere arbitror, quam ut verbis facile possit explicari. Video enim ipsum divinum Spiritum in sacris libris scriptum nobis transmisisse Josephum Zachariae, ce-

terosque qui arma ceperant ideo à Gorgia superatos, quod non eorum essent creti sanguine, quos ad rem bene feliciterque gerendam ipse constituisset. Quae sententia non vanam eorum esse aperte adstruit opinionem, qui ex certa ratione arbitrantur, clarorum virorum filiis sua jura sancte conservari oportere. Equidem si omnium gentium annales percurramus, maxima bella à nobilibus confecta, fundata imperia, latas leges, edita ab iis fere omnia illustria facinora reperiemus. Ac nequis sine mercede locutos nos existimet, Ciro, Alexandros, Romulos, Brutos, Julios Caesares, Solones, ac Lycurgos in memoriam revocet, tum statuet an pro certo sit habendum providentissimum numen aliquid singulare nobilium sanguini adjunctum voluisse, necne. Vereor, A. A. O. O, ne quis multum me extra causam spatium putet, quum dicere de Mathematicis disciplinis una cum nobilitate conjungendis proposuerim. Sed mihi parcite. Id enim argumentum pertractaturus, & eorum invidiam, qui nobilitati obtrectant retundendam prius censui, & equestris ordinis originem indicandam. Illud ne quaestionis fundamentum labefactare morosi homines tentarent. Hoc autem quoniam nihil sus-

ceptae causae accommodatius esse poterat, quam si nostros nobiles ad Mathematicas disciplinas excitaturus, bellicam laudem jam inde ab ordinis sui primordiis ob oculos ponerem, quae est cum his studiis arctissima colligatione devincta. Quae enim est fere universae Matheseos pars militiae usibus non dico inutilis, sed ne minus quidem necessaria? Aut quis magnus sine hac doctrina imperator dici potest, quae una loca occupat, metatur castra, vallum ducit, munitiones firmat, urbes oppugnat, maria extruit, pontes rapidissimis fluminibus imponit, arma denique, & tormenta omnis generis excogitat? Utrum existimatis quadratam phalangem tam parvam, tot itineribus exhaustis fessam, nullo armorum novo genere instructam potuisse innumeros Darii exercitus ad Granicum, & Arbellam superare, aut tandiu Numantinos nostros Romanas legiones morari, & toties consulares exercitus fundere, nisi ad corporum robur hujus divinae doctrinae cognitio aliqua accessisset? Viribus enim solidis, & ferina rabie apud eos tantum consertum est, qui ad bellum robusta modo brachia, & praeacutas sudes afferebant. Sed haec pugnandi ratio non diu mansit, periculisque compertum est in bello

viribus ordinem, & aliquas leges praeferri oportere. Itaque nulla umquam tam barbara, ac rudis fuit natio, quae tametsi qua disciplina utendum nescierit, aliquam tamen in castris ponendis, ac dirigenda acie habendam prorsus ignoraret. Atque ut mittam veterum populorum exempla, Mexicanorum ceterarumque gentium barbararum rem militarem intuemini. Arma his, etsi ferro carerent, non deerant, nec industria ad hostium stationes aggrediendas, neque ad cingenda moenibus oppida disciplina. Et certe Geometria, quae Matheseos fundamentum est, ac janua nonne apud eos primum exulta est, cujus in bello res gestae eisdem quibus Orbis terminis circumscribuntur? Quis enim victor Africam peragravit? Osiris. Quis Europae gentes omnes subegit? Osiris. Quis ad Indos usque penetravit? Osiris. Hic, hic inquam rex Aegyptius, ex quo suos fortasse & Hercules, & Bachos efinxerunt Graeci, numquam tantam rem ausus esset optare, nisi Mathematicorum opera tantum viae, tantum montium, tot pericula, tot denique gentes viribus praestantes vincere, ac debellare posse sperasset. Qua ille ratione domum redire alia via potuisset, nisi astrorum disciplinam, ac terrarum situm novisset? Quanam

nam spe Herculeum fretum, quo tunc Africae Europa committebatur, si quid antiquitati credimus, fodere tentasset, nisi esset hydraulicae legibus, & doctrina ad id egregium facinus impulsus? Jam vero ad Graecos ab Aegyptiis transmissis his artibus, quantum valuisse existimatis ad rem suam publicam augendam? Non hic commemorabo auctam navigationem, ductasque in universam Europam colonias; Militarem enim disciplinam mea spectat oratio. Quid? Atheniensium Resp., quae vix viginti millia pedum alere poterat unquam ne Persarum innumeris copiis restitisset, nisi Themistocles, Iphicrates, Thrasybulos, aliosque innumeros habuisset duces, qui instructi iis artibus, quae philosophiae tunc adjunctae erant, & ordinare aciem, munire loca, & plura in re militari, aut nova afferre, aut meliora facere didicissent? Syracusiorum vero urbem triennium ne Marcelli exercitus, aut continere potuisse arbitramini, ni Archimedis machinis ejus classes, & pedestres copiae saepe essent fusae: aut Romanum ducem urbem umquam intraturum si suo civi ac nobilissimo viro parere obsessi voluissent? At enim Romanos mihi quispiam objiciet gentem his studiis minus amicam, bellorum
tamen

tamen gloria longe ante alias omnes praestantem. Sed certum est quid respondeam. Neque enim magnopere nos Tullii verba urgent, qui clarissimum omnium temporum virum, eundemque nobilissimum, utpote Hieronis propinquum Archimedes humilem homunculum appellaverit. Nam si haec studia non contempsisset, Pindenissi in Cilicia oppugnatio non esset in ejus bellicis laudibus maxima, quae tamen Catoni risum etiam apud inferos excitasse dicitur. Enim vero fatendum est Romanorum ingenia non multum his gravissimis disciplinis tribuisse. Sed ab illis abhorruerunt nutriti in foro, at fortissimi imperatores aliter senserunt. Nam ut Fabios mittam, & Scipiones, & Marios, quorum res gestae, tametsi Mathematici non dicerentur, Tacticam, quam late patet, auxerunt, quid C. Caesaris nomine clarius umquam fuit? Cujus laus bellica major? At hic non fortis modo miles, ac manu promptus fuit, ut ille qui ad Trasimenum cecidit Deorum hominumque contemtor Flaminus, sed illustris Geometra, nobilis Geographus, insignis gubernator, Chronologus, hydraulicus, & in ceteris Matheseos partibus versatissimus. Legite quaeso ejus pontis descriptionem apud ipsum, quem Rhenum
ab

ab Ubiis vocatus trajecturus aedificavit. Quam recte clarissimus imperator certis ex aqua mensuris, quum Britanniam contenderet usus dicitur ad dierum varias longitudes, & situs regionum explorandos? Quam prudenter etiam annum emendavit? Et quisquam dubitabit in Romanorum castris floruisse nobilissimas disciplinas? Scio longe tunc ab hodierno splendore abfuisse egregias artes, sed tamen quo poterant modo colebantur, summi- que duces, etsi minus de iis commode loqui poterant, constantia, usu, & periculis multa longe utilissima reperiiebant. Uno verbo actioni magis harum disciplinarum, quam contemplationi, vacandum sibi judicabant. Neque vero ideo sunt existimandi contemplationem neglexisse, tum eorum exemplis quos supra memoravi, cum etiam quoniam sine his artibus stare disciplina militaris non potest. Undenam arcus, ballistas, Catapultas, arietes, falaricas ceteraque belli instrumenta sibi comparassent milites nisi essent haec ex Mechanica mutuati? Quid tunc à belluarum pugnis hominum bella distulissent, si armati sudibus, & saxis catervatim concurrissent? Jam vero sine mensuris numero, & ordine, quis aut quadrare agmen, aut testudinem facere, laxare aut pro-

producere ordines docuisset? Sed nihil horum praestiterint majores nostri, ignoraverint, & nomen, & usus Matheseos universae; at temporum nostrorum ratio haec studia ad rem militarem necessario postulat. Dicitur sane apud veteres in bellis corporum robur valuisse, quum non eminus missilibus, sed hasta, & gladio cominus cerneretur. Quid? An vos, qui haec nacti estis tempora, negligere illa studia tuto posse existimatis, quibus vel inprimis, usus est in nostra disciplina? Missilia quibus olim velites ad leves pugnas edendas utebantur, statarii milites adhibent. Pilis, & hastis, bombardis, & aenea tormenta successerunt. Raro gladii vibrandi: eminus pugnandum est. Insolenter jam apud nos victoria virtute paritur. Minimam ex bello laudem militum animus sibi vendicat: nihil fortuna: maximam vero prudentia ducis, & Machinatorum industria. Horum unus magnopere prae praetorianis cohortibus timendus est. Antea si qui robore, ac vi alias gentes subegerant nihil ex jure possidere videbantur, at nunc ingenio omnia parent, idque est hominum dignitati multo honestissimum. Nam ut recte Leo animalium rex putatur, quod sit omnium fortissimus, ita inter homines illum maxime decet

cet haberi Imperatorem, qui ceteros ingenii
vi ac consilii magnitudine antistat. Quare
optimo consilio rex noster Carolus rem bel-
licam amplificaturus tot Militares Academias,
aut institutas, aut melioribus statutis firma-
tas voluit, in quibus futuri duces belli ge-
rendi rationem ex Mathematicarum discipli-
narum fontibus haurirent. Quas si Russo-
rum natio in pretio sibi habendas existimas-
set, tantum fortasse nominis Carolus Suevus
adeptus non esset. At quanta in eo Impe-
rio subita mutatio? Te Petre qui hoc pri-
mus nomine in eo regno es usus, te inquam
appello. Tu enim Matheseos ope atque prae-
sidio barbaram gentem, neglectumque ob-
stuporem populum ad humanitatem, & glo-
riam revocasti. Novus Ulysses multorum ho-
minum, cultissimarumque urbium moribus co-
gnitis, plenus earum artium domum redisti
quibus mox elatos Suevos tot victoriis re-
primeres, ac profligares, finesque imperii sa-
tis latos ad Sinas usque proferres. Tu na-
valibus, ac militaribus institutionibus Ruso-
rum nomen ad tantum splendorem extulisti,
ut quod praeterito seculo abjectum erat, nunc
evertendae Turcarum dominationi natum vi-
deatur. Jam vero magnus ille noster Caro-
lus qui majestatem populi Hispani primus
con-

constituit, clarissimisque triumphis longe lateque amplificavit undenam eam gloriam assecutus est, nisi ex Mathematicis disciplinis, quibus una cum Francisco Borgia, qui postea inter Santos relatus est, sedulo vacavit? Atque adeo dolendum est tanti viri, summi-que imperatoris de re bellica opera, aut interiisse omnino, aut in Bibliothecae aliqujus angulo delitescere, praecipue quum ea latina fecisse Guilielmum Marindum sciamus. Poteram etiam vobis ob oculos aliorum regum recentissimae memoriae ponere exempla ad hujus studii necessitatem confirmandam. Sed quis est tam hebes, ac plumbeus qui non videat, neque muniri oppida, nec ordinari aciem, nec tormentis uti nos posse, nisi Mathematicis disciplinis non leviter, sed accurate informemur. At sunt his rebus delecti praefectique artifices. Quid? In bello si signifero, aut subcenturioni loci cujuspiam cum paucis militibus custodia demandetur, qua illum ratione tueri poterit, qua munire sin minus ad pellendos hostes, saltem ad eorum impetus retardandos? An sibi relinquere Machinatores, postulabit? At qua fronte militis sibi, & ducis nomen vindicat qui alienis oculis, aliena manu, alienoque consilio ad imperandum indiget? Ergo sunt

ne-

necessaria nomen militiae daturis haec studia. Negligi illa non possunt, quin una salus Reip. contemnatur. Cujus curam gerere ad quos potiori jure spectat quam ad eos qui bellicis majorum stemmatibus excitantur? Et quidem militaris gloria majori semper in honore est habita, quam civilis. Domestica enim pericula, aut parva sunt, aut nisi armis depelli non possunt. Quare jure apud omnes gentes virtus bellica post res divinas primum locum semper tenuit: jure nobilitas ex re militari profecta clarior multoque illustrior est habita: jure denique his qui pro patria fortiter oppeterent, aut dimicaret coronae, sepulcra, laudationes, statuae, & columnae decernebantur. Quibus omnibus praemiis stemmata coronis, aut galearum conis ornata successerunt. Sapientum quidem gloria angustis sane eruditorum finibus continetur. Ceteris nova fere, aut certe obscura sunt Socratis, Zenonis, Antisthenis ac Demosthenis nomina. Qui vero bello illustres sunt facti cum sapientibus post mortem versantur, nec à militum plebisque noticia amoliuntur. Ipsi illi sapientes qui ex litteris magnam, atque egregiam laudem reportarunt, in clarorum militum ac fortissimorum ducum rebus gestis scribendis sunt

occupati. Ergo si generis splendorem augere vultis his vos studiis tradite, ex quibus militaris disciplina, id est, totius nobilitatis claritudo, proficiscitur. Non inficiabor posse aliis studiis homines illustres fieri, ac patriae commoda tueri. Civilis prudentia Magistratus gerentibus necessaria est: sed haec nisi armorum praesidio sit fulta, quid magnum praestare potest? An tantam illam legum mutationem facere existimatis Lycurgum potuisse, nisi cohortibus stipatus in forum procesisset? Numquam Lacedaemonios ab auri amore, à luxu, à voluptate ceterisque vitiis tam subito clarissimus civis revocasset, si Reip. constituendae comes non accessisset bellica virtus. Quod ne ex vano dictum arbitremini Platonis leges recordamini. Multo erant istae meliores, tamen quod vis nulla adhiberetur, nullus eas populus, nulla natio, tentantibus id etiam Philosophis amplexa est. Quae quum ita sint, clarissimi juvenes, videte num dubitandum vobis sit hoc iter ad vestrarum familiarum splendorem conservandum ingredi. Praesertim quum eum regem habeatis qui militaris disciplinae non modo studiosissimus est, verum etiam aequissimus remunerator. Mementote Hispanum nomen in bellis satis nobile in nostras familias

L

lias

lias hanc ob causam claritatem intulisse. Intuemini equitum stemmata, nobilium agnomina gentilia, majores denique vestros memoria repetite, tunc denique intelligetis quantum vobis in his studiis quibus ars bellica tota constat, elaborandum sit, ad eorum gloriam assequendam.

DE ANTIQUA HISPANIAE GLORIA.

Oratio XI.

Sapientissimus ille scholae Italicae institutor Pythagoras maximas sibi Diis immortalibus gratias habendas existimavit quod in Graecia natus esset illius aetatis cultissima omnium natione. Id ego, A. A. O. O, non tam Graeciae gloriae tribuendum censeo, quam hausto à natura, atque arrepto omnium gentium in suam patriam amor. Etenim longe ante clarissimum hunc Philosophum, Ulysses prudentiae laude egregie commendatus oblatae à Calypso divinitati parvam Ithacani praetulisse dicitur. Nec sane multum refert ubi acceperis beneficium; in hoc praecipue elaborandum est ut ei, à quo collatum sit, gratias habeas immortales. Cui officio postquam satisfeceris pro virili, locus

eus ille ubi tanta felicitas obtigit singulari quadam religione colendus est. Quid? Imperatores insigni aliqua parta victoria interpostratorum hostium tumulos còlumnas, trophæa, & monumenta erigunt: nos accepto à Deo Opt. Max. vitæ beneficio, eum locum in quo nati sumus singulari amore prosequendum non judicabimus? Non hunc diligemus? Non ejus memoria suavissima voluptate perfundemur? Non hunc qua ingenio, qua consilio, qua labore, & opibus ornandum, illustrandumque enitemur? Ego enim sic existimo nullum tantum à liberalissimo numine dari posse beneficium, quod cum vitæ munere possit conferri. Atque hoc ego donum omnium beneficiorum originem, & perennem fontem audeo appellare. Et quisquam dubitabit quin is locus, qui tantum boni nobis attulit eximio quodam amore dignus sit? Quod si ei accedit loci fama, & celebritas, quotus quaeso quisque erit qui omnes sui ingenii vires in patriæ laudes non conferat? Videtis, A. A. O. O, sensim me, & quasi aliud cogitantem ad Hispaniæ nostræ laudes persequendas esse adductum. Quo in genere argumenti, & si patriæ caritas vires addit, rei tamen magnitudo, & copia ipsa opprimere me quodammodo videtur. Itaque ne

si omnia persequi dicendo velim nimis excre-
scat oratio nostra, & in tanta segete, si-
cut in Dedalio labyrintho, diu aberret, ac
divagetur, dicam breviter de antiqua Hispa-
niae gloria, quae tanta est, A. A. O. O, ut
cum feracissimis regionibus, politissimisque
populis jure possit comparari. Plurimum enim,
ut arbitror, ad alicujus loci commendatio-
nem facit soli ubertas, incolarum antiquitas,
laus militaris, & una cum religione amor
litterarum, quae tanta sunt in hac provin-
cia, ut difficile sit unam aliquam reperire,
quae singulis his de rebus cum Hispania nostra
queat contendere, multo vero difficillimum
aliquam commemorare, quae omnibus his
in rebus huic uni antecellat.

Hispani soli tanta est fertilitas non modo
earum rerum, quae ad ducendum spiritum ne-
cessariae sunt, sed illarum etiam quae ad
voluptatem faciunt, ut nec coeli temperie,
nec aeris salubritate, nec armentorum prae-
stantia, nec olei vinique copia, nec metallo-
rum varietate, & abundantia ulli terrarum
concedat. Atque ego ipse contendo eam re-
gionem, & dici, & haberi tantum posse ube-
rem, quae non modo sibi cum ad vitam, tum
etiam ad voluptatem necessaria suppeditet,
sed ad sterilium etiam terrarum abundan-
tiam.

tiam. Neque enim is dives est, cui nihil deest domi, nisi multa habeat, quae sine rei familiaris detrimento impendere possit liberaliter; neque ea mihi umquam provincia ferax existimabitur, quae aliarum sterilitati solatio esse non possit. Si quis vero sententiam hanc meam non probet, uti volet, per me licet, is sentiat, ignorantiam tamen suam is prodet qui inter feraces regiones aut Germaniam, aut Britanniam, aut Pontum recenseat quod iis in regionibus ea suppetant quibus incolae suaviter, & jucundè vitam degere putentur. Liceat his, A. A. O. O, ita sentire, eorumque in patriam caritati date hanc veniam, illis quidem per gratam, nobis vero non inutilem. Ne si aliquando infelices esse dediscant, emergant è suis latebris, & in optimas nostras provincias irrumpant. Nos vero, quos benigniori vultu aspexit Deus fixum atque immotum manere contendamus quod paulo ante de ubertate dixi. Nullum enim est periculum, si multum tribuam hujus vocis notioni, ut ex feracissimarum regionum numero Hispania nostra expungatur. Equidem tanta rei frumentariae, vini, oleique copia, è nostris agris comparatur, ut nisi oculis nostris credendum esset, dubitaremus profecto, A. A. O. O,

unam provinciam omni excultam industria procreandisque his fructibus quasi data opera factam, tantam harum rerum vim afferre posse. Non enim oliveta nostra, non vineae, non agri decempedis metiendi sunt, sed stadiis, milliaribus, parasangis continentur. Discurrite quaeso per Baeticam, peragrate passibus Toletanum regnum, utramque Castellam intuemini, Celtiberiam visite; tum facile intelligetis, non modo harum rerum copiam esse incredibilem, sed multo etiam majorem obtingere posse si misera paupertas incolarum acueret industriam. Unde nam putatis universae Italiae, ipsique Romae cunctarum rerum abundantiam obvenisse? Fuerint Africa, Sicilia, Sardinia tria Romanae Reip. praesidia frumentaria, at rerum omnium copiam uni Hispaniae debere se fateatur Roma. Cujus enim provinciae solum, vel scriptorum gravissimis testimoniis magis celebratum est, vel poetarum fabulis nobilitatum? De qua umquam provincia Livius, Justinus, Strabo, Diodorus, Plinius Aristoteles, aliique plurimi graviora judicia fecerunt? Cujus regionis tam pingua armenta, quae cum Gerionis gregibus comparari possint? Quorum fama quum late vagata ad Herculis aures perlata esset, ut Poetae tradunt,

dunt, celeberrimum hunc totius antiquitatis victorem ab inito victoriarum cursu ad optimam praedam revocavit. Cujus pastionis tanta vis, ut nisi pecora à sagina arceantur crebro rumpantur? Cujus tanta amenitas, ut quemadmodum de Baetica relatum legimus, poetarum fabulae locum fecerit, qui Elisios campos ad oras nostras transtulerunt? Cujus coeli tanta serenitas, & laetitia ut credi potuerit, id quod de Illiberitano coelo jactarunt Arabes, eo scilicet tractu beatorum sedes contineri? Quae omnia tametsi à veritate longe absunt, satis tamen indicant Hispani soli eam esse ubertatem, quae concipi non posset nisi humanis etiam divina miscerentur. Itaque, & Phoenices, & Tyrii, & Carthaginienses, qui omnium primi ad oras nostras appulerunt, regionis feracitate deliniti colonias huc illuc deduxerunt, ejusque famam ad disjunctas usque nationes vulgaverunt. An existimatis celeberrimos omnium aetatum mercatores ad portus nostros, barbarae adhuc gentis cognoscendae studio confluxisse? Non eos urbium celebritas, non legum sapientia, non studiorum splendor ab institutis navigationibus inflexit, sed quae eorum animos gravius moveret, auri argentique vis ingens, ceterarumque rerum abundantia.

Allexit ad oras nostras cupidos delicatosque homines piscatus multitudo, aucupii suavitatis, venationis jucunditas, lanæ præstantia, vini nobilitas, atque ut plura non dicam absconditæ montium visceribus metallicaæ divitiæ. Quæ tantæ fuerunt, A. A. O. O, ut incensis olim Pyrineis montibus auri argentique rivos fluxisse, Aristoteles gravissimus auctor scriptis suis testatum reliquerit. Mirum id fortasse videretur nisi scriptum legeremus tantum auri argentique pondus primos illos mercatores reperisse, ut quum lætæ, onerariæque naves tantas divitias non caperent, anchoras, contos, harpagonas ceteraque nautica instrumenta ex argento conflare cogerentur. Recte itaque Poetæ Plutoni suo, quem divitiis præesse putaverunt subter Hispaniam nostram inter divites auri argentique venas felix accommodatumque domicilium assignarunt. Fortasse hæc præter veritatem sunt dicta, sed parum à vero scriptores nostros abfuisse certis consecutæ ætatis testimoniis edocemur? Quis enim Hannibalis puteos in dubium revocavit? Negabit ne aliquis Bebeli fodinam ingentem argenti vim singulis diebus Hannibali suffecisse? Adest Plinius summa vir auctoritate, qui id confirmet. Infirmari ne posse quisquam arbi-

bitrabitur Carthaginienses ad labefactandam Romani Imperii majestatem aurum argentumque, belli dico praesidia, ex Hispania nostra comparasse? At revincetur is gravissimo Diodori Siculi testimonio. Nulli ergo mirum esse videbitur, multos eosque gravissimos scriptores Tarsensem portum Salomonis navibus celeberrimum in Tartesiis oris, hoc est in Baetica nostra collocasse. Cujus navigationis cursus eo fortasse consilio per Africae littora ad meridiem sita ex rubro mari directus est à Phoenicibus, ut maris longinquitate ab utilissima navigatione vicinae gentes deterrentur. Jam vero frumenti tanta erat copia, ut totam Baeticam centum ex uno grano stipulas fudisse Plinius scripserit. Vitium non minor fuit ubertas. Equidem in Cerretanis populis vitis aliqua uvarum numerum excessit duarum millium, & octogenae stirpes insitae intra biennium septenos culleos peraequarunt, ut primae vineae centenae amphoras jugeratim praeberent. Quod non audisse, sed experienti sibi contigisse, L. Junius Columella de re rustica libro tertio testatur. Neque modo fecundae erant vites nostrae, sed adeo generosae, ut Caecubo, Faustiano, Setinoque vino tantum, idque gravate concederent. Oleum non multum modo, sed & opti-

optimum Strabone teste , è Turdetania exportabatur. Quid de Ibericis glandibus dicam, quas Varro inter caenarum delicias nominat? Quid de Tartessiis muraenis? Quid de salsamentis nihil cedentibus bonitate Ponticis? Quid de thynnorum multitudine? Nisi vererer, A. A. O. O , in librum excreturam orationem nostram , diu ego libenter immorarer in hoc argumenti genere vobis uti spero jucundissimo. Sed de his plura dicere cogitantem vocant ad se textrinae nostrae. Quarum telae tanto in honore sunt habitae , ut Scipio ille magnus hispanum sagulum Masiva rege dignum existimaverit. Quid commemorem callaicas lacernas? Quid Baeticum colorem? Quid Lusitanorum scutulatum textum? Quid vellera Coraxis praestantiora , quae divitiarum illum osorem Herculem ad praedam avocarunt? Quid de Setabensi lino? Quid de Zaelico? Quid de Tarraconensibus carbasis celebratissimis? Quid de Sparti usu incredibili? Sunt , sunt haec ubertatis Hispanae clarissima monumenta. Hanc ego, A. A. O. O , omnibus regionibus praeferendam non putem, quae incredibili aeris salubritate , fructuum praestantia , & ceterarum rerum copia una omnium maxime floreat? Hanc ego uberem non dicam, quae Phoenicibus , quae Tyriis, quae

quae Carthaginensibus, quae Romanis aurum argentumque intulerit, commeatus suppeditarit, arma dederit, delicias efuderit? Miramur saepe tantam rerum omnium vilitatem in America, & India obtingere quum Polybius oculatus testis apud Athenaeum laudata incolarum fecunditate ob coeli temperiem, marinoque obsonio egregie praeter alia commendato, addit hordei modium drachmaemi, tritici obolis novem: metretam vini drachma: mediocrem hoedum obolo, leporem tanti; agni pretium esse tres, aut quatuor drachmas: sues caenis aptos centum librarum pondo drachmis quinque; ovem duabus drachmis, ficuum talentum obolis tribus: vitulum drachmis quinque: jugatorium bovem decem: agrestium vero animalium carnes pretio fere nullo censi, sed gratuito dari, & auctarii vice. Jure ergo Justinus, quum Hispaniae situm describeret inter Africam, & Galliam sicut utraque terra minorem esse affirmavit, ita utraque fertilior.

Jam vero gentis antiquitatem quantam esse existimatis? Obscurae sunt fateor, ut ceterarum nationum incolarum nostrorum origines. Neque enim ex libris, nec ex scripturis, nec ex litteratis marmoribus, conservari potuit

tuit tam remotae antiquitatis memoria. Sed in tanta hac rerum obscuritate gloriari nobis licet Tubalem Noachi nepotem, aut Tharsim ejusdem humani generis instauratoris abnepotem gentis nostrae esse auctores. Hinc fortasse in Celtiberia Tudela corrupto paululum nomine, & in Lusitania Setubalis portus à primo colono nomen duxerunt. Hinc Tartesiae orae à Tharsi nomen est inditum. Cui quidem antiquitati par fortassis aliqua in Europa, superior certe nulla invenietur. Et quoniam ad generis nobilitatem plurimum confert majorum celebritas, neque praestare hanc de se una antiquitas potest, quid illustrius, quid gloriosius, quid excellentius gente nostra inveniri poterit, quae non ex barbaris nationibus, sed ex nobilissimis populis originem suam repetere se posse arbitratur? Equidem si praeteritorum seculorum memoriam velimus recordari, inveniemus profecto, A. A. O. O, Phoenices, Aegyptios, Graecos, Carthaginienses, & Romanos reliquas omnes gentes, & legum sapientia, & militari disciplina, & bonarum artium studio, & denique rerum gestarum gloria longo post se intervallo reliquisse. Quis vero tam rationis expers esse poterit, qui celeberrimam urbem Gaditanam ab Archaleo Phoenicis filio du-

cen-

centis octoginta tribus annis ante Romae originem, conditam ignoret? Cujus aures tam peregrinae sunt in historia ultimae antiquitatis, ut utrumque Herculem, & Aegyptium, & Tyrium non tam peragrasse passibus Hispaniam nostram, quam victoriis, urbibus, & monumentis nobilitasse, non audierit? Quid enim tota antiquitate celebrius quam Herculis columnae, & Herculis Gaditanum templum? Ipsum gentis nostrae nomen, quod alii ad Punicam, alii ad Hebraicam, nonnulli etiam ad Cantabram linguam referunt à Pane, quem in provincia nostra decedens Aegyptius Hercules praefectum reliquerat ducit originem. Lusus unus, è praecipuis ejus du-
cibus Lusitaniae nomen dedit. Celtiberia praecipua Hispaniae pars ex duobus Herculis Tyrii filiis Celto, & Ibero nomen accepit. Cujus exercitus, qui ex Persis, Sarmatis, Masagetis, Actiopibus aliisque nationibus, Aegyptiis praecipue, coaluerat eo mortuo divisus, varias sedes in Hispania occupavit. Itaque natio nostra, si ultimam memoriam repeta-
mus, ad nobilissimi omnium victoris milites genus suum refert. Jam vero eversa Troja clarissimi duces Amphilo-
chus, Teucer, Diomedes, Ulysses, Rhodii, Phocenses, ut Licurgum, ut Homerum, ut Tarraconem, ut Na-
bu-

buchodonosorem mittam, ad nostras provincias colonias duxerunt, quarum plures ad nostram usque memoriam conservantur. Quid dicam de Carthaginiensibus, & Romanis, quorum res gestae in Provincia nostra summo cum honore ad posteritatis memoriam sunt transmissae? Satis profecto, uti arbitror, de gentis nostrae antiquitate dictum est: restat ut de rei militaris scientia aliquid commemoremus.

Ex his, quae modo dixi, confici potest facillime nationem nostram à celeberrimis totius antiquitatis victoribus propagatam, nihil magis amasse quam bellicam laudem. Atque hac fortasse de causa nullum templum majores nostri religiosius coluerunt, quam Herculis fanum Gaditanum cujus victoriis, & trophaeis excitati, incredibilem sunt gloriam in re militari consecuti. Nam ut omittam poeticum illud Titanum bellum, quod in Tartesiis montibus accidisse traditum est, admiratae sunt omnes gentes, eaeque bellicosissimae, longe lateque pervagatam Hispanae virtutis celebritatem. Testis est Sicilia, quae Hispanorum militum virtute Seliuntem, & Himeram duas clarissimas urbes deletas vidit. Testis Boeotia quae suo periculo didicit quantum roboris ac firmamenti Laconum copiis ex parva Hispana-

panorum manu accessisset. Testis Helmantica cujus foeminae sub muliebri palla tectis armis, victori Hannibalis exercitui terrorem incusserunt. Testis Saguntus, quae Hannibalis impetum retardavit. Testis Numantia, quae parva, quae sine maenibus toties tamen Romanos exercitus profligavit, imperatores elussit, signa cepit. Testis semel, & iterum Romana Resp. quae ducentis annis, fortissimis ducibus, ingentibusque copiis terra marique doluit graviter ob unam gentem, ceteris omnibus superatis, Jani templum tandiu apertum videre. Itaque nulla natio neque tam barbara, neque tam gloriae appetens umquam fuit, quae sacrosanctum Hispaniae nomen ausa sit violare. Populus Romanus praeter omnes gentes laudis avidus nulli imperatori Hispanici cognomen concessit. Una provincia, una urbs satis superque gloriae victoribus suis addidit. Itaque & Callaicos, & Numantinos, & Cantabricos duces legimus: at nullius umquam fuit tanta temeritas, tam efrene gloriae studium, ut Hispanici nomen arrogandum sibi judicaret. Septentrionis vero accolae, quique Galliae, & Germaniae nomen mutarunt, id in nostra provincia ne tentare quidem sunt ausi. Proh Deus immortalis! Tantum ne apud
bar-

barbaras gentes potuit Hispani nominis majestas, quum veteris gloriae nec vestigium, nec simulacrum, sed quaedam, Tullii verbis utar, effigies spirantis mortui remaneret, ut Ataulphus, qui Romae nomen in Gotiam vertere decreverat, id in Romani Imperii provincia ne optandum quidem existimaret? Unde hanc tantam gentium omnium in Hispanum nomen venerationem ortam arbitramini? Pervaserat omnium animos nostrae provinciae gloria, nec mutandum clarissimum nomen duxerunt barbarae nationes, quasi majus esset mortalium votis illustri hac appellatione gloriari. Audierant profecto nihil magnum adversus Romanum Imperium gessisse Carthaginienses sine hispanis militibus. Legerant Hannibalem matre hispana usum una cum sanguine bellicum ardorem ita accepisse, ut Romanam Remp. delere funditus potuisset. Viderant unam provinciam Indibilem, Mandonium, Megeram, Viriatum formidolosissimos Reip. hostes dedisse, eidemque fortissimos imperatores Trajanum, Hadrianum, & sua aetate Theodosium magnum, qui ruituro jam jam imperio, & ad interitum vergenti Reip. dignitatem, & gloriam adeo conservavit, ut inter Julios, Octavios, Constantinos referri posse

posse videretur. Didicerant tantam esse Hispani, nominis vim ut Nero qui laeto animo Galliarum tumultus excepisset, Hispaniarum defectione cognita animo male fracto conciderit, & diu prope intermortuus jacuerit. Non enim gentem nostram deliciae corruerunt, non otium debilitavit, sed dura omnibus parsimonia, & corpora ad inediam, laboremque facta ad tantam gloriam evexerunt, ut bellum quam otium semper maluerit. Quod si fortuna populi Hispani voluisset, ut junctis viribus peregrinos hostes impeterent, numquam Romani provinciam nostram occupassent. Etenim si una civitas, unus imperator tot annos vario praelio Romanos fatigavit, quidnam futurum existimatis, si ceteri populi inuito quasi foedere ad recuperandam libertatem conjurassent? Extremum illud est ut de litteris ac religione Hispaniae dicamus. Ac primo de scientia primorum hispanorum tametsi nulla extent aperta monumenta, intelligi potest clarissime majores nostros ex Curetibus, Aegyptiis, aliisque politissimis gentibus plurimum sapientiae hausisse. Versabatur olim hominum scientia in legibus, in sacrorum, & profanorum divissione, in agrestium hominum cultura. Haec omnia Abidem ultimae me-

moriae regem divini numinis providentia sum-
 mis periculis liberatum, feliciter praesti-
 tisse quis ignorat? Quum relatum legeri-
 mus hunc servilia ministeria populo interdi-
 xisse, eumque in septem urbes divisisse.
 Quum Turdetani leges suas versibus conten-
 tas, & majorum suorum res gestas usque ad
 Strabonis tempora conservaverint. An puta-
 tis aut Megeram, aut Viriatum, aut re-
 liquos illos hispanae libertatis vindices ali-
 quid praestituros fuisse, nisi incredibili virtu-
 ti, ac animi magnitudini divinitus adjuncta
 fuisset eloquentia? Hos ego in claris Ora-
 toribus non ponam, quum Cicero, & re-
 gum expulsorem L. Brutum, & Appium
 Claudium, qui Senatum jam jam inclinatum
 à Pyrrhi pace revocavit, inter claros ora-
 tores habeat, quod efficere id non potuissent
 nisi esset oratione persuasum? Jam verò
 Romanorum rebus in Hispania confirmatis
 quae provincia tam uberes fructus edidit?
 Quae bonarum artium Academia cum Ho-
 scensi à Sertorio instituta, comparari potest?
 Quae gens exteris nationibus aditum ad Con-
 sulatum patefecit? Patefecit Hispania, quae
 Cornelium Balbum Gaditanum, & militari
 laude, & sapientiae gloria illustrissimum Ro-
 mam missit. Quae natio publica pecunia
 Ro-

Romanam juventutem eloquentiae praeceptis prima erudiendam suscepit? Suscepit Hispania, hasque partes alumno suo Quinctiliano demandavit. Quae regio gentium dominae aut plures, aut sapientiores dominos dedit? Quis imperatorum, aut cum Trajano, aut cum Theodosio, aut cum Hadriano conferri poterit aut praeliorum felicitate, aut doctrinae laude, aut ceteris imperatoriis virtutibus? Cujus praestantiores poetae? Cujus philosophi pares? Cujus historici graviores? Praetermittam Lucanos, Silios, Martiales, Senecas, Melas, Floros ceteraque nomina clarissima: vocant enim me ad se religionis initia, quae à Jacobo, & Paulo decimum jam & octavum seculum propagata plures caelo dedit cives, quam numerum inire possimus. Fuit, fuit enim Hispania martyrum patria, doctorum officina, virginum fortissimarum mater, monachorum altrix, omniumque virtutum solum feracissimum. Testis Hispalis quae Justae, & Rufinae triumphum omni studio visendum putavit. Testis Corduba, quae Aciscli, & Victoriae rigata est sanguine. Testis Barchino, quae Eulaliae constantiam admirata est. Testis Caesar-augusta, quae una cives suos omnes relatos in caelum jucunde, & libenter recordatur. Testis

Hispania , quae Isidoros , Leandros , Ildephonsos , Martinos , Julianos , Braulios , Eutropios , Aemilianos , Vincentios , Laurentios , aliosque innumeros clarissimos filios habuisse gloriatur. Quid de religiosissimis templis , iisdemque locupletissimis dicam? Cujus oratio tam vehemens , & ornata piorum coetus meritis laudibus persequetur? Miramini , qui fieri potuerit , ut ea natio , quae egregie praeter ceteras falsorum Deorum cultui indulgebat , tam brevi iis neglectis ad Christi castra transierit ? At quid faceret ea gens , quam duo Apostoli excolendam susceperunt , & ipsa Apostolorum Regina , ac Dei mater , dum in vivis ageret visendam etiam , & praecipuis amoris significationibus complectendam existimavit?

Jure ergo , N. N. A. A , quum Hispania nostra , & soli ubertate , & nobilitate generis , & militari gloria , & litterarum ac Religionis laude una omnes facile antecellat , laetandum nobis esse video , & singulares gratias bonorum omnium auctori habendas , quod tanta nos felicitate dignos judicaverit. Sed videndum vobis est , ne quemadmodum majoribus nostris summae laudi datum est , tantam gloriam veluti hereditate quadam vobis transmittere , sic ignominiosum sit ab illis

illis vos degeneres , & patrii moris oblitos acceptum summo cum honore nomen retinere , ac conservare non posse. Insistite per Deum immortalem majorum vestrorum vestigiis , quos cum omnibus in rebus tum praecipue in litteris , ac pietate praestantissimos admiramur. Incumbite in eas artes constantiam dico , & virtutem quibus illi aeternam sibi famam condiderunt. Evolvite diu noctuque gentis nostrae annales , & vitae vestrae rationes ad clarorum virorum exempla accommodate , ut tandem aliquando exterarum nationes , quae ob posterorum socordiam conficta illa arbitrantur , intelligant , & fuisse olim hac gloria Hispanos homines , & esse adhuc ad eorum impudentiam retundendam.

DE VALENTINAE ACADEMIAE
laudibus.

Oratio XII.

SI quid est , A. A. N. N , quod Remp. possit à corruptorum morum contagione liberare , aut corruptam jam , & deturpatam pristino decori restituere , id ego vel inprimis censeo de optima puerorum insti-

tutione affirmari posse. Teneri enim adolescentium animi, nullaque adhuc, aut boni, aut mali opinione imbuti facili negotio ad virtutem excitari possunt, atque inflammari. Contra vero grandiori aetate homines, neque legum auctoritate, neque severitate poenarum à vitiis, ad virtutem inflecti poterunt. Tanta enim consuetudinis est vis, ut tam difficile sit susceptos jam & longo tempore confirmatos mores deponere, quam naturam ipsam, temperaturam dico, ac totius corporis constitutionem. Possem id, N. N. A. A, petitis ex Aegyptiorum praesertim, & Laconum historia exemplis egregie comprobare. Sed quum nec id orationis nostrae proposito conducatur, nec vestri omnium oculi in harum gentium disciplina peregrinentur, nolo aut aberrare in ipso initio dicendi, aut vestra patientia abuti. Quae enim res aut summorum Philosophorum sententia, aut rerum publicarum usu, aut omnium denique hominum consensione umquam fuit magis firmata? Pervasit equidem omnium animos ea opinio, tales scilicet in matura aetate futuros homines, quales in pueritia extitissent. Itaque prudentissimus ille Cretae rex Minos, quique ex eo suam hausit civilem prudentiam Lycurgus, florentissimas se tunc habituros

turos Resp. putarunt, si juvenum animos letissimis praeceptoribus iisdemque integerrimis traderent cum alendos, tum etiam informandos. Quid de Persis, quid de Romanis commemorem, qui ejusmodi institutioni providerunt diligentissime? Facerem, me Deus, nisi haberem domi, atque intra haec ipsa maenia clarissima exempla, quae nulla ratione sunt exterarum gentium institutis posthabenda. Quid enim ab illis praeclare gestum est quod nostri Magistratus non praestiterint? Dicitis commemoratas Resp. ad juvenum institutionem complura collegia aedificasse? At videntur in nostra urbe ejusmodi domus cum plurimae, tum etiam magnificentissimae. Missos ad exteras gentes discendi studio Romanos juvenes jactatis? At gloriantur haec maenia ad affluentes litterarum studiis provincias non tam discipulos, quam magistros mississe. Erectas scholas publicae utilitati Athenis, & Romae objicitis? At haec urbs, & litterarum gloria, & praeceptorum fama, & auditorum numero cum celeberrimis totius antiquitatis academiis cernere potest. Gratias tibi, Jacobe invictissime, agit haec urbs, habebitque dum stet, immortales, quod pulsa Arabum tyrannide mox de erigendo domicilio liberalibus disciplinis

cogitasti. Nomen tuum, Petre Paschasi, Pontifex sapientissime, & fortissime martyr ingenti voluptate in hac urbe recoletur, quod primus Theologiam publice professus es. Exultabit & gestiet Valentia, Vincenti Ferrari, deliciae nostrae, & totius orbis fax fulgentissima, quod tuis consiliis stabilita est Academia nostra. De cujus laudibus quum dicendum mihi apud vos sit, animadverto facile, N. N. A. A., difficillimum esse dignam nostrae Academia, dignam vestrae in sapientissimam matrem caritate afferre orationem. Nam quae ingenii ubertas, quae eloquentiae vis, quae dicendi copia tanta esse potest, quae non dicam illustrare singularibus beneficiis affectam, & innumeris, clarissimisque hominibus nobilissimam academiam, sed ne percensere quidem numerando valeat, vel summa laudationis capita? Jam vero ardentissimo vestro in nostram academiam studio quae oratio par inveniri poterit? Tullius ipse, opinor, vobis hac in re satisfacere non posset. Ego vero quum non sim tam hebes, ut ignorem quid ferre possint nostri humeri, quid faciam? Speremne amoris vestro cumulatissime satisfacere? At id esset temerarium. Faciam tamen, & dabo operam ut vobis oratione mea, id quod multo est levius, placuisse

videar. Quod si consequar, muneri meo fecisse satis arbitrabor. Atque ut ad causam nostram veniam, praetermittam Valentinae Urbis antiquitatem, potentiam, & delicias, hosque terminos orationi meae circumscribam, ut praeter morum gravitatem, & litterarum, gloriam, duo scilicet Academiae nostrae ornamenta, nihil dicam amplius. Ac primo quidem quae vox, quae lingua, quae oratio, gravissimas tuas leges, Valentina Academia, quibus imprudenti aetati, & efraeni providisti, poterit laudando extollere? Nihil tenerae adolescentium aetati obesse magis solet, quam improborum societas: nihil fervidae juventuti perniciosius quam domus publicae ludorum: nihil ad corrumpendos mores oportunius quam impudicarum feminarum vicinitas. Ignorat profecto innocens illa aetas inter candidos sincerosque animos, & latentes sub vulpe dignoscere, eosque sibi amicos putat, quos hilares, quos blandos, quos ad omnia laetitiae genera aptos experitur. Itaque nihil sibi in hac vita jucundius accidere potest, quam si aut amari se intelligat, aut ad animi oblectationem patere sibi publicas domos agnoscat. Sed quemadmodum raptò extra se animo, ac nihil de futuris cogitanti gratius nihil eve-

evenire potest libera hac vivendi ratione, ita nihil molestius resipiscenti jam, ac ad se redeunti est, quam & temporis male collocati, & corruptae innocentiae recordatio. Tu vero, Valentina Academia, quam bene, quam prudenter, quam sancte efraenes animos his scopulis, ac periculis liberasti? Tu ne juxta scholas tuas ludorum essent domus providisti: tu ne prope parietes tuos corruptae feminae domicilium collocarent omni studio curandum judicasti. Magnum est, fateor, domum à vicinorum peste servare incolumem; huicque incommodò non alia ratione mederi posse judicabat Deorum ille irrisor Momus, quam si domus subjectis rotis mobiles fierent. Sed longe est maximum imminèntem procul calamitatem avertere. Quid? corrumpunt adolescentium mores spectacula: corrumpit vestium luxuria; corrumpunt arma; corrumpit Dei oblivio. Est enim intra nos ipsos nativum illud malum, hereditate quadam à primis parentibus acceptum, quod totum hominum genus occupat, praecepsque agit in deterrima. Quod si naturae corruptioni accesserit impunitas peccantium, & praeluceant, veluti quadam face, vitiorum exempla, quid erit tam religiosum, quod efraenes juvenes non violent? Quid

Quid tam clausum ac munitum quo non irrumpant? Recte ergo, Academia Valentina, gravissima lege sanxisti ne quis ex tuis auditoribus theatro interesset: ne quis cincinnatus, aut conspicua multum auro, vel colore veste limina tua salutaret: nequis armatus in tuam domum veniret. Providisti sapientissima hac tua lege, ne castissimos mores, quos apud te didicerant, apud molles, & enerves histriones dedicerent. Effecisti ut auditores tui, relicto otiosis feminis corporis cultu exquisitiori, in ornando illustrandoque animo praecipuam operam navarent. Cavisti ne audaces juvenes armorum usu magis ferro, quam ratione tuendas sibi opiniones suas existimarent. Sed quum nec theatri odium, nec vestium modestia, nec inermes manus bonos cives faciant, nisi accedant plura praeterea, quae animos ab auro, à feminis, à cupiditate denique cohibeant, supervacaneum esset externa pericula amovere, nisi animus à quo mala omnia nascuntur, diligentiori cura informaretur. Itaque monitos voluisti Grammatices praesertim praecceptores, ut qui ad se confluerent, pueros non modo ad optimorum auctorum imitationem hortarentur, sed multo magis ad piam, Christianamque vitae rationem instituerent.

tuendam. Quid ultra reliquum erat quod à te, Valentina Academia, commissae juventuti praestari posse videretur? Nihil profecto si res ageretur apud paganos iudices. Optabant hi adolescentiae lectissimos magistros. Jam quaesieras. Ut hi teneros animos ad pietatem inflecterent apprime utile judicabant. Id egeras. Ut in bonos libros inciderent incauti juvenes felicissimum auspiciū credebant. Provideras. Quid? Nisi aliquid praeterea Christianis adolescentibus contulisses, an arbitrareris tibi esse muneri tuo satisfactum? Uti volet animo quisque iudicet, nostra vero Academia, quae esset sua sententia indicavit lata lege, ut auditores sui quotoquoque mense animum à lethalibus noxis expiarent, & sanctissimo Christi Domini corpore reficerent. Sciebat enim nullius ponderis esse voces inclamantium auribus: putabat parum roboris habere leges: mutila, & debilia exempla censebat ad excitandos juvenes amore virtutis, nisi caelestibus medicinis, quae multo plus firmamenti habent, hominum libera voluntas adjuvaretur. Laetare, Valentina Academia, non tam ob admirabiles, & prope divinas tuas leges, quam ex collectis inde amplissimis fructibus. Non enim ut Plato eam Remp. instituisti, cujus leges nullibi vigerent, sed

sed contra ex parietibus tuis tamquam ex equo Trojano innumeri viri prodierunt pietatis nomine, & virtutis gloria celeberrimi. Tuus est sapientissimus ille Giennensis Ecclesiae antistes, idemque nobilissimus Christi martyr Petrus Paschasius, qui nondum bene constituto lycae tuo ex primo Theologiae gymnasio ad illustrandam Giennensem urbem evocatus pro Christi nomine, praeclare occubuit. Tuus princeps ille parensque tuorum studiorum Vincentius Ferrarius, cuius meritis, & in Remp. & in Ecclesiam par oratio numquam poterit inveniri. Tuus Ludovicus Bertrandus vitae severitate, morum innocentia, eloquentiae divinae vi, rerumque gestarum gloria memorabilis. Tuus Josephus Calasancius difficilium rerum perpe-ssione, animi modestia incredibili, qui divino consilio, ad informandum juvenum animos pietate ac litteris religiosam familiam instituit. Quid de Hieronymo Lanuza dicam? Quid de Petro Nicolao Factore? Quid de Dominico Sarrio? Quid de aliis innum-neris in quibus dubites necesse est, an pietati sapientia, an sapientiae pietas palmam praerriperit. O incredibilem legum tuarum sapientiam quae tantum valuit apud eferam juventutem, ut eam ad piam sanctamque vi-
ven-

vendi rationem impulerit. Digna profecto hac de causa, ut quemadmodum de Sparta dixit Simonides, tu quoque hominum domitrix dicaris. Quod elogium in te jactari posse optimo jure, vel id egregie confirmat, nullum scilicet fuisse ex infinita tua sobole, qui ab accepta fide desciverit: nullum qui novarum rerum studio Christianam doctrinam corruperit. Quid dico corruperit? Aut qui fieri posset, ut qui primi in Hispania Sacramento se obligarunt ad ejus Virginis Conceptionem ab omni nativi mali labe immunem defendendam, quae sola omnes haereses everterat, Mariae dico Dei, & hominis sanctissimae matris, transfugae essent verae religionis? Est, eritque opinor Valentina Academia in tutela piissimae matris, hancque vicem Academiae suae referet, ut nullum patiatur Christi castra deserere, quin potius sapientiae hoc domicilium, & tyrocinium pietatis in dies faciat multo illustrissimum. Sed quum de futuris praeter spem nostram, quod dicamus, nihil sit amplius & de moribus Academiae nostrae satis plura diximus, restat, ut de litterarum gloria loquamur paulo fusius, & copiosius. Majores nostri, qui de litterarum studiis augendis cogitarunt, primarias urbes elegerunt, homi-

mi-

minibus, & annona affluentes, ut in his sapientiae domicilium collocarent. In Graecia Athenae, in Aegypto Alexandria, in oriente, Antiochenorum civitas, in Occidente Roma ipsa studiorum altrices fuerunt, & magistrae. Quod ut facerent gravissimae rationes moverunt. Aluntur enim litterae gloriae celebritate: horrent oppidorum ignobilium latebras, versari volunt in frequentissimarum urbium luce, ut quae ad hominum salutem institutae sunt, ibi praesertim vigeant unde ad caeteros vivendi leges derivantur. Amant liberales disciplinae optimatum patrocinium: amant humanitatem, amant salubre caelum: amant feracissimum solum: amant loci famam, quae omnia quanta sint in hac urbe caecutiat in meridiano sole necesse est, qui non videat. Nam quis ignorat publica hujus urbis pecunia (quum nondum essent academici honores his scholis concessi) Hieronymum Munozium Parisiis, Vincentium Ferrarium Ilerdac, ut alios mittam, Doctoris lauream obtinuisse? Constituta vero academia, ac multis honoribus amplificata sub excellentissimi Senatus patrocinio semper patuit ingeniosis adolescentibus, qui inopia laborarent, ad litterarum praemia aditus amplissimus. Humanitas vero, quae in morum
sua-

suavitate posita est, ita hujus urbis est propria, ut in hac urbe sin minus natae, suavitatem tamen suam hausisse gratiae videantur. Audaciae forte arguar, dicam tamen quod sentio: si huc appulisset Laertis filius Ulysses, quamvis nullus ei divinitatem polliceretur, mansisset opinor intra haec moenia, gentis humanitate veluti Circaeο aliquo poculo delinitus. Tot enim video sapientissimos homines florentissimis urbibus natos, Valentinae gentis consuetudine captos jucundissima, ut patriae amorem, id quod fieri numquam posse existimaveram, deposuerint. Cujus rei causam si penitus scrutari velimus inveniemus praeterea multum ad id facere, & caeli salubritatem, & laetitiam arborum. Caelum enim ob maris viciniam, nulla nebula inficitur, & urbem incolentibus ob amplissimam planitiem gratissimum praebet spectaculum. Campi vero, quos Turia in plures rivos diductus aluit placidissime, cultorum, amnisque beneficio adeo oblectant oculos, ut plurimum mihi aberrasse videantur, qui praetermissa hac ora Hesperidum hortos in sterilissima Lixi regione collocarunt. Loci vero quantam putatis esse celebritatem? Non dicam hoc loco Valentiam fuisse Conventum Juridicum Romano-

no-

norum tempore : non Q. Sertorio fuisse carissimam : non sub Arabum tyrannide regum fuisse domicilium : non idoneam judicatam ab Aragoniae regibus , quae regni fascias stemati suo adderet : non belli domique summo in honore habitam. Nimis enim longum esset singula persequi , essetque id argumenti genus scribendo libro aptius , quam orationi. Quae omnia quum partim ad conservandam valetudinem , quae nisi firma sit , & robusta magno est impedimento litterarum professoribus , partim etiam ad excitandos juvenum animos gloriae cupiditate necessaria sint , & longe utilissima mirandum minime est , & sapientissimum regem , & sanctissimos viros , & gravissimum Senatum sedem in hac urbe humanissimis litteris possuisse , quae à Divina sapientia tota ad litteras facta videbatur. Quod si cui forte adulandi libidine dictum videtur , inspiciat diligenter urbis nostrae collegia : numeret , si potest , domus ad instituendam juventutem stabilitas : Religiosarum familiarum scholas recenseat : privatas sapientum academias inquirat , tum facile animadvertet , urbem nostram majori ex parte divinae sapientiae esse consecratam. Quod enim liberalium artium genus à nostra est Academia prae-

termisum? Immo vero quod optimarum disciplinarum genus summo in honore non est habitum? Ineamus (quoniam delectat vos, A. A. O. O, orationis argumentum) ineamus inquam rationem, atque ab ea doctrina quae prima homines ferarum more dissipatos ad societatem, & urbanam vitam, coegit, exordiamur. Agnoscitis jam, N. N. A. A, de eloquentia me loqui, quae adeo culta est in urbe nostra, ut cum Atheniensibus, cum Rhodiis, cum Romanis, & Rhetorum praestantia, & dicendi gloria contendere posse videretur. Quae enim urbs Graecorum, aut Romanorum laetissimis illis temporibus, in quibus eloquentia terras incolere, & familiarissime humano genere uti videbatur, quae inquam fuit urbs, quae publica pecunia quatuor simul Rhetores aluerit, cum Pineda, cum Samperio, cum Palmyreno, aut cum Bossulo ulla ratione comparandos? Quos si vel Demosthenes, vel Tullios, vel Platonem appellavero, nihil dicam novi, haberemque quos imitarer, viros in dicendi ratione sapientissimos. Doleo hic, N. N. A. A, orationis filum abrumpere: atque silentio praeterire clarissima illa eloquentiae lumina Blasium Garciam, Petrum Joannem Nunnesium, Ludovicum Vivem, atque sexcenta alia, quo-

quorum laudes, vel attingere à ceterarum artium commemoratione longe me adduceret. Cujus enim tam robusta sunt latera, aut vox tam firma, quae nostrae Academiae claros in unaquaque arte viros valeat persequi dicendo? Quae dies tam longa vertente Junio, quae sapientum nostrorum laudes possit capere? Si enim Philosophos aspicio, detinent me Gregorius Arcis, Joannes Monlorius, Didacus Mas, Petrus Joannes Monzonius, Vincentius Justinianus, Petrus Joannes Nunnesius, Jacobus Falconius, Josephus Zaragoza, Hieronymus Munocius, alique innumeri, quorum labores, & scripta omnis posteritas admirabitur. Si utriusque juris Scientiam contemplari velim, offerunt sese Ximenius Perez, Simo Frigola, Didacus Sanctus & Cobarrubias, Ferdinandus Loaces, Gregorius Lopes, ut alios mittam, de quorum laudibus nulla aetas conticescet. Si Graeca, & hebraica lingua eruditos homines commemorem, quum pueri quemadmodum Franciscus Decius orator hujus Academiae eloquentissimus in frequentissimo conventu dixit, graece vulgo loquerentur, quid opus est, aut Hieronymum Munocium, aut Onuphrium Jordanem, aut Nunnesium, aut Vivem, aut infinitos prope alios do-

ctissimos viros recensere ? Si ad medicos convertamus oculos unde putatis ad ceteras Hispaniae Academias, aut incidendi cadavera rationem, aut herbarum cognitionem utilissimam derivatam, nisi ex hac urbe, in qua ingenti laude floruerunt Ludovicus Collado, Hieronymus Ledesma, Melchior Villena, Vincentius Gilius, Michael Vilar, quorum doctrina tantam gloriam assecuta est haec Academia, ut ejus Medici certatim à regibus, urbibus, & pagis expeterentur, iisdemque honores Alexandrinis Medicis pares haberentur ? Si denique Theologiae campum feracissimum ingrediamur, ejusque decem cathedras, Theologorum scilicet officinas percurramus inveniemus profecto Joannem Bapt. Perezium, Franciscum Sanctium, Hieronymum Lanuzam, Jacobum Ferrucium, Joannem Blasium Navarrum, Ludovicum Vivem, aliosque innumeros tantam gloriam assecutos, ut nulla gens fuerit tam remota, nulla tam aversa à litterarum studiis, quo Valentini nominis fama non pervaserit, pervenerit, penetraverit. Omnes vero gentes, quae de litteris aliquid poterant judicare magnis praemiis ad se Valentinos Professores expetebant. Itaque Romanum Archigymnasium Francisci Escobarii, & Blasii Garciae

ciae facundiam admiratum est. Parisios acutissimi Philosophi Gregorius Arces, & Joannes Gelida illustrarunt. Nihil de Anconensi, nihil de Burdigalensi, nihil de Neapolitana, nihil de Lobaniensi, nihil de Senensi academia dicam, nihil de nostris, brevius enim nec falso affirmari potest omnes aut habuisse è nostra urbe praeceptorem aliquem, aut optasse. Proh Deus immortalis! Una ne civitas paulo ante à Maurorum tyrannide liberata, nondum secundo suae academiae seculo elapso tot viros edere potuit, ut non modo moenia sua, hispaniam universam, sed exteris etiam provincias eruditissimis hominibus impleverit! O miram facunditatem Latio, ipsique Graeciae ingeniorum parenti invidendam! Numquam enim haec agentes quae res suas ob gloriae cupiditatem plus aequo extulerunt, tam brevi tempore, aut tot, aut tam claros viros habuerunt. Clament licet Augustaei seculi defensores, dico iterum Valentinos scriptores neque numero, neque praestantia Augustaeis concedere, si demas linguae proprietatem, quae illis fuit vernacula. In hac vero, ut testatur Andreas Scotus, ceteris omnibus praeripiunt principatum. Sunt enim à natura egregie facti ad omnia studia, quae semper ita floruerunt in

hac urbe, ut exteræ gentes commoti fama studiorum huc confluxerint discendi cupiditate inflammati. Neque vero solum apud peregrinas nationes nostra Academia præcipuo honore habita est, sed etiam apud reges, & viros summis ornamentis virtutis, fortunæque præditos. Testis Philippus III, qui quum in hac urbe teneretur, & Doctoris laurea Bernardo Delgado concedenda esset, voluit sapientissimus princeps interesse litterario theatro cum regia familia, summaeque laudi sibi tribuit inter Doctores nostræ Academiae minerval accepisse. Quæ vero huic facto laus major inveniri potest? At parum esset laudem à viris principibus accipere, nisi ipsa Academia toti Hispaniæ, & universæ Ecclesiæ majorem redderet. Ubi enim aut Callixtum III, aut Alex. VI educatos arbitramini? Iactet, si qua potest, in Hispania Academia ex suo liceo auditorem aliquem, qui Petri Sedem occupaverit. Mittam amplissimos Cardinales, mittam sapientissimos Episcopos, mittam cetera, & togæ, & sagi ornamenta, quæ si vel raptim essent commemoranda, modum numquam invenirem. Et erit quisquam tam audax, tam vecors, tam impudenti ingenio præditus, qui in hispanum nomen furorem, rabienti-

que

que suam concitans, ignorantiae nos arguat, accusset, insimulet? Una haec Academia, N. N. A. A, retundere potest exterarum gentium calumnias. Una haec veterem Hispani nominis famam conservare: una haec neglectas bonas litteras restituere. Agite ergo per Deum immortalem, Valentini Juvenes, ut acceptam à majoribus vestris gloriam augeatis. Imitamini majores vestros Munocios, Peracios, Vives, Nunnesios, Falconios, viros, & ingenii celeritate, & judicii vi apud exterarum etiam gentes notissimos. Horum vigilias intuemini, scripta evolvite, vestigia premite. Horum exempla dormientes vos excitent, vigilantes moneant, accendant, inflammant. Horum imagines memoriae vestrae haerant fixae, atque immotae, ut quum vel pedem in Academiam inferatis, vel per publicas vias, & pomeria incedatis, vel quum abdatis vos totos in musaeum numquam distraherentur à vestro latere, vosque hortentur ad gloriam Valentini nominis latius in dies propagandam.

PANEGYRICUS D. THOMAE AQUINATI Theologorum principi dictus.

Oratio XIII.

NULLUS est, opinor, qui dubitet, A. A. O. O, nisi quis non à vera religione modo, sed etiam à ratione, & à sensu sit alienus, beatissimum Deum Ecclesiae, quam sanguine suo firmandam, stabiliendamque judicavit, curam non gerere providentissime. Etenim si quis paulo attentius oculos in elapsi temporis aetates conjecerit, animadvertet sapientissimum Numen, & in frangenda hostium suae Ecclesiae audacia, & in continendo haereticorum cursu, divina ac mirabili prorsus usum providentia. Nam ut ommitam Romanorum Imperatorum, qui serpenti novae religioni, & legum auctoritate, & gravissimorum suppliciorum metu obstiterant, exitus miserabiles, mirabitur profecto quisquis Ecclesiasticos annales mediocriter evolverit, quanta celeritate nati intra ipsa maenia intestini hostes fracti sint, & fusi, & profligati. Vix enim ex inferis sedibus egressus constitutam Ecclesiam turbare cepit haereticus quispiam, quum providentissi-

tissimum numen adsertorem aliquem, suaeque Ecclesiae ducem insignem opposuit. Sic nascenti Ario objecit Athanasium: Nestorio Cyrillum: Eutychi Leonem: Pelagio Augustinum, aliisque alios constituit adversarios, qui haereticorum ruinas fulcirent doctrina sua, labentemque Ecclesiam suis humeris, uti Atlas caelos, sustinerent. Sed nulum clarius divinae in Ecclesiam suam providentiae indicium efulsit, quam in D. Thoma Aquinate, qui aureis suis scriptis, non modo veterum, sed futurorum etiam hostium retudit temeritatem. Quem quum acutum, clarum, modestumque cerneret, non tam hominem, quam elapsum è caelo Angelum, mixtumque humano generi existimaret.

Cujus laudes multis, gravissimisque de causis in hac vestra sapientissimorum hominum frequentia, attingere me volentem deterrent à proposito, & rei mira magnitudo, & ingenii mei nemini non perspecta tenuitas. Itaque quum diu me hinc amor in sapientissimum magistrum, illinc argumenti magnitudo: hinc grata animi mei in optime meritum praeceptorem benevolentia, illinc eloquentiae meae infantia: hinc spes, illinc desperatio fungendi rite meo munere anticipem, diversumque traheret, vicit tandem

me-

metum amor, diffidentiam benevolentia, desperationem spes, & malui dignitati D. Thomae non satisfacere, quam conantem animum in ejus laudes erumpere prohibere.

In hoc vero argumenti genere tam amplo, atque ubere, undenam capiam initium dicendi? Vereor enim ne si incredibilem, ac prope divinam Thomae Sapientiam pluribus verbis commendaverim, pauca de hominis innocentia dixisse videar. Habet enim hoc divina quorundam hominum virtus, in quibus fingendis, quidquid magnum, perfectum, ac mirabile in ceteris reperitur, impendit Deus, ut si modestiam spectes, praecipuum hanc esse animi ornamentum censeas: si in sapientiam oculos conjicias, palmam huic deferas, uno verbo, quocumque oculi tui inciderint, in sumnum, atque absolutissimum animi decus incidisse arbitraris. Quae difficultas, quum me una maxime omnium circumstet, occurrit animo genus orationis, quod & ingenii D. Thomae ornamenta, animi virtutes illustriores, quantum fas est homini, complecteretur. Reputans enim animo, hinc clarissimam ac prope divinam illam ingenii imaginem, quam libris suis expressam reliquit, ac politam, illinc castissimos illos mores, ac vitae innocentiam singularem, qua

quasi medius iudex inter pietatem, ac doctrinam sederem, incertus cui potissimum primas darem, tui hanc sententiam: Divum Thomam Aquinatem sine Theologia illustrem futurum, Theologiam sine D. Thoma illustrem esse non posse.

Non enim Theologiae sola cognitio, quantumvis praeclara, ac prope divina nobiles homines facit, ac spectatos. Do quidem huic clarissimae doctrinae in Ecclesia principatum: tribuo hoc nomine ingentem gloriam praestantissimos viros comparasse. Glorietur Gregorius Nazianzenus theologi agnomine: jactet hunc titulum primo Ecclesiae seculo Joannes ille divinorum scientia notissimus; at vero numquam adducar, ut fatear esse Theologiam unicam viam ad gloriam adipiscendam. Video enim sine hac doctrina claros viros nonnullos extitisse, dignosque quibus statuae, & columnae, & summi honores decernerentur. Hunc scientia militaris illustrem fecit; illum domi administrata bene Resp. hunc in Deum pietas, illum in ferendo constantia, alios in providendo prudentia ad summam gloriam evexit. Ea quippe est virtutis claritudo, ut quem semel non dicam tota, sed minima ejus particula occupaverit, secretum à vulgo in egregiorum numerum

rum hominum adsciscat. Plenae exemplorum historiae, quae si omnia essent commemoranda, nox adimet diem. Jam vero quum prudentia militaris sine litteris C. Marii nomen summo cum honore posteritati transmissit: quum unum facinus Mutii Scaevolae pro patriae salute immortalitatem auctori suo pepererit: quum vel minima virtutis pars homines illustres reddat, ecquis dubitat D. Thomam Aquinatem inter clarissimos viros referri oportere, quem, etiamsi abesset Theologia, certatim bona omnia fortunae, corporis, animique commendant?

Magnum quidem inter Stoicos, & Peripateticos fuit certamen, nobilitas ne à virtute differret, an esset cum ea arctissimo foedere conjuncta. Illi praeter virtutem nullam esse veram apud homines nobilitatem contendebant: hi vero, subtilius, mea quidem sententia, disputabant virtutem ad animi ornamenta, nobilitatem vero ad generis splendorem pertinere, posseque hominem sua unius virtute illustrem fieri, genus vero nisi multorum praeclare gestis honestari non posse. Itaque Gentes fere omnes in magnis fortunae virtutibus nobilitatem posuerunt, hisque tantum, quos generis splendor, praeter alias animi dotes, commendaret, Reip. ratio

tlones transmittendas esse putarunt. Tantum enim quorundam hominum beneficiis respublica debet, ut quasi redundantibus meritis, multa posteris solvenda esse videantur. Et jure: nam si illustrium virorum imaginibus excitatos complures homines legimus, quidnam in posteris efficiet majorum gloria, una cum sanguine, filiis, ac nepotibus transmissa? Quod quum ita sit, disceptandum ne quisquam censeat, D. Thomam Aquinatem satis superque una majorum suorum virtute illustrem futurum, quem paternus, maternusque sanguis cum regibus, imperatoribusque atavis conjungit? Quid? An est ullus ab illustrium familiarum notitia tam remotus, qui ignoret Aquinates, Theanensesque comites, à quibus ortus fuit Thomas ex Nortmandica stirpe procreatos, & cum Longobardorum domo conjunctos, originem à Frangipanibus, & Aniciis nobilissimis Romanorum familiis repetere? Quanta insignia senatus his nominibus, bone Deus! Quae imperii ornamenta! Quae togae, sagique decora! At parum esset, nisi eorum etiam imagines ostentarent, qui coelo propter virtutem recepti, Ecclesiam (cui plusne debeant, aut tribuerinti incertum est) longe lateque illustrarunt. Ex horum numero, ut alios praete-

sup
te-

teream, Gregorius M. fuit, qui si vel unicum esset, Romanae urbis ornamentum, haberet haec civitas, quo alias omnes antecelleret. Decuit profecto tam insigni majorum gloria experiri in Thoma, quid animi vires incredibiles, divina adjuncta virtute, praestare possent. Magnum est, fateor, domi bellicae negotia praeclare obire: liberum animum inter corruptos mores, non modo servare, sed pugnantibus etiam virtutibus instruere id ego divinum non gravate affirmabo; at tantis avis procreatum ita se gerere, ut majoribus suis dignus videatur, nec melioribus indignus, si adessent, multo arbitror divinissimum. Nam aut exprimenda sunt omnium facinora, majorumque vestigiis inhaerendum, licet ab his plurimum abhorreat animus, aut inaudita, insignique aliqua via quaerenda est gloria. Thomas vero, qui à natura procerum corpus, oris, membrorumque omnium divinam quamdam majestatem accepit, ita se gessit, ut majorum suorum singularem gloriam, & factis aequaret, & nova quadam ratione superaret.

Tria sunt quae imi subsellii viros è pulvere ad imperia, è sordibus ad nobilitatem, ex obscuritate ad lucem evehere posse, atque

que extollere videntur, rei scilicet militaris scientia, innocentia morum, ac fama litterarum. Has virtutes ad tantum fastigium extulerant majores D. Thomae, ut optandum potius videretur ne his posteris maculam aliquam inurerent, quam ut eas imitando se assequi posse sperarent. At Thomas eo consilio ab optimo Deo in hanc lucem missus, ut non modo generis sui, sed totius Ecclesiae gloria esset, ac decus, imperavit sibi, ne initae de se spei fecisse satis putaret, nisi plus generi suo redidisse, quam accepisse videretur.

Atque ut ordiamur à virtute militari, quam primo loco posuimus, dico D. Thomam, tametsi à castrorum strepitu longe alienam aetatem egit, omnibus tamen imperatoriis virtutibus instructum fuisse. Non enim ille fortis est imperator, qui multis millibus stipatus imbellem, ac tyronem militem prosternit. Sunt multi, quibus praeter imperatoria ornamenta, nihil inest imperatorium. Alii vero, qui nec signa noscere, nec ordines, aut densare, aut laxare didicerunt, tanta sunt prudentia, tanta in rebus moliendis efficiendisque celeritate, tanta constantia in ferendis laboribus, ut his ornamenta deesse, ceterum Achilles, & Ulys-

ses quidam esse videantur. Ex horum numero fuit D. Thomas, qui ut acceptam à majoribus in re militari gloriam imitari posset novum genus belli commentus est, nolle pugnare. Non quod metueret hostes, sed quoniam animadvertens infelicem eam esse victoriam, quae alieno luctu, & sanguine constaret, parumque honestum his vitam adimere, qui serius ocyus etiam sine bello vita erant excesuri, alios lacesivit, quibus cum seu vi, seu occulta fraude opus sit, nulla sunt illi ratione comparandi. Non hic galeae: non hic pendentes balteo fulgidi enses: non in ordines digestae turmae timori esse solent, sed latens hostis, numquam à latere discedens, vafer, callidus, sator, sartorque fraudum, occasionem imminens faciendi in imparatos impetum, quem si centies vincas, à spe reparandi ruinam numquam deiicias. Hoc cum hoste, qui in certamem veniat sine imperatoriis virtutibus, magnitudine animi, ac temperantia, ruet procul dubio in certam perniciem. Hae vero animi dotes tantae fuerunt in uno D. Thoma, quantas ipse, fingendi suo arbitrio data copia, vix ausus esset optare. Nam quum vix decimum quartum aetatis annum attigisset, relictis commodis paternae domus, vale extremumque sal-

salvo instantibus honoribus dicens, delicias cum severitate, calamistratos crines cum Ecclesiastica rasura, cristatam galeam cum cucullo, paludamentum cum Monastico pallio, baltheum cum pellicea zona, amplissimas aedes cum angusto cubili mutavit,

Diu quaesitum est, majus ne esset magnum imperium non appetere, an relinquere. Uti volet, per me licet, in hac causa quisque ferat sententiam. Ego vero sic existimo tanto majus esse dimittere imperium, quam appetere, quanto non quaesiti plura sunt exempla, quam relictis. Fuere fateor nonnulli, pauci tamen, qui tantum facinus praestiterint, è quibus clarissimus haberi potest L. Sylla, qui oppressa armis republica cessit tandem dictaturae, satis contentus dedisse Romanis documentum eo devenisse florentissimam urbem, ut jam ferre posse regis imperium videretur. Sed id exemplum pauci sane imitati sunt. Nam ejus successorem Octavium hac de re haesitatem gravis oratio Agrippae nullo modo adducere potuit, ut ereptam senatui restitueret auctoritatem. Inest enim hominum animis quaedam dominandi libido, atque excellendi, qua qui semel sunt capti, prius animam, quam imperium, deponent. Hac de causa Darius
O
ille

ille Persarum rex ultimus maluit in extremo periculo vitam amittere, quam depositis imperii insignibus imperium conservare. Itaque eum ego magnanimum imperatorem arbitror, qui quum summum imperium, & dimittere possit, & retinere, ultro dimiserit. Hoc pacto triumphabit de regnandi illa cupiditate, quae una omnium rerum maxime mortalium animos ambit, occupat, incendit. Quae quum ita sint magnitudini animi D. Thomae, quae par oratio inveniri poterit? Qui tantas opes reliquit, quantas homini vigilantissimo majorem gloria pene divina, amplissimi redditus, ac Imperatorum gratia afferre poterant. Et ita reliquit, ut eum ad id praestandum, non veneni suspicio, non matris preces, non fratrum vota impulerint, quin potius ut cogitata perficeret matris, ac fratrum sibi similitates quaesierit, atque in vitae discrimen venerit. Iis se periculis complures objecisse, ut opes amicitias, honores conciliarent, saepe vidimus, at in tantas angustias venisse ob prosperae fortunae taedium, nec legimus, nec audivimus. Numam alterum à Romulo regem oblatam purpuram recussasse accepimus, sed cessit tandem Senatus auctoritati; invitus fortasse, sed numquam, postea

stea quam summa rerum potitus est, de deponenda corona cogitavit. Noster ille Vamba, qui non nisi precibus, minis, eductoque è vagina gladio, ad suscipiendas imperii habenas inductus dicitur, doluit postea Ervigii se fraude è regno ejectum. Reliquerint sane alii imperia, sed ita reliquerunt, ut depositis imperii fascibus, ac molestiis, ejus tamen, & commoda, & utilitates reservarint.

Thomas vero domum, spes, opesque amplissimas relinquens, nec matris dulcissimae lacrymis, nec fratrum injuriis, nec carceris squallore à proposito potuit dimoveri. Professus apud Dominicanos, quum Parisiis Petrum Hybernum audiret, ut tunc erant tempora, insignem Philosophum, ut in tuto esse posset Romam est profectus. At mater Theodora, cui tantum maeroris attulit hic nuncius, quantum concipi animo vix potest, litteras mittit duobus filiis Landulfo, & Rainaldo, qui in aula Federici Imperatoris custodiae regii cubiculi praefecti erant, precibus, minis, increpationibus irata femina, eaque nobilis eos excitans, ut quanta possent celeritate ereptum è monachorum manibus filium sibi redderent. Hoc nuncio commicti mittunt exploratores, qui itinera obsideant, fratremque comprehendant. Thomas insidia-

rum haud ignarus , fatigatus aestu , quum ad fontem , non procul à militari via , paululum conquiesceret in suorum manus incidit. Hactenus noster hic juvenis nihil mali passus erat , nihilque ejus vitae , & libertatè obstiterat apud Dominicanos professio. Vicerat se ; vicerat iniqua vulgi judicia , at nondum collatis signis cum hoste conflixerat.

Exarsit subito id bellum , tanto gravius , quanto adversus carissimos mortalium gerendum erat. Armabatur lacrymis in filium Mater : fratres , blanditiis : tota domus acerbo luctu , & squallore tabescebat : diu , noctuque admovebant preces , hortabantur ad deponendam monasticam vestem ; vertebant id probro ; ad laudem majorum bellicam excitabant , nihilque in expertum reliquerunt , ut è sententia eum dejicerent. Haec fuerunt , & arietes , & vineae , & plutei , quibus diu quidem , frustra tamen , ad oppugnandam constantiam D. Thomae usi sunt. Versa est in rabiem elusa spes ; precibus carcer : lacrymis catenae : deliciis asper cibus ; molli lectulo nuda humus successit , ut pertaesus Thomas tam acerba supplicia victum se tandem fateretur. At noster hic juvenis , uti Olympi vertex inter ferae tempestatis tonitrua , fulgura , & caelestes ignes tanta erat animi tran-

tranquillitate, ut in hostem potius haec omnia, quam in se commota viderentur.

Discant ab hoc juvene superbi, ac tumentes Stoici veram illam quam ipsi uno verbo apatheiam, nos circuitione usi, affectionum animi vacuitatem appellare possumus. Expressum intelligent ab imberbe puero, id quod dictu facile, factu difficillimum omnis antiquitas comprobavit. Mirabuntur, qui id facinus legent ibi Thomam incepisse, ubi desiisse optarent sapientissimi homines. Parum esset lingua, & ore risum ostendere, pectore vero dolorem clausum habere. Id corrupta morum innocentia pravi homines praestare didicerunt. Parvi profecto animi, angustaeque mentis indicium certissimum. Nisi homines sensa sua aliis aperire timerent, otiosa esset simulatio. Insolens hujus artis, sicuti ceterarum malarum animus fuit D. Thomae. Quaeret fortasse aliquis unde id compertum habeamus, quum tot sinus, tot latebrae in hominum sint pectore, ut facilius Oceani profundum vestigare, quam scrutari, vel simplicis cujusquam animum videatur. Si ea esset humanae rationis natura, ut plura simul concipere posset, valeretque animus maerore confectus ad studia litterarum, captum me forte sentirem ac

irretitum. Nunc vero quum sapientissimi quique summo consensu exceperint eorum opinionem, qui affirmant otio in primis, ac quiete egere bonas litteras, in promptu est quid respondeam. Ecquis enim, sui ipsius tam ignarus existimare poterit, Thomam biennio, quod in vinculis mansit, aegro animo fuisse, qui sacram scripturam ex integro, Petrique Lombardi sententiarum libros memoriae mandaverit, & Aristotelis de fallaciis opus acutissimis commentariis illustraverit? Quid juvenis modo, ut ita dicam à Philosophiae limine abrepti industria efficere potuit amplius? An praesentis calamitatis cogitatione oppresso animo tantum illi temporis vacasset, ut improbum hunc laborem, non perficere, sed ne audere quidem potuisset? Facile profecto memoratu id est, at siquis paulo intentius animum adverterit, inveniet incredibile id videri posse, nisi de D. Thoma diceretur. Ergo noster juvenis inter maternas lacrymas, inter fratrum minas inter carceris incultas tenebras nullam dedit aficti animi significationem, imo vero literariis suis progressibus testatus est, tot pericula, tot labores, nec studiis suis quidquam obfuisse, nec magnitudini animi obstitisse. Quid faceret inter hostium turmas, qui

in suis despectus , matris captivus , fratrum praeda , omnium fabula nihil amissit de pristina animi tranquillitate ? Esset ne cum eo ulla ratione comparandus ejus avus Thomas Sommacola clarissimus Imperator à quo una cum nomine bellicam virtutem accepit , ut multo redderet illustriorem ? An minus est gloriosum de hoc hostium genere , quam de instructis phalangibus triumphare ? Atqui in hoc triumpho , qui certe nobilissimus est , victor nihil loco , nihil tempori , nihil dubiis , nihil militi concedit , quae omnia in cruentis illis victoriis magnam sibi laudis partem jure vendicant. Jam vero de temperantia , quae altera est virtutum summi imperatoris , quid dicam ? Laudem ne auri despectum ? At vereor ne mihi succenseat mirabilis illa , ac prope divina animi modestia , qua delatos saepe honores amplissimos , non modo recusavit , sed id etiam ab Opt. Deo precatus sit. ut prius sibi vitam adimeret , quam ullius praefecturae insignia deferret. Nunc vero praetermittam caetera : vocat enim me ad se facinus , quod ego arbitror in paucis memorandum. Desperaverant mater , fratresque D. Thomae ejus constantiam , vel blanditiis , vel minis labefactare. Inito igitur consilio consenserunt , immitendum esse castissimo ju-

veni nobile aliquod scortum , ut si ei posset aliqua pudicitiam eripere , facilius eis esset, monasticam vestem auferre. In proutu fuit mulier facie bona , sed malo ingenio ; ridere , flere , falli , & fallere , prout res , & tempus postularet , parata. Addebatur nativae venustati fucorum adscitus color : torti crines , multis hinc inde gemmis fulgentibus : vestis non ad ornatum modo , sed ad luxuriam etiam comparata : incessus delicatus , unguentorum odor , fracta vox , ac oculi plus justo liberi , facta omnia non ad movendos animos , sed ad eos inflammandos , rapiendos , trahendosque. Hoc apparatu in nostrum juvenem longe aliud cogitantem impetum facit vilissimum scortum. Sed Thomas nihil cunctatus , arrepto è camino titione irruentem hostem in fugam convertit. Animadvertibat enim cum ejusmodi hoste parum esse honestum diu configere , praelio vero abstinere tutissimum. Turpem etiam eam esse in hoc bello victoriam arbitrabatur , nec sua persona satis dignam , quae vel minimo victoris detrimento pareretur. Thomas autem ita vicit , ut victus hostis numquam postea lacesendum victorem aut vi , aut fraude putaverit. Quid hoc triumpho nobilius?

Laus est P. Scipionis Capta Carthagine
nova oblatam inter captivos nobilem virgi-
nem sponso ejus Allucio inviolatam reddi-
disse. In magnis Alexandri virtutibus poni-
tur Darii filias eadem apud eum fuisse, qua
apud parentes verecundia. At ii captas fe-
minas, aversas alioquin sibi, intactas reli-
querunt: Thomas facientem sui ultro cor-
poris potestatem ne sibi quidem applicari
passus est: illos ad temperantiam multa hor-
tabantur; bellorum, quae inde nasci possent,
timor, & sui nominis apud vicinas gentes
bona existimatio, Thomam contra libertas,
suorumque gratia ad id sceleris invitabat:
illi inusitatis his exemplis libidines suas te-
gebant, hic illustri hac continentia averti
à se oculos impuros quaerebat. An nihil di-
scriminis esse debebat inter eum Imperatorem
qui pro gloria Dei augenda, amplificandaque
arma ferret, & quos laudis gloriaeque stu-
dium ad martis manubias excitaret? An huic
quisquam victoriae laudem detrahat, quam
victori Deus ipse per nuncios gratulatus sit?
Atque hunc virum tanta animi magnitudine
praeditum, tantaque temperantia quis neget
militaribus virtutibus ornatum fuisse? Abhor-
ruit certe à castrorum strepitu, sed eas ha-
buit animi dotes, quibus secutus arma multo-
rum

rum fortissimorum ducum gloriam obscurasset. Reservabat hunc Spiritus Sanctus ad nobilius bellum, multoque illustrius cum hostibus Ecclesiae suae gerendum.

Ad id vero feliciter administrandum omnes undique virtutes comparavit. Et quoniam animi modestia, ut Sancti Ecclesiae Patres testantur ceterarum omnium virtutum mensura est, ac fundamentum, videamus quas radices in mente D. Thomae egerit, ut ex hac conjecturam de aliis faciat. Superbi, ac elati animi indicium est honores appetere, aucupari gloriam, notari, & veluti digito monstrari velle. Haec, qui amet in pravo sui ipsius amore coecus sit, elatus sibi, atque inani tumens superbia videbitur. Contra vero ea contemnere, ac pro nihilo putare magnum est. Miramini oblatus infulas recusatas? Recusavit D. Thomas. Miramini venienti ultro gloriae aditum interclusum? Interclusit D. Thomas. Miramini à claro viro nominis obscuritatem quaesitam? Quaesivit D. Thomas. Haec si fecisset, è plebe quispiam humili, & obscuro loco natus, nullaque aut majorum, aut virtutum commendatione agnitus, incredibilia tamen viderentur. Inest enim omnium animis gloriae quidam igniculus, quo ad magna, & illustria facinora novi etiam homines accen-

accendi solent. In gloriae hoc certamine nulli conceditur. Themistocles, quum quidam ei nobilis obscuritatem generis objecisset temperare se non potuit quin ei responderet: meorum, inquit, nobilitas in me incipiet, tuorum in te desiit. Haec, si ut dixi magna, & incredibilia in infimo quoquam essent, quantae admirationis fore existimatis inveniri in D. Thoma, hoc est in eo homine, quem certatim natura bonis omnibus nobilitatis, opum, virtutis, sapientiae ornandum voluit, & cumulandum? Si nulla est provincia tam opima, nulli tam magni honores, qui spiritus, animosque lixae, aut calonis cujusdam capere possint, nonne prodigii simile, & portentum erit nobilem, illustremque virum reperiri, quem villosa vestis, & collegii monastici obscurus angulus non modo capiat, sed nimis etiam amplius videatur? Jam vero quamvis magna haec sint, possunt tamen nonnullis exemplis illustrari. Illud autem quod dicturus sum, tam rarum, & insolens est apud homines, ut peragrandae sint passibus regiones omnes ad duo, aut tria exempla proferenda. Fastigium verae animi modestiae in hoc est positum, meo quidem iudicio, ut quisque non modo sapientia non tumeat, sed quum omnibus antecellat ingenii celeritate, inferiorem se omnibus arbitretur.

Quo-

Quovis enim nomine prius homines traduci se, quam stulti patientur. Qui memoria valere se parum haud gravate fateantur invenies nonnullos. Erunt plerique, quibus molestum non sit peregrinos se, ac hospites in scientiis plane memorare: at quotus quisque erit, qui hebeti se, tardoque ingenio, aut putet, aut putari velit? Quod si pauci hi essent, qui jure hoc in numero censeri possent, verecundiae hanc ingenii simulationem tribueremus. Nunc vero quum stultorum civitas adeo excreverit, orbemque terrarum coloniis suis, & civibus impleverit, credi vix potest (nisi summa esset oculis habenda fides) quantum homines, qui in hac repub. fasces tenere possent, ab ea abhorreant, illamque expetant, quae salvam se esse minime crederet, si vel punctum temporis in civium suorum tabulis manere illos pateretur.

Quod si nimis arduum, ac laboriosum est hanc ignorantiae, tardique ingenii confessionem ab his exigere, qui vere stulti sunt, & rudes, quantae modestiae indicium fore putabitis id sponte praestare hominem totius memoriae, quot sunt, & fuerunt sapientissimum? Id egit D. Thomas, & ita egit, ut elinguis, ac ingenii inops haberetur. Solent, scio, aliqui se ipsos extenuare verbis, sed apud eos

tan-

tantum , apud quos laudis detractatio valeat , non adimminuendam , sed ad confirmandam de ingenio suo opinionem. Longe aliter hic noster. Videbat enim non verbis , sed silentio : non meditatibus argumentis , sed sublata eminen- di cupiditate : non vi , sed modestia id esse obtinendum. Illos animadvertibat , & dici , & haberi ingeniosos , qui in Academiis frem- rent , pedes supploderent , manus immode- stius jactarent , ac irato animo , & pertina- citer suam tuerentur sententiam , & adversa- riorum argumenta , scriptorumque testimonia irriderent magis , quam revincerent. Caros , ac jucundos suis praeceptoribus intuebatur eos esse juvenes , qui de quacumque re quae in controversiam veniret , veluti ex tripode sententiam dicerent audacius , quique discipu- los habere , quam dici mallent. Sed quum haec ad comparandam sapientiam parvi esse mo- menti intelligeret , alia via aggressus est , eo eventu , ut quum inter aequales maxime flo- reret , omnium tardissimus crederetur. Audie- bat avidius , quam disputabat ; ad percon- tandum velox , ad impugnandum segnis erat. Sollemne illi fuit nisi rogatus sententiam non dicere : nullum injuriosius tractare : oppugna- re sine iracundia , & revinci sine pertina- cia. Quibus rebus apud elatos studiorum co-
mi-

mites muti bobis nomen adeptus est. Hac famae obscuritate, quum esset omnibus despectui, contubernales suos, quod facillimum ei fuisset de sententia ejicere non curavit, imo privatas comitis cujusdam, qui ejus tarditatem ferebat aegrius, oblatis praeceptiones grato animo excepit. O modestiam singularem! O patientiam omnium linguis praedicandam! Pati aequo animo non potuit Hannibal de scientia militari se coram disputantem philosophum, quod pene iniquum esset, & veteri proverbio cautum ne sus minervam, Thomas vero id non modo non tulit, graviter, sed cum gratiarum actione accipiendum judicavit! Et vere; non enim sapientis est nescire aliquid malle, quam ab minus docto erudiri. Itaque Pythagoras, Plato, alique illustres philosophi exteras, ac barbaras gentes consulere non dubitarunt, neque Socrates verti sibi vitio posse speravit, quod à divinis feminis Diotima, & Aspasia magna ex parte incredibilem illam suam sapientiam hausisset. Sed hi eruditos viros ita consuluerunt, ut inter doctos, docti ipsi putarentur. Thomas vero ita cum aliis agebat, ut non classem ducere, sed ultimum locum tenere, nullaque posse cum suis aequalibus ratione comparari omnes existimarent.

Isthaec juvenis adhuc sunt ornamenta, majora è viro requirenda sunt. Nam in puerili aetate, quae procul à vera sapientia abesse solet, modeste de se sentire, haud ita est magnum; illud vero multo est mirabilius virili aetate nulli velle anteponi. Quid vero nunc de te dignum proferam omnium hominum, quot sunt, eruntque modestissimo? Tanto enim dignior es laude, tantoque ampliorem es assecutus apud sanos viros, quo minus eam quaesivisti. Eras jam Parisiis ob incredibilem tuam in disputando vim, inter omnes celebris. Thomae nomen per Gallias, Italiam, Hispanias, universasque provincias summo cum plausu vagabatur. Te principes, te civitates, te summi Ecclesiae Pontifices in consilium vocabant, sententiasque tuas, veluti quaedam oracula, excipiebant. Enim vero tu aliorum iudicio maximus, tuo minimus habebaris. Cuperent alii qui tardi essent docti videri, ut in sapientum gloriae societatem venirent: Tu qui aetatis tuae eruditos omnes facile praeverteres, summo ardore in studia incumbebas, non ut inde laudem quaereres, sed ne alii qui te doctissimum judicabant, adeo aberrarent. Studeant alii, ut inveniant veritatem, tu praeterea ideo studendum censes, ne alii in te decipiantur.

Cre-

Crebro id agunt homines , ut alii videantur , ac sunt , magistraque corrupta ipsa natura , nihil prius ediscunt , quam fingere. Ingenium vero tuum tantum abhorruit à simulatione , ut ne joco quidem mentireris. Itaque omnium laude , & admiratione digna est vox illa tua sapientissima , qua irrisori cuidam tarditatis tuae quod affirmanti volare jumentum fidem feceras , respondisti : ego vero facilius id contingere , quam mentiri hominem sperabam. Et vere : qua enim re proprius homines ad divinam naturam accedunt , quam veritate , qua immobilem , sibi que veluti perpetuo constantem naturam adipiscuntur ? Hac de causa noster hic Thomas quum tot libros ediderit , incomparabili quadam felicitate numquam erravit. Veritas , mihi videor , scribenti Thomae aptabat calamos : haec meditati facem praeferebat ; haec dicenti voce praeibat. Quid ? An non Dei familiarem , facile ab his , qui eum hominibus agerent , distinguere oportebat ? An è veritatis schola mendax evaderet ? Ex consuetudine illius , qui nec falli potest , nec fallere , is exiret , qui vel alterum auderet , vel alterum posset ? Quid tibi prodesset diu , noctuque alloqui Deum ? Quid demissi illi tui oculi in templo agebant ? Quid suspiria , & gemitus , obortaeque saepius ex oculis lacry.

erymae? Quid crebra Dei memoria, quem implentem, complectentemque omnia summa religione venerabaris? Quid in B. Dei Matrem, ac Virginem Mariam caritas illa tua singularis, & in adscitos caelo cives observantia? Quoties te orantem, idque crebrius in re divina, elatum, & circumfulgentem cum domestici, tum etiam alieni admirati sunt? Habebat terra corpus tuum, mentem vero quam non capiebat, excipiebat caelum. Jam vero qui aeterna, & caelestia prae se ferret, amaret ne divitias, quas contemnendas sapientissimi philosophi judicarunt? Quam id alienum esset à D. Thoma indicant satis ejus vota, quibus anteponere se Parisiorum urbi Chrysostomi in Matheum commentarios testatus est.

Proh Deus immortalis! In hunc talem, tantumque virum, quem praeter generis splendorem, formam, divitiasque maximas animi magnitudo, & vitae innocentia commendabant, quasi parum esset ornatus, congesisti è sapientiae tuae thesauris quantum illa aetas ferre poterat. Nam ut omittam vigilias D. Thomae in libris sacris interpretandis de quibus mox sum dicturus, quod umquam ingenium aut majus, aut divinius, aut ad litteras magis accommodatum reperiri potuit? Non-
P dum

dum tenerae D. Thomae fauces in voces eruperant : nondum ocelli illi castissimi litteras distinguere noverant , ille tamen amabat libros , & ita amabat , ut lacrymas hi abstergerent , maerores levarent , essentque ei pro bullis , & crepundiis. Ubi vero è pueris excessit noster hic magnus , informatusque est his studiis , quibus juvenum ingenia ad graviores facultates informantur,quem scriptorem è Graecis latinisque non legisti ? Quis oculos tuos fugit ? Quis tibi latuit ? Cui unquam familiarior Tullius , quam tibi qui crebro ejus sentiis uteris ? Atque hinc suspicari libet potuisse te elegantiore uti sermone , nisi perdendam tibi orationem apud barbaros pertimuisses. Fieri enim vix potest , ut assuetus Tullianae dictioni , tametsi animum non advertat diligenter , elegans non evadat , nisi consulto barbare cum barbaris agendum judicet. Praesertim quum tam tenax tibi , firmaque esset memoria , ut numquam eorum, quae semel legisses , obliviscereris ? Atque quum sit memoria scientiarum omnium thesaurus , quantum tibi eruditionis inesse arbitramur , qui nullum diem elabi patiebaris , quin novi aliquid inferres ?

Sed nihil est quod ingenium tuum magis extollat , quam tua in Aristotelem commentaria.

ria. Bone Deus ! quem virum nomino ? Eum nempe quem nostra aetate , sapiens vix habetur , qui non despicit , superiore vero illa D. Thomae , interdixisset licet Academia Parisiensis ejus libros , ita magni habebatur , ut ejus auctoritati non modo ceterorum testimonia , sed ratio etiam ipsa numquam non cederet. Credebat enim sapientissimus Philosophus , postquam in Arabum familiaritatem incidit , Ottomanorum more regnare se haud tuto posse, nisi fratres omnes suos oppresisset. Colebant eum Judaei , qui suum esse , quamvis falso , contendebant. Arabes hunc unum virum ceteris omnium gentium , aetatum , linguarum , scriptoribus anteponebant. Christiani hunc philosophum post Boetii tempora, plurimi faciebant. Quod si Parisiensi concilio flammis digna ejus opera declarata sunt, haud multo post defervescente invidia summo honore , & à summis viris sunt habita. Hac tanta hominis celebritate ille demum sapiens, hocque gravissimo dignus nomine , haberi poterat , qui tanti viri mentem aut assequi speraret , aut commentariis illustriorem reddere auderet. Id vero noster Thomas puer è medio Philosophiae cursu abreptus , conjectusque in vincula , ut supra diximus , aggresus , persecutusque est postea ingenti gloria Philosophiae

phiae partes universas. Firma vero aetate Averrois famam, qui Aristotelem corruperat, multosque auctoritate sua discipulos habebat, labefactavit. Tanta enim in hoc viro fuit ingenii vis, tanta in universa Philosophia praestantia, ut nisi pravus favor mortales occupasset, fuissetque animus D. Thomae novam scholam condendi, potuisset obscurare nomen Aristotelis magistri omnium illustrissimum. Quae quum ita sint, ecquis dubitat in admirationem, stuporemque rapiendos esse posteros virtutis, pietatis, ingenii D. Thomae monumenta legentes, audientesque? Quam gentem, licet nihil illi deberet Theologia, non pervasisset tanti viri fama? Quam regionem? Quem mundi angulum? Potuit ne ex aratro Isidorus ille Matritensis tantam sibi nominis aeternitatem comparare, hic vero si vel abfuisset Theologia, patricio sanguine ortus, vitae innocentia incredibili, eruditione, Philosophiaeque gloria, gestorumque magnitudine satis gloriosus cum sibi, tum etiam aliis non fuisset? Si quis est qui ita sentiat, is profecto à numero illustrium virorum expungat clarissimos quosque, quod in his fingendis, numquam virtutes omnes consenserint.

Sed quoniam satis superque confirmatum est

est D. Thomam sine Theologia illustrem esse potuisse, reliquum est, ut evincamus Theologiam sine D. Thoma illustrem minime futuram. Atque ut intelligatis quantum splendoris divinae huic disciplinae ex D. Thomae studiis promanaverit, percurrite quaeso, A. A. O. O., illorum temporum calamitatem. Comota erat universa Europa sacro bello: portare arma, festinare hinc juvenus effera, illinc lamentari matres, & supplices ad caelum manus tendere, trepidare, concursare, misceri omnia videres, susque deque humana omnia ferri, & divina. Haec mala, non felici, & optimis studiis affluenti Europae supervenerunt, sed oppressae adhuc, & nondum à barbarorum tyrannide respiranti. Valebant tunc arma, silebant bonae artes: jus summum summa erat potentia. Pulsi ex hominum societate libri delitescebant in bibliothecis coenobiorum inter mures blattasque. Ignorabantur Patres: contemnebatur Ecclesiastica historia, itaque divina doctrina infirmis humanae mentis viribus fere tota agitabatur. Quid? Nonne ex Arabum cavillis innumerae nullius momenti quaestiones usurpari ceperunt, quae majestatem gravitatemque Theologicarum disciplinarum vehementer foedarunt?

Sed non id ego casu, aut humano consilio factum existimo, sed singulari Dei providentia, ut exorituram mox lucem, quae praecesserant tenebrae magis commendarent. Egit sane Theologia D. Thomae industria, ut sine hoc tam claro, tamque excellenti viro illustris esse non posset. Ademtum tibi Tajonem Caesar-Augustanum Episcopum, qui primus in ordinem te redegerat, suspirabas: Damascenum Graecum hominem pauci legerant; Augustinos, Gregorios, Hieronymos, Ambrosios, ceteraque illustria nomina admirabantur magis audientes, quam legentes Theologi. Obstrepebant theatra altissimis ineptiis, ut ita dicam Aristotelicae, seu Arabicae philosophiae; de rebus parum solliciti, pro verbis, quasi pro aris, & focis disputabatur. Inter has angustias, quinam erant tui sensus divina Theologia? Quantum haec tempora ab illis distabant, in quibus incredibili pietate sapientiaque viri, & Graeci, & Latini exultam te voluerunt? Ubi illi, qui memoriter possent universum S. Scripturae volumen recitare? Ubi illi qui satis se uno hoc divino volumine instructos putabant ad propugnandam religionem, hostesque revincendos? Tunc se Theologia florentem, & pro dignitate sua apprime gloriosam credebat, non quum devictis

ctis prostratisque hostibus, victrix quidem, otiosa tamen sub lauro, & palmis sedebat, sed quum inter potentissimas hostium catervas, inter caesorum corpora, & sanguinis flumina salva, integra, vegetiorque, aspides etiam, verbis utar divini vatis, basiliscosque calcaret. Numquam certe victa es, sed illa quidem aetate ita eras invicta, ut neminem tamen vinceret. Summo consilio divini numinis factum est, ut ea tempestate pauci, aut nulli te lacerarent bello, ne usque eo partam gloriam nobili aliqua calamitate foedares. Adeo te inter barbarorum incursiones, inter fatalia illius temporis bella neglexerant ferrei homines, ut vix unus, aut alter reperiretur, qui te colendam existimaret. Parum abfuit, quin caelum unde eras delapsa, ut de Astrea commentum sunt Poetae, repeteres, fecissesque, opinor, si haec tibi calamitas exorto jam D. Thoma, vel accidisset, vel potuisset accidere. Futuri, me Deus, tanti viri amor te continuit, intendentemque jam fugam à medio cursu revocavit. Videbas enim minui tenebras, novamque aliquam lucem affulgere nascituri mox sideris praesagam. Nam quemadmodum Solem praecedit aurora, ita D. Thomam praecucurrerunt nonnulli sapientes, qui post incultam, horrentemque decimi saeculi

caliginem leviores redderent ignorantiae umbras, non ut D. Thomae laborem minuerent, sed ne ejus fulgore subito immisso excaecarentur homines. Tantus mox futurus erat splendor. Magna quidem ea quae affulserant, lumina visa sunt, dum maxima aberant, atque ea tremula, & parum lucida fuisse exoriens modo fulgentissimum sidus ostendit. Ut enim redeunte Sole noctis sidera conteguntur, pudetque illa in tanta luce jactare scintillas suas, ita illuscescente D. Thoma, Theologia, quae sub obscura illa ignorantiae nocte, eaque longissima, exiguas illas faces ostentabat, his praetermissis novo hoc, plenissimoque lumine gloriata est. Quod ita late splenduit, ita Solis jubar splendore suo superavit, ut ad praevertendam ejus famam, quum unus Sol non esset satis, honorificentissima hac ad mortales legatione tres sint perfuncti. Tantus sane vir, cui caelum etiam, nedum terra applauderet obtingere debebat Theologiae instaurator, oportebatque caelestem doctrinam, ab eo suscipi illustrandam, qui casus caelo nasceretur.

Atque ut videatis, A. A. O. O., quantum D. Thomae Theologia debeat, dico ad reparanda illata huic divinae doctrinae mala, eamque in pristinum decus restituendam duo esse
in

in primis tantum boni praestituto necessaria, Sacrae Scripturae peritiam singularem, & in Patrum lectione versatam industriam diligentissime. His duobus, veluti cardinibus divinorum scientia, quae late patet, tota vertitur. Ita tamen, ut altera sine altera parum prosit, obsit etiam nonnumquam quam plurimum. Sunt enim multa in divinis litteris difficilia, quorum sensum, qui privato studio assequi se posse confidat, errabit centies, nubemque ut ajunt, pro Junone amplectetur. Ergo illi sane interrogandi, eorumque sententiae exquirendae, qui proximi Apostolorum aetati, delatam è caelo, sacros libros interpretandi rationem caste, integreque tenuerunt. Non enim, ut in Philosophorum scholis, de nostrae fidei capitibus praestantioribus quaeri licet, ita ne sese habeant, nec ne. Demus id Physicis quaestionibus, quamvis plerumque multa in utramque partem disputando nihil proficiant philosophi. At in rebus divinis, quas hominum ingenia capere non possunt, in eo est elaborandum, ut quae majorum nostrorum fuerint sensa, quam manifesta habeamus. Et certe religionis nostrae auctor, conservatorque Deus non insignes Philosophos ex Atheniensium scholis, sed tardos piscatores ex Judeae paladibus magistros, pro-

propagatoresque doctrinae suae constituit, qui hominum nationem non aut dicendi vi, aut gravitate orationis, aut argumentorum subtilitate moverent, sed vitae innocentia, portentorum magnitudine, effusoque denuum sanguine acceptam à Deo religionem tuerentur.

Horum vero sensa à quibus sunt exquirenda? Ab his profecto, qui conscriptis libris posteritati transmisserunt, quorum auctoritati haud parum defert universa Ecclesia; adeo ut Theologi nomine qui in S. Scripturae, Patrumque lectione assidue non sit versatus, indignus sit. Quamobrem Theologia his ornamentis magna ex parte spoliata illustris numquam esse potuisset, ni summus aliquis vir ereptos, ut ita dicam, Theologiae Patres, divinosque libros reddidisset. Ecquis vero tantum facinus aggressus est? Thomas. Quibus auxiliis? Meditatione divinorum, & constantia. At quo eventu? Amplissimo: adeo ut ab eo tempore imperare auctoritas, servire ratio, ut ita loquamur, ceperit. Atque hunc virum illustratorem, illuminatoremque Theologiae non dicemus? Non praedicabimus? Non omni studio, cunctisque viribus id esse promeritum, affirmabimus? Quis huic viro in divinae Scripturae scientia par esse poterit? Qui adhuc puer sacros omnes libros
me-

memoriae mandavit tanta felicitate, ut si illi amitterentur, posset Thomas eam jacturam sarcire. Esdras inter omnes captivos unus inventus est, qui reduci jam in Palestinam populo posset Dei legem elata voce recitare:: Thomas inter vincula id est assecutus, ut non ex scripto codice, sed memoriter idem prae-staret. Adde, illi quinque primos scripturae libros, quos Thora appellant lectos esse: huic alte infixos memoriae reliquos omnes veteris, novique Testamenti. Quod si ille veluti alter Moises est habitus, quod in libertatem restituto Judaico populo legem Dei, longa captivitate oblivioni pene traditam, interpretatus sit, quo nomine immortalem hunc virum appellavimus, qui in ignorantiae catenis consenescentes homines, Theologiamque ipsam ad barbaros relegatam pristinae cum libertati, tum etiam gloriae restituerit? Parum dixi, multo enim Theologiam reddidit illustriorem, quam accepit.

Atque in ea Theologiae parte, quae in exponendis divinis libris tota versatur, cujus labores D. Thomae vigiliis sunt anteponendi? Qui nullum fere Scripturae versum, aut intactum reliquit, aut illustriorem non reddidit: qui integros veteris testamenti libros illuminavit doctrina sua: qui novum testamen-
tum

tum fere totum commentariis incredibili sapientia refertis illustravit : qui graviter decumbens in lecto morti proximus , inceptum à D. Bernardo opus in Cantica supplendum suscepit. Unde nam tantam illam sapientiam hausisse judicatis ? Breviter id exponam , si datis operam , A. A. O. O. Sciebat vir ille incomparabili ingenio , ac pietate longa cibi abstinentia , & assidua cum Deo familiaritate acceptam esse è Moise legem. Hinc conjiciebat vir prudens his rebus obtinendam esse à sapientissimo numine difficilium suae scripturae locorum interpretationem. Itaque sollemne illi fuit numquam se lectioni , & scriptioni traddere , quin prius puro , ac innocentissimo animo Deum Opt. Maximum , perennem sapientiae fontem , precaretur , ut sibi dux obtingeret , praeiretque tacite voce sua , ne quid scriberet , quod à veritatis discipulo alienum quoquomodo putaretur. Nonnumquam etiam , ubi gravi aliqua difficultate premeretur , jejunitatem precibus addebat. Dignus propterea , ut plura ex Dei consuetudine hauserit doctrinae monumenta , quam ex assiduo literarum studio. Nihil ergo mirum , si per te patientissimi Jobi arcana detecta sunt : nihil si tua industria divinorum vatum maximus familiarior nobis est factus : lux enim illa , quae
haud

haud raro , & insolenter vultus tuos irradiabat , ejus erat indicium , quae multo splendidius animum mentemque tuam occupabat.

Ac nequis fortasse existimet D. Thomam Dei familiaritate ferocem neglexisse Patrum lectionem , extant ejus opera tot Graecorum , Latinorumque testimoniis confirmata , ut incredibile videatur potuisse unum hominem , ea praecipue tempestate , in qua typographiae ars ignorabatur , tot auctores non evolvere modo , sed ne eorum quidem nomina in pron-tu habere. Viva , & spirans Patrum omnium bibliotheca , ita eos in succum , sanguinemque converterat , ut non tam Thomam , quam ejus ore loquentes Patres audires. Atque ut alia mittam , si vel unum opus aperte nomen D. Thomae , implebo laudem , quam merito est assecutus. Catenam auream illam tuam dico , aureum vere opus , in quod doctissimorum praesertim Graecae Ecclesiae Patrum explanationes conguessisti , hortante inprimis ad laborem hunc suscipiendum Urbano IV. Pontifice Maximo. Revexisti è Graecia in Latium sacras litteras redditurus his , quam amisserant , diuturna animorum dissensione veritatem. Quis enim Graecorum errores in Concilio Lugdunensi revicit , nisi scripta tua , quae te mortuo (discesseras enim

in eo itinere) tuas partes, id est, defensoris Ecclesiae agebant, agentque dum homines maneant invictissime? Idem enim illud opus quod Lugduni Graecos devicerat, eosdem Florentiae cum latinis in gratiam redire coegit. Tua, tua enim est laus, eaque singularis quod in frequentissimis totius Ecclesiae comitiis, tantum valet auctoritas tua, ut nefas sit quodammodo ei obsistere.

Nec mirum: contemni auctoritas D. Thomae non poterat, quin una sapientissimi Patres offenderentur. Tanta enim erat consensio doctrinae clarissimi viri cum excellentissimis Patribus; ut ejus animam, ni religio vetaret, ex Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Gregorii, Leonis, ceterorumque utriusque Ecclesiae & Graecae, & Latinae luminum conflata crederes. Nunc vero quoniam affirmari id non potest, horum omnium virtutibus exornatam contendimus, adeo ut quum adversus haereticos decertaret, eum potissimum esse judicares, qui de unoquoque gloriosius triumphaverat. Per tot secula Ecclesiae Patres divisis copiis singularia ediderant certamina. Montanistas alii, alii Novatianos profligaverant. Sed nulli horum licuerat in praeteritos omnes, futurosque hostes impetum facere. Servabatur hic triumphus nascenti-

scienti Thomae, qui amissos decem seculis Theologiae duces suis scriptis revexit, tanto majori commodo, quanto conjunctioribus viribus restituebatur. Quid enim aliud est divinum illud opus, quod Summa D. Thomae inscribitur, nisi purus putusque omnium Patrum sanguis, succus, spiritus? Quid nisi militantis Ecclesiae clypeus, quo qui non tegatur frustra christiano nomine gloriabitur? Quid nisi turris illa Davidica ex qua tot clypei pendent, & arma quot in opere partes, in partibus quaestiones, in quaestionibus capita, in capitibus versus, voces, apices, numerantur? Id opus tibi jus summum in Ecclesia ad dirimendas fidei controversias attribuit. Id non modo veterum hostium audaciam repressit, sed futurorum etiam ora praeclusit. Id in Sacrosancto concilio Tridentino, in eadem, qua Sacra Scriptura, mensa collocatum confodit Lutherum, Calvinum, Zuin-
glium. Nullus, opinor, proferet ex inferis sedibus caput, Ecclesiamque perturbare molietur, qui infirmata sua argumenta hujus viri sapientia non inveniat. Tanta enim est in eo, & disputandi vis, & ordinis virtus, ut nihil, ex his quae ad religionem spectant, aut omissum, aut non gravissime confirmatum videatur. Ac ne eos quidem praetermissis-

se videtur, qui ultimis his temporibus Deistae appellati religionem omnem funditus evertunt. Horum enim audaciam edito contra gentes volumine doctissime confutavit, quamvis in Summa ejus Theologiae plura non desint argumenta, quibus impiorum hominum voces infirmari possint. Ausim dicere: quemadmodum romana majestas tamdiu futura erat incolumis, quamdiu intra maenia Palladium servaretur; ita profecto Ecclesiam salvam, sartam, tectamque ab haereticorum strage habebimus, dum Summa D. Thomae in qua universa sacra doctrina continetur, in honore sit, omniumque in manibus versetur. Nullum enim aut perfectius, aut excellentius in Theologia opus habemus. Si methodum spectes, par huic nullum invenies; si dicendi claritatem, nihil clarius: si quaestionum multitudinem nihil uberius: si impugnandi vim nihil validius: si defendendi rationem nihil gravius excogitari potest. Haec omnia ad illustrandam Theologiam nemo non utilia dicet. Illud vero quod proxime sequitur, non tam utile, quam necessarium ad restituendam, augendamque veterem Theologiae dignitatem omnes affirmabunt. Nullum tot seculis habuerat Theologia ducem, qui omnes suas partes, quin nonnumquam laberetur, attigisset. Anima originem nonnulli ignorabant: In Mille-

ma-

maiorum errorem alii inciderant : Angelis corpora haud raro sunt attributa. Mittam alia, non enim satyram, sed laudem scribere fuit animus : praeterea antiquis illis patribus laus est tribuenda, quod plurima posteris perfecta reliquerunt, venia danda si quando lapsi sunt : ita ut illud eorum industriae, id postremum temporum calamitati tribuendum, videatur. Enim vero, quamvis fatali quadam necessitate, qua humana omnia paulatim perficiuntur, caruerat tamen hactenus Theologia, non insitis illis ornamentis, quibus spoliari numquam poterit, sed illis alumnis, qui ejus omnes divitias in uno opere, ostentarent. Quantam vero gloriam divinae illi doctrinae additam arbitramini, postquam D. Thomae incredibili studio, & labore Summa illa perfecta est, in qua veluti in speculo omnis Theologiae venustas sine macula, rugaque ulla videretur ? Hactenus homines divisam, ut ita dicam, & particulatim expressam ejus pulchritudinem admirabantur. Desiderabatur, qui integram venustissimae Theologiae imaginem humano generi eleganti penicillo depingeret. At vero divina Theologia, quemadmodum Alexander Macedo ab Apelle tantum pingi, aut fingi à Lysippo passus est, ita se ab uno D. Thoma ex integro illustrari voluit, & poliri. Et

certe sapientissimum illum pictorem Apellem noster hic magnus imitatus est. Qui quidem Helenae tabulam picturus ex multis eximia pulchritudine praestantibus feminis, quod in unaquaque esset perfectius vividis coloribus expressit. Nihil enim esse solet uno in corpore omnibus numeris absolutum, eumque morem tenuit semper natura, ut non uni cuncta, sed aliud ali commodi, ut ait Cicero, aliquo adjuncto incommodo muneraretur. Thomas etiam perfectam Theologiae imaginem depingere cupiens omnibus in unum locum coactis Patribus, ex his quae quisque elegantius dixerat, fortius impugnaverat, gravius confirmaverat, verius explicaverat, decerpserat, libavit, expolivit excellentissima. Adeo ut nisi tantum, tamque eximium pictorem nacta esset Theologia, nihil certe amississet de nativa sua pulchritudine, illustris vero, id est nota mortalibus, numquam extitisset.

Quid? Te ipsam appello, divina Theologia. Nonne tibi, ex hujus laboribus, & vigiliis novus quidam gloriae cumulus accessit, quum repente eos discipulos habere mirata es, quos olim magistros habuisse gloriabaris? Mirabuntur gentes omnes ad quos hujus facti fama pervenerit, valuisse tantum unius hominis ingenium, ut sui desiderio non exteras ac

re-

remotas gentes suis sedibus , sed caelo divos deduxerit. Obstupuscent barbarae etiam nationes quum scriptum legent , D. Paulum , sociumque Augustinum ex doctoribus auditores D. Thomae factos fuisse. Ergo plus alumno suo Theologia debet , quam Theologiae alumnus. Illa se D. Thomae incultam tradidit; hic Theologiam sibi excultam omni ratione reddidit : illa ante D. Thomam mortales habuit discipulos : hic illam immortalibus auxit : illa D. Thomae ignobilis in terris obtigit : hic illam ad tantam gloriam evexit , ut invidere beati mortalium felicitati quodam modo viderentur. Jure ergo te Summi Ecclesiae Pontifices , Thoma excellentissime , innume- ris laudibus decorarunt. Recte te Johannes XXII. magnum appellavit : recte Quintum te Ecclesiae Doctorem Pius summus Pontifex dici voluit : recte , sine ullo te prorsus errore scripsisse Clemens VIII. testatus est : recte te Paulus V Ecclesiae scutum appellandum censuit. Miramini tot elogia in unum virum jactata ? At ego ajo , nec centesimam partem ac meritis est ab hominibus esse laudatum , cujus opera probata sunt amplissimo Dei judicio , & maximo. Quid ? Fuit ne umquam ullus in Ecclesia scriptor , afflatus excipe divino spiritu , cui de scriptis suis consulenti

responderit Deus : bene scripsisti de me, quem-
admodum D. Thomae respondisse accepimus?
Quid faciant homines quum sapientissimus
Deus hujus viri labores probandos censuerit?
Ecquis mirabitur confluisse ad D. Thomae
gymnasium caelestes cives, cujus doctrinae
laudator, probatorque Christus obtigerit?

Huic vero tanto viro pudeat ne Theolo-
giam splendorem suum, gloriamque apud ho-
mines debere? Imo tantum D. Thomae nomine
superbit, ut Thomistico nomine sanum id est,
verum Theologum significari velit. Ceterorum
nomina quantumvis clara, & illustria, pro
Theologis usurpari aegre patitur, nihil enim
se eis obligatam esse arbitratur. Cum hoc ve-
ro à quo lucem, claritatemque accepit, no-
men commutare non gravatur, sed magnae
etiam gloriae ducendum existimat. Numquam
enim clientem patroni, aut civem optimi
principis nominis puduit, nec Theologiam li-
beratoris sui.

Quae quum ita sint, clarissimi juvenes,
vos, vos inquam compellat oratio mea, ca-
vete ne ab hoc expertissimo duce desciscatis.
Huic ego vos commendo, dabitque operam
D. Thomas, ne aut me, aut vestri quemquam
imperii sui poeniteat. Videte quem ducem ha-
beatis, nobilissimo genere, ingenio prae-
stan-

stantissimum, virtute egregium, in Theologia vero principem clarissimum. Sed dux patritius servilia ingenia, angustasque animas ferre non potest, nec sapientissimus praeceptor tardos, oscitantesque discipulos, nec morum innocentia Theologiae princeps commendatus seditiosos, protervos, efrenesque auditores. Ab his oculos suos avertit D. Thomas, illosque adamat, quos modestia, gravitasque morum à ceteris secernunt. Contendite ergo, juvenes Clarissimi, ut vestris moribus D. Thomae discipuli non falso dici videamini. Quantum enim gloriae Theologiae accessit ex D. Thomae vigiliis, tantum illi apud cordatos omnes obtinebunt, qui pietate ac studio litterarum, dignos se tanti magistri discipulos exhibeant.

*CAROLO III. HISPANIARUM REGI,
ac Patriae Patri Panegyricus.*

Oratio XIV.

Verendum quidem mihi est, A. A. O. O, ne quemadmodum dicturo olim de litterarum laudibus praeclare Cato objecisse fertur: stulte quis hoc vituperavit, ita me quisquam de CAROLI III. fide, modestia, ani-

mi magnitudine , pietate ceterisque dotibus egregiis dicentem jure reprehendat , quod rem minime ignotam , & obscuram in medium adducam. Sed haec ipsa causa quae mihi timorem incutere posse videtur , omnem eripit. Nisi enim parentis nostri tanta esset virtus, tantaque gloria , ut sine ulla orationis commendatione ignorari non posset , non auderem ejus laudes attingere. Equidem indignus mihi prorsus omni laude princeps ille videtur , cui oratorum vox opus sit , ad nominis celebritatem comparandam. Decet sane bonum principem, quemadmodum ceteris hominibus dignitate antecellit , ita eos gestorum gloria superare, ut neque praeconis voce egeat , nec ea possit comprehendi. Tua vero illustria facinora, CAROLE Rex, quum Asiam penetraverint , Africam impleverint , Americam illustraverint, Europam in admirationem rapuerint , nostram quidem orationem non desiderant , quum suo satis sint splendore nobilitata , sed eo magis celebranda sunt , quo minus incredibilia videbuntur. Atque hos ego principes omni laudum genere prosequendos judico , non ad eorum famam longius , latiusque disseminandam , sed quod ipsa natura hoc in eos grati animi testimonium jure exigit. Neque vero supervacaneum est eorum laudes commemorare , qui
omnium

omnium ore vulgatissimi sunt. Nam quemadmodum ea, quae pulchra sunt, & jucunda non satis arbitramur vidisse semel, sed juvat diu immorari, & illa usurpare oculis, ita profecto eorum res gestas repetere, quos amamus, incredibilem affert oblectationem. Quis autem principem suum non amet, eumque principem qualem ne efingere quidem nobis potuissemus non omnibus amoris significationibus prosequendum putet? Et quidem cogitanti mihi nostri regis pueritiam bellicis laudibus ad victorias, & triumphos enutritam, & in regno nondum satis pacato adolescentiae suae prudentiam, succurrebat nulla ratione posse melius ejus laudes attingi, quam si cum prudentissimis totius antiquitatis viris Nestore, & Ulysse nostrum principem conferrem. Sed parum esset hoc nomine nostrum regem commendare. Nam praeter quam quod eorum virorum facinora sunt pleraque falso memoriae prodita, communia sunt cum multis aliis veteris, recentisque aetatis Imperatoribus. Eoque accedit Parentem nostrum haud multum iis laudibus delectari, quae alieno luctu consent. Nec quod puer adhuc inter aeratas phalanges, tormentorumque fragorem versatus sit, militari gloria ita ducitur, ut non huic pacem, civiumque suorum anteponat felici-

tatem. Fuerit saepe huic puero mensa bellum cum timpanum : praebuerit saepius fessis labore membris cubile nuda humus : excierit saepissime tabernaculo hostilium tubarum clangor : jam pedes , jam eques aciem , aut lustraverit , aut direxerit. Victor denique fortissimorum hostium spoliis onustus , regnum sibi suo sudore , ac fortitudine pepererit , novumque imperium , populumque ad seditiones , natum nondum vir aequissimis legibus continuerit. Enim vero etsi sunt haec per se admiratione dignissima , CAROLO tamen , qui ea praestitit non sunt item jucunda. Tanta est quippe in nostro principe suorum civium caritas , ut quoties cogitur ad severitatem , eam licet magno pietatis temperamento moderetur , imperandi doleat miseram conditionem , eoque nomine adscriptas laudes averso vultu excipiat. Itaque non sum praedicaturus quantas ille res belli gesserit , non ejus trophaea , caessorumque hostium acerbos commemorabo : libens haec omnia praeteribo , nec enim sunt necessaria ad sui nominis commendationem. Et ego principem qualem omnes optant , non bellicosum , non severum , non incautas ex sermunculis voces inquirentem , sed pium , liberalem , beneficum , & publicae felicitatis auctorem requiro. Cujus imago,

go, & exemplum unde potius peti oportet, quam ex parente nostro, in quem multo verius, quam in D. Titum, deliciarum generis humani cognomen jactari potest? Hic enim in principatum evectus est tam adverso rumore, ut propalam alius Nero praedicaretur. Quam famam, etsi humanitate princeps in maximas laudes converterit, promeruerat antea tamen administrata aliquanto incivilius, & violentius Praetorii praefectura. Noster vero CAROLUS nihil umquam egit inclementer, pietatemque à majoribus acceptam ita coluit, ut ab ea nullo umquam vitae suae momento abhorruerit. Nisi quis ita sit demens, ut scelerum illam impunitatem ab eodem Tito post acceptum pontificatum oblata in magnis suis virtutibus ponat. Parum enim publicae felicitati consulitur, si grassari impune vitia permittantur, & à vera pietate longe est alienissimum innocentium civium sanguine, quam improborum poena laetari. Et quidem parum interest jubeas, an permittas caedes fieri, nisi quod homines unius furorem facilius vitant, quam tot civium barbarorum. Jure ergo noster Parens aliam viam ingressus est: non enim imperitae multitudinis favorem, quae specie saepe virtutis, non minus ac vera sanctitate ducitur, captaturus,

Im.

Imperium accepit, sed publicis commodis consulturus. Atque utinam in me tantum esset eloquentiae, & ad dicendum facultatis tantum, quantum sat esset ad nostri principis imaginem exprimendam. Sed quoniam majus id est quam humanae vires praestare possunt, conabor saltem effigiem hanc Publici Parentis quocumque modo adumbrare, ut futuri reges intelligant quantum sibi elaborandum sit, ni velint nostrae felicitati posteritatem invidere. Nihil enim praetermissum est ab optimo Principe, quod non ad publicam utilitatem accommodaret. Quippe non ita pacis negotiis intentus fuit, ut belli artes negligeret. Non in eo aut mercatura litteris, aut scenicae artes agriculturae, aut denique navalis disciplina Religioni obfuit, sed omnia pariter, & simul divino prope animo est aggressus. Quod si non, ut immortalis suo ingenio conceperat, omnia obtinuit, id ipsum virtuti suae tribuendum est. Haud enim decebat immortalis animo CAROLI, vel ipsum mortalem CAROLUM parem inveniri. Ac ne cui forte vaga oratio nostra videatur, aut in inensum excrescat illa, si nullis coercita terminis libere spatietur, dicam tantum de juvenum institutione, de artium incrementis, de civili ac militari disciplina, ac postremo de nostri Parentis religione,

ne, quae omnia regnante CAROLO ad hoc splendoris evecta sunt, ut nihil simile praeteritis seculis visum, futuris vero nihil majus sperandum sit. Sed quidquid dixero ad unam summam referri volo publicae, vel utilitatis, vel felicitatis. Quid enim Reip. commodis augendis aptius excogitari potuit quam juvenum rite instituta disciplina? Aut qua in re diligentius versati sunt clarissimi illi legum latores Persarum Cyrus, & Licurgus Lacedemoniorum? Quos tamen quam longo post se noster Pater reliquit intervallo? Barbari spartani quod neglectis bonis omnibus artibus ad laborem tantum, ferociam, & immanitatem traducerentur, dignique profecto in quibus etiam sapientissimum illud obediendi magistratibus, quodcumque juberent, monitum reprehenderetur. Tunc enim legum observantia jure exigitur, cum legibus salus publica, publica utilitas firmatur. At dura imperare, & injusta, vique, minis, strictisque ensibus efeminatum populum ad obedientiam cogere, & inconsiderata severitate assuefacere, id est, non fraenare immodicas cupiditates, sed hominum patientia per summum nefas abuti. Alia est parendi, alia jubendi ratio, A. A. Scio. Sed quemadmodum saepe multis in locis immodica, & injusta praecipienti parere extremae moderationis est,
ita

ita ea exigere ultimae est tyrannidis. Fuerint ergo patientes Lacedemonii : tulerint aequo animo , aut exponi debiles suos filios , aut abstrahi à suo gremio , aut ad fastidium lictorum in Dianae aris virgis caedi. Quid ? An ista laus civium , si tamen laude tanta immunitas digna videri potest, in auctorem etiam earum legum redundabit? Nonne multo hunc melius civium carnificem , quam parentem appellabimus ? Non ita Parens noster : non hac via laudem quaerit , tantumque abest , ut eam optet , ut ne oblatam quidem ac ultro venientem exciperet , malletque se à suis civibus deseri , quam impune non dico eorum capitibus insultare , sed ne pausillulum quidem animum ab illorum cura deflectere. Haeret quippe immotum CAROLI menti veram , eamque solam esse imperii felicitatem , quaeque sollicitudines , anxietatesque omnes leniat , multis posse prodesse , felicemque Principem , & dici , & haberi eum unum oportere , qui sua, si opus sit infelicitate , ceterorum felicitati consultum velit. Hanc ergo in cives suos caritatem , quam in Cyro fortasse Xenophon ad vitae magis , quam ad ejus principis imaginem expressit , parens noster longe vicit. Ille enim frustra tot legibus pueritiam vallavit : frustra tot praeceptoribus adolescentiam circumclusit:

fru-

frustra nondum magnis facinoribus idoneos à vitiis revocavit, si mox viri corruptelarum omnium illecebris in praeceps, & vetitum abripiebantur. Quae enim umquam fuit natio immoderatiores intemperantiae? Qui usquam reges in suos crudeliores? Qua in regia par ambitio, superbia, factiones, luxus? Quae dum cogito identidem succurrit falso illam pueritiae, ac juventutis curam jactari solere. Fieri enim non potest, ut qui bonis moribus à teneris annis imbuantur virili toga sumta tanta audeant facinora. Quae tamen si quis malis exemplis senum tribuat, is non videt sibi tunc fatendum fore parum juventutis educationi cavissee Cyrum, qui suis civibus consilia satis multa, exempla nulla providerit. Praesertim quum homines, in tanta fortunae varietate oculis magis, quam auribus moveantur, inque agendo non tam quid fieri debeat, quam quid fiat vulgo consultent. Ergo multum laudis principi nostro detraherem, si hunc cum Cyro, aut Lycurgo conferrem. Una enim lege totius antiquitatis famam facile superavit, nec posteris nostris ad pueritiae eruditionem commendandam necesse erit peregrina nomina crepare, auditoresque suos ablegare ad Graecos, aut Sineses; quin assuescent exteri Patres familias multis votis similes nostro CAROLO principes

pes expetere. Non enim contentus hic noster vere parens quibuscumque ludimagistris, quam sapienter, quam pie, quam divine puerorum hanc institutionem emendavit! Erant olim praeceptores juventuti, sed illos non consilium, sed fortuna, non patriae amor, sed pecuniae, non virtus dabat, sed extrema paupertas. Parum dignum minoribus magistratibus videbatur in id incumbere, unde vera omnis felicitas peti oporteret. Jacebat itaque puerilis institutio, spesque reip. aut nulli, aut sine delectu proletario cuique tradebatur. Quam opinionem publicae utilitati longe perniciosam exemplo, & auctoritate sua Parens noster infirmavit. Diu multumque hac cogitatione fatigatus, anxiusque ejusmodi cura, satis superque demonstravit, non esse à virorum principum personis alienum totos industriae nervos in id conferre, quod tantum regem habuerit sollicitum. Atque ut haec opinio altius omnium animos pervaderet, non quibusvis magistratibus, non duumviris, aut curionibus permissit, quos vellent, suis oppidis, & vicis ludimagistros constituere. Hanc curam, hanc provinciam primario civitatum Senatui, & Sanctissimis Pontificibus demandavit. Veniunt ergo jam ex ultimis pagis ad clarissimas urbes rustici homines: adeunt gravissimos Praesules cum morum,

rum, & generis commendatione à sacrificulo, & tribulibus suis accepta: interrogantur de religionis capitibus, repudiantur, probantur, utrumque ex publica utilitate. Jam vero qui ob morum gravitatem, & Christianorum placitorum intelligentiam publico testimonio digni judicantur juventutis praelectura per libellum supplicem senatum postulant, dictoque die accedunt de his rebus, quas docere sese posse profitentur, responsuri. Quod si quis parum dignum Senatorum majestate putet, aut legentibus candidatis aures accommodare, aut de syllabarum conjunctione, & divisione longam orationem instituere, ac elementorum elegantiam, apices, & caetera ejusmodi intentis oculis observare, is non videt sub minimarum rerum specie occultari plerumque res quam maximas. Ut enim sub paucis exiguisque seminibus futurae messis spes tota latet, sic ex parvis initiis res magnae crescunt. Quare qui reip. felicitatem optant, intelligant sibi non tam auctororum, quam juvenum informationi providendum. Illos enim à vitiorum consuetudine vix ulla ratione dimoveas; hos vero rerum omnium insolentes quo velis facile impellas. Itaque eos qui reip. praesunt maxime decet, illorum educationi in qua salus patriae fundatur, auctoritate, consilio ac viribus dil-

li-

ligenter providere. Tunc enim salva res est, tunc felix rerum status, quum ii ex quibus resp. coalescit salvi sunt, ac felices. Jam vero quum nec legere, nec scribere per sese queunt, nonne hos oculis manibusque captos quodam modo esse dicemus? Nonne sunt multo illi infelicissimi, qui à praeteritorum, absentiumque societate ob hanc litterarum ignorantiam distracti, angustissimis unius pagi finibus continentur? Quanamii ratione, aut cum suavissima uxore, aut dulcissimis liberis longe peregrinantibus colloquentur, aut rem suam administrabunt, aut in ditiorum administrationem adsciscentur sine his litterarum praesidis? An est quidquam calamitosius quam vertendis glebis, exercendisque arvis, perpetuo ac sine ulla melioris fortunae spe quasi nefasto aliquo jure sacratum vivere? Ergo providentissimo parenti obligantur maxime rustici homines, quod ab his miseriis, ignorantiaeque vinculis vindicati, & sperare melius possint, & animum festis saltem diebus utili ac jucunda lectione reficere. Poterat discendi ardor agriculturae officere, nullumque perniciosius damnum reip. evenire poterat, quam philosophandi male suada rabies. Desererentur tunc arva, conquiesceret mercatura, scenicae omnes artes oblitterarentur, ac de-

denique his praesidiis , destituta resp. penitus labefactaretur. Ut non immerito quaeri posse videatur infestior ne futura esset publicae utilitati ignorantia , an vulgata veluti dira aliqua pestis per omnes ordines philosophia. Inter rudes enim homines esset quidem jus summum summa vis , sed timor tamen contineret societatem. Ast ubi semel Philosophia arva , pascua , sutrinam , tabernasque artificum invaserit , quae demum esset obedientia , quae cum hominibus homines conciliat ? Qua detracta quid miseris mortalibus restaret praeter silvas , ac ferarum antra , & recessus ? Ac quemadmodum si aequa vis cogitandi brutis hominibusque inesset , nulla ratione ac metu taurorum elephantorumque armenta in servitutem possent redigi ; ita profecto si simili sapientiae opinione jubentes , pariturique valerent nullo ii pacto , nullo suppliciorum terrore , nullis blanditiis in officio continerentur. Sed cavuit id admirabili prope ac divina sapientia CAROLUS , singulorumque utilitati sic paruit , ut publicae etiam consuleret. Voluit itaque cives suos his litteris ornari , sine quibus praeter speciem nihil humanum praeferrent ; graviores doctrinas , quibus cives sine detrimento carere poterant , non passim , nec temere , sed frequentibus urbibus concessit. In

utroque ergo tua, Rex CAROLE, adversus amantissimos cives caritas elucet, & dignitas. Etenim alienum tibi à Parentis nomine videbatur necessariis illis ad felicitatem adjumentis spoliare cives tuos, tuaque majestate indignum magistrum verius pecudum, quam hominum regem appellari. Nec multum sane refert pecus sis, an dicaris, nisi quod nasci, si crimen dici potest, est crimen necessitatis, fieri vero voluntatis. Satis igitur hoc facto demonstrasti, amare te, & in deliciis habere humanum genus. Nec minus te parentem omnium probas per ea quae negasti. Concedendo enim pagis ludimagistros intulisti felicitatem, negando vero graviorum disciplinarum praeceptores, ne essent infelices sapienter cavisti. Nam ut in corpore si membra singula jubere contenderent, capitique hanc gloriam praeripere, necessario totum ad extremam tabem veniret, ita profecto felix reip. status corrueret, inducta perniciosissima hac intelligendi aequalitate. Decet quidem esse in rep. sapientes, ita tamen, ut servilibus tabernis non desint opifices. Posteriores intelligent quantum utraque in parte CAROLO debeant. Tot collegia, aut nunc primum excitata, aut collapsa jam in pristinum splendorem restituta, tot academiae, tot Sacerdotum Seminaria suo hortatu ac sum-

ti-

tibus constituta quantam spem futuræ aut rusticorum, aut militum, omniumque ordinum educationi afferunt! Quantam gloriam Hispano nomini! Quantam omnibus ordinibus felicitatem! Florebit magna doctorum hominum copia, qui suis studiis regere multitudinem possint: acuentur ingenia præmiis excitata, revocataque velut post liminio industria cum labore antiqui etiam mores, gravitas, fides, integritas restituentur. Omnia quæ à CAROLO sancita sunt, tam multa, tam varia, tam diversa, ad unam hanc educationis summam referri possunt. Non enim utilitas sine labore constare potest, & vitia atque prava exempla, quæ vel in primis corrumpunt adolescentiam nisi inertia, & otio non aluntur. Jam vero domesticæ disciplinæ quanquam melius ratione consulendum fuit, quam regiae tuæ familiæ optima institutione. Superiore sæculo, ac præteritis temporibus in regum aulis aliarum virtutum exempla suppetebant, pudicitiae tamen non ita ratio diligens habebatur. Nunc autem nihil simile audimus. Liberos tuos omnes Patres familias veluti modestiæ, continentiaeque exemplum sibi proponunt, optantque his suos quam simillimos. Audiunt enim de his in pauperes efusam liberalitatem prædicari, in te summam

obedientiam, in cives comitatem singularem. Cultus autem quanta modestia esse dicuntur? Eos enim inter procures, & custodes suos exquisiti ornatus negligentia, non minus quam oris lineamentis, tuos agnoscimus. Fructus hi sunt tuae disciplinae. Surgis è lecto ante Solem, rei que divinae post tuas preces inter-
es summa religione. Invisis tuos liberos, de-
oscularis, ab eorumque amplexu ad gravissima negotia te confers. Caenas ante meridiem ob
omnium oculos, nec enim necesse est tibi latebras intemperantiae quaerere, quum ex tua mensa frugalitatis exempla peti possint. Ab epulis non ad lectum transis, ut iis est opus qui nimio cibi, vini que usu hebetantur, sed ad venationem. Neque enim tibi placent spectacula, non choreae, non ceterae artes quae corpus animumque emolliunt. Non alius apro fortius occurrit, nullus constantius, laetiusque imbres, hiemem, aestumque tolerat: cursu nulli cedis, nec feriendi quocumque mineris felicitate. Nec in hac liberalissima animi relaxatione totum tibi tribuis, multum etiam rusticis concedis. Sectaris avidissime lupos ex quorum caede si tibi laus, & oblectatio obvenit, agricolis certe, & pastoribus par utilitas. Ubi vero domum te recipis, quasi nihil cursu fatigatus sis, iterum ad negotia regni

ex-

expedienda accedis. Jam vero antequam cubitum eas, dum mensa instruitur lusoriis chartis cum tuis familiaribus parumper indulges, non ex tuo ingenio, sed ne acerbus fidissimis tuis civibus videaris? Inde gustato potius, quam accepto cibo in cubiculum te abdis hora decima. Haec est brevis tuae vitae ratio quam qui attente ob oculos ponat, intelliget profecto quam sit optandum, ut eam ditiores cives imitarentur. Exularet luxus, convivium usque ad multam noctem non proferrentur, nec pictae chartae tot familiis essent exitio. Discerent homines qua ratione filios continere oporteat quum viderent liberos tuos jam prope viros nec domo egredi te inconsulto audere, nec tantillum à praescripta via, quum exeunt deflectere. Admirantes etiam intuerentur domi aut legentes, aut scribentes, aut aliquo labore occupatos filios tuos, nec minus otium quam superbiam ab eorum cubiculis procul abesse.

Quae quum omnia ad optimae educationis exemplum utilissima sint, non sunt minus opportuna ad industriam, id est, ad alterum felicitatis publicae fontem acuendam. Qua in parte non praeteritis modo imperatoribus, sed etiam posteris majoris gloriae spem sine controversia praeripuisti. Quae enim ars esse po-

test, quam aut non primus in tuum regnum intuleris, aut collapsam, jacentemque tua providentia non erexeris? Pictura, Architectura, agrorum ratio, & mercium studium, textura denique omnis generis per te longe lateque floret. Superbiebat hactenus Hispania pretiosis Americae metallis, divitibusque fodinis tumida vix suo nomine dignas scenicas artes existimabat. Sed dum inani tumore extollebat animos, exterasque gentes, velut sui luxus servos putabat, vere ipsa institorum suorum commodis serviebat. Graves auro, graves argento naves portus nostros subibant, sed vix dum expositas littore divitias peregrini mercatores accipiebant, nos vero inter tantas opes miseri vix minima parte fruebamur. Non tulit hanc suorum civium conditionem abjectam noster Parens. Videbat enim perniciosas civibus Americae opes fore, si per illas nostri hostes ditescerent. Augeri vero iis externos populos necessarium erat, nisi aut in nos illorum arma, aut in illos nostra ingenia excitarentur. Quorum illud à nostri CAROLI humanitate alienissimum, id vero plenissimum honestissimae utilitatis. Nam bene ac sapienter veteres illi nummariae rei auctores non eo consilio aes, argentum, aurumque signarunt, ut iis tamquam tabellis pictis oblectarentur oculi,

oculi , sed ut eorum ope ad victum , ornatum-
que necessaria ditiores compararent. Itaque
inutile nobis ingens auri , argentique pondus
fuisset , splendidosque acervos instruere , si
ceteris rebus quibus , vel in primis eget vi-
ta hominum , sublatis exteris mercibus , ca-
reremus. Sed longe aliud est pecuniis veluti
sacris invidiose parcere , aliud earum utili-
tate fraudare patriam. Etenim pecuniosi in
quavis republica pauci sunt sane , nec dici
felix ac salva illa potest , ob ingentes non-
nullorum divitias , si nihil ex illis utilitatis
ad populum redundet. Quid autem commodi
haurire ex tantis opibus multitudini licet , si
avide , & studiose exterarum ubique merces con-
quirantur ? Aut quis tam hebes , aut tardus
sperare audeat , posse ditiores patriis opifici-
bus contentos vivere , si neque elegantia , neque
pretii vilitate cum exteris comparari queunt ?
Ille ergo mihi publicae felicitati consulere di-
cetur , qui omni ratione provideat ne usquam
pecunia iners , ut ita dicam consistat , & otio-
sa , sed perpetuo à ditioribus in populum , à
populo in aerarium , ab aerario in omnes or-
dines transeat. Sunt enim in Rep. pecuniae ,
quod sanguis in corpore , quo sese in omnes
partes ferente ex naturae legibus salus ac fir-
mitas efficitur : cessante vero , aut iniquius cir-

cumfluente mors venit , aut membrorum languor. Itaque non tam mihi de nostra Hispania optime meriti videntur Ferdinandus Catholicus , succedentesque mox reges , qui suis classibus utramque Americam vectigalem fecerunt , quam noster Parens , qui nos vere tanti imperii , jam dudum ex jure dominos , usu nunc primum probavit. Erat huic dominio inimicissima , quae late nostrae gentis animos multis victoriis elatos , opinio invaserat , mercaturam scilicet à nobilium studiis longe arcendam , & propulsandam. Quo ex praedjudicio aequè ipsi , ac salus publica affligebantur. Nam quum ad ineundam mercaturam ingenti pecunia opus sit , quinam ad illam animos adjungerent nobilibus velut à sordida illa arte retractis ? Ea vero neglecta , quomodo ii pristinum gentis suae splendorem tuerentur , ac conservarent ? Jacuissent ergo in summo squallore ac tenebris equites nostri , conquiesceretque adhuc navigatio nisi publicae felicitatis Parens hoc metu nobiles , tantaque calamitate remp. liberasset. Lata est lex , qua nobiles CAROLUS ad utile patriae , ac proinde honestum lucrum excitavit , testatus nullam ob id immunitatem imminutam censeri oportere. Itaque una lex , unus dies , unum chirographum complures familias nihil jam praeter speciem

antiquae nobilitatis retinentes in lucem revocavit, otiososque equites à caedis, fraudum, factionum, alienique aeris consuetudine ad laborem, ad humanitatem, & ad augendam rem familiarem convertit. Multum tibi hac de causa obstrictam se patria rebatur, nondum tamen à te illi satisfactum putabas. Quid? Quaerebas ne nobilium parens, an totius populi, & dici, & haberi? Utrumque parum, nisi vere esses omnium, nihil enim ad tuam modestiam quid judicarent alii pertinere arbitraberis, ad humanitatem vero, & pietatem tuam multum referebat quid esses. Populum itaque ad industriam non tam principis auctoritate, quam more parentis incendisti. Praefers semper domestica peregrinis muneribus, hispanoque non minus more, quam textu cingeris. Ament alii Gallicum cinctum, tibi vero patria gravitas multo est potior: utantur alii brevioribus galeris, tibi Hispani petasi in deliciis sunt. His exemplis, amor, ac deliciae nostrae, quid aliud efici optabas nisi excitari in optimatibus tuis hanc patriarum rerum aviditatem, qua popularis industria aleretur? Sed quum te intueri omnes non possent in tanta imperii tui magnitudine nonne tuo jussu de industria populari libellus in omnes urbes, vic-

cos

cos, & pagos transmissus est, ut pro concione
amantissimis tuis filiis recitaretur? Irridetur
nec immerito fortasse Tiberius Claudius quod
inter XX. edicta, quae uno die proposuit, &
picari bene dolia uberi vinearum proventu,
& ad morsum viperae nihil aeque facere, quam
taxi arboris succum, edixerit. Nam etsi uti-
lia haec monita videri possint, non sunt
tamen digna, quae publicis locis sub principis
nomine adfigantur. Quamquam enim qui ci-
vium dominus, parens etiam esse idem oportet,
eo tamen est utendum temperamento, ut
nec majestati lenitas, nec lenitati majestas
quidquam detrimenti importare videatur. Sa-
pienter itaque Parens noster nec suo nomine,
nec edicti more, sed aliena opera, monentisque,
modo de lanificio, de nendi ratione, de medi-
candis seminibus, ejusque generis aliis rebus
multa utilia edocendos suos cives judicavit.
Ac quemadmodum de venatoribus tuis, si quid
adversi acciderit, herbarum vim, ac natu-
ram comiter, & liberaliter ostendis quin pu-
blicis edictis ex mutasceo laudem quaeras, ita
profecto de his rebus, quae humiles videri
possunt, & sunt tamen inprimis necessariae,
per te proximos, absentes per magistratus
tuos informandos censes. Utrumque, CAROLE,
perhumaniter. Nam quod tute ad industriam

excites agricolas quos sors tibi objicit, quis non videt principis efici benignitate? Jam vero quod absentes, aliena voce horteris quantae est temperantiae? Non enim rustici, ac longinqui homines intelligunt monere umquam reges solere. Nam quum id nomen uti sanctum, ac sacrosanctum habeant, quot iutus, tot decreta, quot verba, tot se leges audire arbitrantur. Itaque etsi saepe, quae jubentur probent, jubentem tamen, ut imperiosum, ac superbum taciti dedignantur. Tantus est quippe libertatis amor, ut plerumque quae placent maxime, fiant invisa necessitate. Mirabuntur ergo posterī ac maximis te laudibus ad caelum eferent, quum videant excultas solitudines, auctam ubique agriculturam, vigere artes, nulla lege, nulla sanctione, nullo principis edicto. Quantum etiam commodi sequentes reges, ex collegiis amicorum patriae à te in primariis urbibus constitutis accipient, quantisque praeconiis aequissimam tuam mentem, publicaeque utilitatis studiosissimam extollent? Quae enim major pietas? Quod felicitatis tuorum civium optabilius desiderium, quam prospicere, ne ullo umquam tempore felices esse desinerent? Parum tibi videbatur imperii tui annos aureum seculum, saturnia tempora appellari, nisi etiam provideres, ut idem

nomen in sequentia secula jactaretur. Multo profecto dignior ejusmodi appellatione, quam Augustus ille qui ad minuendam triumviratus sui invidiam leniter imperio usus est, & ad ejus rei gratiam augendam truculentissimum Tiberium successorem designavit. Tu vero fratris tui Ferdinandi singularis pietate regis successor non à posteriorum sceleribus regni tui expetis commendationem. Censes enim parvam esse virtutem, quae tantum inter vitia eniteat, eamque exoptas, quae inter illustrissimas comites longe lateque caput extollat. Itaque in his collegiis, in quibus praemiis ad omnes artes tenues homines excitantur successoribus tuis praeclaros in reip. administratione adjutores relinques. In proximo autem amplissimae posteritatis herede CAROLO Antonio, Asturiarum Principe novum nostris regnis decus, ingentem gloriam, praesidium unicum, alteram spem, atque ut uno verbo complectar omnia, morum, corporisque, non minus, quam nominis tui vivam imaginem ac perfectam. Sed haec olim, in praesentia vero non contentus tot rationibus publicam felicitatem auxisse, exhauriri pene aerarium tuum passus es, ut non verbis, sed re ipsa publicis te commodis inservire demonstrares. Dolebas multorum civium miseram

ram conditionem , qui non tam desidia , quam
fatali quadam necessitate aliena clementia vi-
vere cogeabantur. Sublevari hanc posse spe-
rasti, si inertia auri argentique pondera in ci-
ves ex publica utilitate erogarentur. Erogari
autem nisi auctis muneribus , aedificiisque in-
ceptis utiliter nulla poterant ratione. Aucta
ergo à te est militia , aucta tribunalia , ut es-
sent plures, qui liberalitate principis alerentur.
De operibus autem quid dicam ? Regiam tuam
urbem , quis majorum tuorum si ad vitam re-
vocaretur agnosceret ? Quis aut prati Matri-
tensis magnificentiam , aut portarum maje-
statem, aut viarum amplitudinem , aut mundi-
tiam , templa , palatium , xystos non admi-
raretur ? At qui non hic , ut Nero incendiis
viarum flexuras, veterumque aedificiorum defor-
mitatem abolevit , sed aequitate numerataque
soli dominis expetentibus pecunia. Itaque
sine ullius querela , quin potius multorum
utilitate regias villas ita auxit , ut plus CARO-
LO , quam conditoribus suis debere videan-
tur. Atque in hac ipsa aedificiorum multitu-
dine tanta temperantia fuit , ut cum minori
sumtu potuerit novam aliquam villam excita-
re , maluit tamen excitata perficere , & ampli-
ficare , quam vanum quaerere conditoris no-
men. Utinam hac essent privati homines mo-
des-

destia , malesuadamque hanc gloriae cupiditatem deponerent ; essent tunc profecto in nostris urbibus pauciora hospitia cum pauperum , tum etiam aegrotorum, sed abundarent omnia, neque tot angustiis premerentur. Male quippe à fundamentis ejusmodi domus condere , quam collapsas reficere , id est suae magis gloriae , quam publicis commodis parere velle. Parens autem noster majorum suorum instituta modeste sibi placere manifestum fecit , quum in illorum conservationem , amplificationemque ingentes opes summa liberalitate congesserit. Nec ideo defuerit CAROLO conditoris gloria. Mariani montes , latronum antea latebrae paucis mensibus deductis ex Babaria coloniis , florentissima provincia facti sunt. Vasta illa solitudo, quae saepius spoliatorum ejulatibus respondit , hausitque insontum cruorem , tuto nunc ab inermibus peragratur , viatorumque oculos objectis arvis, xystis , continuisque vicis oblectat. Nec minore utilitate fluminum emendationem suscepisti. Large sibi Iberus , large Tagus fluebant; tumidusque alter communicato olim provinciae nomine , alter aureis arenis servire civibus recusabat , donec tuo jussu meliorem cursum docti , deductique in rivos arentes campos suo humore irrigarunt. Infinitum esset persequi
sin-

singula. Itaque omittam erecta à te in omnibus fere oppidis, aut templa, aut arces, aut exportandis mercibus amplissimas aedes, aut resectas ex integro disiectas terrae motibus in America urbes. Unum dicam ad tot tantaque opera nullum tributi novum genus excogitasse, quin potius afflictis sterilitate provinciis, aut alia quacumque calamitate oppressis, aut omnino, aut magna ex parte remississe. Nec mirum, quaerebas enim publicis operibus non ut Aegyptii olim, & Romani cives mercenariorum more deglubere, sed miseris, ac calamitosus subvenire. Serpserat latius quam par erat in Hispania mendicorum turba, & laute avita gentis pietate alebatur. Magnum dedecus inustum erat ditissimae nationi, nec minus reip. detrimentum inferebatur. Multorum enim paupertas integris praesertim viribus aut ex propria inertia, aut ex tyrannide optimatum nascitur. Quibus vitiis libere ac impune grasantibus nonne summa affici Remp. turpitudine est necesse? Nec modo id probrosum, sed longe est perniciosissimum. Nam praeter innumera, quae ex otio proveniunt scelera, quis ferat aut agriculturam deseri, aut minui scenicos artifices, aut graves esse modicis familiis inertes ejusmodi reip. fucos? Quae opinio non est eorum
qui

qui in regia enutriti utilitatis quamcumque speciem ante honestatem ponunt. Adsunt Sanctissimi Ecclesiae Patres, qui in hanc sententiam descendunt, Ambrosius Mediolanensis Archiepiscopus, & Basilius Magnus, & Antoninus Florentinae urbis antistes. Poteram alios recensere, nec deessent Conciliorum testimonia. Sed satis ad nostram causam confirmandam unius Basili auctoritas valebit. Qui quum primus omnium pauperum hospitia instituisse dicatur, ceteros obdessidiam inopes, canes ob impudentiam minime ferendos, nec ob egestatem misericordia dignos appellat. Qui quidem summo delectu opus esse in eroganda stipe, quum arbitraretur, par esse judicabat Ecclesiae Hierosolymitanae more ac exemplo praefectis pauperum suas opes à ditioribus commendari. His vestigiis insistens noster Parens postquam satis inertibus publicis operibus providit, excitataque ubique industria ne ulla uti possent excusatione si egerent, vere pauperes paterno vere amore amplexus est. His patere sua hospitia semper voluit, ac ne peregrini civibus officerent ad suas quemque urbes redire, benigneque ibi à magistratibus excipi, foverique ex veteri Ecclesiae disciplina imperavit. Quae eo consilio dicta sunt à me, ut intelligant hi qui
huic

huic legi obtrectant , aut laudari hanc sibi oportere : aut reprehendi item Turonense Concilium , Apostolicos canones , Xysti V. de hospitio S. Michaelis ad ripam instituendo consilium longe celeberrimum. Posteriores ergo qui sanctius quam nos de nostro seculo iudicabunt , mirabuntur parentis nostri incredibilem , atque divinam prudentiam , industriamque etiam in omnium temporum cives liberalitatem. Mediocres homines maximas nostro CAROLO gratias agent , quod alendi tot mendicos onere relevati respirare tandem possint , suisque familiis consulere. Tenuis obstrictos se ejusdem CAROLI pietati fatebuntur , quod in tot ad quaerendum victum adjuventis , crudelium divitum injurias , tristesque vultus vitare possint. Nobiles magnorumque censuum domini concessa mercatura , aperta que libera ad Americam navigatione magnis se praesidiis instructos sentient ad rem domesticam tuendam , & amplificandam. Ob tanta igitur in cives tuos beneficia nonne jam, CAROLE Clementissime, Patris patriae, ac publicae , perpetuaeque , felicitatis auctoris appellationem mereris ? Equidem cogitanti mihi praeclara imperii tui facinora , & res à te sapienter gestas miranti potius , quam numeranti occurrit , nihil à te in tanta rerum

varietate praestitum quod non ad hanc tuorum civium felicitatem referatur. Est haec natura optimi numinis, ut quum nullius egeat, quidquid facit, ob nativam, infinitamque bonitatem, in hominum nationem, conferre totum videatur. Hoc tu exemplo usus ad beneficentissimum Deum quam proxime accessisti. Et certe qui altissimum dignitatis gradum obtineret par ne erat, ut ab inferioribus vitae exemplum expeteret? Itaque ob singularem tuam in cives caritatem quot, & quanta in militari etiam disciplina mutavisti? Non dicam auctum à te exercitum, instauratas campestres exercitationes, rem navalem pene collapsam eo splendoris extulisse, ut Britanni etiam homines ad maritimas expeditiones nati, nuper disciplinam tuam imitandam sibi judicaverint. Omittam etiam tantum rei militaris studium non eo spectare, ut longe lateque stragem feras, ut imperii fines protendas, sed ad civium securitatem, ad multorum, qui alia ratione sustentare se non possent, conservationem. Magna haec sunt, sed illud multo est majus quod feroces animos militum non hostibus modo, sed civibus etiam pertimescendos adeo emollisti, ut tandem intellexerint, se non tam ad hostium vindictam, quam ad civium amorem, & securi-

ta-

tatem militiae sacramento obligari. Non ergo illorum, ut antea, adventus rustici pavent, nec latibula quaerunt timidae virgines; cives enim, & quidem sub CAROLO, non hostes sua hospitia implere laetantur. Neque vero hebetari hac de causa gladios, enervari vires, castrorum morem corrumpi passus es. Sed ita parentem, imperatoremque miscuisti, ut quantum illud securitatis civibus daret, tantum hoc militibus adderet virium. Sciebas bella, nostra praesertim aetate non corporum robore, non immensa proceritate, praestantissimisque viribus confici solere, sed ingenio ducum, ac solertia. His autem quo ullo umquam tempore majora ad perfectionem scientiae militaris praesidia fuere? Quot à te Academiae militum, aut auctae, aut à te primum institutae sunt? Testis Abula, testis Occania, testis Segovia, testes omnes fere portus, qui nobilium militum, subcenturionum, centurionum, legatorum, tribunorumque frequentia, studiis, exercitationibus nobilitantur. Ajunt celeberrimum illum Aegyptiorum regem Osirim, quum militaribus studiis immoreretur, ingentem aequalium numerum iis artibus una informari curasse, quorum opera in expugnando orbe terrarum uteretur. Sed quanto praestantius hic noster

Parens , qui non inani specie gloriae illectus , nec tantum cruoris , sine mercede profundere cogitans , non sibi sceleratorum manum , sed patriae in posterum etiam , aequissimos vindices instruit , ac tutores ? In tuos cives clementia Parentis patriae nomen merebare , sed hac proxima moderatione , id etiam meritus es , ut Parens humani generis dicaris. Hunc tu titulum omnibus victoriae ornamentis anteponendum censes. Hanc unam gloriam avidissime appetis , non quod gloriosum tibi tam multos servare , sed quoniam id servatis utilissimum. Nec quod regum injuriae hostilia dicantur , non rapinae , ideo ex omni occasione bella quaeris. Non times illa quidem. Sed licet Parentis tui Philippi victoriae justae , ac necessariae , partumque à te vix ephebo hostium fortissimorum fuga , Neapolitanum regnum acuant te ad bellicam gloriam , agnoscis tamen à bono Principe praeferrì pacem oportere. Raro enim sine Patriae detrimento vincitur , cariorque tibi est unius civis vita , quam caesorum hostium ingentes tumuli. Itaque novum vincendi genus commentus es honestius tibi , patriae utilius. Sanguine , ac caedibus delectari ferarum est. Triumphus omnium pulcherrimus est hostium ingenia superare. In hoc bello ducem te offers,

& socium, & commilitonem. Quod enim doctrinae genus potest esse in Hispania, quod aut instaurare, aut nunc primum invehere neglexeris? Philosophia, Medicina, jus gentium, patrium, naturale, linguarum studium, Theologia, Ecclesiae disciplina à quo umquam rege tantum splendoris acceperunt? In quo majus patrocinium nactae litterae? Turpe quidem dictu est, CAROLE Rex, turpe inquam, ac indecorum si per se consideres quod dicam, sed carerent maxima gloria nostra studia, ni te habuissent instauratorem. Bene ergo actum est quod nostra litteraria resp. corrumpetur, ampliorem enim per te gloriam assecuta est, quam olim per se adeptae foret. Dominaretur adhuc in nostris Academicis Arabum Philosophia, nisi ita esset deturpata, ut tuam opem implorasset. Sed enim tua auctoritate restauratis, atque etiam amplificatis regiae urbis publicis gymnasiis, jam mutato vultu in publicum prodit nobilissima disciplina omnibus ornamentis insignis, & conspicua. Habent jam nostri juvenes ubi ingenia sua jactent, & tua opera, si voluntas sit, futurum est, ut brevi peregrinas Academias minus desideremus. Ago vero quanta in patriam ex patrii juris academia, utilitas derivabitur? Quantum deco-

ris Sacerdotum ordini ex Ecclesiasticae disciplinae instituto gymnasio? Quod moribus decus ex morali institutione? Quanta historiae lux ex Arabica lingua, qua multorum nostrae gentis vetera scripta continentur? Quae in aegrotos ex amplissimo horto herbarum omnis generis ad medicos usus pertinentium plenissimo? Quid dicam de instructissimo naturalis historiae musaeo nuper à te primum constituto? His tuis exemplis excitatae omnes Academiae, omnes religiosae familiae quanta alacritate in instaurandis studiis, amplificandisque eorum terminis elaborant? Dignus es hac de causa, Sapientissime Princeps, ut tibi in musaeis omnibus, in Bibliothecarum aditu, in vestibulo, atque adeo in penetralibus, & principe gymnasiorum loco statuae tibi, & tabulae, & inscriptiones, uti olim Apollini decernantur. Saepe audivi quondam tibi puero, quaerentibus optimatibus tuis quodnam libentius nomen audires, & avidius in principatu expeteres, sapientis praeter cetera placuisse. Quam tuam vocem satis confirmant collata à te in omne disciplinarum genus praesidia. Sed licet dignissimus hoc nomine videaris, majus est quod es adeptus. Non enim Patriae, humanique generis parens esse posses, si ultra litterarum studium, nihil

hil in carissimos liberos contulisses. Nec dubito quin anteponas nunc Parentis titulum sapientiae omnibus ornamentis. Non quod illa careas, neque enim placent litterae illiteratis, sed quod sapientes non nulli extitere perversi principes, parentes vero patriae nulli nisi optimi. Atqui tua in cives bonitas non modo in publica educatione, in augenda industria, in re cum militari, tum etiam litteraria ornanda elucet, sed in ipsa quoque Reip. ordinatione, ac civili disciplina, quae ad principem potius quam ad parentem spectat. Sed in te horum nominum adeo mixta sunt officia, ut non facile quisquam utriusque fines dignoscat. Neque enim parentis minus quam principis est magistros tribubus, magistros curiis designare, non tam ad ultionem scelerum, quam ad tranquillitatem, pacemque conservandam. Nam si principis est vindices sceleratorum creare, nonne parentis est in regno praesertim, eorum electionem curialibus permittere? Optimum itaque sibi tutorem cives adsciscunt, quem delatus honor modestum, gratumque etiam efficiat. Carebant antea annuis his magistratibus nostrae urbes, quare nec tuto noctu obire viae poterant, nec temere domo egredi. Nunc vero lampadibus per totam urbem collucentibus his curiarum magistris

vias circumeuntibus , juvat amicorum aedes frequentare , apertisque ostiis somnum jucundis colloquiis praetexere. Intelligunt jam boni cives agnosci se à magistratibus , nec verentur immixti improbis debitos tantum sceleratis carceres. Timent facinorosi frequentissimas civitates adire, quae antea eis erat prolatibulis , & quocumque divertant sentiunt statim adesse suorum morum, vitaeque quaesitores. Longum nimis est, Rex Optime, instituta à te sapienter sigillatim persequi, optandumque est civibus Principum bene facta ita esse multa , ut semper in eorum commemoratione fluant è memoria quam plurima. Duas itaque tuas leges commemorabo , ut ex his intelligant posteri quanta sollicitudine Imperii felicitati consultum volueris. Augebatur quotidie fiscus eorum fortunis , qui subita morte correpti nullum heredem certum scripsissent. Quam luctuosum erat cernere amicos , consanguineosque terrore perculsos , trepidamque familiam à lictoribus circumsideri , interrogarique crudeliter à magistratibus de defuncti fortunis. Irrumpebant in propinquorum , uxorisque fletum avidi scribae , efringebant arcas , scrinia , fores , ac velut in hostili , expugnatione gaza undique in acervos congerebatur. Barbarum , & immane spectaculum su-

austrulit noster Parens, intestatorumque bona propinquis integra, & illibata servari jussit. Nec enim fas erat tanto civium luctu ditescere aerarium, nec sua pietate dignum rebatur CAROLUS in liberorum suorum haereditates irreperere. Laetarentur alii Principes tolli inopino fato cives suos, quod in suam utilitatem redundaret; at noster Princeps differri horum funus, juvarique medicae artis omni ope repente exanimatos praecepit. Quod si Antonino, Pii cognomen est datum quod multos Adriani jussu damnatos à morte liberavit, quae par laus pietati nostri CAROLI inveniri poterit, qui morbo etiam, aut aquis extinctos ad vitam curat revocari? Nam si quis Asylo- rum jus imminutum graviter doleat, hic plane non videt, quam cara optimo Principi esse debeat civium suorum & vita, & securitas. Creverat in immensum pietate praeteritorum principum, necnon & privatorum templorum numerus, vixque ullus vicus, & ipsae solitudines sacra aliqua aede carebant. Quibus omnibus asyli jure concessio, quae spes esse magistratibus poterat insequendi fures, flagitiosos, ac parricidas? Huic malo accedebat gravis ac perniciose publicae tranquillitati opinio, quae Sacerdotum animos late invaserat debere se sceleratos quoscunque tegere, atque è li-
cto-

ctorum manibus eripere. Hinc fiebat ut hac impunitatis spe scelesti homines civium fortunis, famae, vitaeque impudenter insidiarentur. Audiebat male apud sanos viros ejusmodi Sacerdotum pietas, à quibus quemadmodum est alienum sanguinem sceleratorum petere, ita est abhorrens facinorosis animos addere hac pietatis specie crudelissima. Jure ergo Asylorum jus imminutum à CAROLO, factumque est clementer, quod turpem maculam Ecclesiae injustam uno edicto delendam judicavit. Non enim majores nostri voluerunt templa aequissimi numinis sceleratorum esse latibula, sed miserrum, contra improvidos animi motus perfugium. Itaque ne efusa pietas tranquillitati civium, aut nimia severitas pietati obesset, eo temperamento est usus, ut relictis duobus in magnis urbibus asylis, unoque in parvis oppidis, reliqua eo jure spoliaverit. Parum pravo exemplo simili sanctione obstitisset, nisi imperasset item reddi publicis magistratibus confugientes ad asylum reos, fide tamen data ne quid in eos decerneretur donec de asyli jure liqueret. Quod si quis pietati minus consentaneum arbitretur, meminerit nos in CAROLO, ac vero Patriae parente Marci Antonini perniciosam indulgentiam non quaerere. De quo non immerito fortasse Avidius Casius ad ge-
ne-

merum suum scribens ajebat : dum philosopharetur , & de clementia multa quaereret , non sentire tamen pro Rep. Etenim quid crudelius , aut quae major immanitas esse potest , quam vexandos impune sceleratis bonos cives tradere ? Pietas mihi illa digna principe videtur , quae ubi satis civium incolumitati consuluerit , puras quantum fas est manus etiam ab improborum sanguine servare studet. Nec eo haec dixerim , quod nulla , aut clementiae Titi , aut Adriani , aut Antonini Philosophi similia exempla in nostro CAROLO invenire possim. Quis enim ignorat hostibus suis capite etiam damnatis vitam nostrum parentem , non ex Adriani stulta illa persuassione , successorem scilicet occidi non posse , sed ex ingenita pietate liberaliter indulxisse ? Quod ego nobilissimum factum fussiis persequerer , nisi scirem multo te pudore ad has laudes suffundi. Longe enim tibi aliud est consilium , ac illis veteribus imperatoribus , qui clementes dici voluerunt. Illi enim aperte hunc titulum expetebant , quod hac ratione ad Deos eferrentur , tu pietatem colis non ad tuum decus , non ad imperii securitatem , sed ut sis civibus tuis utilissimus. Itaque detractis asyulis non in sceleratos usque ad sanguinem saeviisti. Raro jam , & in-

solenter capite quisquam plectitur, multoque plures salvo antea asylo-
rum jure infelici trabè suspendebantur, quam nunc in minorem nu-
merum redactis, ut videaris non tam tem-
plis ejusmodi jus abrogasse ob severitatem,
quam ad tuam clementiam transtulisse. Dum
enim facili negotio civibus eripiebatur vita,
aequum erat, ut passim essent miseris perfu-
gia. Te vero ad pietatem facto quid nobis
opus est asylo-
rum jure, quum ex tua animi
lenitate utilior spes, utilior securitas calami-
tosis civibus oboriatur? Omisso enim fere ple-
ctendi usque ad sanguinem majorum more
flagitiosos cives, hos ad Americae praesidia
deportari jubes, aut publicis operibus ex pu-
blica utilitate pie, prudenterque addicendos
censes. Videris mihi, humanissime Princeps,
tibi dictum accepisse, quod Probus Prae-
fectus Ambrosio provinciam adituro dixisse
fertur: Vade age, non ut judex, sed ut Epi-
scopus. Et vere non enim in te solum admi-
rabilis pietas elucet, quae vel praecipuum est
Sacerdotum ornamentum, sed tantum Eccle-
siasticae reip. studium, tanta in ejus splen-
dore augendo cura, ut videare non Recare-
di modo, ac Sisebuti religionem superasse, sed
aequare etiam Leandros, Isidoros, & Brau-
liones. Equidem tu Seminariorum usum ad Sa-
cer-

sacerdotum institutionem , jam diu praetermissum usurpari iterum curavisti. Per te sacri Praesules scripto commissos sibi populos ad pietatem hortantur. Tibi morum disciplina multum se obstrictam , sublata opinandi perniciosissima licentia , arbitratur. Excreverat sacrificulorum, monachorumque numerus , sed illorum praecipue , qui fictis redditibus in Ecclesiam adsciti , incerto lare , vagi , sordidi, parasitique magnum suo ordini dedecus , magnam ignominiam inusserant. Quos erroneos potius , & scurras turpissimos diceres , quam sacerdotes. Vetuit CAROLUS ejusmodi homines posthac sacris initiari , qui vel ob inopiam , vel ob inscitiam prodesse civibus non possent , aut honestam vitam de suo degere. Nec minori beneficio religiosae multae familiae affectae sunt. Parum etiam contentus, quod vestiarias leges restitueris , Seminariorum morem , & decorem Ecclesiastici ordinis , sacrificulos , qui verbi divini curam monachis fere omnino reliquisse videbantur , ad sacram eloquentiam excolendam cohortatus es. Neque enim ejus gloriae expers esse debes , quam constituti à te in primariis urbibus antistites , perpererunt. Arbitrati sunt alii principes Pontificatum veluti praemium aliquod senibus effectis ob praeterita merita concedi oportere. Sed

ii non videbant, quantis laboribus obnoxia sit Pontificis vita. Quod si non est aequum praeesse populo imberbem aliquem juvenem, non idcirco Ecclesiis illi sunt praeficiendi, qui ob senii incommoda, neque erudiendis civibus, neque expediendis negotiis, neque obeundis ex veteri disciplina, Pareciis vacare possint. Itaque eos tu ad id honoris fastigium evehis, quos praeter morum innocentiam, sacram eruditionem, pietatem, robusta quoque aetas, supparque oneri commendat. Nec fuere Indiarum Ecclesiae beneficentiae tuae expertes. Nam praeter seminaria, & cetera cum Hispaniis communia haberi per omnes provincias Concilia praecepisti, multaque, & ad splendorem Ecclesiastici ordinis augendum, & ad communem omnium utilitatem veteri regum Gothorum exemplo sancienda, praemonuisti. Jure ergo te sanctissimis illis pontificibus Leandro, Isidoro, Braulioni aliisque bene multis, qui nostram Ecclesiam conciliis, & legibus, firmarunt, aequandum censeo, quum tam multa ad gloriam Hispanae Ecclesiae latius propagandam contuleris. Nec immerito superiorem te Recaredo praedicavi. Ille enim Ariam pestem ex Hispanis pepulit, tu ne atheorum impietas multo periculosior nostros fines invaderet praestitisti. Nam licet par fortasse

tasse gloria medicum non sequatur, qui morbum remediis vincat, quam qui cavet ne vigentia membra incessat, cavisse tamen multo est hominibus utilius, quam curasse. Comendant quidem morbi sanitatis beneficium, sed non quod gratior firmitas post valetudinem, praeferenda est idcirco validae, illibataeque sanitati. Multum ergo est quod Recaredus majoribus nostris praestitisse dicitur, quorum gravissimo morbo medicinam exhibuit: sed majus est quod tu in cives carissimos contulisti, quibus ne medicina esset opus pie, providenterque cavisti. Quo facto vere te Patriae, civiumque tuorum parentem probavisti, nec praesentis modo, sed futurae etiam felicitatis auctorem. Scis enim veram felicitatem sine vera religione constare non posse, nullamque majorem rebus publicis importari posse perniciem, quam si impune iis umquam consistere permittatur, qui excussa supremi numinis obedientia, nulla ratione à moliendis novis rebus si occasio detur, queunt deterrer.

Habes itaque CAROLE rex optime, morum hic tuorum sin minus expressam vividis coloribus, adumbratam saltem pietatis tuae imaginem. Et quidem parentem publicum experiri facilius est, quam dignis laudibus cumulare. Nec esses certe tantus quantus es, si tua
fa-

facta verbis ab ullo aequari posse confiderem. Scio itaque multa à me in dicendo esse praetermissa, multa parum illustrata, sed non vereor ne tibi aut ideo ingrata sit oratio mea, aut aliis parum jucunda. Nam tua modestia facit, ut contentus sis quocumque laudis genere, non quod illius studio ducaris, sed quod placere te tuis civibus intelligis. Argumenti vero magnitudo efficit, ne quis jure accusare me possit quod multa intacta, illibataque vestris mentibus, quod multo est reverentius, reservaverim. An est quisquam tanta dicendi facultate praeditus, ut locupletatas à te familias, remissa afflictis provinciis vectigalia, data à te pueris alimenta, receptos in tuam fidem, & clientelam vere pauperes, auctas census tabulas, erecta à te templa vastitate collapsa, aut nova constituta; provisum à te militum tuorum, ac senatorum viduis uxoribus, seculique tui vere aurei praestabilissima munera omnia, non dico perpetua oratione exornare, sed ne per summa quidem capita recensere se posse arbitretur? Quae quum ita sint, A. A. O. O, quid optandum nobis superest nisi ut parenti nostro multos annos, ut auctori felicitatis viridem semper senectutem, amoris, ac deliciis humani generis aeternitatem, dignosque liberos virtutum non
mi-

minus quam nominis heredes apprecemur? Vive igitur, humanissime Princeps, non ad tuam gloriam, quam satis magnam es adeptus, non ad tua commoda, quae publicis semper rationibus posposuisti, sed vive diu ad nostram, quam maxime cupis, felicitatem.

DE INDORUM INGENIO.

Oratio XV.

QUum multa divinitus summi in Ecclesia viri, A. A. O. O, quae ad remp. Ecclesiasticam tuendam, augendamque peropportuna videbantur invenissent, eaque de causa, & leges tulissent quam plurimas, & ad deliberandum de optima administratione conventus haberent creberrimos, nulla tamen lege, nulla Ecclesiastica sanctione melius id consecutum iri arbitrati sunt, quam si instructissima Seminaria instituerentur, in quibus Clerici ad rite obeundum Parochi munus, & litteris, & pietate informarentur. Ut enim in re militari nihil est tam aptum, nihil tam accommodatum quam optimi imperatoris disciplina; sic profecto nihil est in Ecclesiastica rep. utilius ad Sacerdotum splendorem augendum, quam optima juniorum Clericorum

T

in-

institutio. Quod quum satis pateat, summaque Patrum, conciliorumque consensione firmatum sit, quaeret fortasse aliquis, an Seminariorum institutio via sit, eaque unica ad Cleri informationem. Cui etsi facile poteramus satisfacere, tamen quum hodierna die hujus amplissimi Seminarii Manilani dedicatio celebretur, deque ejus utilitate, & necessitate verba apud vos facere demandatum sit, longe, lateque patens argumentum ita persequar, ut in nostro nomine nec morosi laudatoris, si diu immorer, nec jejuni si justo minus commendavero, maculam insedere patiar. At vero quum hujus nostri Seminarii laudes, ut in tuto, & portu versari possint ab alio capite pendeant, an scilicet Indorum natio tam barbara, & fera sit, ut traduci ad humanitatem, & litterarum studia nequaquam possit, stulte imprudenterque me gererem, si haud explicato hoc nodo, mobili, ut ajunt, solo hujus seminarii laudationum molem superstruerem. Sed in ipso orationis aditu, ni fides mihi vestra, & aequitas satis spectata foret, metuendum erat, ne audito causae genere omnes statim succenserent, quod rem multis invisam disceptandam proponerem. Enim vero, quum sapientis non sit sententiam, nisi partibus auditis pronunciacia-

ciare, veritatemque praejudiciis omnibus postponere, minime vereor, A. A. O. O, tanta vos sapientia ac integritate viros, aut iniquius meam orationem excepturos, aut neglecturos oborientem ex nostris argumentis veritatem. Et certe nec Platonem, Pythagoram, excellentesque alios bene multos Philosophos producit ad barbaras gentes peregrinari, ex eorumque stercore (ut Virgilius de Ennii versibus agebat) aurum legere: nec vos fugit id quod Tatianus plurimis demonstrat argumentis, Graecos à barbaris Philosophiam, pleraque inventa accepisse. Si quidem tanta est veritatis lux, tantusque splendor, ut sapientum animos quacumque affulgeat, suavissime abripiat. Ac ne quis forte putet accitis me undique argumentis de vestra fide dubitare, susceptam causam, Indorumque gentis aggrediar patrocinium. Quam perstrenue si quis alius Lyricorum princeps suffragio suo probavit. Huius enim viri ea semper fuit sententia, neminem scilicet esse adeo ferum, ut mitescere non possit, si modo docentium doctrinae patientes aures accommodet. Videbat enim lapillos quantumvis duros, ac rudes constantia, & labore adeo posse expoliri, ut proprium suae naturae nitorem tandem aliquando obtinerent. Quod quum in aliis ita se habeat, tum

vel in primis in his animantibus, quae rationis sunt participes. Itaque ipsi Phryges, ad quorum ingenium nostram gentem accedere Tullianum illud proverbium, Phryges videlicet plagis meliores fieri solere, satis abunde confirmat, ii inquam Aesopum dederunt servum quidem, sed qui in ipso servitio sine verberibus aeternam suo nomini doctrinae laudem comparavit. Anacharsis vero è Scytharum solitudinibus ubi nullae stabiles sedes, sed plaustra urbium loco sunt, tantum ingenio potuit, tantum animi magnitudine, ut Scythes Anacharsis potuerit pro nihilo pecuniam ducere, nostrates vero Philosophi, ait Cicero, facere non potuerint. Ac ne diu per exteras gentes peregrinetur oratio nostra nihil de Atheniensium, nihil de Romanorum, nihil de Persarum veteri barbarie dicam, quum vel uno Hispaniae exemplo egregie nostram causam confirmare valeam. Cujus inscitiam ferinosque mores lubens praeterirem, ni essent multi originis suae immemores, qui ignorant, hanc quam in Indis irrident barbariem, omnibus olim gentibus communem fuisse. Et quidem Hispani mores adeo initio rustici ac ferini fuerunt, ut nulla societate, nullis legibus cultissima jam nunc natio jungeretur. Ne vero fingi haec à me sine mercede arbitre-

tremini , A. A. O. O , quis in animum sibi inducat , tam facile potuisse Hispanos à Phœnicibus , & Carthaginiensibus , & Romanis profligari , si aliquo inter se inito foedere pro aris , & focus conflixissent ? Profecto nimis bardus sit oportet , qui quum videat quatuor exercitus , vel in una Numantia expugnanda Romanos amississe , non intelligat , pellic sine magno labore ex Hispania potuisse si reliquæ gentes de communi salute cogitassent. Incensam itaque Astapam , captum Saguntum , erectam à Sidoniis arcem legimus , at de liberanda patria consilium ab Hispanis initum , nec legimus , nec audivimus. Quare suspicari subiit nihil Vaccaeorum , nihil Illergetum , nihil Ruconum , ceterarumque gentium nomine intelligi ea ætate oportere , nisi silvestres , discordesque populos , ac tribus parum à Nigritibus nostris , à Sambalibus , ab Igorro-tis , à Calingis in arma quam pronissimis , abhorrentes. Praetermittam humanas hostias quam inveteratam barbariem ex Gaditanorum moribus ac disciplina delevit. C. Caesar. Tacitus etiam præteribo gentis hispanæ vulgata adeo latrocinia , ut P. Virgilius Pastores adversus Iberos fures molossis , Spartianisque catulis munitos voluerit. Silentio involvam Aristotelis , & Diodori de Hispanorum pudicitia

pudenda testimonia. Nihil de eorum credulitate dicam, quae tanta fuit ut facile sibi persuaderent, Sertorium cum alba cerva consilium de vindicanda in libertatem patria capere. Nihil de illorum ignorantia qui, si Philostrato credimus, pavidi, & attoniti cothurnatos actores, quasi quaedam prodigia Hispali extimuerunt. Satis enim superque veterum hispanorum barbariem confirmant ejus gentis scriptorum testimonia. Si enim vera sunt quae tradit Rodericus Mendez & Silva, hispanique ab exteris gentibus, quae enumerat, omnia acceperunt, mirari satis non possum veteris gentis non modo turpem, sed aerumnosam barbariem, eorumque dementiam, qui de nostrae gentis cultura spem omnem abjecerunt. Praesertim quum nostra barbaries, quam tantopere reprehendunt ossores nostrae gentis non tam in vitiorum usu, quam in eorum ignoratione, ac morum dissimilitudine tota ponatur. Quid enim in nostris moribus immane, quid horridum, quid ferinum Hispani, quorum virtute subacti sumus, repperunt? An nostra nuditas sub ardentissima zona, textaeque culmo, & palmarum foliis domus in obnoxio crebris terrae motibus solo barbaros nos arguunt? At est multo dementius, aut largo sudore in his regionibus
sub

sub boreali cinctu manare velle, quam nostram vestium simplicitatem aemulari, aut magno sumtu, multisque annis aedificare, quod una terrae excussio diruat, & evertat. An quod oriza nobis ante omnia placeat, careamusque Syracusanis Europaeorum conviviiis in multam noctem prolatis, barbari censebimur? Sed non est aequum temperantiam tam turpi nomine traducere. At exulat à nostris oppidis, & familiis luxus, lucri studium, ceteraeque artes horum vitiorum administrae. Utinam perpetuo exulent, nec enim quod philosophis magno olim fuit ornamento, & tanto opere à Christo Domino commendatur, vitio nobis verti potest. Atque hi sunt nostrae gentis mores, erantque fortasse priscis temporibus ob vitiorum ignorantiam innocentiores, quam sunt nunc post agnitionem virtutis. Etenim nullum apud nos crimen impune olim grassatum, praeter historias nostrae gentis ab Europaeis conscriptas, testantur etiam qui incolunt adhuc vastas solitudines. Nullae sunt apud hos scriptae leges, sed furta, ebrietatem, majorum contemptum, nec adulteria modo, sed quemcumque quaestum meretricium puniri capite nullus vestrum ignorat. Nimia quidem severitas, sed necessaria inter eas gentes, quibus nihil est clausum, ni-

hil adversus vim satis munitum. Neque vero religio nostra horroris, ac sanguinis plena fuit, quemadmodum de Graecis, aliisque nationibus relatum legimus. Unum Deum majores nostri venerati sunt, quem Bathala, id est, magnum Dominum, rerumque omnium curatorem appellarunt. Nullae itaque apud nos imagines Deorum repertae sunt, nisi quis sagarum icunculas gentis numina extitisse arbitretur. Habere etiam suum quemque genium, quem Catotobo dicebant, à Bathala acceptum rebantur, majorumque animas, ne eas mortales crederent, incolere sepulcri proximas arbores existimabant. Suum vero numen statis temporibus accensis lampadibus, extructo ad id ex frondibus ramisque templo, patrio carmine celebrabant. Si quis vero auguriis gentem nostram deditam, illatasque aliquando, sibi manus in carorum funere in magnis vitiis ponat, is non videt auguria multa à rusticis in Europa observari, Romanos vero & Graecos mortuorum animas humano semper cruore placavisse. Quae quum ita sint, vos ipsos appello, A. A. O. O, vos iudices opto, ut in hac causa seposito partium favore judicetis ex dictorum contentione utra vobis natio ad disciplinam minus apta videatur? Multo vos video ad haec pudore suffundi:

di : itaque non vos cogam confiteri quod negari non potest. Sed sunt multi adeo imperiti, qui etsi facile concedant maximam olim turpissimamque barbariem Hispanorum, ceterarumque gentium mentes occupasse, negent tamen perfracte & impudenter magno opus fuisse labore ad eam ex suae gentis animis extirpandam. At errant ii vehementer : namque ut omittam ea quae ad rem litterariam spectant, Hispaniensis Ecclesia non uno, aut altero seculo, in hodiernum splendorem pervenit. Etenim quarto jam seculo ineunte, ut locupletissimis Concilii Iliberitani actis edocemur, ea erat Hispanae Ecclesiae facies, ut inter ipsos Christianos, & Sacrificulos in pretio esset Deorum cultus. Praesules nonnulli usuras exercebant : feminae eo arrogantiae pervenerunt, ut & ludos publice aperirent, & absentibus Sacerdotibus in eorum munia audacter irrumperent. Quid opus est aut veneficia, aut infanda alia crimina eorum temporum recensere? Et erat religio non ut apud nos armorum auxilio, sed à duobus Apostolis Jacobo, & Paulo constituta, multorumque sanguine firmata. Jam vero ubi pax Constantini beneficio Ecclesiae affulsit, putatis ne emendatam Cleri disciplinam? In id quidem omni cura incubuerunt sanctissima conc-

cilia, sed ex his intelligimus necessarium fuisse Monachos à mercatura gravissimis poenis deterreri, Baptismi & Confirmationis Sacramenta non semel, idque ab Haereticis expeti solere: Presbyteros conferendi sacros ordines potestatem sibi vindicasse: Diaconos sese Episcopis praeferre: Clericos Judaicis ritibus favere, ejusque tantam fuisse ignorantiam, ut Patres in Concilio Toletano octavo graviter quaesti sint, ne ea quidem intelligere, quae in sacris legerent. Graviora possem proferre: substitutumque pro vino lac in sacris, admissosque temere ad Poenitentiam perditos cives: sed nihil est opus pluribus verbis Hispaniensis Ecclesiae maculas, ceteris gentibus communes recensere. Quam tamen barbariem, gravior morum corruptela, turpior rerum omnium ignorantia sub Arabum tyrannide consecuta est. Cujus rei vel locupletissimus testis esse potest Toletana Synodus tribus ab hinc seculis ab Alphonso Carrillo ad Argandam coacta. Et his malis neque sua doctrina Leandri, Isidori, Brauliones, nec portentorum magnitudine, Martini, Dominici, Vincentii, nec suo sanguine Eulaliae, Vincentii, Caesaraugusta & Corduba obstiterunt. Nos vero his praesidiis omni fere ex parte destituti caruimus hactenus his incommodis,
&

& tamén indigni judicamur quibus Ecclesiarum administratio permittatur. Pudeat itaque ossores nostrae gentis, quae circumferuntur nonnullas de Manilano Clero fabulas assidue jactare, sciantque graviora nos posse de Europae Ecclesiis, non ex vanis sermunculis otiosorum, sed ex certis auctoribus praedicare. At sumus hebeti ingenio, atque ut de Asiaticis olim Agesilaus dicere solitus, servi probi, liberi improbi. Quid? Aetoli qui adeo erant stupidi, ut nisi pluviae tempore praeconis voce monerentur domum non revertebantur, eguerunt ne post acceptam religionem exteris magistris? Neque vero noster aer adeo crassus est ut Thebanus, compulsusque veritatis viribus Gaspar à S. Agustino, vir sane in his insulis doctissimus, idemque genti nostrae iniquior confessus est, nostra ingenia à Sinen-sium ne latum unguem differre. Qui quum non modo ad scenicas artes, sed ad morum disciplinam, ceteraque studia excolenda facti à natura videantur, in hoc sine controversia à nobis vincuntur, quod ab exteris accipere, quae ignoramus, turpe non ducimus. Quod si in gravioribus disciplinis parvos progressus fecimus, id & institutae studiorum rationi, & librorum magistrorumque inopiae, & intercluso ad academicos honores aditu, & igno-tae,

tae, qua traduntur studia linguae tribuendum esse, quis non videt? Et certe Indorum pater eorumque Apostolus Thomas, qui in Indiam ita penetravit ut Goae, ut in Sinis, ut in America aliisque barbaris regionibus Christi religionis invectae maneat ad nostram usque aetatem vestigia, non ex politissimis populis quotannis accersiri doctores instituit. Videbat enim vir Sanctissimus grave id, molestumque indigenis futurum tum ob morum dissimilitudinem, cum etiam ob insitam mortalium animis superbiam. Nulla enim est tam abjecta natio, nulla tam parvi spiritus, quae audire semper parata sit. Videbat etiam Religionis munus non ingeniorum praestantia, sed Dei dono obtineri & conservari. Itaque nec quod semper mendaces fuerunt Cretenses, quod leves Graeci, quod vindictae appetentes Itali, quod perfidi Poeni peregrinis doctoribus usi sunt. Praeterea Graeci totius antiquitatis politissimi, acceptam religionem brevi corruperunt, Satyri vero biforme genus inter avia & nemora eandem, uti Hieronymus in Paulo testatur constanter retinuerunt. Nostra vero memoria Britanni, Batavi aliaeque cultissimae Europae gentes ea occasione à Christo desciverunt, qua & renasci litterae videbantur, & reperta est ad Indos navigatio. Quae quum ita sint

ecquis dubitat posse Indos, si accedat optima institutio suas Ecclesias bene prudenterque administrare? Praesertim quum multorum ex nostra gente excellens virtus ab Europaeis scriptoribus litteris fuerit consignata. Non enim sine laude in vestris historiis Libotii, Laurentii, Cabungcangii, Iringae, Patolae, Calelai aliorumque nomina commemorantur. Itaque vehementer ego, Illustrissime Praesul, hanc tuam instituendi amplissimi Seminarii & sententiam & voluntatem laudo. Ut enim Cardinalis Polus Seminariorum ope labanti jam & ad interitum ruenti Anglorum Ecclesiae moram attulit, sic tu Indorum nationi contemptae, atque in situ & tenebris, ut ita dicam, sepultae hoc Ecclesiasticae disciplinae domicilio erecto, & lucem & spiritum reddidisti. Posteris agnoscent quam bene de nostris ingeniis judicaveris, & quantum utilitatis in Philippinenses contuleris. Multum etiam commodi ex hoc tuo consilio in regium aerarium redundabit. Carebit posthac fiscus mittendi ad has Ecclesias rectores onere, aut si pii principes ita volent, ad barbaras adhuc gentes illos poterunt mittere. Nostri vero populi libentius à nobis morum, & religionis doctrinam excipient, non quod meliora, sed quod melius eadem patria lingua tradi à nobis

bis

bis posse speremus. Peregrini enim , iique jam viri facti raro ita nostram linguam ediscunt, ut libenter eos audire possimus. Cui malo, quod certe est gravissimum, quum mederi hac ratione volueris, Ilme. Praesul, illud etiam cavisti ne in nobis Europaeorum doctrinae desiderarentur. Nam quum suum cuique genti sit ingenium, & fabularum integumentis Persae, Aegyptii symbolis, Europaei circumscriptis, & effectis argumentis ad veritatem contendant, amplissimum hoc Seminarium eo consilio ab optimo parente conditum est, ut in eo necessaria optimis animarum rectoribus studia nostris moribus accommodentur. Quod cum per se ad ignorantiae maculam è nostro nomine delendam utilissimum est futurum, tum vel maxime ad eorum delectum, qui Ecclesiasticae militae nomen dare desiderant. Itaque Nicena prima Synodus, seu potius Sardicensis, Toletana, Tridentina multaeque aliae vehementius optarunt, ut Clerici in Seminariis optime educarentur; nihil enim aeque Ecclesiae incrementis offuit, ajebat olim Leo Maximus, quam fictis coloribus picta virtus. Et vere. Haec enim Nestorium Constantinopolitanae Ecclesiae gubernaculis admovit: haec Dioscorum Alexandriae praefecit: haec Theodorum aluit, aliosque innumeros, quorum fucata pietas

tas latere tamdiu nequisset intra parietes bene instituti Seminarii. Etenim difficillimum est inter convictores, & sodales ita animi sensa tegere, ut ex verbis, ex oris habitu, ex dictis factisque brevi admodum callidissimi cujusque mens non pateat. Nam si Gregorius Naciancenus ex uno litterario convictu talem Julianum Apostatam futurum conjecit, qualem postea, non sine maximo sui animi dolore, experta est Ecclesia, quanto melius intra unam domum, ex tot vitæ casibus hominum mores, & ingenia dignoscentur? Facile quidem est inter delectos amicos, & in publico probi personam induere, at eam inter necessarios, & contubernales, id est, inter tot actuum suorum observatores, conservare longe est difficillimum. Etenim nihil violentum diuturnum esse potest, neque simulatio, naturæ adeo inimica, diu latere tot oculis, tot auribus, tot castigantibus, velut quibusdam custodiis, vigiliisque circumclusa. Quæ quum ita sint nemo est qui non videat, quantam lucem, & splendorem Philippinensi Ecclesiae hoc novum Seminarium allaturum sit. Et quum nostra commendatione non egeant ejusmodi instituta, quæ clarissimorum conciliorum auctoritate, vigilantissimorumque praesulum studiis comprobentur, reliquum est ut vos hortor,
Se-

Seminarii alumni, ennixeque deprecere, ut totis viribus in horum utilitatem vestro exemplo confirmandam diligentissime incumbatis. Ob vestros enim oculos obversandum semper est cujus Seminarii alumni sitis, ut quum memineritis CAROLI III. per universum terrarum orbem celebratissimi regis munificentia, & Ilmi. Basilii Sanctii clarissimi Pontificis diligentia constitutam ad vestrae gentis gloriam hanc domum, accendamine studio potentissimi Regis, & optimi praesulis votis satisfaciendi. Turpe quidem vobis erit, si post conceptam de vestro ingenio tantam spem, eam spectationem vestra doctrina superare negligatis. Contendite ergo tanta alacritate in scientiarum curriculo, ut olim quum Ecclesiis praeficiamini, intelligant omnes ac fateantur, maximum Regem & sanctissimum praesulem, Indos ad sacerdotium provehendo Religionis Christianae incrementis plurimum consuluisse.

*DE RATIONE EXQUISITI IN LITTERIS
gustus juventuti instillandi.*

Oratio XVI.

SAepe ego miratus sum, A. A. O. O, cur nostra aetate, quum tot sint ad scientia-

tiarum perfectionem ab eruditissimis viris praesidia comparata, raro tamen in publicum prodeant excellentium hominum vigiliae perfectae ingenio, & industria elaboratae. Veniunt quidem ad nos quotidie ex nostris, exterarumque gentium diariis plurimorum scriptorum nomina, quorum labores tametsi è plebe inveniunt nonnullos laudatores; non item ex sapientum judicio, quos speraverant fructus consequuntur. Prodest enim huic ad laudem concinna dicendi ratio, & acuta scintillansque, ut sic dixerim, oratio, sed obest argumentorum levitas. Illud ad celebritatem nominis juvat plurimum congesta undique eruditio, sed multum ejus laudibus detrahit obscuritas, & plura implendi paginas rabie extra causam dixisse. Ut non immerito jactari in nostrae aetatis scriptores posse videatur quod Graecis olim erat in probervio: multos nempe esse Thyrsiferos, sed paucos admodum Bacchos. Quorum fortunam quum mecum tacitus perenderem, cogitare subiit, id malum non ingeniorum imminuto vigori, non scientiarum neglectui, non laboris taedio, sed optima quaeque ad causam eligendi negligentiae tribui oportere. Quare optime mihi scriptores monuisse Plinius videtur, quos saepe operis titulum inspicere, ne à proposito longius

aberrarent, jubebat. Multi enim Posthumium illum è foro rabulam, quem nasute distringit Martialis noster imitantur, qui de tribus capellis dicturus longam satis exorsus est Romanorum ducum historiam. A quo periculo quum liberare vellem juventutem nostram operae pretium me facturum existimavi, si hodierna die, rationem exquisiti gustus comparandi vobis ostenderem. Sed quum ejusmodi argumentum per se longissime pateat, danda est mihi opera, ne si complecti omnia velim, vestra patientia abuti videar. Itaque quid in hac causa fugiendum, quid optandum quam paucis absolvam. Habent quidem, A. A. O. O, suos scopulos bonae artes & maxima saepe ingenia ob eorum ignorantiam, dum decorum honestumque avide consectantur, in maximos errores turpiter labuntur. Nam quum suum cuique placeat, tum praecipue illi sua amare solent, qui praeter ceteros pollere ingenio, ac memoria valere praedicantur. Quare vel in primis vitanda est diligenter suarum virium fiducia. Et certe nisi Lucanus noster adhuc praetextatus parum sibi ad Virgilianum Culicem restare temere persuasisset, fortasse tumorem illum quo Pharsaliam suam orsus est, evitasset. Quam saepe frigide noster item Seneca fretus inge-
nii

nii sui acumine, philosophatur! Magno fuit quidem ingenio Johannes Duns Scotus magno Raimundus Lullus, maximo quoque multi alii barbarae aetatis praestantes viri, qui nisi tantum incredibili animorum suorum tribuissent celeritati, potuissent sine controversia diuturniorem gloriam adipisci. Neque enim ego eorum opinioni subscribo, qui putant majora veterum philosophorum ingenia fuisse, quam Scholasticorum. Extant horum opera tanta subtilitate conscripta, ut illae ipsae nugae, quae saepe sub philosophiae specie latent, non nisi à maximis viris cum ipsa antiquitate comparandis potuisse excogitari videantur. An sumus tanta animi levitate, ut quoties peregrinum aliquod ex Graecorum historiis nomen audimus, toties nobis aliquid insolens, & divinae originis prodigium effingamus? An more illius Homerici Polyphemi, qui à Telemo vate monitus excaecandum se ab Ullyse quodam, ingentem illum, & pulchrum, & magna virtute praeditum futurum arbitrabatur, nos quoque veteres illos sapientes, quos non vidimus augusto omnes capite, magnis, vigentibusque oculis, oblongo naso, ingenti proceritate fuisse existimamus? Falso itaque de nostra aetate querimur, nec mali causa è naturae imminuta vi,

sed è sui ipsius aequiore nimis opinione petenda est. Non enim Lullus universum illum scientiarum orbem, quem Graeci Encyclopediam vocant, nobili illa rota sua contineri affirmasset, nisi perperam induxisset animum aut scire se omnia, aut tantis angustiis includi tam amplam, tam uberem, tam variam, tamque infinitam rerum cognoscendarum copiam. Neque vero Scotus vanas nulliusque ponderis quaestiones in Philosophiam, Theologiamque invexisset, nisi sui amore captus, excitatusque aliorum laudibus, firmum, quidquid ingenio suo objiceretur, aut esse judicasset, aut posse fieri acuta disputatione sibi temere persuassisset. Quae opinio etsi est per se bonis artibus, atque huic ipsi, quem quaerimus exquisito litterarum gustui inimica, multo magis per adjunctas administras suas praecepta falso judicia, festinatumque laborem nocere videtur. Nullus est enim tam felix, tamque amico sidere in lucem editus, ut multa ex prava educatione, multa ex aliorum auctoritate pro certissimis non judicet, quae si accedat gravior censura, falsa & praepostere concepta animadverteret. Grave id quidem, sed illud est multo accerbius quod pauci sunt tanta iudicii vi, ac praestantia, ut has animi tenebras penitus dispellant, tan-

tantamque caliginem quae mortalium mentibus offusa est, discutiant. Quid enim Augustino clarius! Hic tamen risit Antipodas, & equarum fabellam, quae vento ad Targi ripas concipere dicebantur, est amplexus. An umquam in Patrum vitis relatum legeremus viros simplices, summaque fide & religione in eas mundi plagas devenisse, in quibus flecterent corpus, ne incumbenti caelo illiderentur, nisi esset illis perperam, & à pueritia persuassum inniti montibus velut quibusdam columnis ingentes hos, quos videmus caelorum orbes? Quot quantisque erroribus nos in nutricum, ancillarumque gremio, in parentum servorumque ulnis imbuimur, quos aut deponere, animoque expungere ephebi cogimur feliciter, aut misserrime ad ultimum usque vitae spatium retinemus? Quam difficile injectas ab adolescentia, de larvis, de auguriis, prodigiis opiniones abjicimus, quum iis assuetus animus ne dubitandum quidem de illis arbitretur? Atque utinam, A. A. O. O, his terminis contenti stolidi homines in doctiores non rabie quadam inconsulta agerentur. Vos, vos inquam appello Baconi, & Galilaeae totius Philosophiae clarissima lumina, quanta vobis invidiae moles subeunda fuit, quoties de capite dimicandum? Rapti in jus, in

carceres traditi, velut novarum rerum in Ecclesia ac Rep. auctores nullo loco agendaе causae dato, palinodiam canere jubebamini. Erant tunc Academiae fere omnes plenae Arabum nugis, ac ineptiis, haeque solum in universa Europa colebantur. Aristotelis nomen non modo magnum putabatur, sed etiam sacrosanctum. Ergo occultis rerum qualitatibus, sic enim eas vocabant, naturae vis omnis erat tribuenda: solidos caelos, immotam in medio tellurem, lacteum circulum ex spisso ac pel-lucenti aere concretum, cometasque ex sulphureo halitu constantes credebant sine cunctatione, illi etiam qui sapientes videbantur. Bellum subito his opinionibus intulere Baconius, & Galilaeus. Quid? Philosophi omnes, quibus suppetias iverunt Theologi, ubi Aristotelis sui auctoritatem labefactari audierunt, actum iri de religione arbitrati sunt. Concursant huc illuc trepide doctores pariter, ac discipuli, pavidi hi ac dejecto vultu nec quid tenerent satis constabat: illi tumidi ac irati, ne ignorare se quod juvenes afferrent viderentur, caperata fronte, torvis oculis, impudentique lingua impietatis inauditos accusabant. Hortari auditores suos, ut ab eorum consuetudine secernerentur, religiosas feminas in Stagyrictae placitis confirmare, ac si Trinitatis summa

ma ageretur : imminere hostium dictis factisque ut eorum nomina ad fidei iudices deferrent : colligere crimina , spargere in vulgus ambiguas voces , consulere sacros libros quasi essent hi divinitus ad naturae , non ad virtutis cognitionem scripti. Patuit tunc quanta esset superbis illis philosophis naturae ignorantia , quum omissa disputatione , vi , carceribus , & fictis criminibus res acta est. Credebant miseri illi homines aut noxiis artibus tribuendum , quidquid ultra magistros suos saperent alii , aut tollendos è medio ne stultitiam suam prodere cogerentur. Itaque in clarissimos viros universa fere Europa conjuravit , paucique doctissimi Baronii temperamento usi sunt , qui roganti Urbano VIII. ecquid de telluris motu ex sacris libris statui posset , respondisse dicitur , Spiritui Sancto per divinos vates loquenti consilium fuisse , docere mortalium genus , non quomodo caelum eat , sed quomodo in caelum sit eundum. Quae prepostera judicandi ratio non alio ex capite proficiscitur , nisi quod plerique sapientum in magistrorum verba jurare misera ac dolenda necessitate compulsi tantum illis tribuunt , ut nihil ultra sit quod deferant divino spiritu afflatis scriptoribus. Falso ne id fingi ad conflandam nobilissimis doctoribus invidiam arbitra-

mini? Convincam si quis est qui negare audeat. An est quidquam ad mortalium fidem firmandam jurisjurandi religione sacrosanctius? Si ergo in Aristotelis, Petri Lombardi aliorumque illustrium sapientum, hominum tamen, qui falli possunt, & fallere, si in horum, inquam, verba juramus, quod ultra obsequium aeternae veritati praestandum superest? Scio quid ad haec dici possit; neque enim christiani homines obstringi se sacramento putant, si quid in suis magistris uti falsum, & perniciosum ab Ecclesia repudietur. Sed tamen parum prudenter hac in causa se gerunt, qui hominum quaestiones, eadem, qua certissima numinis decreta, animorum contentione defendere obligantur. Non enim facile animum inducunt doctissimi viri, quae pro certissimis diu habuerunt, ea, tametsi accedat Ecclesiae auctoritas, rejicere. Poteram multis id exemplis confirmare, sed ne à proposito longius aberrare videar, nihil de Genesii Sepulvedae horribili Sententia dicam, qui quum videret in virtutibus vindictam ab Aristotele poni, maluit Christi de diligendis inimicis praeceptum ad consilia rejicere, quam ab Stagyrita discedere. Non commemorabo simili Aristotelis studio, hujus *Eutrapeliam* quam eodem nomine Paulus ad Ephesios dam-

damnat inter virtutes censer i. Nihil de veterum haereticorum erroribus qui ad Philosophorum mentem nostrae religionis placita accommodarunt. Non enim Theologi partes sustineo, sed amantissimi monitoris, qui vos ad exquisitum litterarum gustum excitatos velim. Itaque quae dixi omnia eo pertinent, ut intelligatis difficillimum esse praeconceptas opiniones repudiare, ferendumque semper prae oculis aureum illud Ciceronis monitum nervos atque artus esse sapientiae nihil temere credere. Est enim credendi huic auctoribus levitati adjunctum gravissimum illud festinationis incommodum, quum pravo favore captus animus, nec inquirendam veritatem judicat, quam habere sese existimat, nec aliorum rationibus aures patienter adhibendas. Et quidem assueti homines praecipiti huic judicandi rationi, raro continere gradum, lenteque in ceteris suis scriptis festinare ediscunt. Merito ergo emuncti nasi iudex Horatius huic ingeniorum celeritati tribuendos censet operum naevos, nec minus Romanos scriptores Graecis eloquentia, & bonis artibus superiores, quam bellica fortitudine futuros judicavit, nisi limae labore offenderentur. Et certe angusta hominum mens, tot tantisque tenebris hebetata, nisi summan ad
ju-

judicandum maturitatem adhibeat, & incredibilem quamdam diligentiam, non potest non labi centies, & turpiter in errorem induci. Quare mirandum non est aut Augustinum ingenii celeritate, ac vi cum paucis comparandum multa senem emendasse, quae verissima sibi virò videbantur, eademque opera secundis vigiliis sapientissimos viros omnium aetatum suorum operum censuram suscepisse. Non ignoro limam aliquando, & posteriores curas divinis aliquibus scriptis obfuisse, primoque Tassi Gotofredo nequaquam fuisse paria ejusdem argumenti elaborata poemata. Sed hujus generis pauca sunt exempla, eaque est rerum humanarum conditio, ut quum ad summum pervenerunt, mutari non possint quin ad imum vergant. Praeterea Tassus Florentinae Academiae iniquius judicium aegrius ferens, dum placere invidis cupit, id est assecutus, ut nec sibi, nec posteritati secundis & tertiis vigiliis placeret. Ut enim qui discum ultra trigessimum passum integris viribus, connixusque quantum potuit jaculari nequeat, quo magis contendat eo minus possit lassus jam membris est necesse; sic in litterarum studiis post adhibitam quam maximam diligentiam, frustra insudes. Verum est quippe, ut ait poeta, suo quemque pede ac
mo-

modulo metiri oportere. Quaeret fortasse nunc aliquis qua ratione exquisitus quem in litteris optamus gustus comparari possit, non enim credibile videtur sublatis, quae supra diximus, impedimentis, fiducia sui, praeceptis falso opinionibus, ac festinato labore ultro statim occurrere donum maxime omnium scriptoribus expetendum. Ita se res habet: nam ut ciborum gustus, (à quo translata est haec vox ad litteras non inepte ab hispanis) non depulsis modo gravissimis morbis, qui ad extremam tabem trahunt corpora, eficitur, nisi accedat etiam humorum omnium recta constitutio; ita profecto sapor hic exquisitior litterarum perficitur non solum affectuum purgatione, qui morbi sunt animi perniciosissimi, sed ex recto facultatum mentis usu, & ordine. Quare quum triplex sit animae facultas, qua aut praeterita recordamur, aut intelligimus, quae sensibus objiciuntur, & odio non minus quam amore in illa ducimur, quisquis gustum hunc quem in litteris tantopere quaerimus, comparare studet, in hoc sibi maxime elaborandum intelligat, ut uniuscujusque vim, usus, & fines diligenter exploret, nec patiatur alterum in alterius partes irrumpere. Quid enim magnum in studiorum curriculo effici posse speramus, si memoriam in consilium, quum judicio

dicio opus est, adhibemus? Quae veritatis
obtinendae spes, si in judicando quidquam odio
aut amoris concedimus? Atque ut ordia-
mur ab hac animi facultate, quam voluntatem
dicimus, quaeque est velut ceterarum regina,
in primis danda est opera, ut qui litterarum
cursum ingredi contendunt sese interrogent,
quo tandem consilio ad id studium animum
adjecerint. Quod si ingenue ac candide fa-
teri de se velint, plerosque eorum, qui hoc
in pulvere exercentur inveniemus partim quae-
rendi nominis causa, partim honorum adi-
piscendorum studio sese litteris dedisse. Inde
fit, ut in incepto studiorum cursu non eam
rationem teneant, quae inveniendae veritati
est accommodatior, sed quae ad gloriam, &
dignitates est uberior. Et certe quae tandem
alia causa esse potest, cur nostri homines Ari-
stotelis nomen ceteris omnium philosophorum
praeferendum putent? Negari jam in tanta
litterarum luce non potest, saepe magnum
illud virum plurimum aberrasse, ejusque phy-
sicam multis in locis naturae esse inimicam.
Tamen quum hi qui vehementius in disputan-
do fremant, ejusque nugae efutiant, docti (si
diis placet) habeantur, iisque Academici ho-
nores donentur, eaque ratione aditus ad re-
liquas omnes Ecclesiae & togae dignitates pa-
teat,

teat, non est mirandum & verissima & sanctissima item haberi Aristotelis placita. Quod si mutatis repente partibus negligerentur Peripatetici, horumque praemia ad Cartesianos transferrentur, pari levitate istorum vortices, istorum atomi, istorum automata, ac Stagyrtae solidissimi orbes, nota principia, decantatusque bestiarum instinctus probarentur. Ergo male voluntate nostra utimur in studiorum ratione instituenda, non enim veritatis, sed nostri amore abrepti in ea incumbimus. Itaque fieri non potest, ut venales sapientiae cultores exquisitum illum litterarum gustum comparemus, qui est arctissime cum veritate conjunctus. Scio quidem gloria acui ingenia solere, & excitari praemiis, sed horum amor consequatur oportet, non praecet veritatis studium. Amemus nominis immortalitatem, optemus praemia, (si dignum id vero sapiente videri potest) sed ita haec quaeramus ut semper veritatem omnibus his rebus praefereamus. Non enim sapientia ad augendam rem familiarem, non ad imperitae multitudinis favorem captandum, sed ad veri cognitionem inducta est. Ex ea tamen laus venit, sed vera, & perpetua, quae non levi vulgi opinione innititur, sed vere sapientum gravissimo iudicio, & maximo. Multum itaque

se in hoc exquisito gustu comparando professisse sciat, qui veritatis studio ita aestuet, ut huic auctoritatem, huic praeceptas opiniones, huic fortunas, ipsamque vitam postponere paratus sit. Certe qui ita sit animo comparatus memoriam, quae altera est mentis facultas, in officio continebit. Nec levis hic est labor. Imminet enim huic veluti inimica vis illa, quam Graeci phantasiam, Cicero visum appellavit, quae objectas saepe animo rerum imagines partim mutilas, partim obscuras, nonnumquam etiam inversas proponit. Irrumpit etiam haec crebro in memoriae sedem, ac quemadmodum olim ajunt Dodo-neum templum ingressam Simiam repertas oraculi sortes miscuisse; sic phantasia memoriae imagines interturbat. Quapropter summa diligentia providendum est, ne quid huic temere credamus. Id vero obtinebimus si memoriae officium & usus habemus quam manifestos. Est itaque memoriae rerum imagines fideliter asservare, easque ad primum velut intellectus signum proferre. Sed non raro temere illa de rebus judicat. Nam quum aliorum judicia domi habeat, si de his rebus quaestio incidat, non facile contineri potest quin inconsulto intellectu sententiam proferat. Oportet ergo verum sapientem plenissimum

num id animi aerarium rite instruere, dareque operam ut singulae res locum suum decenter teneant. Quod si vana sunt magna ex parte artificialis memoriae praecepta, illud tamen est certissimum assidua lectione, & attenta augeri plurimum. Cui si accedat excerptendi labor, & de his rebus prudenter cum amicis instituta disputatio, mirum est quam alte tunc animo rerum imagines infigantur, quantoque labore opus sit ad eas penitus delendas. Sed judicandi officium numquam est memoriae committendum. Spectat id ad iudicium, quod inter & ingenium maximum discrimen statutum natura voluit. Nam quum sit id iudicii administra vis, quae ad explicandas, inveniendas, connectendas, illustrandasque illius sententias plurimum confert, ultra hos terminos spatium non decet. Jam vero si ingenio liceat ad res accommodare, quas memoria asservat, sententias & aliorum & sua iudicia, quod saepe accidit, nonne infirma fieri argumenta, praeposterumque rerum delectum est necesse? Quid ergo? Memoria, ingenium, ceteraeque animi facultates iudicio pareant, & quidquid invenerint, aut pulchrum putent, id omne iudicii censurae submittant. At saepe id errat, nec semper ejus omnes sententiae eae sunt, ut ab his provoca-

rè

rè non liceat. Fateor, & illud etiam adjungo non saepe culpam in ingenium, non in memoriam transferri posse. Sed idem ego contendo numquam per sese judicium decipi, nisi pravi illud animi affectus, qui sunt sane plurimi improvidum occuparint. Res enim omnes sunt ejusmodi, ut vel intelligi à nobis adhibita diligentia possint, vel nostram aciem mentis efugiant, licet diu multumque in earum investigatione desudemus. Jam vero si falso de his judicamus, quae cognosci à nobis possunt, nonne id judicio culpae tribuendum videtur, quod vel reliquis animi facultatibus censendi potestatem fecerit, vel neglexerit pravas, veroque inimicas cupiditates expungere? Damnarunt capitis Athenienses Socratem, qui fuit in Graecia divinitatis observantissimus. Quinam vero impietatis illum accusarunt? Nempe illi qui parto morum integritate, ac assiduo labore, doctrinae nomini invidebant. Itaque illa eadem civitas, quem paulo ante damnaverat, defervescente invidia, lugendum publice & statuis honestandum judicavit. Erraverat ergo gravisimus senatus, eademque opera homines amore partim, partim odio, spe, metu gravissime decipiuntur. Itaque quaerendum non est cur Caesaris in Curia caedes pessimum
aliis

aliis, ut ait Tacitus, aliis pulcherrimum facinus videbatur. Ut enim quisque erga illum affectus erat, neglectis iudicii legibus, ita iudicavit. Quare quisquis invenire veritatem exoptet, eaque duce uti, & comite, pellere animo contendat, atque in officio continere turbidas ac efraenes quae illum obsident cupiditates. Tunc se intelligere, tunc se sentire, tunc sensibus atque ipsa demum anima frui sciat & veritati esse carissimum, quum seposito partium favore, purgatoque animo efrenatis motibus diligenter, diu multumque res ipsas consideraverit. Et quoniam exigua est mens hominum, nec datum illi rerum omnium causas & naturam agnoscere, sua sorte contenta vivat, nec ea aggredi audeat quae contingere non potest. Non enim ille est sapiens qui plura se scire dicit; quin stultum illum ad cribrum, & mendacem & circulatorum impudentissimum iudico, qui scire se omnia profitetur. Quid? Sanus ne videri vobis potest Pythagoras, qui ut ridiculae suae de animarum transmigratione opinioni fidem faceret, & se Euphorbum affirmabat, & saepe cuius amici anima canis corpus occupasset ex latratu sese dignoscere contendebat? An sapientiores vobis videri possunt Stoici, quod divinitatis formam rotundam audacter

autumarent, quam hi qui candide, ac simpliciter qualis esset, ignorare sese profitebantur? Quanto rectius homines, quanto melius de veritate atque adeo de litterarum studiis promeriti fuissent, si omissis pudendis illis somniis vanisimisque nugis fateri maluissent ignorantiam suam, quam fucum auctoritate imperitis facere? Sciremus tunc, quae res velut majores ab humana mente praetermittendae forent, aut majorem curam adhibendam ad earum cognitionem, quae veteribus philosophis latuissent. Utinam hanc vobis mentem, A. A. O. O, donaret immortalis Deus! sperandum esset profecto, ut vestra modestia veram sapientiam adepti sancte & integre de rebus omnibus judicaretis, neque in his vitae angustiis toties mortales de jactura temporis quererentur. Nihil enim verae sapientiae magis obest quam falsae sapientiae studium. Nam quum labore multoque spatio egeant homines ad unam, alteramve doctrinae partem comparandam, quidnam futurum arbitramur si inutilia, eademque difficillima animus consecetur? Quid? si totos annos insumimus inquirentes Virgilius ne, an Vergilius scribendum sit, quae spes nobis reliqua esse potest in vera sapientia proficiendi? Multa, multa inquam sunt, A. A. O. O, quae ignorare homines-

nestius est , quam in his comparandis & tempus & operam misere consumere. Atque ut omittam nefandas Astrologiae , divinationisque artes , iisque haud multum absimiles Cabbalam quam vocant , & Alchemiam , in eo praecipue est elaborandum ut homines intelligant neque omnes eodem loco habendas disciplinas , neque omnibus omnes comparari oportere. Religionis , ac morum disciplina vero sapienti est vel in primis necessaria , nec negligenda Logica , quae viam ad ceteras omnes bonas artes , & ad ipsam veritatem munus expeditam. Reliquas vero facultates , Physicam , Medicinam , Mathesin , Eloquentiam , Poeticam , Linguarum , multiplicisque eruditionis cognitionem , & legum intelligentiam non uno consilio discendas sibi homines arbitrantur. Itaque in hac causa illud statuendum judicamus , ex his illam majori studio comparari oportere à sapiente doctrinam , quae institutae vitae rationi sit accommodatior. Eset enim perridiculum iis sese studiis ita dedere , quae ab officio homines averterent. Neque eo id dixerim quod scientiarum illum orbem parvi faciendum judicem. Non enim ignoro quantum utilitatis habeat multarum rerum cognitio , quantumque studia studiis adjuventur . Sed in tanta rerum varietate , quum

multi mediocri sint ingenio praediti, quidnam futurum est, si sciendi libidine abrepti in omnia incumbant studiorum genera? Id profecto iis accidit quod diutina inedia maceratis, qui quum avide omnia appetant, nisi magno temperamento famem moderentur, cruditate laborant. Jam vero si quis tantum animi celeritate valet, ut omnes adire atque mente complecti scientias possit, nihil moror quin omnibus se ingurgitet, ita tamen ut optima prius, & accurata se Logica imbuat, ad ceterarum artium usus, praestantiam, & fines dignoscendos. Non enim par est omnium meritum, & par utilitas. Aliae quidem ad veritatem inveniendam prope factae à natura videntur. Aliis sat est, si aut utilitatem propositis exemplis praestare possint, aut honestam oblectationem. Atque hac ego de causa suadendum omnibus existimo, iis etiam qui ingenio parum pollent, ut subsicivis horis ad relaxandum animum ab his studiis, quibus navant operam, reliquis bonis artibus quidquid superest temporis impendant, ea tamen lege ne hac omnigenae eruditionis specie elusi sapientes se omni ex parte arbitrentur. Plura possem ad exquisitum hunc litterarum gustum comparandum praecepta addere, sed quae dixi satis multa videri possunt.

Quod

Quod si quis à me forte quaerat quomodo ex his regulis optimus gustus efficiatur, dico quemadmodum in corpore ille vero gustu frui dicitur, qui non modo amara, & dulcia dignoscit, sed etiam inter ejusdem generis saporis discrimen sentit, sic in litteris gustus ille exquisitus dicendus est, qui & vera à falsis secernit facile, & in unaquaque re usus, praestantiam, & utilitatem agnoscit.

Quae quum praescriptis à me legibus obtineri possint, A. A. O. O, accedente praecipue sapiente monitore, ac duce, reliquum est, ut vos hortor ad hanc viam ingrediendam. Scio quidem scabram, & abruptam multis videri solere, verumque esse quod olim Hesiodus dixit: ante virtutem Deos sudorem posuisse. Itaque multi non tam sapientes esse quam videri, laboris taedio ac morae impatientia contenderunt. Sed si id in vita persuadere amicis suis, ac familiaribus potuerunt, non item posteritati, quae sanctius, & incorruptius de rebus judicat, probati sunt. Non arbitror esse vos ex illorum numero, qui falsum gloriae splendorem vero nomini praefendum existimetis. Duraturam in omne aevum immortalitatem concupiscitis, pro qua adipiscenda parvi esse ducendos omnes corporis cruciatus, invidiam, odia, ipsamque mortem

tem sapientissimique judicarunt. Itaque non dubito daturus vos sedulam operam in eo gustu comparando, qui est velut scientiarum omnium condimentum, & pro vestra in Patriam caritate reddituros hanc gratiam ejus beneficiis, ut pro sua gloria amplificanda, litterarumque splendore restituendo, hoc iter alacres ingrediamini, quod ad veram sapientiam unicum esse, natura, atque omnium gentium docti homines voluerunt.

FINIS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

MENDA, QUAE IRREPSEUNT
graviora , sic corrige.

P Ag. 23. lin. 21. . *volant* : lege : volunt.
Pag. 57. lin. 27. *adhiberent* : lege ad-
hiberet.

Pag. 96. lin. 4. *ut* : lege : &.

Pag. 121. lin. 25. *Probaturii Demetr.* lege:
probatur Demetrii.

Pag. 197. lin. 18. *agentes* : lege : gentes.

Pag. 209. lin. 12. *quam appetere* : lege:
quam non appetere.

Pag. 214. lin. 24. *Aficti* : lege : afflicti.

Pag. 223. lin. 8. *Modestissimo* : lege : mo-
destissime.

Pag. 240. lin. 28. *Anima* : lege : animae.

Pag. 266. lin. 23. *devenatoribus* : lege: ve-
natoribus.

Pag. 279. lin. 26. *obire* : lege : obiri.

*Leviora , quae lectorem morari non pos-
sunt , hujus aequitati corrigenda relin-
quuntur.*

M. R. A. G. U. N. T. S. E. R. U. N. T.

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

Traggia, Joaquin

Orationes latinae

Caesar-Augusta 1783

Var. 680 z

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10136131-5